

Clár na nÁbhar

		Leathanach
18	Daoine, Daonra agus Sláinte an Duine	1564
18.1	Réamhrá	1564
18.2	Modheolaíocht	1566
18.3	Timpeallacht Ghlactha	1597
18.4	Tréithe na Forbartha Bóthair atá beartaithe	1618
18.5	Meastóireacht ar Thionchar na Forbartha Beartaithe	1621
18.6	Bearta maolaithe	1656
18.7	Tionchair Iarmharacha	1662
18.8	Achoimre	1674
18.9	Tagairtí	1701

18 Daoine, Daonra agus Sláinte an Duine

18.1 Réamhrá

Sa chaibidil seo den Tuarascáil MTT cuimsítear breithmheas tionchair ar Chuarbhóthar N6 Chathair na Gaillimhe atá beartaithe, ar a dtabharfar an fhorbairt bhóthair atá beartaithe feasta, faoin gceannteideal Daoine, Daonra agus Sláinte an Duine. Topaic leathan is ea an topaic seo ina *“gcumhdaítear daoine a bheith ann, gníomhaíochtaí agus sláinte daoine, ag breathnú ar dhaoine de ghnáth mar ghrúpaí nó mar ‘dhaonraí’”* (EPA 2015)¹.

Baineann gnéithe a scrúdaíodh sa chaibidil seo go príomha le tionchair ón bhforbairt bóthair atá beartaithe ar ghníomhaíochtaí socheacnamaíocha agus ar shláinte an phobail.

Áirítear ar ghnéithe a bhaineann le gníomhaíochtaí socheacnamaíocha patrúin turais, taitneamhacht agus scaradh an phobail, gnó, turasóireacht agus fostaíocht, agus úsáid as an nGaeilge Pléitear an Ghaeilge ar leithligh i gcodanna éagsúla den chaibidil seo. Pléitear gnéithe eile a bhaineann le daoine amhail taitneamhacht nádúrtha, an oidhreacht thógtha agus nádúrtha, seirbhísí éiceachórais, sócmhainní ábhartha agus núis sna caibidilí seo a leanas:

- Caibidil 7, Gníomhaíochtaí Tógála
- Caibidil 8, Bithéagsúlacht
- Caibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht
- Caibidil 10, Hidrigeolaíocht
- Caibidil 11, Hidreolaíocht
- Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc
- Caibidil 14, Sócmhainní Ábhartha Talmhaíocht
- Caibidil 13, Seandálaíocht, Oidhreacht Ailtireachta agus Chultúrtha
- Caibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta
- Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid
- Caibidil 17, Torann agus Creathadh

Breithnítear tionchair ar shláinte an duine go príomha trí mheasúnú ar chonairí an chomhshaoil trína bhféadfaí tionchar a imirt ar an tsláinte amhail aer, torann, uisce nó ithir. Dá bhrí sin, braitheann an measúnú sláinte ar na measúnachtaí sna caibidilí a leanas agus baintear leas as na torthaí de réir mar is gá chun scrúdú a dhéanamh an mbeadh aon tionchar sláinte ag na héifeachtaí a bhíonn mar thoradh ar aon tionchair aitheanta agus lena chinntiú go mbreithneofar go hiomlán na héifeachtaí a bhféadfadh tionchar bheith acu ar an tsláinte.

¹ Bainte ó na Nótaí Comhairle chun Ráitis Tionchair Timpeallachta a Ullmhú (Dréacht EPA, Meán Fómhair 2015) atá nuashraithe ó shin

- **Caibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht** lena shainaithint an bhfuil limistéir ithreacha éillithe ann
- **Caibidil 10, Hidrigeolaíocht** chun limistéir ina bhfuil tionchair fhéideartha ar bith ar screamhuisce a shainaithint
- **Caibidil 11, Hidrigeolaíocht** agus **Aguisín A.11.1** chun limistéir ina bhfuil tionchair fhéideartha ar bith ar screamhuisce agus limistéir riosca tuile a shainaithint
- **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** chun luachanna chaighdeáin an aeir in aice leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe a thuar
- **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** chun na leibhéil torainn in aice leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe a thuar

Breithnítear sa mheasúnacht sláinte chomh maith ar na héifeachtaí síceolaíochta, feabhas ar shláinte agus feabhas ar sheirbhísí. Breithníodh gnéithe eile, amhail hathruithe i sreafaí tráchta a phléitear i **gCaibidil 6, Measúnú Tráchta agus Trasghearradh an Bhealaigh**, chomh maith sa chaibidil seo i dtaca leis an measúnú ar thionchair Shocheacnamaíochta agus Sláinte lena chinntiú gur pléadh éifeachtaí na saincheisteanna sin ar dhaoine, ar an daonra agus ar shláinte an duine.

Sa chaibidil seo leagtar amach an mhodheolaíocht ar dtús (**Cuid 18.2**), cuirtear síos ar an timpeallacht ghlactha (**Cuid 18.3**), agus déantar achoimre ar phríomhshaintréithe na forbartha bóthair atá beartaithe a bhaineann le daoine, an daonra agus sláinte an duine (**Cuid 18.4**). Tá cur síos déanta ar mheasúnú thionchair na forbartha bóthair atá beartaithe ar dhaoine, ar an daonra agus ar shláinte an duine (**Cuid 18.5**). Tá bearta beartaithe chun na tionchair sin a mhaolú (**Cuid 18.6**) agus tá cur síos déanta ar na tionchair iarmharacha (**Cuid 18.7**). Críochnaíonn an chaibidil le hachoimre (**Cuid 18.8**) agus cuid ina bhfuil tagairtí (**Cuid 18.9**).

Chun bonn eolais a chur faoin mbreithmheas maidir le daoine, an daonra agus sláinte an duine, baintear úsáid sa chaibidil seo as an bhfaisnéis a bailíodh le linn na staidéar ar shrianta ar roghanna bealaigh don fhorbairt bhóthair atá beartaithe. Rinneadh measúnú ar na hiarratais a fuarthas mar chuid den chomhairliúchán poiblí fairsing a rinneadh maidir leis an tionscadal agus rinneadh athruithe deartha chun na tionchair fhéideartha ar dhaoine agus ar réadmhaoine a íoslaghdú mar chuid de chéim an deartha. Chuir na hiarratais sin bonn eolais faoin measúnacht a rinneadh don chaibidil seo chomh maith. Rinneadh breathnú i **gCodanna 4.17, 6.5.11** agus **7.6.11** den **Tuarascáil um Roghnú Bealaigh** ar na srianta ar dhaoine agus ar an daonra laistigh de limistéar staidéir na scéime agus rinneadh comparáid iontu idir tionchair fhéideartha na roghanna bealaigh atá beartaithe ar dhaoine agus ar an daonra. Chuir na codanna sin den Tuarascáil um Roghnú Bealaigh le dearadh na forbartha bóthair atá beartaithe.

Ba chóir an chaibidil seo a léamh i gcomhair le Fíoracha **18.1.001, 18.1.002** agus **18.1.101** go **18.1.114** ina léirítear suíomh na saoráidí pobail amhail scoileanna, ospidéal, óstáin i gcoibhneas leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe.

18.2 Modheolaíocht

18.2.1 Réamhrá

Ullmhaíodh an mheasúnacht seo i comhréir leis na treoirlínte ábhartha atá liostaithe i **gCuid 18.2.2.1** thíos. Bailíodh sonraí go príomha trí athbhreithniú ar na cáipéisí ábhartha atá liostaithe i **gCuid 18.2.2.1** thíos agus bailíodh faisnéis tríd an gcomhairliúchán poiblí fairsing atá mionsonraithe i **gCaibidil 1, Réamhrá** agus sholáthair foireann an deartha an léarscáilithe. Bhí na sonraí sin tacaíthe ag cuairteanna ar an láithreán agus plé áitiúil le cónaitheoirí, gnólachtaí, scoileanna agus ionadaithe saoráidí pobail eile. Lena chois sin, rinneadh Measúnacht Tionchair Teanga le haghaidh na forbartha bóthair atá beartaithe, agus cuimsítear na torthaí air sin i **gCuid 18.5.6**. Rinneadh athbhreithniú litríochta ar thionchair fhéideartha na mbóithre ar shláinte an duine chomh maith agus tá sé sin mionsonraithe i **gCuid 18.2.5.7** den Tuarascáil MTT seo.

Baineann gnéithe a scrúdaíodh sa chaibidil seo go príomha le tionchair ón bhforbairt bóthair atá beartaithe ar ghníomhaíochtaí socheacnamaíocha agus ar shláinte an phobail. Pléitear an dá théama sin le chéile i roinnt codanna den chaibidil seo ach astu féin i gcodanna eile nuair is cuí.

18.2.2 Treoirlínte Ábhartha, Foinsí Sonraí agus Comhairliúcháin

18.2.2.1 Treoirlínte Ábhartha

Ullmhaíodh an mheasúnacht seo ag tabhairt aird ar na treoirlínte seo a leanas:

- Treoirlínte ar an bhFaisnéis atá le cuimsiú sna Tuarascálacha ar Ráitis Tionchair Timpeallachta (EPA 2002)
- Nótaí Comhairle ar an gCleachtas Reatha in ullmhú na Ráiteas Tionchair Timpeallachta (EPA 2003)
- Nótaí Comhairle chun Ráitis Tionchair Timpeallachta a Ullmhú, (EPA dréacht Meán Fómhair 2015)
- Treoirlínte Leasaithe ar an bhFaisnéis atá le cuimsiú sna Ráitis Tionchair Timpeallachta, (EPA, Dréacht, Meán Fómhair 2015)
- Dréacht-Treoirlínte ar an bhFaisnéis atá le cuimsiú sna Tuarascálacha ar an Measúnacht Tionchair Timpeallachta, (EPA, dréacht Lúnasa 2017)
- Treoirlínte chun turasóireacht a phlé i Ráiteas Tionchair Timpeallachta (Fáilte Éireann, 2011)
- Treoir ón gCoimisiún Eorpach (2003) Cur chun Feidhme Threoir 2001/42 ar an measúnú ar éifeachtaí pleananna agus clár áirithe maidir leis an gcomhshaol
- Measúnacht Tionchair Timpeallachta ar Thionscadail – Treoir maidir le hullmhú na Tuarascála ar an Measúnacht Tionchair Timpeallachta (An Coimisiún Eorpach 2017)

- Treoirlínte um Thorann oíche na hEagraíochta Domhanda Sláinte (WHO) don Eoraip
- Comhthiomsú Acmhainní agus Uirlisí Measúnachtaí Tionchair Sláinte (EPA SAM 2016)
- Treoirlínte na hEagraíochta Domhanda Sláinte maidir le Torann Pobail (1999)
- Sláinte i Measúnacht Tionchair Timpeallachta - Bunleabhar le haghaidh Cur Chuige Comhréireach (IEMA 2017)
- Measúnacht Tionchair Sláinte (An Institiúid um Shláinte Phoiblí in Éirinn 2009)

18.2.2.2 Foinsí Sonraí agus Comhairliúcháin

I measúnú ar na tionchair fhéideartha ar dhaoine, ar an daonra agus ar shláinte an duine teastaíonn tuiscint ar an bpobal a fhorbraítear trí thaighde cúlra, cuairteanna ar an láithreán, agus plé le baill den phobal áitiúil agus torthaí an mheasúnaithe ar na tosca comhshaoil (conairí) trína bhféadfaí dul i gcion ar an tsláinte amhail aer, torann, uisce, ithreacha, ceannach nó scartáil réadmhaoin agus méideanna tráchta. Déantar measúnú ansin ar thionchair fhéideartha na forbartha bóthair atá beartaithe ar dhaoine, ar an daonra agus ar shláinte i gcoinne na sonraí cúlra sin.

Bailíodh sonraí cúlra don fhorbairt bóthair atá beartaithe trí na nithe seo a leanas:

- Príomhfhoinsí sonraí (e.g. sonraí déimeagrafacha ó Dhaonáireamh 2016, Daonáireamh 2011 agus Daonáireamh 2006 arna soláthar ag an bPríomh-Oifig Staidrimh)
- Léarscáileanna den limistéar máguaird, lena n-áirítear léarscáileanna agus aerléarscáiliú Shuirbhéireacht Ordanáis 1:50,000
- Athbhreithniú ar dhearadh na forbartha bóthair atá beartaithe agus a thionchair fhéideartha ar shócmhainní ábhartha neamhthalmhaíochta
- Athbhreithniú ar fhoinsí tánaisteacha lena n-áirítear Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015-2021 arna athrú agus Éagsúlacht Uimh. 2 le Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe, Plean Forbartha Cathrach na Gaillimhe 2017-2023 arna athrú, Plean Ceantair Áitiúil Bhearna arna leasú, Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta 2008-2014 arna shíneadh, Phlean Ceantair Áitiúil na nArdán 2018-2024 agus tuarascálacha Chomhairle Cathrach na Gaillimhe nó Chomhairle Contae na Gaillimhe amhail an Ráiteas Socheacnamaíoch ar Chontae na Gaillimhe (2015), Plean Áitiúil Eacnamaíoch agus Pobail Chathair na Gaillimhe 2015-2021, agus na suíomhanna gréasáin éagsúla a bhaineann le forbairtí eacnamaíocha, turasóireacht, taitneamhacht agus caitheamh aimsire e.g. www.galwaychamber.com agus www.galwaytourism.ie
- Breathnóireacht ar phatrúin lonnaíochta áitiúla agus taistil agus sainaitheint saoráidí pobail
- Próiseas comhairliúcháin phoiblí lena bhain plé le heagraíochtaí agus cónaitheoirí áitiúla agus le comhlachtaí reachtúla ábhartha. Tionóladh os cionn 950 cruinniú aonair le húinéirí réadmhaoine, lena n-áirítear a lán cuairteanna ar thithe idir foireann an tionscadail agus úinéirí réadmhaoine agus cuireadh na hábhair inní a cuireadh in iúl le linn na gcruinnithe sin san áireamh agus chuir

siad bonn eolais iomlán faoin measúnacht ar dhaoine, ar an daonra agus ar an tsláinte. Tá sonraí iomlána maidir leis an bpróiseas comhairliúcháin phoiblí fhairsing sin leagtha amach i **gCaibidil 1, Réamhrá**

- Rinneadh athbhreithniú litríochta ar thionchair fhéideartha na mbóithre ar shláinte an duine. Díríodh san athbhreithniú seo ar athbhreithniú a dhéanamh ar fhianaise eolaíoch thionchair fhéideartha na mbóithre ar shláinte an duine agus tá eolas faoi tugtha sna codanna ábhartha thíos
- Torthaí na measúnachta ar na tosca comhshaoil (conairí) a chur i dtoll a chéile trína bhféadfaí dul i gcion ar an tsláinte amhail aer, torann, uisce, ithreacha agus méideanna tráchta, atá bunaithe ar thagairt ar na caighdeáin/treoiríní/teorainneacha atá glactha maidir le sláinte an duine a chosaint
- Sa chaibidil seo déantar measúnú trí bhreithniú ar an tsláinte ina gnéithe níos leithne. Chomh maith le cosaint na sláinte a bhreithniú, sa chaibidil seo breithnítear na deiseanna le haghaidh feabhsuithe ar an tsláinte agus rochtain ar sheirbhísí. Áiríodh ar na sonraí a úsáideadh chun deiseanna le haghaidh feabhsuithe ar an tsláinte agus rochtain ar sheirbhísí bailiú faisnéise le linn na gcomhairliúchán poiblí fairsing lena n-áirítear cruinniú le hOspidéal Ollscoile na Gaillimhe agus sonraí a baineadh ón tsamhail tráchta chun inrochtaineacht ar sheirbhísí a shainaithint
- Baineadh úsáid chomh maith as an tsamhail tráchta chun na tionchair ar an tsláinte a chainníochtú i gcomhthéacs na difríochta i ndaoine a shiúlann nó a théann ag rothaíocht agus leibhéal na hinrochtaineachta agus an chuimsithe shóisialta leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus an tsraith iomlán beart arna sainaithint ag GTS curtha i gcrích
- Maidir leis an measúnacht ar an nGaeilge, baineadh leas as an gcomhairliúchán le hÚdarás na Gaeltachta agus aiseolas ón gcomhairliúchán poiblí
- Tionóladh ceardlann maidir le ‘daoine, an daonra agus an tsláinte’ chomh maith an 8 Meitheamh 2017 ina raibh foireann an deartha, saineolaithe torainn, aeir, socheacnamaíochta, tírdhreacha agus amhairc agus sláinte i láthair. Ba é an cuspóir leis an gceardlann sin éifeachtaí suntasacha ar bith maidir le tógáil agus oibreacha na forbartha bóthair atá beartaithe ar dhaoine, ar an daonra agus ar an tsláinte a phlé agus chuir torthaí na ceardlainne sin bonn eolais faoin gcaibidil seo

18.2.2.3 An Limistéar staidéir

Cumhdaítear faoin limistéar staidéir don bhreithmheas socheacnamaíoch na tailte laistigh de theorainn na forbartha atá beartaithe agus in aice leo chomh maith leis na limistéir ina bhfuil athruithe ar na méideanna tráchta tuartha. Síneann an limistéar staidéir ó na Foraí Maola, siar ó shráidbhaile Bhearna chuig an N6 atá ann soir ag Cúil Each agus cuimsítear ann tírdhreach tuaithe/leath-fho-uirbeach ina bhfuil saoráidí áiteanna cónaí aonair agus pobail lonnaithe.

Cumhdaítear faoin limistéar staidéir don bhreithmheas ar an nGaeilge na tailte laistigh de theorainn na forbartha atá beartaithe agus in aice leo faoi mar atá leis an mbreithmheas socheacnamaíoch agus cuimsítear Gaeltacht na Gaillimhe ann.

Athraíonn an limistéar staidéir i dtaca leis an mbreithmheas ar chosaint shláinte an duine ag brath ar an gcineál astaíochta agus a mhéid, mar shampla bíonn tionchair a thagann ó thorann, aer, uisce agus ithir éagsúil agus braitheann an fad beacht ar an astaíocht faoi leith, a comhchruinniú agus tosca scaipthe eile. Féach **Caibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht, Caibidil 10, Hidrigeolaíocht, Caibidil 11, Hidreolaíocht, Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** le haghaidh sonraí maidir leis an limistéar staidéir ar na cineálacha astaíochta faoi leith (ithir, uisce, aer agus torann).

18.2.3 Modheolaíocht na Measúnachta Tionchair - Socheacnamaíocht

Sa chuid seo cuirtear i láthair an mhodheolaíocht agus na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht shocheacnamaíoch ar na tionchair ar dhaoine agus ar an daonra, agus ina dhiaidh sin cuirtear i láthair modheolaíocht measúnachta tionchair a úsáideadh i measúnacht na Gaeilge i **gCuid 18.2.4** agus sa mheasúnacht sláinte i **gCuid 18.2.5**.

Is é is cuspóir leis an mbreithmheas socheacnamaíoch na tionchair shuntasacha fhéideartha a shainnithint toisc go bhféadfadh siad dul i gcion ar mhuintir na háite agus ar úsáideoirí na forbartha bóthair atá beartaithe le linn na gcéimeanna tógála agus oibriúcháin araon, mar aon leis na tionchair dhóchúla eacnamaíocha ar an leibhéal áitiúil agus réigiúnach amháin. Tagann tionchair shocheacnamaíocha ar dhaoine mar gheall ar fhorbairt den chineál seo faoi cheithre phríomhchatagóir. Is iad sin:

1. Saintréithe turais: inrochtaineacht agus nascacht, lena n-áirítear tionchair fhéideartha ar agaí turais, iontaofacht agaí turais agus patrúin taistil
2. Taitneamhacht:
 - a. Taitneamhacht turais: Tionchair ar thaitneamhacht turais a thagann ó ghaireacht coisithe/rothaithe don trácht, méid an tráchta, minicíocht an bhrú tráchta, saoráidí coisithe agus rothaithe, torann, cáilíocht an aeir agus athruithe sa timpeallacht amhairc (faoi mar a pléadh i gcaibidilí faoi seach den Tuarascáil MTT seo) de réir mar a bhaineann siad le taitneamhacht na timpeallachta le haghaidh siúil, rothaíochta nó tiomána
 - b. Taitneamhacht ghinearálta: Tionchair mar gheall ar éifeacht ar bith a d'fhéadfadh bheith ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar an gcaighdeán beatha cónaithe, taitneamhacht nó saoráidí caitheamh aimsire mar gheall ar na tosca céanna mar aon le hathruithe i gcaighdeán an chomhshaoil nó ar shaoráidí taitneamhachta
3. Scaradh an phobail: maidir le húsáid na saoráidí pobail, go háirithe na cinn a úsáideann daoine scothaosta, leanaí nó grúpaí leochaileacha eile
4. Eacnamaíocht: meastóireacht ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe i gcomhthéacs na forbartha eacnamaíche, turasóireachta agus fostaíochta

Lena chois sin, i gcoibhneas lena lán forbairtí bóthair eile, bainfidh líon ard de scartáil agus de cheannacháin chónaithe, agus scartáil agus ceannacháin tráchtála i roinnt cásanna, leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe, i ngeall ar an bpatrún

scaipthe forbartha laistigh den limistéar staidéir. Pléitear na tionchair fhéideartha sin go sonrach faoin gcatagóir maidir le taitneamhacht ghinearálta.

Déantar comparáid ar na tionchair idir an cás ‘Dada a Dhéanamh’ agus an cás ‘Íos-Mhéid a Dhéanamh’ agus tagann siad ó éifeachtaí díreacha, indíreacha, tánaisteacha agus carnacha ar na dálaí comhshaoil. Is féidir le tionchair a bheith dearfach, neodrach nó diúltach. Cuirtear síos ar shuntasacht tionchair/éifeachta mar: *Dobhraithe, Neamhshuntasach, Beag, Measartha, Suntasach, An-Suntasach* nó *Trom*. Dá bhrí sin braitheann suntasacht tionchair, i measc nithe eile, ar an méid seo a leanas:

- Suíomh agus carachtar na timpeallachta áitiúla
- Íogaireacht an daonra áitiúil agus a chumas glacadh le hathruithe
- Cineál na héifeachta comhshaoil
- Tráthúlacht agus fad éifeachta
- Scála nó fairsing na héifeachta i gcomhthéacs an limistéir nó an daonra lena mbaineann
- Méid (fad agus minicíocht) éifeachta
- An dóchúlacht go dtarlóidh éifeacht

D’fhéadfadh na tionchair bheith ina dtionchair ghearrthéarmacha, mheántéarmacha nó fhadtéarmacha. Tá tionchair tógála a bhaineann leis an measúnacht shocheacnamaíoch ina dtionchair shealadacha, de réir a gcineáil, cé go bhféadfadh tionchar scartála éifeacht fhadréiseach bheith aige ar phobail atá fágtha.

Mar aon dul leis an dea-chleachtas pléitear éifeachtaí ar an leibhéal pobail sa mheasúnacht shocheacnamaíoch go ginearálta seachas le haghaidh daoine aonair nó réadmhaoine inaitheanta, cé go ndéantar measúnú ar phobail bheaga i gcás go bhféadfadh dornán tithe nó teaghlach bheith iontu, déantar tionchair ar ghnólachtaí aonair a phlé sa chás go mbaineann suntasacht faoi leith leo. Tá achoimre déanta i **dTáblaí 18.13** agus **18.14** ar an réasúnaíocht maidir le leibhéal faoi leith suntasachta a chur i bhfeidhm ar thionchar mar a rachadh sé i gcion ar an bhfothacar den daonra is measa a bheadh buailte. Áirítear iad seo a leanas ar an tábla:

1. Cineál na héifeachta
2. Suíomh agus foghrúpa an daonra lena mbaineann
3. An cás reatha
4. An tionchar féideartha de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe
5. Suntasacht an tionchair
6. Fad an tionchair (i.e. sealadach, gearrthéarmach, meántéarmach nó fadtéarmach)
7. Méid na ngabhdóirí
8. Maolú atá beartaithe
9. An tionchar iarmharach

Cáilíonn méid na ngabhdóirí an mheasúnacht suntasachta roimhe sin tríd an líon cineálacha gabhdóra a shainnithint, i.e. daoine nó gnólachtaí, ar dócha go rachfaí i gcion orthu mar gharchion den daonra áitiúil nó líon iomlán na ngnólachtaí. Déantar méid na ngabhadóirí a mheasúnú go cáilíochtúil mar; beagán, líon measartha, mórán, líon an-mhór. Mar shampla, d'fhéadfadh tionchar a bheith suntasach le haghaidh fothacar faoi leith den daonra, ach d'fhéadfadh nach mbeadh i gceist ach cúpla duine i líon na ndaoine a ndeachthas i gcion orthu. Déantar cur síos sa tábla chomh maith ar an maolú atá beartaithe agus ar shuntasacht iarmharach an tionchair.

18.2.3.1 Saintréithe turais:

Braitheann an measúnú ar agaí agus patrúin turais go dosheachanta ar an áit go díreach a dtosaíonn agus a gcríochnaíonn turas aonair, an uair a ndéantar é (e.g. laistigh nó lasmuigh de bhuaicuaireanta) agus an té a ndéanann é, i.e. tiománaithe, rothaithe, úsáideoirí an iompair phoiblí nó coisithe, lena n-áirítear daoine aonair a bhféadfadh a roghanna iompair bheith teoranta. Tá an tionchar éagsúil do gach turas, ach is féidir gnáth-thurais chuig cinn scríbe a shainnithint go minic. Rinneadh measúnú ar na tionchair fhéideartha i gcomhréir leis na Critéir maidir le suntasacht atá léirithe i **dTábla 18.1** agus bhí tionchair dhearfacha mar thoradh ar laghdú ar fhaid nó agaí turais agus tionchair dhiúltach mar thoradh ar mhéadú ar fhaid nó agaí turais.

Tábla 18.1: Na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar athruithe ar Fhaid nó ar Achair Turas

Leibhéal tionchair	Critéir maidir le suntasacht
Dobhraite	Gan athrú sonraíoch ar bith ar fhaid nó achair turas
Neamhshuntasach	Éifeacht lena mbeadh athrú sonraíoch, ach gan síneadh (nó giorrú) suntasach a dhéanamh ar fhaid nó achair turas, nó gan athrú a dhéanamh ar nóis turas
Beag	Feabhas beag ar fhaid nó achair turas sa chás go bhfuil an tionchar dearfach. Míchaoithiúlacht éigin sa chás go bhfuil an tionchar diúltach. Dóchúlacht éigin go dtiocfaidh athrú ar nóis turas
Measartha	Laghdú measartha ar fhaid nó achair turas sa chás go bhfuil an tionchar dearfach, méadú measartha sa chás go bhfuil an tionchar diúltach. Dóchúlacht níos mó go dtiocfaidh athrú ar nóis turas
Suntasach	Faid nó achair turas i bhfad níos gairide sa chás go bhfuil an tionchar dearfach, méadú i bhfad níos faide sa chás go bhfuil an tionchar diúltach. Dóchúlacht ard go dtiocfaidh athrú ar nóis turas
An-Suntasach	Faid nó achair turas píosa maith níos gairide sa chás go bhfuil an tionchar dearfach, méadú píosa maith níos faide sa chás go bhfuil an tionchar diúltach. Dóchúlacht ard go dtiocfaidh athrú ar nóis turas
Trom	Thart ar dhúbailt (nó laghdú faoina leath) ar ghnáthfhaid nó ar ghnáthachair turas ar leor é le hathrú suntasach a dhéanamh in iompraíocht ciona measartha mór den daonra

Is ionann faid turais agus an t-achar a bhaineann le turas faoi leith, agus is ionann achar turais agus an t-am a ghlacann sé leis an turas a dhéanamh. Glactar leis gurb é 5km (3km/uair do ghrúpaí leochaileacha) an gnáthluas siúil do choisithe. Tugtar

le tuiscint i staidéir idirnáisiúnta gurb é idir 12-20km/uair an gnáthluas rothaíochta sa chathair. Pléitear tionchair ar thaitneamhacht turais agus scaradh an phobail astu féin sna codanna thíos, cé go bhfuil idirghníomhaíochtaí follasacha idir gach ceann de na catagóirí agus baineann tionchair eacnamaíocha leo. Lena chois sin, d'fhéadfadh saoráidí iompair nua feabhas a chur ar inrochtaineacht áiteanna a raibh sé deacair teacht orthu roimhe seo nó feabhas a chur ar an nascacht idir an baile agus an áit oibre, saoráidí pobail agus idir codanna de chathair nó de réigiún. D'fhéadfadh impleachtaí a bheith le nascacht fheabhsaithe le haghaidh rogha modha iompair, talamhúsáide agus forbairt eacnamaíoch.

18.2.3.2 Taitneamhacht:

Taitneamhacht turais

Sa mheasúnacht ar thaitneamhacht turais úsáidtear na catagóirí suntasachta céanna is a úsáideadh roimhe sin agus tá sé tacaíthe ag crostagairt nuair is gá le caibidlí ar thionchair tráchta, torainn agus amhairc. An leibhéal tráchta ar bhóthar, gaireacht agus scaradh na gcosán agus na gcosán rothaíochta, cineál trasbhealaí/acomhal ar bith atá le caibidliú, inléiteacht turais (lena n-áirítear comharthaíocht), cur isteach amhairc (lena n-áirítear línte amhairc) agus an tsábháilteacht mar a bhraitear agus an fhíorshábháilteacht: tá siad sin ar fad i measc na dtosca atá ábhartha don mheasúnacht ar thaitneamhacht turais, mar aon leis an líon agus na cineálacha daoine lena mbaineann. Baineann an phríomhinní le coisithe nó rothaithe, ach baineann tionchair taitneamhachta turais le tiománaithe chomh maith, mar shampla de bharr inní sábháilteachta a bhaineann le dul trasna mórghóithre. D'fhéadfadh foghrúpaí leochaileacha an daonra bheith i gceist leis na turais sin amhail tiománaí scothaosta nó leanaí scoile mar phaisinéirí. Tá idirghníomhú ann chomh maith leis an measúnacht ar shaintréithe turais agus scaradh an phobail.

Taitneamhacht ghinearálta

Is iad na príomhchritéir maidir le taitneamhacht ghinearálta folláine an phobail, lena n-áirítear inbhuanaitheacht shóisialta. D'fhéadfadh éifeachtaí díreacha ar phobail, mar gheall ar, mar shampla, chailteanas saoráidí pobail amhail spás taitneamhachtaí, limistéir nádúrtha nó deiseanna le hidirghníomhú le daoine eile, tionchar a imirt ar fholláine an phobail nó ar idirghníomhú an phobail. D'fhéadfadh éifeachtaí indíreacha bheith mar thoradh ar athruithe ar chaighdeán an chomhshaoil, mar shampla, ó thorann nó ó chur isteach amhairc agus déantar iad a chrostagairt de réir mar is infheidhme le caibidlí ábhartha den Tuarascáil MTT. Tá na leibhéil tionchair sainithe i **dTábla 18.2** thíos.

Tábla 18.2: Na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar thionchair taitneamhachta

Leibhéal tionchair	Critéir maidir le suntasacht
Dobhraite	Ní raibh athrú sonraíoch ar bith ar charachtar na timpeallachta
Neamhshuntasach	Éifeacht lena dtarlaíonn athruithe sonraíocha i gcarachtar na timpeallachta, ach gan iarmhairtí suntasacha ar bith ar fholláine an phobail, ar thaitneamhacht nó ar an tsláinte
Beag	D'fhéadfadh tionchar beag ar fholláine an phobail a bheith mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
Measartha	D'fhéadfadh tionchar measartha ar fholláine an phobail a bheith mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
Suntasach	Éifeacht a d'fhéadfadh tionchar a imirt ar fholláine an phobail amhail dul i gcion ar iompar agus ar chaighdeán beatha daoine
An-suntasach	Éifeacht a d'fhéadfadh tionchar suntasach a imirt ar fholláine an phobail amhail dul i gcion ar iompar agus ar chaighdeán beatha daoine
Trom	Éifeachtaí chomh mór sin is go mbeadh tionchar suntasach acu ar fholláine an phobail sa mhéid is go ndéanfaí athrú suntasach ar iompar nó ar chaighdeán beatha daoine, mar shampla, sa chás go dtiocfadh fadhbanna suntasacha sláinte chun cinn nó sa chás go bhféadfadh sé go mbeadh daoine ag iarraidh athlonnú

Scartáil agus ceannach

Tá scartáil agus ceannach réadmhaoine cónaithe faoi réir cúiteamh airgeadais, ach d'fhéadfadh tionchar suntasach bheith acu ar shealbhóirí tí. Lena chois sin, d'fhéadfadh tionchair shuntasacha a bheith ar phobail nó ar chomharsana a bheidh fágtha ina ndiaidh, go háirithe sa chás go bhfuil líon na réadmhaoine a bheidh á scartáil nó á gceannach níos mó ná líon iomlán na líonta tí. Cuireadh na sainmhínte tionchair a cuireadh i bhfeidhm ar chatagóir na taitneamhachta ginearálta i bhfeidhm ar ábhair na scartála agus na gceannachán sa chaibidil seo. Tá measúnú déanta ar na tionchair fhéideartha shláinte mar thoradh ar scartáil nó ar cheannach i **gCuid 18.5.5**.

18.2.3.3 Gearradh an Phobail

Gnáth-thionchar bóithre is ea scaradh. Is é an éifeacht idirghníomhú an phobail a dhíspreagadh agus tarlaíonn sé sa chás go gcuirtear bac ar rochtain ar shaoráidí pobail nó idir comharsanachtaí le fadú agaí turas nó le bacainn fhisiciúil bóthair (mar shampla, ardmhéideanna tráchta nó fálú imill). Is féidir le scaradh sóisialta tarlú i ngeall ar shrianta ar inrochtaineacht daoine, agus freisin nuair a aithníonn pobail ina féin mar shrianta de theorainneacha bóthair chomh maith. D'fhéadfadh sé go n-áireofaí leis sin éifeacht shíceolaíoch tráchta nó buarthaí sábháilteachta mar bhacainní ar idirghníomhú sóisialta. Is féidir le scaradh sóisialta tarlú chomh maith do bhóithre gnóthacha amhail mótarbhealaí fiú nuair atá rochtain ar fáil. Ar an taobh eile, is féidir faoiseamh ó scaradh atá ann a sholáthar trí bhóthar nua i gcás go bhfuil na méideanna tráchta nó an luas tráchta measartha, trí chuimsiú saoráidí trasnaithe sa dearadh, nó trí láithreach tarbhealaí nó íosbhealaí.

Níl an sainmhíniú ar scaradh beacht. Braitheann sé ar shuíomh na saoráidí pobail, leibhéal úsáide na saoráidí, an t-am den lá nó an tréimhse ina dtarlaíonn dálaí

tráchta, íogaireacht an daonra lena mbaineann agus leathadh geografach an phobail. Bheadh leanaí, daoine scothaosta, daoine maol-luaineachta agus daoine nach bhfuil rochtain acu ar charr príobháideach i measc na ndaoine is mó a rachadh scaradh an phobail agus cailleanas ar bith d’idirghníomhú comharsanachta a thiocfadh leis sin i gcion orthu.

Saináithnítear gabhdóirí íogaire go sonrath i gcás go mbíonn cion ard turas coisithe iontu nó i gcás go mbaineann taitneamhachtaí faoi leith leis na grúpaí sin. D’fhéadfadh cohórt daoine óga agus scothaosta, daoine maol-luaineachta agus daoine atá i mbaol aonrú sóisialta bheith sna grúpaí íogaire. Áirítear ar shaoráidí pobail ábhartha scoileanna, clinicí, ospidéil, séipéil, oifigí poist, siopaí, saoráidí spóirt agus ionaid ghníomhaíochta sóisialta.

Scaradh nua

Tionchar diúltach is ea scaradh nua agus tarlaíonn sé nuair a chruthaítear bacainn idir daoine agus saoráidí pobail. D’fhéadfadh an bhacainn bheith ina bhóthar nua, fálú, trácht breise nó an gá le dul ar mhalairt slí ó bhealach taistil reatha. Tá samplaí tugtha i **dTábla 18.3** thíos ar conas is féidir scaradh a shainiú. Baineann na critéir go sonrath le coisithe, cé go mbainfidh scaradh le rothaithe chomh maith agus d’fhéadfadh sé go mbainfeadh sé le turais feithiclí áitiúla freisin, go háirithe le haghaidh cuid d’fhoghrúpaí íogaire an daonra. Níor cuireadh critéir chainníochtúla san áireamh sa tábla mar go bhféadfadh sainmhínte tionchair bheith éagsúil ag brath ar chineál na dturas agus na dtrasnuithe bóthair (i.e. le carr nó ag coisí). Mar an gcéanna, d’fhéadfaí scaradh a laghdú trí shaoráidí trasnaithe a thabhairt isteach, fiú i gcás go bhfuil laghdú ar na leibhéil tráchta.

Tábla 18.3: Na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar Scaradh Nua/Méadaithe

Leibhéal tionchair	Critéir maidir le suntasacht
Dobhraise	Patrúin turas coimeádta
Neamhshuntasach	Éifeachtaí sonraíochta ar nascacht, ach gan iarmhairtí suntasacha le haghaidh patrúin turas
Beag	Is cosúil go gcoimeádfar na patrúin turas reatha, cé go bhféidir go mbeadh bac éigin ar ghluaiseacht
Measartha	Is cosúil go dtarlódh scaradh do roinnt cónaitheoirí, lena n-áirítear leanaí agus daoine scothaosta. Do dhaoine eile, beidh turais níos faide nó ní bheidh siad chomh mealltach
Suntasach	Is cosúil go dtarlódh scaradh suntasach do a lán cónaitheoirí, lena n-áirítear leanaí agus daoine scothaosta, rud a dhíspreagfadh iad ó thurais áirithe a dhéanamh
An-suntasach	Is cosúil go dtarlódh scaradh suntasach dá lán cónaitheoirí, lena n-áirítear leanaí agus daoine scothaosta ar leor é is go gcaithfeadh siad a ngníomhaíochtaí a atheagrú nó a bheadh ina chúis leo gan turais a dhéanamh chomh minic chuig comharsanachtaí in aice láimhe nó nach mbainfeadh siad an oiread úsáide as saoráidí pobail áirithe
Trom	Is cosúil go ndíspreagfaí daoine ó thurais a dhéanamh an oiread is go mbeadh cailleanas buan rochtana nó athrú i suíomh na n-ionad gníomhaíochta i gceist

Faoiseamh ó Scaradh

Tionchar dearfach is ea faoiseamh ó scaradh a shainítear i ndáil le scaradh atá ann. D'fhéadfadh faoiseamh ó scaradh bheith mar thoradh ar aistriú tráchta ó bhóthar atá ann, lena n-áirítear feithiclí earraí troma (HGV), ó fheabhsuithe ar an dearadh bóithre nó línte amhairc, nó ó shaoráidí trasnaithe a thabhairt isteach. Fuarthas sonraí an Mheántráchta Bhliantúil ó Lá go Lá (AADT) ón tsamhail tráchta don fhorbairt bóthair atá beartaithe. Mar sin féin, braitheann an méid faoisimh ó scaradh ar an gcomhthéacs ina dtarlaíonn an t-athrú sin, lena n-áirítear, an méid iomlán tráchta bóithre atá ann, ach chomh maith leis sin luas an tráchta agus líon na dtrasnuithe a dhéanann daoine, rothaithe agus eile. Tá treoir tugtha i **dTábla 18.4** ar na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar fhaoiseamh ó scaradh. Ba chóir a shonrú go bhfuil faoiseamh ó scaradh ina thionchar dearfach agus dá bhrí sin léiríonn an tábla leibhéal na dtionchar dearfach, ag méadú ó dobhraite go dtí an-dearfach ar fad. I gcás go bhfuil na sainmhínithe sin éagsúil sa mheasúnacht mar gheall ar an gcomhthéacs ina dtarlaíonn an faoiseamh, pléitear na cúiseanna leis an difríocht. D'fhéadfadh sé go mbeadh idirghníomhú ann leis an Taitneamhacht Turais chomh maith, sa mhéid is go bhfuil impleachtaí i gceist don fhíorshábháilteacht agus don tsábháilteacht mar a bhraitear.

Tábla 18.4: Na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar Fhaoiseamh ó Scaradh

Leibhéal tionchair	Critéir maidir le suntasacht
Dobhraite	Ní raibh iarmhairtí sonraíocha ar bith do phatrúin turas
Neamhshuntasach	Éifeachtaí sonraíocha ar nascacht, i.e. laghdú <10% ar na leibhéil mheántráchta bhliantúil ó lá go lá (AADT), ach gan iarmhairtí suntasacha le haghaidh patrúin turas
Beag	Laghdú 10-30% ar na leibhéil tráchta (AADT) nó laghdú éigin ar an scaradh
Mearartha	Laghdú 31-50% ar na leibhéil tráchta (AADT) nó laghdú ar an scaradh ar leor é chun roinnt turas de chois nó ar rothar a spreagadh
Suntasach	Laghdú 51-70% ar na leibhéil tráchta (AADT) nó laghdú ar an scaradh ar leor é chun go mbeidh cónaitheoirí ábalta turais a dhéanamh níos minice chuig saoráidí pobail de chois nó ar rothar
An-suntasach	Laghdú 71-90% ar na leibhéil tráchta (AADT) nó laghdú an-suntasach ar an scaradh ar leor é chun go mbeidh formhór na gcónaitheoirí ábalta turais a dhéanamh níos minice chuig saoráidí pobail áirithe de chois nó ar rothar
Trom	Laghdú níos mó ná 90% sna leibhéil tráchta (AADT) nó laghduithe ar an scaradh amhail rochtain nua a chur ar fáil ar shaoráidí pobail nó bheith mar chúis le méadú an-suntasach i dturais choisithe nó rothaithe

18.2.3.4 Eacnamaíoch

Ginearálta

Tarlaíonn tionchair eacnamaíocha agus fostaíochta ar an scála áitiúil agus réigiúnach araon agus d'fhéadfadh siad bheith dearfach nó diúltach. D'fhéadfadh éifeachtaí dearfacha bheith ag forbairt do ghnólachtaí coimhdeacha nó don fhostaíocht nó, mar mhalairt air sin, d'fhéadfadh sé éifeachtaí diúltacha bheith aige ar ghnólachtaí eile. D'fhéadfadh athruithe ar rochtain nó ar nascacht, faoi mar a pléadh faoi chatagóir na saintréithe turais, éifeachtaí suntasacha a bheith acu ar

ghnó nó ar infheistíocht. Áirítear ar thionchair athruithe ar láimhdeachas nó ar rochtain ar dheiseanna gnó. D'fhéadfadh tionchar bheith ag éifeachtaí ar chuideachtaí aonair nó ar an bpobal i gcoitinne, mar shampla i gcás go bhfuil tionchar ar líon gnólachtaí nó i gcás go ndeachthas i gcion ar thimpeallacht mhiondíola nó ghnó baile. Tá na leibhéil tionchair sainithe i dTábla 18.5 thíos.

Turasóireacht

Cuireann an turasóireacht cion suntasach le geilleagar na hÉireann, leis an ngeilleagar áitiúil agus leis an bhforbairt réigiúnach. Cuireann sé deiseanna ar fáil d'fhorbairt ghnó, fás agus nuálaíocht agus tá Fiontair Bheaga agus Meánmhéide (SMEanna) ionadaithe go maith san earnáil. Dá réir sin, tá sé an-tábhachtach chomh maith don fhostaíocht agus tá sé measartha dian ar shaothar i gcomparáid le hearnálacha tionsclaíochta eile. D'fhéadfadh tionchar bheith ag idirghníomhú idir saintréithe turais, taitneamhacht turais nó cineál na gceann scríbe a úsáidtear le haghaidh taitneamhachta, ar an turasóireacht, agus ar ghnólachtaí agus ar fhostaíocht san earnáil seo. D'fhéadfaí tionchar a imirt ar líonta turasóirí trí thurais a fhadú nó a ghiorrú agus nascacht le cinn scríbe turasóireachta a laghdú nó a fheabhsú. D'fhéadfadh athruithe ar shaintréithe turais agus ar thaitneamhacht turais araon tionchar a imirt ar an gcinneadh fanacht thar oíche i suíomhanna faoi leith. D'fhéadfadh athruithe ar luach oidhreachtachta cultúrtha nó nádúrtha turasóirí a dhíspreagadh nó a spreagadh chun an turas a stopadh nó leanúint ar aghaidh leis nó, i gcúinsí millteanacha, gan taisteal ar chor ar bith. Áirítear ar thurasóirí cuairteoirí idirnáisiúnta chomh maith le turasóirí ó réigiúin eile in Éirinn.

Tábla 18.5: Na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar thionchair eacnamaíocha

Leibhéal tionchair	Critéir maidir le suntasacht
Dobhraite	Níl raibh tionchair eacnamaíocha sonraíochta ar bith ann
Neamhshuntasach	Éifeacht lena dtarlaíonn athruithe sonraíochta i gcarachtar na timpeallachta, ach gan iarmhairtí sonraíochta ar bith ar fholláine an phobail, ar ghnólachtaí nó ar fhostaíocht
Beag	D'fhéadfadh éifeacht (dearfach nó diúltach) bheag an timpeallacht ghnó bheith mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
Measartha	Is féidir éifeacht (dearfach nó diúltach) mheasartha ar fholláine an phobail a shainaitheint
Suntasach	Éifeacht (dearfach nó diúltach) a d'fhéadfadh dul i gcion ar fheidhmíocht ghnó nó tionchar a imirt ar chinntí suímh gnólachta nua
An-suntasach	Éifeacht (dearfach nó diúltach) a d'fhéadfadh dul i gcion go mór ar fheidhmíocht ghnó nó tionchar a imirt ar chinntí suímh gnólachta nua
Trom	Éifeachtaí chomh mór sin is go mbeadh tionchar suntasach (dearfach nó diúltach) acu ar fheidhmíocht gnólachta mhóir nó roinnt gnólachtaí. I gcás gur fostóirí áitiúla tábhachtacha iad na gnólachtaí sin d'fhéadfadh tionchair mhóra bheith i gceist do rathúnas ginearálta an limistéir nó an réigiúin áitiúil

18.2.4 Modheolaíocht na Measúnachta Tionchair – an Ghaeilge

Is é is cuspóir leis an mbreithmheas ar an nGaeilge tionchair shuntasacha a shainaithint, más ann dóibh, a d'fhéadfadh bheith ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe le linn na gcéimeanna tógála agus oibriúcháin araon ar an nGaeilge.

Tá an breithmheas ar an nGaeilge bunaithe ar:

- cigireacht ar na staidéar comhshaoil lena mbaineann agus cáipéisíocht tionscadal
- breathnú ar an reachtaíocht náisiúnta agus ar cháipéisí beartais Phleananna Forbartha Gaeltachta Chontae agus Chathair na Gaillimhe agus pleananna limistéir áitiúil (LAPanna) lena n-áirítear Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta arna shíneadh agus Plean Ceantair Áitiúil Bhearna arna leasú
- athbhreithniú ar na haighneachtaí ábhartha a rinneadh le linn na gcomhairliúcháin poiblí agus an chomhairliúcháin le hÚdarás na Gaeltachta
- breithniú an eispéiris cásoibre roimhe sin

Ullmhaíodh an mheasúnacht agus aird chuí á tabhairt ar na treoirlínte maidir le hullmhú na tuarascála ar an measúnacht tionchair timpeallachta ag EPA in 2017 agus ullmhú na ráiteas tionchair timpeallachta arna bhfoilsíú ag EPA in 2002, 2003 agus 2015.

18.2.5 Modheolaíocht na Measúnachta Tionchair – Sláinte an Duine

Sa chuid seo leagtar amach an mhodheolaíocht a úsáideadh chun measúnú a dhéanamh ar thionchair na forbartha bóthair atá beartaithe ar an tsláinte.

18.2.5.1 Treoir maidir leis an modheolaíocht chun measúnú a dhéanamh ar shláinte an duine sa MTT

Tagraítear sna réamhaithrisí le Treoracha MTT 1985 agus 2011 do “shláinte an duine” agus áirítear iontu “Daoine” mar thoisic chomhshaoil chomhfhreagrach. I dTreoir MTT 2014 (2014/52/AE) athraítear an toisc sin go “Daonra agus Sláinte an Duine”. Níor eisíodh treoir shonrach ar bith, áfach, ar an mbrí atá leis an téarma ‘Sláinte an Duine’ i gcomhthéacs Threoir 2014/52/AE. Lena chois sin, níor eisíodh treoir shonrach ar bith ar an measúnacht ar shláinte an duine i gcomhthéacs an MTT go dtí seo.

Sonraítear i ndréacht-treoirlínte 2017 EPA maidir leis an bhfaisnéis atá le cuimsiú i dTuarascálacha na Measúnachta Tionchair Timpeallachta “*cé nár eisíodh treoir shonrach ar bith, áfach, ar an mbrí atá leis an téarma ‘Sláinte an Duine’ i gcomhthéacs Threoir 2014/52/AE, úsáideadh an téarma céanna i dTreoir SEA (2001/42/CE)*”. Sonraítear i dTreoir Cur chun Feidhme SEA an Choimisiúin (cuid 5.26) “*Ba cheart coincheap shláinte an duine a bhreithniú i gcomhthéacs na saincheisteanna eile atá luaite in alt (f) agus mar sin tá na saincheisteanna sláinte a bhaineann leis an gcomhshaoil amháil nochtadh do thorann tráchta nó truailleáin aeir ina ngnéithe follasacha nach mór staidéar a dhéanamh orthu*”. I (Alt (f)

(d'Iarscríbhinn I de Threoir SEA) déantar liosta de na tosca comhshaoil lena n-áirítear ithreacha, uisce, tírdhreach, aer etc.)

Sonraítear i ndrúacht-treoirlíne 2017 EPA go dtagann an gcur chuige ar an measúnacht sláinte leis an gcur chuige atá leagtha amach i dTreoirlíne 2002 EPA i gcás gur breithníodh an tsláinte trí mheasúnú ar na conairí comhshaoil trína bhféadfaí dul i gcion uirthi, amhail aer, uisce nó ithir:

“Déantar meastóireacht ar éifeachtaí na gconairí sin faoi threoir na gcaighdeán a bhfuil glacadh leo maidir le sábháilteacht i ndáileog, nochtadh nó riosca. Tá na caighdeán bunaithe, dá réir sin ar imscrúdú leighis agus eolaíoch ar na héifeachtaí díreacha ar shláinte na substainte, éifeachta nó riosca aonair. Leis an gcleachtas sin ar an spleáchas ar theorainneacha, dáileoga agus tairseacha le haghaidh conairí comhshaoil, amhail aer, uisce nó ithir, soláthraítear cosantóirí sláinte láidre agus iontaofa [critéir chosanta] d'anailís a bhaineann leis an gcomhshaoil”.

Sonraítear i ndrúacht-treoirlíne 2017 EPA chomh maith, “gur cheart” i dTuarascáil MTT “go dtagródh an mheasúnacht ar na tionchair ar an daonra agus ar shláinte an duine do na measúnachtaí ar na tosca sin faoina bhféadfadh éifeachtaí ar shláinte an duine tarlú, faoi mar a phléitear in áiteanna eile i dTuarascáil MTT e.g. faoi na tosca comhshaoil um aer, uisce agus ithir etc. agus “go ndéantar measúnú ar shaincheisteanna sláinte & sábháilteachta eile faoi Threoracha AE, de réir mar is ábhartha. D’fhéadfadh tuarascálacha bheith ina measc siúd a ullmhaíodh faoi na Treoracha maidir le Cosc agus Rialú Comhtháite ar Thruailliú, Astaíochtaí Tionsclaíocha, an Creat-Treoir Uisce, Measúnacht Timpeallachta Straitéiseach, Seveso III nó Sábháilteacht Núicléach. Ag coinneáil le ceanglas na Treorach leasaithe, ba cheart torthaí na measúnachtaí sin a chur san áireamh i dTuarascáil MTT gan iad a dhúbláil.

D’eisigh Institute for Environmental Management and Assessment (IEMA) sa Ríocht Aontaithe plécháipéis in 2017 *Health in Environmental Impact Assessment - A Primer for a Proportionate Approach*, ina gcuirtear síos air mar bhunleabhar le haghaidh plé maidir le cad ba cheart bheith i gceist le measúnacht chomhréireach ar na tionchair ar an tsláinte in MTT agus is cáipéis fhiúntach í agus breithniú á dhéanamh ar cad is féidir agus cad ba cheart a mheasúnú i gcomhthéacs MTT. Tugadh aird don chur chuige ginearálta a mholtar sa cháipéis seo nuair a bhí an chaibidil seo á cur le chéile.

Is é ceann de na teachtaireachtaí i gcáipéis an IEMA ó thaobh measúnú a dhéanamh ar shláinte sa MTT seo, gur cheart níos mó béime a leagan ar na torthaí sláinte, (is é sin na héifeachtaí féideartha ar shláinte an duine), seachas na cinntithigh shláinte go díreach (is é sin na hoibreáin nó na hastaíochtaí a d’fhéadfadh éifeachtaí sláinte bheith ag baint leo). Sonraíodh i gcáipéis an IEMA maidir leis an MTT; go raibh béim láidir ann ar leibhéil na n-oibreán nó na n-astaíochtaí go díreach (e.g. dusta) seachas díriú ar éifeachtaí leibhéil na n-oibreán/astaíochtaí sin ar shláinte an duine. Ní chiallaíonn an t-athrú ar bhéim athrú iomlán ar an gcleachtas. Mar shampla, tá tomhas agus samhaltú leibhéil dusta fós ina gcuid riachtanach den mheasúnacht sláinte.

Sonraítear i gcáipéis an IEMA go “sainítear an tsláinte phoiblí mar an eolaíocht agus an ealaín lena ndéantar an tsláinte agus an fholláine a chur chun cinn agus a chosaint, drochshláinte a chosc agus an bheatha a shíneadh trí iarrachtaí eagraithe

na sochaí agus tá trí réimse cleachtais ag baint leis: cosaint na sláinte, feabhas ar an tsláinte agus seirbhísí a fheabhsú". Tugtar le tuiscint i gcáipéis an IEMA gur cheart na trí réimse sin a bhreithniú mheasúnacht sláinte sa MTT. D'fhéadfadh saincheisteanna bheith i measc na saincheisteanna cosanta sláinte atá le breithniú amhail ceimiceáin, radaíocht, guaiseacha sláinte, práinnfhreagairt agus galar ionfhabhtaíocha agus d'fhéadfadh saincheisteanna amhail stíleanna maireachtála, éagothroimí, tithíocht, an pobal agus fostaíocht bheith i measc na saincheisteanna feabhsaithe sláinte. D'fhéadfadh pleanáil seirbhísí, cothromas agus éifeachtúlacht bheith i measc na samplaí ar sheirbhísí a fheabhsú.

Shainigh an Eagraíocht Dhomhanda Sláinte (WHO) sláinte ina ciall níos leithe ina bunreacht 1948 mar *"a state of complete physical, mental, and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity"*. Dá bhrí sin, cé go bhfuil treoir EPA úsáideach i gcomhthéacs na cosanta sláinte, le haghaidh measúnacht níos iomlánaíche de réir cháipéis an IEMA, is fiú féachaint ar na héifeachtaí sláinte i gcoitinne i gcomhthéacs deiseanna le haghaidh feabhais ar an tsláinte agus le haghaidh feabhais ar rochtain seirbhísí. Cé go bhfuil sé tábhachtach é sin a dhéanamh, tá sé tábhachtach chomh maith gan féachaint ar gach imeacht insamhlaithe mar éifeacht sláinte. Chun brath tuilleadh ar shainmhíniú an WHO, is é a bheadh in éifeacht sláinte rud éigin a mbeadh tionchar ábhartha aige ar fholláine choirp, intinne agus shóisialta duine éigin, bíodh sé sin dearfach nó diúltach.

Measúnacht Tionchair Sláinte seachas Measúnacht Tionchair Comhshaoil

Sonraítear i gcáipéis an IEMA go bhfuil an Measúnacht Tionchair Sláinte (HIA) agus an MTT ina bpróisis ar leith agus cé gur féidir bonn eolais a chur faoi chleachtas MTT leis an HIA i dtaca le sláinte an duine, ní gá go gcomhlíonadh HIA ceanglais MTT maidir le sláinte an duine as féin. Ní dhéantar HIA go rialta le haghaidh mórscéimeanna bonneagair in Éirinn.

D'eisigh an Institiúid um Shláinte Phoiblí in Éirinn an Treoir maidir le Measúnacht Tionchair Sláinte (HIA) in 2009. Tá deacrachtaí suntasacha ann, áfach, maidir le HIA a dhéanamh faoi mar a léiríonn an Institiúid um Shláinte Phoiblí in Éirinn le haghaidh tionscadail amhail forbairt bóthair. An ceann is mó dóibh sin is ea sonraí bonnlíne sláinte a fháil. Tá sé deacair de bharr rúndacht othar agus cúiseanna eile leibhéil riochtaí leighis atá measartha coiteann fiú a dhearbhu go beacht i ndaonra atá sainithe go measartha a bhféadfadh tionscadal bóthair dul i gcion orthu. Tá sonraí bonnlíne sláinte cáilíochtúla agus cainníochtúla ina gcuid fhíorthábhachtach de chuid breithmheasa an HIA. Ceal bonnlíne bheacht tá sé an-deacair athruithe cáilíochtúla nó cainníochtúla a d'fhéadfadh tarlú a mheasúnú. D'fhéadfá sonraí níos ginearálaithe a úsáid a d'fhéadfadh bheith ann do limistéir níos mó amhail cathair nó contae ach ní bheadh iontu sin ar a mhéad ach meastachán ar an mbonnlíne áitiúil agus ní bheadh siad beacht go leor le haghaidh léirmhíniú bríoch. Dá bhrí sin, ní bhreithnítear HIA neamhspleách mar an rud is oiriúnaí don mheasúnacht seo.

Sonraítear i gcáipéis an IEMA go soláthraíonn an WHO forléargas ar an tsláinte i gcineálacha éagsúla measúnachta tionchair² agus cuirtear i láthair ann dearcadh an WHO ar ghaol HIA le cineálacha eile measúnachta tionchair faoi mar a leanas:

² Oifig Réigiúnach na hEagraíochta Domhanda Sláinte don Eoraip Sláinte i measúnachtaí tionchair: deiseanna atá ann nár chóir a scaoileadh tharat. 2014

“Féadfaidh breathnú ar an earnáil sláinte, trí HIA a mhúnlú agus a chur chun cinn, mar earnáil a chuireann le hilroinnt i measc measúnachtaí tionchair. Ag cur san áireamh luach na measúnachtaí tionchair ó dhearcadh na sochaí de, is riosca é sin nár chóir beag is fiú a dhéanamh de ... Ní féidir an gá... agus an t-údar le HIA ar leith a bhaint go huathoibríoch ón tsuntasacht sláinte a bhfuil glacadh ginearálta léi; seachas sin, ba chóir a léiriú cibé acu an dtugann nó nach dtugann HIA buntáiste comparáideach ó taobh tairbhí sochaíocha de nó conas a dhéanann sé é sin ...

Is féidir, agus is gá, saincheisteanna sláinte a chuimsiú [i measúnacht tionchair] beag beann ar na leibhéil chomhtháthaithe. Ag an am céanna, ó dhearcadh sochaí sibhialta de, bheadh sé do-ghlactha dá ndéanfadh HIA measúnachtaí tionchair eile a lagú. Moltar le dearcadh stuama an clúdach sláinte feadh na dtrí bhealach ar fad a bharrfheabhsú:

- breithniú níos mó ar an tsláinte i measúnachtaí tionchair atá ann seachas HIA;
- HIA tiomanta; agus
- cineálacha comhtháite measúnachtaí tionchair

Is léir mar sin nach dtacaíonn an WHO fiú le HIA neamhspleách mura bhféadfaí a thaispeáint go mbeadh buntáiste leis thar an Tuarascáil MTT. Is é ar na cúiseanna sin a bhfuil an mheasúnacht sláinte seo ina cuid den Tuarascáil MTT agus nach bhfuil HIA neamhspleách ann.

Tá sé tábhachtach dá réir sin a shonrú go bhfuil an mheasúnacht ar shláinte an duine mar chuid de Thuarascáil MTT fhoriomlán seachas HIA neamhspleách. Sainítear an HIA mar chomhcheangal de ghnáthaimh, modhanna agus uirlisí lena ndéantar breithiúnas córasach ar éifeachtaí féideartha, agus éifeachtaí neamhbheartaithe corruair, ar bheartas, ar phlean nó ar thionscadal ar shláinte daonra agus ar leithdháileadh na n-éifeachtaí sin laistigh den daonra, agus sa mheasúnacht sláine seo díritear i gcomhthéacs MTT ar aird na measúnachta ar éifeachtaí suntasacha dóchúla, i.e. ar éifeachtaí a meastar go dtarlóidh siad agus, agus i gcás go dtarlódh siad, bheifí ag súil leo bheith suntasach (de réir cheanglais na Treorach maidir le MTT). Dá ndéanfaí HIA ní gá go gcomhlíonfaí ceanglas an MTT maidir leis an daonra agus sláinte an duine.

Dá bhrí sin, breithnítear *cosaint na sláinte, feabhas ar an tsláinte agus seirbhísí a fheabhsú* ar fad sa chaibidil seo den Tuarascáil MTT. Déantar an mhodheolaíocht lena ndéantar measúnú ar chosaint na sláinte, feabhas ar an tsláinte agus rochtain ar sheirbhísí a fheabhsú a bhreithniú tuilleadh i gCodanna **18.2.5.3**, **18.2.5.4** agus **18.2.5.5** faoi seach den Tuarascáil MTT seo.

18.2.5.2 Athbhreithniú Litríochta

Rinneadh athbhreithniú litríochta ar thionchair fhéideartha na mbóithre ar shláinte an duine. Sa chuid seo cuirtear torthaí an athbhreithnithe litríochta sin i láthair lenar cuireadh bonn eolais faoin modheolaíocht a úsáideadh don mheasúnacht ar shláinte an duine.

Is é ceann de na chéad réimsí san athbhreithniú litríochta atá le breithniú na cinntithigh shláinte a bhaineann leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe – is é sin na hoibreáin nó na hastaíochtaí a bhféadfadh éifeachtaí sláinte bheith ag baint leo. Breithnítear na torthaí sláinte ansin – is iad sin na héifeachtaí féideartha ar shláinte an duine a thagann as na cinntithigh shláinte sin.

Áirítear iad seo a leanas ar na tosca comhshaoil (conairí) trína bhféadfadh forbairt bóthair dul i gcion ar an tsláinte le linn na gcéimeanna tógála agus oibriúcháin araon:

- Torann agus Creathadh – mar shampla nochtadh féideartha daoine astaíochtaí torainn ó fheithiclí agus ó na gníomhaíochtaí tógála
- Aer – mar shampla nochtadh féideartha daoine astaíochtaí dusta agus aeir ó fheithiclí agus ó na gníomhaíochtaí tógála
- Uisce – mar shampla, nochtadh féideartha daoine d’athruithe i gcáilíocht an uisce (uisce dromchla agus screamhuisce) nó ar athruithe ar shreafaí uisce - riosca tuile
- Ithreacha – mar shampla nochtadh féideartha daoine do thalamh éillithe

Déantar tuilleadh plé thíos ar na torthaí sláinte a bhíonn mar thoradh ar na hastaíochtaí sin.

Lena chois sin, cuimsíodh tionchair na forbartha bóthair atá beartaithe ar an tsláinte shíceolaíocha agus ar fheabhsuithe ar an tsláinte agus ar fheabhsuithe ar sheirbhísí chomh maith san athbhreithniú litríochta thíos. Tagann na topaicí sin faoin réimse “Folláine” chomh maith.

Le cúig bliana déag anuas in Éirinn tá forbairt tagtha ar an líonra mótarbhealaí nua-aimseartha idir na mórionaid uirbeacha chomh maith le bóithre faoisimh i limistéir uirbeacha. Áiríodh san athbhreithniú litríochta athbhreithniú ar shonraí ar bith ar éifeachtaí sláinte a foilsíodh ó thógáil nó ó oibriú na mbóithre sin. Ag baint úsáide as cuardach “PubMed³”, in eochairfhocail amhail “Éifeachtaí Sláinte Bóithre Éire” fuarthas nach raibh staidéar foilsithe ar bith ann i litríocht ar a ndearnadh piarmheasúnú. Bhí tráinse beag de litríocht ann, áfach, as lasmuigh d’Éirinn agus go sonrach i dtaca le hastaíochtaí aeir agus torainn. Pléitear na hastaíochtaí a d’fhéadfadh teacht as bóithre oibriúcháin sna staidéir ina gcuirtear béim faoi leith ar Thorann, Ábhar Cáithnínach (lena n-áirítear PM₁₀ agus PM_{2.5}) chomh maith le truailleáin aeir eile amhail NO₂ agus SO₂ i measc ceann eile. Déantar soiléir sa litríocht é gurb ionann iad sin agus na mórghuaiseacha a d’fhéadfadh tionchair a imirt ar shláinte an duine. Tagann an litríocht go mór chomh maith le hiarmhairt na Dáileoge-na freagartha faoi mar a léirítear i **dTábla 18.6** thíos maidir le hastaíochtaí torainn agus aeir - a ísle an dáileog is ea is ísle an éifeacht. Cuimsítear fianaise bunaithe ar litríocht i gcaighdeán⁴ WHO agus AE i gcaighdeán bunaithe ar shláinte i socruithe na gcaighdeán sin. Go bunúsach níl mórán fianaise ann ar éifeachtaí suntasacha sláinte ó astaíochtaí aeir agus torainn i gcás nach sáraítear na

³ Inneall cuardaigh is ea PubMed a bhfuil teacht aige go príomha ar bhunachar sonraí MEDLINE de thagairtí agus de shleachta maidir leis na heolaíochtaí beatha agus topaicí bithleighis.

⁴ Cumhdaítear faoi na caighdeán téarma sa chás seo treoirlínte maidir le treoirlínte ar shamplaí torainn toisc nach bhfuil caighdeán dá leithéid ar fáil faoi láthair.

caighdeáin sin. Tá sé tábhachtach a shonrú go socraítear na caighdeáin sin chun foranna leochaileacha den daonra a chosaint lena n-áirítear na baill is leochailí ann lena n-áirítear leanaí agus daoine faoi mhíchumais agus, dá réir sin, is gá go gcosnóidh sé na fo-ranna is láidre. D'fhéadfadh astaíochtaí eile amhail uisce agus ithir bheith ina bhfadhb má tá an baol ann go n-éilleofar uisce nó ithir nó má tá baol méadaithe tuile ann. Arís, níl mórán fianaise ann ar éifeachtaí suntasacha sláinte ó astaíochtaí uisce agus ithreach i gcás nach sáraítear na caighdeáin sin.

Sa mheasúnacht sláinte sa Tuarascáil MTT seo breithnítear torthaí measúnachtaí teicniúla maidir leis na tosca comhshaoil thuasluaite atá pléite i **gCaibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht, Caibidil 10, Hidrigeolaíocht, Caibidil 11, Hidreolaíocht, Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh** lena mbearta maolaithe beartaithe chun guais fhéideartha ar bith ar an tsláinte a bhaineann go díreach lena bhfuil beartaithe a dhearbhu.

Úsáidtear caighdeáin sna measúnachtaí sin (amhail caighdeáin maidir le cáilíocht an aeir) chun a fháil amach an dtiocfaidh tionchair shuntasacha chun cinn nó nach dtiocfaidh. Arís, faoi mar a sonraíodh, tá na caighdeáin sláinte amhail na cinn atá leagtha síos ag WHO beartaithe go príomha chun cosaint a thabhairt d'fho-ranna leochaileacha den daonra, agus dá réir sin, is gá go gcosnóidh sé na fo-ranna níos láidre. Socraítear na caighdeáin sin ar leibhéil nach mbeadh héifeachtaí suntasacha sláinte ar bith ag baint leo, ach ní eisiaítear gach uile éifeacht leo, i.e. d'fhéadfadh éifeachtaí beaga nó measartha sláinte a bheith ann fiú faoi na leibhéil ag a mbeadh caighdeáin bunaithe ar shláinte i bhfeidhm.

Déantar na caighdeáin sin bunaithe ar shláinte a phlé tuilleadh thíos maidir leis na conairí éagsúla comhshaoil ach tá sé oiriúnach chomh maith an prionsabal atá taobh thiar de shocrú na gcaighdeán sin a thuiscint.

Torann

Tomhaistear torann ag baint úsáide as an scála deicibeilí caighdeánach (dBA). Ciallaíonn an “A” ualú a dhéanann aithris ar éisteacht daoine. Tá sé tábhachtach a shonrú toisc gurb é scála logartamach é an deicibeil i.e. scála neamhlíneach, go bhféadfadh an figiúr bheith ábhairín casta. Go riachtanach, ciallaíonn méadú 3dB dúbláil na déine fuaimne i dtéarmaí fuinnimh.

Ní bhraitheann cluas an duine céim an ardaithe sin ar an bhfuaim. De ghnáth, is ionann ardú 10dB ar leibhéal an torainn agus dúbláil shuibiachtúil ar an bhfuaim inchloiste. Níl ach fíorbheagán foinsí torainn seasmhach. Is féidir meán a fháil le haghaidh sraith imeachtaí torainn thar aon tréimhse ama ag baint úsáide as leibhéal fuaimne leanúnach coibhéiseach (Leq). Modh is ea Leq chun meán a fháil faoi mar a mholtar sna measúnachtaí tionscail agus comhshaoil agus sna treoirlínte arna n-eisiúint, mar shampla, ag an Eagraíocht Dhomhanda Sláinte.

Glactar leis de ghnáth go mbeidh torann laistigh d'fhoirgneamh agus na fuinneoga oscailte, tuairim is 15dB ar a laghad níos ísle ná mar a bheidh sé lasmuigh Agus na fuinneog dúnta, laghdaítear na leibhéil torainn tuilleadh ar an taobh istigh, suas le 35dB sa bhreis, ag brath ar dhéanamh an fhoirgnimh. Athraíonn an maolú iarbhrí ag brath ar an gcineál foirgnimh, méid na bhfuinneog agus tosca eile.

Ba chóir a shonrú go mbaineann an mheasúnacht don Tuarascáil MTT seo le nochtadh do thorann timpeallachta. Gan amhras, is iad na daoine is mó a bheidh nochtadh do thorann na daoine a bheidh ag obair ar thógáil na forbartha bóthair atá beartaithe. Tá reachtaíocht i bhfeidhm maidir le rialú torainn san áit oibre agus tá sé maoirsihte ag an Údarás Sláinte agus Sábháilteachta.

I staidéar Eorpach ar rinne Fritschi, 2011⁵) agus páipéar eile a rinne Hellmuth, 2012⁶ a d'fhoilsigh an WHO léirítear ualach suntasach d'iarmhairtí díobhálacha sláinte, a bhaineann le nochtadh do thorann timpeallachta, ag baint leasa as foilseacháin WHO roimhe sin ina n-achóimrítear fianaise shláinte agus ina moltar treoirleáinte maidir le nochtadh an phobail do thorann. Mar an gcéanna, in athbhreithniú ar nochtadh do thorann ar fud na hEorpa in 2014 a rinne an Ghníomhaireacht Eorpach Comhshaoil (EEA) moltar agus cuirtear i bhfeidhm meadarachtaí le haghaidh torthaí éagsúla sláinte. I dtéarmaí ginearálta, baineann torann atá ag méadú i bpobail le torthaí díobhálacha sláinte agus a mhalairt. Déantar tuilleadh plé ar chineál agus ar dhéine na dtorthaí sin thíos.

Áirítear iad seo a leanas ar na tionchair fhéideartha shláinte mar gheall ar thorann:

- Lagú Éisteachta de bharr Torainn
- Cur Isteach ar Chumarsáid Labhartha
- Cur isteach ag scoileanna
- Cur isteach ar Chodladh
- Hipirtheannas agus Galar Cardashoithíoch

Lagú Éisteachta de bharr Torainn

Sainítear lagú éisteachta de ghnáth mar mhéadú i dtairseach na héisteachta. Déantar é a mheasúnú trí chlosmhéadracht tairsí. Ní tharlaíonn sé ach os cionn leibhéil áirithe torainn, áfach. Sonraítear ó shonraí ó Eagraíocht Idirnáisiúnta Caighdeán (ISO) agus WHO nach dtarlaíonn Caillteanas Éisteachta de bharr Torainn ag leibhéil torainn faoi 70dB is cuma cá fhad a mhairfidh an nochtadh.

Cur Isteach ar Chumarsáid Labhartha

Is féidir le cur isteach torainn cur isteach ar an tuiscint labhartha. D'fhéadfadh go n-áireofaí leo sin fadhbanna le haird, tuirse, neamhchinnteacht agus easpa féinmhuiníne, cantal, míthuiscintí, cumas laghdaithe oibre, fadhbanna i gcuidreamh le daoine eile, agus líon freagairtí struis.

Is iad na daoine atá an-leochaileach i leith na gcineálacha sin éifeachtaí an lucht lagéisteachta, daoine scothaosta, leanbh atá ag foghlaim, agus daoine nach bhfuil cleachtadh leis an teanga labhartha. Bíonn cumarsáid íogair ar siúl laistigh don chuid is mó den am agus faoi mar a luadh thuas, is é 15dB ar a laghad an

⁵ Fritschi, L. et al., 2011. Burden of disease from environmental noise, Cóbanhávan: Oifig Réigiúnach WHO don Eoraip

⁶ Hellmuth, T., Classen, T., Kim, R. & Kephelopoulous, S., 2012. Methodological guidance for estimating the burden of disease from environmental noise, Cóbanhávan: Oifig Réigiúnach WHO don Eoraip

meánmhaolú torainn a bhaineann le bheith laistigh d'fhoirgnimh agus na fuinneoga oscailte.

Cur isteach ag scoileanna

Tá cúpla staidéar déanta ar éifeacht an torainn timpeallachta ar an oideachas. Mar sin féin, baineann an chuid is mó dóibh sin le torann aerfort agus le torann tráchta ach ní an oiread céanna. Ón athbhreithniú litríochta a rinneadh, d'fhéadfadh sé gurb é foghlaim scoile an toisc is mó a dtéann an torann timpeallachta i gcion air.

Bhí staidéar RANCH ar cheann de na staidéir is mó a rinneadh ar an ábhar sin san Eoraip agus foilsíodh é san Lancet in 2005. Cé nach dtaispeántar mórán sonraí nua ann, tugtar éifeacht níos lú le fios ar an tuiscint léitheoireachta i leanaí bunscoile ó 9 go 10 mbliana d'aois. Sonraíodh ann chomh maith “Ní dheachaigh torann aerárthaí nó torann tráchta i gcion ar aird choimeáda, sláinte féintuairiscithe, nó ar an meabhairshláinte ar an iomlán.” B'ábhar iontais é gur léiríodh feabhas suntasach ar fheidhm chuimhne leanaí a bhí nochta d'ardleibhéil torainn tráchta. Is cosúil go bhfuil sé sin deacair a thuiscint go hiomasach, ach is cinnte nach léiríonn sé a mhalairt d'éifeacht. Bunaithe ar an athbhreithniú litríochta sin, ní bheidh an cur isteach ag scoileanna ina fhadhb shuntasach.

Cur isteach ar Chodladh

Meastar go bhfuil cur isteach ar chodladh ina mhóréifeacht torainn timpeallachta ar shláinte an duine. Tá sé measta, áfach, go mbaineann thart ar 80-90% de na cásanna cur isteach ar chodladh i dtimpeallachtaí torannacha a tuairiscíodh le cúiseanna seachas torann a dhéantar lasmuigh. Tagann an tuiscint ar thionchar an nochta do thorann ar chodladh as taighde turgnamhach a rinneadh i dtimpeallachtaí rialaithe den chuid is mó.

Tá staidéir allamuigh a rinneadh le daoine ina ngnáthdhálaí maireachtála gann. Mar sin féin is ar thorann aerárthaí a rinneadh formhór an taighde allamuigh ar chur isteach ar chodladh.

Áirítear ar ghrúpaí leochaileacha daoine scothaosta, sealobrithe, daoine atá go háirithe soghonta i leith neamhoird choirp nó mheabhrach agus daoine eile a mbíonn deacrachta codlata acu.

Tá fianaise ann go dtéitear i dtaithí ar thorann san oíche, agus go dtagann laghdú ar mhúscailt de bharr torainn le méadú ar líon an nochta d'fhuaim in aghaidh na hoíche. Léiríodh i staidéir chomh maith go laghdaíonn a mhinice is a mhúsclaíonn daoine de bharr torainn le haghaidh na gcéad ocht n-oíche as a chéile ar a laghad agus daoine ag dul i dtaithí ar an torann as sin amach (Journal Behavioural Sleep Medicine, 2007). Go hachomair téann daoine i dtaithí ar an torann agus laghdaíonn an seans go gcuirfeadh isteach ar chodladh.

Faoi mar a luadh thuas baineann formhór an taighde a foilsíodh le torann aerárthaí ach i staidéar foilsithe (Babish, 2006) ina ndearnadh staidéar ar thart ar 23,000 duine, ba é tátal na n-údar - ag an meánleibhéil céanna de nochtheadh torainn go mbaineann an torann aerárthaí le níos mó cur isteach ar chodladh a fhéintuairiscithe ná mar a bhaineann sé le trácht ar bhóithre, agus go mbaineann torann tráchta ar bhóithre le níos mó cur isteach ar chodladh ná mar a bhaineann sé le hiarnróid.

Codlaíonn daoine i rith an lae chomh maith, mar shampla, sealobrithe, agus i gcásanna go mbíonn na leibhéil torainn thimpeallaigh i bhfad níos airde i rith an lae níl sé chomh dóchúil dá bhrí sin go mbeidh éifeacht shuntasach ag foinse bhreise torainn orthu siúd ar mian leo codladh i rith an lae.

Hipirtheannas agus Galar Cardashoithíoch

I roinnt staidéar maíodh go bhfuil nasc idir torann timpeallachta agus hipirtheannas agus galar cardashoithíoch chomh maith. Tá ábhairín níos mó fianaise ann maidir le torann aerfort seachas torann de bharr tráchta ar bhóithre. Baineann fadhbanna le cuid de na staidéir, go háirithe i dtaca le torann, mar gheall ar mhearbhlaitheoirí féideartha⁷. Ba é ceann de na fadhbanna a bhí ann iarracht a dhéanamh a idirdhealú an raibh cuid de na héifeachtaí mar gheall ar thruailliú aeir seachas torann. Tugadh le fios i staidéir le déanaí go mb'fhéidir go bhfuil éifeacht neamhspleách ag torann. Tá méid na héifeachta deacair a dhearbhuí ach tá sé soiléir nach cosúil go dtarlódh éifeacht intomhaiste ar bith ach ag leibhéil níos airde de thorann timpeallachta.

Maidir le torann bóithre go sonrach, d'fhoilsigh W. Babisch roinnt meitea-anailísí ar ghalar cardashoithíoch. Tá siad sin dátaithe ó 2006 go 2014 agus léiríonn siad fianaise chun cóimheas riosca a sholáthar le haghaidh galar iscéimeach croí (IHD), ar a dtugtar galar corónach croí (CHD) chomh maith. I meitea-anailís a d'fhoilsigh Viennua in 2015, baineadh úsáid as a lán de na staidéir eile chun cóimheas riosca IHD a dhearbhuí arna úsáid i gcainníochtú na Gníomhaireachta Eorpaí Comhshaoil 2014 ar thionchar torainn ar an tsláinte ar fud an hEorpa. D'fhoilsigh Houthuijjs líon teoranta staidéar ar riosca stróic a bhaineann le nochtadh do thorann timpeallachta chomh maith.

Bhreithnigh sainchomhlachtaí amhail WHO na naisc postaláidithe sin agus a dtreoirlínte torainn á leagan síos acu agus go sonrach na treoirlínte maidir le torann san oíche.

In 2009 d'eisigh an WHO Treoirlínte maidir le Torann san Oíche ina ndéantar iniúchadh ar éifeachtaí an torainn san oíche. Sonraíodh ann go bhfuil beagnach 50% den daonra sa dá thír Eorpacha ar a ndearnadh staidéar (an Eilvéis agus an Ísiltír) nochtadh do thorann san oíche sa bhreis ar 45dB_{oíche}.

Luaitear sna treoirlínte sin roinnt éifeachtaí sláinte ag leibhéil oíche atá measartha íseal agus moladh iontu leibhéal torainn foirne de 40dB L_{oíche} faoi mar a tomhaiseadh lasmuigh d'áiteanna cónaithe. Glacann siad leis, áfach, nach féidir é sin a bhaint amach go bunúsach go ceann i bhfad agus dá bhrí sin molann sé luach 55dB L_{oíche} lasmuigh ina áit sin.

Ba chóir a shonrú chomh maith go bhfuil na héifeachtaí a braitheadh ag leibhéil níos ísle san oíche (faoi 55dB L_{oíche}) measartha éadrom ó taobh éifeachtaí sláinte de amhail soghluaisteacht mhéadaithe (ag iompú agus ag cartadh) le linn an chodlata. Ní bhaineann éifeachtaí suntasacha sláinte ach le leibhéil torainn i bhfad níos airde, sa bhreis ar 70dB L_{oíche} de ghnáth.

⁷ I staitisticí, is ionann mearbhlaitheoir (athróg inbhréagnaithe nó toisc inbhréagnaithe) agus athróg a bhfuil tionchar aige ar an athróg spleách agus ar an athróg neamhspleách, rud a mbíonn gaol bréagach mar thoradh air.

Tagraíonn treoirlínte maidir le torann san oíche an WHO le paraiméadar $L_{oíche}$ a bhaineann go sonrach le leibhéil torainn thar thréimhse na hoíche. Leagtar síos sprioc deartha in *NRA Guidelines on the Treatment of Noise and Vibration* agus a luaitear i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh** i gcomhthéacs paraiméadar ilchodach 24 uair an chloig, an L_{den} . Cé go gcuirtear torann oíche san áireamh san L_{den} , ní féidir comparáid dhíreach a dhéanamh idir an dá pharaiméadar toisc go mbaineann siad le tréimhsí méanaithe difriúla. Phléigh údar na caibidle seo torthaí na measúnachta torainn agus fuarthas tuiscint ar an difríocht in aonaid agus ar na himpleachtaí a bhaineann leis do na torthaí.

I bhformhór na gceantar uirbeach bheifeá ag súil go mbeadh na leibhéil torainn ag 55dB $L_{oíche}$ nó níos mó i lear mór ceantar agus is mar sin go díreach atá sé i nGaillimh. Sa chomhthéacs sin ní mór na leibhéil torainn bhonnlíne nó na leibhéil torainn atá ann a chur san áireamh i measúnacht ar bith ar thionchair fhéideartha.

Tá sé tábhachtach a shonrú cé go n-úsáidtear Treoirlínte an WHO chun na tionchair fhéideartha ar an tsláinte a mheasúnú, is féidir míbhrí a bhaint astu corrúair. Ní tairseach iad, agus ní raibh sé beartaithe riamh breathnú orthu mar thairseach. Mar shampla, bheadh an difríocht idir réadmhaoin ina mbeadh leibhéal torainn oíche de 54dB i gceist agus réadmhaoin eile ina mbeadh leibhéal torainn oíche de 55.1dB i gceist do bhraite do dhaoine a bheadh ina gcónaí ansin agus bheadh difríochtaí sa stádas sláinte do bhraite chomh maith.

Is ionann Treoirlínte an WHO agus treoirlínte maidir le cosaint na sláinte i bpobail. I gcomhthéacs tionchar féideartha ar an tsláinte, baineann i bhfad níos lú tábhachta le torann oíche agus ní fiú é a bhreithniú mar a bhreithnítear tosca eile amhail réim bia, aclaíocht, caitheamh tobac agus géineolaíocht. Bheadh an méadú nó an laghdú beag ar an torann oíche a d'fhéadfadh bheith i gceist ar áiteanna cónaithe aonair chomh beag sin is go mbeadh sé intomhaiste ó thaobh éifeachtaí sláinte de. Dá bhrí sin, agus measúnú á dhéanamh ar thorann oíche i gcomhthéacs Threoirlínte an WHO, níor cheart é a dhéanamh ach i gcomhthéacs na leibhéal torainn foriomlán sa phobal seachas an méadú nó an laghdú ar chónaí aonair nó ar bhraislí cónaithe. Cé go luaitear leibhéil torainn go minic maidir leis na héifeachtaí féideartha ar an tsláinte agus go mbaintear úsáid astu sa mheasúnacht suntasachta, ba cheart a shonrú go bhfuil na difríochtaí sa tsuntasacht idir na leibhéil ina ndifríochtaí coibhneasta seachas ina ndifríochtaí absalóideacha.

Achoimre Torann

I gcomhthéacs éifeachtaí sláinte an torainn timpeallachta tá roinnt fianaise teoranta ann maidir le héifeachtaí ar bhrú fola, riosca cardashoithíoch, feidhmíocht scoile agus maidir le cur isteach ar chodladh. Is cosúil go dtarlóidh éifeachtaí ar bith a léirítear ag leibhéil torainn níos airde. Ní léirítear a lán éifeachtaí ach le torann timpeallach sa bhreis ar 70dB.

Creathadh

D'fhéadfadh éifeachtaí sláinte bheith ag creathadh nuair a bhíonn sé inbhraite. D'fhéadfadh go n-áireofaí leo sin, mar shampla, cur isteach ar chodladh. Saincheist eile a gcuirtear síos uirthi corrúair is ea infreafhuaim. Fuaim is ea é sin ach ar mhínicíocht chomh íseal sin is nach bhfuil sé inchloiste ag an duine. Má bhíonn sé ar leibhéil níos airde d'fhéadfaí é a bhrath mar chreathadh. Ní tharlaíonn na

héifeachtaí sin, maidir le creathadh agus infreafhuaim, áfach, ach nuair a bhíonn na leibhéil ard agus inbhraite ag daoine, mar shampla, traein faoi thalamh.

Cáilíocht an Aeir

Astaíonn feithiclí agus innill dócháin inmheánaigh truailleáin aeir, lena n-áirítear ábhar cáithnéach, aonocsaíd charbóin, ocsaídí nítrigine agus hidreacarbóin éagsúla. Roimhe seo, cuireadh comhshuíomhanna luaidhe le peitreal agus bhí astaíochtaí luaidhe ina mórghadhb. Ach tá toirmeasc curtha anois ar pheitreal luaidhe a dhíol leis na blianta anois. Le cúpla bliain anuas in Éirinn, mar gheall ar chúiseanna cánach go pointe áirithe, tharla aistriú sa chineál innill dócháin inmheánaigh i gcarranna ó pheitreal den chuid is mó go dtí carranna díosail den chuid is mó i bhfeithiclí níos nuá. Bheadh na hastaíochtaí a bhaineann leo an-chomhchosúil. Mar sin féin, tá roinnt difríochtaí ann agus go háirithe tá leibhéal níos airde astaíochtaí cáithnéacha ó charranna díosail. Is féidir le hocsaidí nítrigine agus hidreacarbóin ocsaigin san aer a ocsaídiú go hózón má bhíonn sé nochtadh d'ardleibhéal ghréine. Cé go bhfuil sé sin ina fhadhb i roinnt tíortha, níl sé chomh dóchúil go mbeidh sé ina fhadhb i nGaillimh ar chúiseanna a n-achoirítear tuilleadh thíos.

Breithníodh na comhpháirteanna seo a leanas d'astaíochtaí aeir mótarfeithiclí le haghaidh na measúnachta sláinte:

- aonocsaíd charbóin
- Táirgí dócháin eile
- cáithníní míne

Aonocsaíd Charbóin

Cruthaítear aonocsaíd charbóin trí dhó neamhiomlán breoslaí amhail peitreal agus díosal. Is féidir é a ghlacadh isteach i sruth na fola agus cumas iompartha ocsaigin na fola a laghdú. Faightear é i ngach cineál dó. Baineann ardleibhéal de nochtadh aonocsaíde carbóin le méadú ar ospidéalú, galar cardashoithíoch agus mortlaíocht.

Táirgí dócháin

Téann Nítrigin dé-ocsaíd, agus ocsaídí Nítrigine go ginearálta i bhfeidhm go díreach ar scamhóga. Táirgeann sé gás chomh maith i rith dó breosla agus lagaíonn sé meicníocht chosanta imdhíonachta na scamhóg. Nuair a theagmhaíonn sé le huisce a líneálfadh na scamhóga, cruthaíonn sé aigéad chun na haerchonairí a dhó go bunúsach. D'fhéadfadh méadú teacht ar dhéine na dtaomanna asma, etc. mar gheall ar ardleibhéal nocht do dhé-ocsaíd nítrigine.

Cáithníní míne

Áirítear ar cháithníní míne PM₁₀, i.e. ábhar cáithnéach níos lú ná 10 micreagram ar trastomhas ach le déanaí, tá níos mó béime curtha ar cháithníní níos lú, lena n-áirítear arís PM_{2.5}, i.e. níos lú ná 2.5 miocrón, PM₁ agus fiú nanacháithníní ar cáithníní níos lú arís iad. Is eol go méadaíonn siad sin riochtaí riospráide amhail broincíteas agus niúmóine agus baineann níos mó básanna le leibhéal níos airde.

Tugadh aird d'astaíochtaí cáithníní le blianta beaga anuas agus níos mó fianaise á tabhairt faoina n-éifeachtaí sláinte. Go deimhin, rinneadh glaonna chun toirmeasc a chur ar na feithiclí díosail sin i gcathracha níos mó mar gheall ar na héifeachtaí díobhálacha sláinte. Mar sin féin, agus measúnú á dhéanamh ar na tionchair ar shláinte an duine de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe, ní mór a mheas gurb é an toradh a bheadh ar an gcás 'Dada a Dhéanamh' go leanfadh na feithiclí sin ag dul trí bhealaí lár cathracha ag meánluasanna malla, rud a bhféadfadh astaíochtaí níos mó bheith mar thoradh air. Ar an iomlán, dá réir sin, d'fhéadfadh tairbhí bheith ag baint leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe maidir le cáithníní i gcomparáid leis an gcás 'Dada a Dhéanamh'. Déantar é sin a phlé tuilleadh i **gCuid 18.6** den Tuarascáil MTT seo.

Caighdeán Chuí

Is é an pointe tosaigh maidir leis an gcaighdeán cuí a chur i bhfeidhm treoracha AE atá leagtha síos. In Éirinn, déanann an EPA monatóireacht orthu sin. Is é an treoir reatha is infheidhme an Treoir (CAFÉ) um Aer Glan don Eoraip.

Léirítear sa tábla seo a leanas na huasluachanna nó na spriocluachanna arna sainiú sa treoir lena leagtar síos teorainneacha maidir le truailleán aeir faoi leith. Cumhdaítear faoi treoir:

- Dé-ocsaíd sulfair, dé-ocsaíd nítrigine agus ocsaíd nítrigine, ábhar cáithníní (PM₁₀ agus PM_{2.5}) agus luaidhe.
- Aonocsaíd charbóin agus beinsín
- Ózón
- Arsanaic, Caidmiam, Nicil agus Beinsi[a]piréin

Tábla 18.6: Uasluachanna Treoir CAFÉ 2008/50/CE

Truailleán	Cuspóir an Uasluacha	Tréimhse Mheánaithe	Uasluach	Truailleán	Cuspóir an Uasluacha	Tréimhse Mheánaithe
SO ₂	Cosaint shláinte an duine	1 uair an chloig	350	132	Ní ceadáítear é a shárú níos mó ná 24 uair i mbliain fhéilire	1 Eanáir 2005
SO ₂	Cosaint shláinte an duine	24 uair an chloig	125	47	Ní ceadáítear é a shárú níos mó ná 3 huair i mbliain fhéilire	1 Eanáir 2005
NO ₂	Cosaint shláinte an duine	1 uair an chloig	200	105	Ní ceadáítear é a shárú níos mó ná 18 n-uair i mbliain fhéilire	1 Eanáir 2010
NO ₂	Cosaint shláinte an duine	bliain fhéilire	40	21	Meán bliantúil	1 Eanáir 2010
PM ₁₀	Cosaint shláinte an duine	24 uair an chloig	50		Ní ceadáítear é a shárú níos mó	1 Eanáir 2005

Truailleán	Cuspóir an Uasluacha	Tréimhse Mheánaithe	Uasluach	Truailleán	Cuspóir an Uasluacha	Tréimhse Mheánaithe
					ná 35 uair i mbliain fhéilire	
PM ₁₀	Cosaint shláinte an duine	bliain fhéilire	40		Meán bliantúil	1 Eanáir 2005
PM _{2.5} - Céim 1	Cosaint shláinte an duine	bliain fhéilire	25		Meán bliantúil	1 Eanáir 2015
PM _{2.5} - Céim 2	Cosaint shláinte an duine	bliain fhéilire	20		Meán bliantúil	1 Eanáir 2020
Luaidhe	Cosaint shláinte an duine	bliain fhéilire	0.5		Meán bliantúil	1 Eanáir 2005
Aonocsaíd Charbóin	Cosaint shláinte an duine	8 n-uair an chloig	10,000	8620	Ní ceadaítear é a shárú	1 Eanáir 2005
Beinséin	Cosaint shláinte an duine	bliain fhéilire	5	1.5	Meán bliantúil	1 Eanáir 2010

Faoi mar a pléadh roimhe, leagtar síos caighdeán cháilíocht an aeir chun daoine leochaileacha a chosaint amhail na daoine ar a bhfuil tinnis riospráide, daoine scothaosta agus daoine easlána. D'fhéadfadh sé nach mbeadh éifeacht ar bith ag leibhéil ábhairín níos airde d'ocsaídí nítrigine os cionn na gcaighdeán ar fhorhmór an daonra ach d'fhéadfadh éifeachtaí suntasacha bheith i gceist do dhaoine leochaileacha. Dá réir sin bhraith an measúnacht tionchair ar shláinte an duine ar chomhlíonadh na gCaighdeán Aercháilíochta lena dhearbhu an dtiocfaidh éifeachtaí suntasacha ar shláinte an duine chun cinn nó nach dtiocfaidh. Áirítear leis na caighdeán a úsáidtear i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid na Rialacháin um Chaighdeán Aercháilíochta 2011**, ina gcuimsítear *Treoir 2008/50/CE ón gCoimisiún Eorpach* lena socraíodh uasluachanna maidir leis na truailleán SO₂, NO₂, PM₁₀, beinséin agus CO. Comhcheanglaítear le *Treoir 2008/50/CE ón gComhairle an Treoir Réime maidir le Cáilíocht an Aeir (96/62/CE)* roimhe sin agus a mactheoracha ina dhiaidh sin (lena n-áirítear *1999/30/CE* agus *2000/69/CE*). Rinneadh forálacha chomh maith maidir le uasluachanna timpeallacha nua a bhaineann le PM_{2.5} a chuimsiú. Is léir gur caighdeán chúí agus láidre iad na caighdeán sin. Léirítear sa tábla thuas na leibhéil atá socraithe go príomha do chosaint shláinte an duine. Dá bhrí sin, ar an gcoinníoll nach sáraítear na leibhéil sin is féidir a bheith muiníneach nach mbeidh éifeacht dhíobhálach ar shláinte an duine mar gheall ar astaíochtaí aeir.

Tionchair Fhéideartha Shláinte ón Aer

In 2010, ba é tátal an Health Effect Institute (HEI) Panel sna Stáit Aontaithe, i staidéar a bhí páirtmhaoinithe ag EPA na Stáit Aontaithe maidir le hÉifeachtaí Truailleán Aeir a Bhaineann le Trácht, gur cosúil go mbaineann nochtadh do

thruailleán aeir a thagann go sonrach ó bhóithre le mortláocht uile-chúise⁸, teagmhas na ngalar cardashoithíoch agus na mbásanna cardashoithíocha, agus laghdú ar fheidhm na scamhóg, cé nach bhfuil an fhianaise chomh láidir (mar gheall ar líon níos lú staidéar nó staidéir níos lú) is atá an bonn fianaise níos leithne maidir le héifeachtaí sláinte an truailithe aeir.

D'fhoilsigh an WHO athbhreithniú in 2005 ar éifeachtaí sláinte an truailithe aeir a bhaineann le hiompar inar cinneadh go n-áirítear ar éifeachtaí sláinte riosca um mortláocht chardascamhógach agus riosca um ghalracht riospráide.

Ó 2013 i leith, sainíonn an Ghníomhaireacht Idirnáisiúnta um Thaighde ar Ailse (IARC) sceitheadh innill díosail mar a bheith carcanaigineach do dhaoine. Rangaíonn an IARC sceitheadh innill peitрил mar go bhféadfadh sé bheith carcanaigineach, toisc nach bhfuil go leor fianaise ann chun conclúid níos daingne a chruthú.

In alt le déanaí a rinne Chen et Al agus a foilsíodh in Lancet go luath in 2017 léiríodh méadú beag (7%) ar an teagmhas de néaltrú iontu siúd a raibh cónaí orthu níos lú ná 50 méadar ó mhórbhóithre ach níor léiríodh méadú ar bith ar Scléaróis Iolrach nó ar ghalar Parkinson. Mhaígh na húdair go bhféadfadh leibhéal mhéadaithe PM_{2.5} agus NO₂ bheith ina dtosca gaolmhara. Mar sin féin, bhí teorainneacha tábhachtacha ar an staidéar toisc go raibh an staidéar bunaithe in Ontaria, Ceanada, ina mbeadh mórbhealaí agus mórbhóithre an-gnóthach. B'fhéidir gurbh é an cáineadh ba mhó faoin staidéar nach bhféadfadh na húdair cuntas a thabhairt ar na héifeachtaí socheacnamaíocha. Baineann éifeachtaí socheacnamaíocha leis an teagmhas de néaltrú. Dá bhrí sin, má bhí stádas socheacnamaíoch na ndaoine aonair a raibh cónaí orthu laistigh de 50 méadar ó mhórbhóithre in Ontario níos ísle ná iad siúd a raibh cónaí orthu níos faide ar shiúl d'fhéadfadh go dtabharfadh sé sin míniú ar an méadú measartha beag ar an teagmhas de néaltrú sa staidéar sin. Ar an iomlán cé go moltar tuilleadh staidéar ní féidir ach fíorbheagán a bhaint as an staidéar amháin sin.

Cé go bhfuil roinnt deacrachtaí ann fós maidir le comparáidí a dhéanamh idir tionchar tógála bóithre sa tSín, abair, is féidir faisnéis i bhfad níos ábhartha a fháil ó thionscadail chomhchosúla in Éirinn agus a bheith feasach ag an am céanna faoi shonraí a foilsíodh go hidirnáisiúnta. Tá sé sin mar gheall nach féidir an timpeallacht bhonnlíne i dtíortha ina bhfuil dlús ard daoine amhail an tSín, ina bhfuil caighdeán aeir truailithe ina bonnlíne faoi láthair, a chur i gcomparáid le timpeallacht bhonnlíne na hÉireann agus go háirithe Gaillimh.

San fhoilseachán in 2014 ón OECD 'The Cost of Air Pollution, The Health Impacts of Road Transports' léirítear cé go bhfuil tionchair shláinte an truailithe aeir i dtíortha san iarthar ag laghdú, go bhfuil sé ag méadú i dtíortha amhail an tSín agus an India. Tá sé níos tábhachtaí dúinne in Éirinn breathnú ar na sonraí ón tír seo agus ó thíortha comhchosúla.

Cé go bhfuil sé 13 bliana déag ó cuireadh le chéile is cáipéis thábhachtach in Éirinn 'Health Impacts of Transport', Athbhreithniú a d'fhoilsigh an Institiúid um Shláinte

⁸ Is é sin mortláocht uile-chúise e.g. ailse, croí, scamhóga etc.

Phoiblí in Éirinn, i Márta, 2005. Is é sin fós an foilseachán is déanaí ón gcomhlacht sin ar an ábhar seo.

Déantar athbhreithniú sa cháipéis ar ghnéithe na dtionchar sláinte a bhaineann le hiompar. Thionscain sé mar chuid de HIA iompair i mBaile Formaid a d'eagraigh Údarás Sláinte Réigiún an Oirthir agus leanann sé ar aghaidh ó chuspóir straitéiseach na hinstitiúide cumas na ndaoine a oibríonn don tsláinte phoiblí a neartú.

Shonraigh siad san Achoimre Feidhmiúcháin:

“rinneadh taighde fairsing ar éifeacht cháilíocht an aeir ar shláinte an duine agus tá tuairim saineolaithe ar fáil sa réimse sin. Faoi láthair, baineann an fhianaise is láidre le truailliú aeir mar chúis le fadhbanna sláinte gearrthéarmacha i ngrúpaí áirithe ar nós daoine scothaosta agus daoine ag a bhfuil bunfhadhbanna sláinte amhail galar croí nó galar na scamhóg. Meastar go bhfuil tionchair shláinte fhadtéarmacha mar thoradh ar chomhpháirteanna áirithe den truailliú aeir. Bhí sé deacair, áfach, cúis agus éifeacht a thabhairt go lánchinnte. Príomhfhoinsé truaillithe aeir is ea trácht agus d'fhéadfadh tairbhí ar an tsláinte bheith i gceist le saincheisteanna ar bith a laghdódh an méid tráchta trí cháilíocht an aeir a fheabhsú. Tá luasanna feithiclí ina thoisc ar fiú é a bhreithniú chomh maith. Níl meánluasanna níos ísle amhail na meánluasanna ar bhealaí plúchta chomh tíosach in úsáid bhreosla agus bíonn astaíochtaí truaillithe níos mó mar thoradh orthu.”

Is féidir a rá go bhféadfadh an prionsabal, an trácht a bhogadh go dtí bóthar ina mbeadh na meánluasanna níos airde, bheith tairbhíúil don tsláinte i ndáiríre.

Tá sé tábhachtach sna limistéir sin an timpeallacht bhonnlíne a chur san áireamh. Léirítear in Innéacs an EPA um Cháilíocht an Aeir go bhfuil cáilíocht an aeir i gCathair agus i gContae na Gaillimhe an-mhaith. Tá a lán cúiseanna leis sin. Is é ceann díobh sin suíomh geografach na Gaillimhe ar imeall an Aigéin Atlantaigh atá nochta ar na gaotha a bhíonn i réim a shéideann truailleáin aeir ar shiúl ó dhaoine an láir go príomha. Bhí rialuithe an-mhaith ann maidir le foinsí féideartha truaillithe i gceantar na Gaillimhe chomh maith. Bhí sé sin tacaithe tuilleadh ag an monatóireacht suíomhoiriúnaithe ar cháilíocht an aeir a rinneadh don fhorbairt bóthair atá beartaithe. Féach **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**.

Níl stair ar bith ann maidir le tionscal trom bheith ag astú ardleibhéil truailleán mar shampla. Áirítear ar na mórfoinsí tionscail atá á n-oibriú i nGaillimh faoi láthair cuideachtaí feistí leighis a bhfuil a n-astaíochtaí an-íseal. Is i bhfianaise an chaighdeáin aeir chúlra sin a tharlódh astaíocht ar bith. Tá tuilleadh plé déanta orthu sin i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**.

Uisce

Is léir go bhfuil inrochtaineacht ar uisce glan ardchaighdeáin ina chion antábhachtach do shláinte an duine. In Éirinn déantar iad sin a rialáil le Rialacháin an Aontais Eorpaigh (uisce óil) 2014. Leis na rialacháin sin forchuirtear dualgais ar Uisce Éireann agus ar údaráis áitiúla i dtaca le sampláil agus taifeadadh cháilíocht an uisce. Tá dianchaighdeáin ann maidir le cáilíocht an uisce i dtaca lena ábhar ceimiceach chomh maith le gnéithe micribhitheolaíochta. Ar an gcoinníoll go

gcloítear leis na caighdeáin sin is féidir a bheith muiníneach nach mbeidh éifeacht dhíobhálach ar shláinte an duine mar gheall ar cháilíocht an uisce.

D'fhéadfadh éifeachtaí ar shláinte an duine bheith mar thoradh ar thuile. Seachas na tionchair eacnamaíocha a bhaineann le tuile, go háirithe tuile a tharlaíonn arís agus arís eile i gceantair áirithe, d'fhéadfaí tionchair shíceolaíocha an-suntasach bheith i gceist do dhaoine a tharlaíonn tuile ina dtithe agus ina n-áiteanna cónaithe. D'fhéadfadh cailteanas airgeadais tarlú i gceantair inar tharla tuile roimhe sin agus nach raibh faoi árachas a thuilleadh. B'fhéidir sé go mbainfeadh an cailteanas sin le damáiste iarbhrí do na réadmhaoine mar gheall ar thuile ach b'fhéidir go mbainfeadh sé le cailteanas féideartha i luach na réadmhaoine chomh maith. D'fhéadfadh baint a bheith acu sin le leibhéil mhéadaithe inmí nó dúlagair fiú. D'fhéadfadh tuile bheith ina fhoinse fhéideartha le haghaidh leathadh galar chomh maith. D'fhéadfaí go leathfaí é sin le míolraí nó mar mhalairt air sin na séaraigh agus na dabhcha séarachais a sceitheadh. Agus éifeachtaí sláinte féideartha na forbartha bóthair atá beartaithe maidir le tuile á mbreithniú, tá sé tábhachtach breathnú ar an bhfuil an baol tuile méadaithe nó laghdaithe ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe nó go deimhin an dtéann sé i gcion air ar chor ar bith.

Ithreacha

Éilliú Talún

Má tá an cumas ag tionscadal talamh a éilliú d'fhéadfadh éifeachtaí bheith aige chomh maith do shláinte an duine. D'fhéadfadh an t-éilliú sin teacht chun cinn, mar shampla, má nochtar ábhar éillithe a cuireadh roimhe sin le linn na tógála. D'fhéadfadh go n-áireofaí ar shampla de sin, líonadh talún gan aithint, éilliú tionsclaíoch roimhe sin nó go deimhin foinsí éillithe a tharlaíonn go nádúrtha. D'fhéadfadh talamh éillithe dá réir sin dul i gcion ar an tsláinte trí theagmháil dhíreach, daoine atá ina gcónaí nó ag obair ar an talamh iad féin nó, mar shampla, leanaí ag súgradh ar an talamh. B'fhéidir go mbeadh cuid de na héilleáin dlúthaithe i mbia a fásadh ar an talamh agus is é sin bealach eile ina bhféadfadh talamh éillithe éifeacht sláinte bheith aige.

Radón

Gás radaighníomhach a tharlaíonn go nádúrtha is ea radón a thagann as lobb úráiniam i gcarraigeacha agus ithreacha. Tá sé gan dath, gan bholadh agus gan bhlas agus ní féidir é a thomhas ach trí threalamh speisialta. Nuair a ardaíonn radón san aer oscailte, déantar é a chaolú go comhchruinnithe neamhdhíobhálach, ach nuair a théann sé isteach i spás iata, amhail teach nó foirgneamh eile, is féidir leis carnadh corruair chuig comhchruinnithe atá thar a bheith do-ghlactha. Lobhann radón chun cáithníní radaighníomhacha beaga bídeacha a chruthú, agus fanann cuid díobh crochta san aer. Nuair a tharraingítear iad sin isteach sna scamhóga tugann na cáithníní sin dáileog radaíochta lena bhféadfaí dochar a dhéanamh do na cealla sna scamhóga agus bheith mar chúis le hailse de réir a chéile.

Is é nuair a bhíonn an seans ann go rachaidh an radón i dtreis i bhfoirgnimh ina bhfuil daoine ina gcónaí amháin a tharlaíonn an baol don tsláinte. Go deimhin, is féidir leis na foirgnimh sin, mar gheall ar théamh nó ar rud éigin eile i láithreacha áirithe, radón a tharraingt isteach ón talamh de réir mar a ardaíonn aer te laistigh de na foirgnimh. Má fhaightear radón ag leibhéil arda i bhfoirgnimh is é ceann de na

leigheasanna is éifeachtaí sumpá a chruthú a chruthaíonn a bhrú diúltach féin agus a tharraingíonn an radón ar shiúl ó dhul isteach san fhoirgneamh. Is féidir tuilleadh eolais maidir leis sin a fháil ar shuíomh gréasáin an EPA⁹.

Síceolaíoch

Luaitear na héifeachtaí díobhálacha féideartha go minic sa phróiseas pleanála ar an tsláinte shíceolaíoch, mar shampla, an imní agus strus a bhíonn orthu siúd a gcaithfear a dtithe a cheannach, ar an drochuair, nó iad siúd a dtiocfaidh athrú ar an timpeallacht ina bhfuil siad ina gcónaí.

Cuirfear isteach ar an bpobal chomh maith ó thionchair shealadacha na bainistíochta tráchta agus éifeachtaí eile le linn na céime tógála. I bhfianaise an mhéid sin d'fhéadfadh sé go mbeadh laghdú ar an anó i measc úsáideoirí bóithre sa chéim oibriúcháin i gcás go mbeidh laghdú ar agaí turais. Níl anó ina éifeacht sláinte ann féin, áfach.

Maidir le beagnach gach togra le haghaidh forbairt bóthair ar bith tá buarthaí ann faoi na héifeachtaí díobhálacha a d'fhéadfadh bheith ar fholláine shíceolaíoch duine ar an iomlán. Tá sé sin ina ábhar a bhfuil sé ábhairín níos deacra measúnú a dhéanamh air mar nach bhfuil tomhais dhíreacha ar bith ann is féidir a úsáid. Cé gur féidir go leor sonraí a thabhairt maidir le, mar shampla, astaíochtaí torainn a thuar ní féidir an chinnteacht eolaíoch chéanna a úsáid chun tionchair shíceolaíocha a thuar. Ní féidir cur chuige bunaithe ar chaighdeáin a úsáid, mar shampla.

Tá méideanna éagsúla de thionchar síceolaíoch ann agus d'fhéadfadh siad sin bheith dearfach agus diúltach araon. D'fhéadfadh tionchar dearfach bheith ann, i gcás go bhféadfadh daoine bheith ag súil le hiompar níos fearr. D'fhéadfadh éifeachtaí díobhálacha éagsúla bheith ann chomh maith. Ag ceann íochtair an tionchair sin d'fhéadfadh anó bheith i gceist i gcás go bhfuil duine míshásta, mar shampla, mar gheall ar thorann lasmuigh, deascadh dusta nó moilleanna sealadacha tráchta a bhaineann le tógáil na mbóithre. Ní tionchar leighis é sin sa cháil sin. Má thagann tinneas síceolaíoch ar dhuine éigin amhail imní nó dúlagar bheadh sé sin ina thionchar leighis.

De réir a cineáil, tá tógáil neamhbhuan ach táthar ag dréim leis na gníomhaíochtaí tógála a bheith ina gcúis le roinnt anó amhail an trácht a chur ar mhalairt slí agus dúnadh sealadach bóithre. Déantar na héifeachtaí féideartha a íoslaghdú trí bhainistíocht tráchta chuí a úsáid agus dúnadh sínte san oíche a sheachaint. Bhí méid suntasach tógála bóithre ar siúl in Éirinn le fiche nó tríocha bliain anuas. Mar sin féin, níl fianaise dhoiciméadaithe ar bith ó na tionscadail sin chun torthaí díobhálacha a cheangal leis an tsláinte shíceolaíoch in Éirinn.

Feabhsuithe ar an tsláinte

D'fhéadfadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe deiseanna le haghaidh feabhsuithe ar an tsláinte a chur ar fáil.

Tá fostaíocht agus ioncam i measc na gcinntitheach suntasach is mó maidir leis an tsláinte fhadtéarmach, a imríonn tionchar ar a lán tosca, lena n-áirítear caighdeán na tithíochta, oideachas, réim bia, stíl mhaireachtála, scileanna chun déileáil le

⁹ <http://www.epa.ie/radon/getinformed/>

deacrachtaí, rochtain ar sheirbhísí agus ar líonraí sóisialta. Ina lán staidéar eipidéimeolaíoch léirítear go mbaineann torthaí sláinte níos fearr le stádas socheacnamaíoch níos airde.

Dá réir sin, d'fhéadfadh droch-chúinsí eacnamaíocha tionchar a imirt ar an tsláinte ar feadh an tsaoil, i gcás go bhfuil sé níos dóchúla go dtarlóidh galracht, gortú, imní mheabhrach, dúlagar i bpobail atá faoi dhíothacht shocheacnamaíoch agus go dtarlaíonn rátaí níos airde básanna roimh am iontu ná a tharlaíonn sna pobail is lú díothach. Is é ceann de na modhanna is iontaofa chun feabhas a chur ar an tsláinte i bpobal a stádas socheacnamaíoch a ardú.

D'fhéadfadh tionscadail a bhfuil an acmhainneacht leo tacú le hathghiniúint, dífhostaíocht a laghdú agus feabhas a chur ar an gcás socheacnamaíoch, cuidiú le feabhas a chur ar shláinte agus ar fholláine pobal atá díothaithe ón taobh socheacnamaíoch de.

I gcomhthéacs na sláinte sóisialta, cuireann forbairt eacnamaíoch deis ar fáil chun éagothroime sa tsochaí a laghdú. Tá dífhostaíocht fhadtéarmach, mar shampla, díobhálach don duine aonair, do theaghlaigh agus don tsochaí. D'fhéadfadh sé dul ó ghlúin go glúin i gcás go mbeadh sé i bhfad níos dóchúla go dtiocfaidh teaghlaigh ina bhfuil an ceann teaghlaigh dífhostaithe ar bhonn fadtéarmach chun beith dífhostaithe nó go mbeadh siad dífhostaithe an t-am ar fad. D'fhéadfaí sé sin éagothroime shóisialta a chruthú agus a choimeád. D'fhéadfadh na deiseanna forbartha eacnamaíocha a chuireann an fhorbairt bóthair atá beartaithe ar fáil tuilleadh post a chruthú agus an baol maidir le dífhostaíocht fhadtéarmach a laghdú. Dá réir sin, d'fhéadfadh níos mó deiseanna le haghaidh éagothroime sa tsochaí bheith mar thoradh air sin.

Feabhas ar Rochtain ar Sheirbhísí

Léirítear i staidéir go bhféadfadh tionchar dearfach bheith ag gníomhaíochtaí caitheamh aimsire ar fholláine agus ar shláinte duine.

Léiríodh i staidéar le Lyon et Al¹⁰ ó 2004 go raibh tionchar ag agaí freagartha laghdaithe do na seirbhísí éigeandála ar rátaí marthana i bhfad níos fearr ó stadanna cairdiacha lasmuigh den ospidéal. Dá bhrí sin, tá an cumas chun beathaí a shábháil ag acmhainn na seirbhísí éigeandála amhail otharcharranna cásanna éigeandála a rochtain go gasta.

Dá bhrí sin beidh sé níos éasca do dhaoine gníomhaíochtaí caitheamh aimsire a dhéanamh má chuirtear feabhas ar an rochtain ar phictiúrlanna, páirceanna, miondíol agus gníomhaíochtaí caitheamh aimsire eile. Bainfidh tairbhí breise do shláinte an duine chomh maith le rochtain níos fearr ar sheirbhísí agus rochtain ar shaoráidí oideachais faoi mar atá léirithe thuas sa chuid ar Fheabhas ar an tSláinte.

18.2.5.3 Cosaint na Sláinte

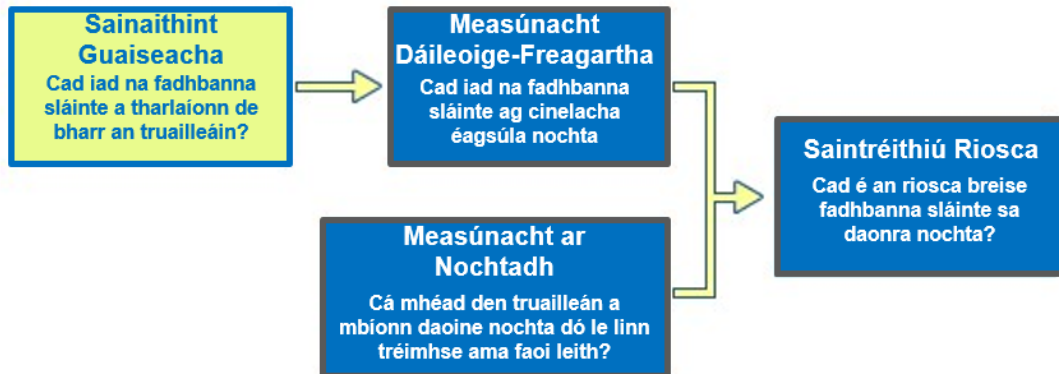
Leanann an measúnú ar shláinte an duine don fhorbairt bóthair atá beartaithe, i gcomhthéacs chosaint na sláinte, an cur chuige atá leagtha amach i dtreoir líne an EPA agus i dTreoir Cur chun Feidhme SEA an Choimisiúin Eorpaigh. Is ionann é

¹⁰ Emerg Med J. 2004 MF;21(5):619-24 | Lyon RM1, Cobbe SM, Bradley JM, Grubb NR.

de réir cineáil agus treoir EPA na Stát Aontaithe. Breithnítear Sláinte an Duine trí mheasúnú a dhéanamh ar na tosca comhshaoil (conairí) trína bhféadfaí dul i gcion ar an tsláinte amhail aer, torann, uisce, ithreacha. Cuimsítear i dtreoir EPA na Stát Aontaithe cur chuige ceithre chéim atá curtha i láthair i léiriú grafach i **Pláta 18.1** thíos.

Pláta 18.1: Measúnachta ar Shláinte an Duine

an Próiseas Measúnachta Riosca 4 Chéim

Sainiú na tionchair torainn, aer, ithreacha agus uisce a d'fhéadfadh dul i gcion ar shláinte an duine (Sainiú Guaiseacha), rinneadh measúnú ar scála na dtionchar féideartha sin (Measúnacht Dáileoige-Freagartha) agus a bhfad (Measúnacht ar Nochtadh) agus dearbhaíodh suntasacht an tionchair fhéideartha ar shláinte an duine (Saintréithiú Riosca).

Agus Caighdeán aitheanta ar Bhonn Sláinte á úsáid, cuimsítear an mheasúnacht dáileoige-freagartha sa chaighdeán. I bhfocail eile, beidh na fadhbanna sláinte ag na leibhéil éagsúla nocht curtha san áireamh ag na húdaráis nó na sainchoistí a mhol leibhéal an chaighdeáin agus beidh an leibhéal laistigh den chaighdeán chun nach dtarlaíonn na fadhbanna sin socraithe acu.

18.2.5.4 Feabhas ar an tSláinte

D'fhéadfadh tionscadail a bhfuil an acmhainneacht leo tacú le hathghiniúint, dífhostaíocht a laghdú agus feabhas a chur ar an gcás socheacnamaíoch, cuidiú le feabhas a chur ar shláinte agus ar fholláine pobal atá díothaithe ón taobh socheacnamaíoch de.

Áirítear sa mheasúnacht ar shláinte an duine don fhorbairt bóthair atá beartaithe, ó thaobh feabhais ar an tsláinte de, measúnacht ar an dóigh a rachadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe i gcion ar shocheacnamaíocht an phobail.

18.2.5.5 Feabhas ar rochtain ar sheirbhísí

Beidh tionchar ag rochtain níos fearr ar sheirbhísí amhail ospidéal nó saoráidí caitheamh aimsire ar shláinte pobail. Dá réir sin, áirítear sa mheasúnacht ar shláinte an duine don fhorbairt bóthair atá beartaithe measúnacht ar cibé acu an gcuirfidh an

fhorbairt bóthair atá beartaithe feabhas ar an rochtain ar na seirbhísí sin nó nach gcuirfidh.

18.2.5.6 Suntasacht na dTionchar Sláinte

Tá deacracht le leibhéil suntasachta a thabhairt maidir le tionchair ar shláinte an duine. I gcúrsaí leighis, faoi mar atá sé sna heolaíochtaí ar fad, úsáidtear coincheap na suntasachta staitistiúla. Is éard atá i gceist leis sin luach a cheangal le suntasacht, a chuirtear in iúl go minic mar leibhéal céatadáin muiníne sna sonraí. Baintear úsáid go minic as tomhais mhuiníne 95% nó fiú 99% chun leibhéil chinnteachta nó athruithe nach mbaineann le seans as féin a thomhas.

Cur chuige bailí is ea é sin don staidéar ar na tionchair ar *dhaonra*, ach ní dhéantar freagairt ar an duine aonair a eisiamh go hiomlán. Mar sin féin, tá sé deacair leibhéil suntasachta a thabhairt i leith tionchair shláinte an duine ar dhaoine aonair gan faisnéis mhionsonraithe faoin duine aonair sin. Dá réir sin, déantar suntasacht éifeachtaí sláinte a mheasúnú ar bhonn grúpa nó pobail seachas ar bhonn daoine aonair. Tá an oiread inathraitheachta i bhfreagairt duine nach bhféadfaí na héifeachtaí aonair ar fad a shainaithint choíche agus mar sin, de réir na teorach dá dtagraítear thuas, meastar go bhfuil sé níos oiriúnaí measúnú a dhéanamh ar shuntasacht na n-éifeachtaí sláinte ar leibhéal daonra. Tá na Critéir maidir le suntasacht don mheasúnú ar shláinte pobal, dá bhrí sin, mar atá siad achoimrithe i **dTábla 18.7** thíos.

Tábla 18.7: Na critéir a úsáideadh sa mheasúnacht ar Thionchair um Chosaint na Sláinte Pobail

Leibhéal Tionchair	Critéir maidir le suntasacht
Dobhraise	Níl tionchair shuntasacha ar bith ar shláinte an duine follasach
Beag	D'fhéadfadh tionchar beag ar shiomptóim a tuairiscíodh ach gan athrú ar stádas na sláinte bheith mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
Measartha	D'fhéadfadh tionchar measartha ar stádas na sláinte ach gan athrú ar bith ar ghalracht nó ar mhortlaíocht bheith mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
Suntasach	D'fhéadfadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe tionchar a imirt ar stádas na sláinte agus athrú gaolmhar ar ghalracht
An-Suntasach	D'fhéadfadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe tionchar a imirt ar stádas sláinte grúpaí daoine
Trom	D'fhéadfadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe tionchar a imirt ar stádas sláinte pobal

D'fhéadfaí asma a lua mar shampla agus na critéir sin á n-úsáid:

- Bheadh tionchar dobhraise ina thionchar nach mbeadh éifeacht intomhaiste aige ar asma
- D'fhéadfadh tionchar Beag bheith ina mhéadú sealadach ar shiomptóim ach gan athrú ar bith ar dhéine an bhunriochta nó na cóireála a theastódh

- D'fhéadfadh tionchar Measartha bheith ina úsáid mhéadaithe ar análóirí de dheasca na forbartha bóthair atá beartaithe ach gan athrú ar bith ar an mbunriocht nó gan éifeacht ar bith ar fhormhór na ndaoine a bhfuil asma orthu
- D'fhéadfadh éifeacht Shuntasach bheith ina dhuine aonair a thagann asma orthu nó asma duine éigin a éiríonn i bhfad níos déine mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
- D'fhéadfadh éifeacht An-Suntasach bheith ina ghrúpa daoine aonair a thagann asma orthu nó a n-asma ag éirí i bhfad níos measa mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe
- D'fhéadfadh éifeacht Throm bheith ina méadú intomhaiste ar theagmhas nó ar dhéine an asma i bpobal mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe

18.3 Timpeallacht Ghlactha

18.3.1 Comhthéacs

Tá Cathair na Gaillimhe agus an ceantar máguaird suite 4.5km¹¹ idir Abhainn na Gaillimhe agus Cuan na Gaillimhe agus tá sí deighilte ag Loch Coirib agus tá timpeallacht thógtha agus nádúrtha agus limistéir chónaithe ar an dá thaobh den abhainn. Gabhann an fhorbairt bóthair atá beartaithe thart ar an gcathair agus ar fhormhór na dtailte atá criosaithe lena bhforbairt. Is ionann imeacht leath-thuaithe/uirbeach Chathair na Gaillimhe agus an timpeallacht bhonnlíne agus den chuid is mó is é an ghné is suntasaí de, féarach ísealdéine agus tailte agus portach neamhshaothraithe agus droimhneach agus limistéir atá criosaithe agus forbairt chónaithe, tráchtála, agus tionsclaíochta agus caitheamh aimsire. Mar sin féin, ag cur san áireamh timpeallacht thógtha, forbairt líneach na cathrach agus tithe feadh gach bóthair a shíneann amach ón gcathair agus an ngaireacht dhosheachanta do limistéir chónaithe, ar an drochuair agus go dosheachanta scartálófar líon réadmhaoine agus beidh tionchair ar an bpobal mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe.

Tá réamhshonraí déimeagrafacha ar fáil ón Daonáireamh 2016 (Iúil 2016) maidir le daonra Chathair na Gaillimhe agus an cheantair máguaird. Baineann Plean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2017-2023 leas as na réamh-mheastacháin daonra a ullmhaíodh do na Treoirlínte maidir le Pleanáil Réigiúnach 2010-2022. I gcomhréir leis an Straitéis Spáis Náisiúnta 2002-2020, is é is aidhm léi an daonra a chomhchruinniú sa chathair agus go leor cumas talún criosaithe ann chun freastal ar riachtanais daonra 98,700 (36,286 teaghlach) faoi 2022. Ó 2016 i leith, thaifead an Phríomh-Oifig Staidrimh (CSO) daonra de 78,668 duine do Chathair na Gaillimhe, méadú 4.2% ar an bhfigiúr roimhe sin le haghaidh 2011 agus 8.6% ar 2006. Tháinig méadú 4.1% ar líon na dtithe chomh maith. Léiríonn na figiúirí gur tháinig fás suntasach ar an daonra le blianta beaga anuas in ainneoin éifeacht an chúlaithe eacnamaíoch 2008-2011. Ní cosúil, áfach, go bhfásfaidh an daonra ag ráta a bheadh gasta go leor le freastal ar réamh-mheastacháin bhunaidh na dTreoirlínte maidir le Pleanáil Réigiúnach. Mar an gcéanna, braitheann réamh-mheastacháin i bPlean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015-2021 ar na Treoirlínte maidir le

¹¹ An fad a tomhaiseadh ó chladach theas Loch Coirib go dtí an Póirse Caoch ag Dugaí na Gaillimhe

Pleanáil Réigiúnach atá ann. Moltar sa Phlean Forbartha Contae forbairt a chomhchruinniú i molbhaile Bhaile Thuama, Tairseach na Gaillimhe agus an Conair Eacnamaíoch Straitéiseach soir ó Chathair na Gaillimhe idir Órán Mór agus Áth Tíomáin. Beidh éileamh ar fhorbairt chónaithe i gceist le fás an daonra mar aon le brú méadaithe ar an mbonneagar iompair atá ann.

Tarlaíonn forbairt chónaithe ar dhroim thoir thiar den chuid is mó de ghnáth. Beartaítear i bPlean Forbartha Chathair na Gaillimhe agus i bPlean Forbartha Chontae na Gaillimhe síneadh soir ón gcathair i dtreo an limistéir atá cumhdaithe faoi Phlean Ceantair Áitiúil na nArdán 2018-2024 soir ó Dhabhach Uisce idir Bóthar Mhuine an R339 agus Bóthar Dhabhach Uisce an R446. Admhaítear sna pleananna forbartha an brú a d'fhéadfadh an fás nua sin a chur ar an mbonneagar iompair atá ann isteach sa chathair agus an gá le talamhúsáid agus iompar a chomhtháthú. Aithnítear sna pleananna an gá atá le comhdhlúthú nó athghiniúint laistigh de chomharsanachtaí roghnaithe.

Tá an fhorbairt chónaithe níos scaipthe laistigh den imeall uirbeach, feadh mionbhóithre go minic agus go háirithe ó thuaidh ó Bhearna. Tá pobail shainiúla agus bhunaithe ann sa bhreis ar na cinn atá liostaithe sna sonraí ón CSO thíos. I measc pobal eile, tá Bearna, na Foraí Maola, Troscach, an Chloch Scoilte, Ceapach, Baile an Mhóinín, an Caorán, Mionchluain, Daingean, Mionlach, Baile an Dúlaigh, Baile an Phoill, an Caisleán Gearr, an Pháirc Mhór, Dabhach Uisce agus Cúil Each.

Tábla 18.8: Daonra Chathair agus Chontae na Gaillimhe

	2016	2011	2006	2002
Cathair na Gaillimhe	78,668	75,529	72,414	65,832
An chuid eile de Chontae na Gaillimhe	179,390	175,124	159,256	143,245
Iomlán Chontae na Gaillimhe	258,058	250,653	231,670	209,077

I **dTábla 18.9** léirítear daonra gach Toghroinne (ED) i gceantar na Gaillimhe i gcoitinne faoi mar a bhí sé tráth Dhaonáireamh 2016. Léirítear na méaduithe céatadáin measartha ar an daonra sa tábla agus gur tharla cuid de na méaduithe ba mhó i limistéar fo-uirbeach an Bhaile Bháin agus sráidbhaile Bhearna. Tharla méadú ar an daonra i roinnt limistéar níos bunaithe amhail an Daingean i gcomparáid le laghdú sa tréimhse Daonáirimh is déanaí.

Is féidir achair cheantar Gaeltachta na Gaillimhe a fheiceáil i **bhFíoracha 18.1.01** agus **18.1.02**. Cuimsítear figiúirí an daonra do Ghaeltacht na Gaillimhe siar agus ó thuaidh ón gcathair i **dTábla 18.9** toisc go mbeidh nasc níos fearr idir na limistéir sin mar thoradh ar an bhforbairt atá beartaithe. I gcoibhneas le roinnt de thoghanna an imill fo-uirbigh agus uirbí/tuaithe, léirítear leis na figiúirí sin méaduithe measartha beag ar an daonra do na limistéir siar ón gcathair feadh an R336 chomh fada le Ros an Mhíl cé is moite de na Forbacha atá níos gaire don chathair i gcás gur tháinig fás 7.9% ar an daonra. Is limistéar é an Ghaeltacht atá measartha deacair a mheasúnú faoi láthair ón taobh thoir de Chathair na Gaillimhe agus an chuid eile den tír, cé go bhfuil an acmhainneacht chun fáis teoranta ábhairín ag an srian le stráice caol idir an fharrage agus bratphortach díreach ó thuaidh. Bhí an fás ar an

daonra níos mó sa limistéar Gaeltachta feadh Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 idir an chathair agus Uachtar Aird.

Tábla 18.9: Toghanna Daonra

Toghroinn	Daonra 2016	Daonra 2011	Athrú céatadáin	Dlús Daonra (daoine in aghaidh an km ²)
Gaeltacht na Gaillimhe				
27054 Cill Chuimín	1314	1315	-0.1%	23.9
27061 Sailearna	1453	1448	0.3%	21.2
27055 Cill Aithnín	1044	1000	4.4%	14.3
27063 An Spidéal	1443	1450	-0.5%	40.9
27051 Na Forbacha	1415	1312	7.9%	47.5
27159 Uachtar Aird	2636	2604	1.2%	21.8
27162 Poll na bPéist	2376	2315	2.6%	38.2
27062 Sliabh an Aonaigh	763	763	0%	13.2
27065 Tulaigh Mhic Aodháin	2075	1985	4.5%	68.4
27059 Maigh Cuilinn	2142	2008	6.7%	74.0
Imeall Uirbeach-Tuaithe na Gaillimhe				
27044 Bearna (Tuath Bhearna)	3727	3630	2.7%	156.4
27052 (Cuid) Tuaithe na Gaillimhe ¹²	149	126	18.3%	63.5
Fo-bhailte na Gaillimhe				
26003 Bearna	15185	14384	5.6%	2131.0
26015 Rathún	3076	3009	2.2%	615.3
26006 An Daingean	4132	3608	14.5%	2193
26013 An Caisleán Nua	1900	1820	4.4%	2500
26010 Mionlach	5118	4990	2.6%	610.8
26004 An Caisleán Gearr	4053	4135	-2.0%	1079.6
26002 Baile an Bhriotaigh	949	898	5.7%	366.5
26001 An Baile Bán	13019	12298	6.9%	1710.4
26011 Mervue	1831	1796	1.9%	1510

Bunaithe ar na torthaí níos mionsonraithe ó Dhaonáireamh 2016, léirítear i d**Tábla 18.10** an leathnú i líon na dteaghlach i nGaillimh le himeacht ama sa limistéar staidéir agus sna fo-bhailte in ainneoin na n-ardleibhéal tráchta ar an N6 atá ann.

¹² Tá (cuid) Tuaithe na Gaillimhe ina toghroinn bheag (#27052) ar chósta iardheiscirt Loch Coirib

Léirítear sa tábla conas a thagann treochtaí daonra le himeacht ama le líon na dteaghlach príobháideach. Léirítear sa tábla go raibh an leathnú isteach i limistéir thuaithe Bhearna (Cuid Tuaithe) dea-bhunaithe agus leanúnach thar na blianta, cé nach bhfuil sé ach ó bhonn beag. I gcomparáid leis sin, rinneadh an leathnú isteach i bpríomh-shráidbhaile Bhearna agus fearainn Ráthúin agus an Chaisleán Ghearr níos deireanaí, ón na 1990í go príomha. Tharla a lán den fhás ar fho-bhailte bunaithe amhail an Daingean agus an Caisleán Nua roimh na 1990í, cé go léirítear sna torthaí Daonáirimh is déanaí go bhféadfadh athrú bheith ag teacht air sin.

Tábla 18.10: Tithe de réir na bliana a tógadh iad (2016)

	Roimh 1971	1971 – 1980	1981 - 1990	1991 - 2000	2001 - 2010	2011 -	Bliain anaithnid	Iomlán
Bearna (Tuath Bhearna)	12.3%	11.2%	9.5%	19.8%	41.7%	2.4%	3.1%	1188
Bearna	2.1%	4.4%	16.9%	34.5%	32.9%	1.8%	7.4%	5516
(Cuid) Tuaithe na Gaillimhe	7.2%	9.1%	4.5%	5.5%	4.5%	2.7%	0	110
Rathún	6.5%	9.8%	15.7%	27.1%	32.7%	1.5%	6.7%	1110
An Daingean	9.6%	25.1%	30.3%	18.4%	5.2%	0.8%	10.7%	1512
An Caisleán Nua	25.4%	47.0%	12.1%	3.2%	2.5%	0.4%	9.4%	713
Mionlach	6.1%	22.2%	25.3%	14.6%	17.9%	1.5%	12.4%	1823
An Caisleán Gearr	5.2%	14.7%	9.8%	15.5%	40.2%	0.6%	13.9%	1566
Baile an Bhriotaigh	8.4%	7.2%	18.1%	32.4%	21.2%	0.3%	12.5%	321
An Baile Bán	2.7%	6.6%	6.8%	13.3%	57.4%	16.6%	11.6%	4554
Mervue	55.9%	16.8%	7.5%	1.9%	0.3%	0.3%	17.4%	755

Léirítear na figiúirí i dTábla 18.11 maidir leis an modh turais chun na hoibre, coláiste nó scoile agus léirítear ann ardchionta turas de chois sna comharsanachtaí lárnacha nó bunaithe amhail an Daingean, an Caisleán Nua agus i Mionlach. Tá leibhéil rothaíochta sa bhreis ar 6% de na toghranna sin chomh maith. Tá turais de chois sa bhreis ar 10% sa Chaisleán Gearr, i mBaile an Bhriotaigh agus sa Bhaile Bán, ach mar a thuigfeá tá siad íseal i limistéar an imill uirbigh/tuaithe inarb ionann 50% de a turais agus úsáid feithiclí. I mBearna, taistealaíonn thart ar 80% de na daoine i gcarranna agus is é an toradh air sin gan amhras go gcuirtear brú ar an mbonneagar bóithre áitiúla, ar an gcomhshaol agus ar fholláine an phobail. Taistealaíonn thart ar cheathrú de na daoine sna toghranna sin mar phaisinéir nó ar an mbus, lena n-áirítear cion ard mac léinn agus leanaí scoile.

Tábla 18.11: Modh turais chun na hoibre, coláiste agus scoile (2016)

	De chois	Rothar	Iompar poiblí	Tiománaí cairr/veain/gluaisrothar	Paisinéir i gcarr	Eile /sa bhaile	Neamhshonraithe
Bearna (Tuath)	5.2%	2.0%	3.1%	51.0%	32.0%	4.0%	2.4%
Bearna	6.9%	4.1%	11.1%	47.6%	25.6%	2.3%	3.4%
(Cuid) Tuaithe na Gaillimhe	0.1%	0.1%	0%	61.4%	29.5%	0%	3.4%
Rathún	10.7%	5.7%	4.9%	36.0%	17.7%	1.6%	2.3%
An Daingean	43.4%	8.0%	4.1%	26.8%	12.9%	1.3%	3.6%
An Caisleán Nua	49.6%	8.5%	4.8%	21.0%	11.5%	0.8%	3.8%
Mionlach	34.0%	6.4%	5.8%	35.2%	13.0%	1.5%	4.0%
An Caisleán Gearr	16.6%	6.3%	12.4%	42.3%	15.3%	1.5%	5.6%
Baile an Bhriotaigh	11.7%	3.2%	16.1%	47.0%	16.3%	1.7%	4.0%
An Baile Bán	12.9%	2.9%	13.5%	42.33%	19.2%	1.2%	7.8%
Mervue	19.3%	4.2%	11.6%	37.4%	10.6%	1.4%	15.6%

Léirítear i **dTábla 18.12** agá turais chun na hoibre, coláiste nó scoile. Tá siad sin i gcomhréir leis na hionchais go bhfuil na hagaí turais níos gairide i gcomharsanachtaí bunaithe an Chaisleáin Nua agus an Daingin agus go bhfuil siad leathnaithe san imeall uirbeach/tuaithe. Déantar formhór na dturas i dtréimhse ama níos lú ná 30 nóiméad sa chuid is mó de na toghranna, ach glacann 20% de thurais idir thart ar 30 nóiméad agus trí ceathrú uaire san imeall uirbeach/tuaithe. Ní bhíonn ach 3.5% de thurais níos faide ná trí ceathrú uaire. Ag cur san áireamh, áfach, go bhfuil roinnt bóithre uirbeach ag oibriú ag iomlán a n-acmhainne beagnach, agus go dtaistealaíonn formhór na ndaoine chun na hoibre nó coláiste i gcarr, tá aga turais leochaileach i leith méaduithe ar mhéideanna tráchta agus teagmhas a mbíonn brú tráchta mar thoradh orthu.

Tábla 18.12: Aga turais chun na hoibre, coláiste agus scoile (2016)

	<15 nóiméad	1/4 - 1/2 uair an chloig	1/2 - 3/4 uair an chloig	3/4 uair an chloig - 1 uair an chloig	1 uair an chloig - 1 ½ uair an chloig	> 1 ½ uair an chloig	Neamhshonraithe
Tuath Bhearna	24.6%	38.8%	23.7%	3.8%	3.5%	1.3%	4.4%
Bearna	22.2%	42.4%	21.0%	3.8%	2.8%	1.5%	6.2%
Rathún	25.2	33.1%	13.4%	2.1%	1.7%	0.7%	4.8%
An Daingean	41.3%	39.5%	8.5%	2.3%	1.3%	0.7%	6.4%
An Caisleán Nua	52.6%	32.2%	5.6%	1.3%	1.4%	0.5%	6.5%
Mionlach	31.8%	44.4%	12.0%	1.5%	2.0%	1.3%	6.9%
An Caisleán Gearr	29.0%	38.8%	17.5%	2.8%	2.4%	0.9%	8.5%
Baile an Bhriotaigh	32.3%	39.5%	14.7%	4.1%	2.3%	1.1%	6.0%
An Baile Bán	30.2%	36.0%	17.1%	3.0%	2.3%	0.7%	10.8%
Mervue	35.4%	31.6%	9.6%	1.8%	1.2%	0.5%	19.8%

Chomh maith le forbairt chónaithe, rinneadh limistéir a chriosú le haghaidh mórfhorbairt mhiondíola agus tionscail éadroim i Rathún, feadh bhóthar Shéamais Uí Chuirce agus soir ó Abhainn na Gaillimhe i gcomharsanacht Acomhal na mBoidicíneach agus Acomhal na gCiarabhánach. Áitíonn Ollscoil na hÉireann, Gaillimh conair talún in aice le bruach thiar Abhainn na Gaillimhe agus tá saoráidí teagaisc agus taighde lonnaithe ó thuaidh agus ó dheas ó Dhroichead na gCúig Chéad, chomh maith le saoráidí fairsinge caitheamh aimsire ina gcuimsítear Campas Spóirt OÉ, Gaillimh ó thuaidh i nDaingean.

Faightear eastáit tionscail éadroim agus tráchtála soir ón N83, go háirithe i bhfo-bhailte Bhaile an Bhriotaigh, na Páirce Móire agus Chnoc Mhaoil Drise agus áirítear leo Páirc Gnó Baile an Bhriotaigh, Páirc Gnó Oirthear na Cathrach, Páirc Gnó na Seanslí, Páirc Gnó Chnoc Mhaoil Drise, Páirc Teicneolaíochta na Gaillimhe agus Páirc Gnó na Páirce Móire. Níl an oiread páirceanna gnó tráchtála ann. Siar ó Abhainn na Gaillimhe, tá Páirc Gnó Iarthar na Gaillimhe agus Páirc Miondíolaíochta an Gheata lonnaithe i ngaireacht Ráthúin agus an Chlaí Bháin. Tá limistéar mór criosaithe le haghaidh gníomhaíocht fiontraíochta agus tráchtála idir Bóthar Stiofáin i gCnoc na Cathrach/sa Chlaí Bán trasna go dtí Bóthar Dáileacháin an Iarthair. Tá páirc gnó amháin, Páirc Gnó na Gaillimhe, suite amach ó Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus baineann sé tairbhe as Campas Ollscoil na hÉireann, Gaillimh.

18.3.2 Carachtar

Tosaíonn an limistéar staidéir sa limistéar tuaithe soir agus ó thuaidh ó Shráidbhaile Bhearna. Cé go gcoimeádtar gnéithe de radharc fiáin agus carraigeach sa tírdhreach ansin bhí méid suntasach d'fhorbairt líneach chónaithe nua le blianta beaga anuas. Tá an fhorbairt sin in aice le líon beag mionbhóithre a théann trasna an limistéir staidéir ina bhfuil an talamhúsáid eatarthu ina talmhaíocht ísealdéine den chuid is mó. Leanann an fhorbairt bóthair atá beartaithe conair díreach lasmuigh de limistéir chónaithe chomhthógtha an Chlaí Bháin agus Leitrí ar imeall Chathair na Gaillimhe, ach ní théann sé trasna fhearann Daingin d'fhorbairt chónaithe bhunaithe agus limistéir úsáide taitneamhachta soir.

Baineann an patrún céanna leis an taobh thoir d'Abhainn na Gaillimhe i gcás go dtéann an chonair don fhorbairt bóthair atá beartaithe trasna codanna de Bhaile an Dúlaigh agus an Chaisleáin Ghearr. Níos faide soir, cuimsítear sa limistéar thart ar Bhaile an Bhriotaigh limistéir fhairsinge forbartha tráchtála agus Ráschúrsa na Gaillimhe chomh maith.

Ó dhearcadh Shláinte an Duine de, tá sláinte an duine i nGaillimh an-chosúil le limistéir eile in Éirinn. Ina fhoilseachán is déanaí ar Stádas Sláinte agus Úsáid na Seirbhíse Sláinte 2010, soláthraíonn an CSO faisnéis maidir le líon stádas sláinte. Tagann na staitisticí leis an réigiún, sa chás seo, Iarthar na hÉireann. Léiríonn siad, mar shampla, i gcomhthéacs féinbhraisint Stádais Sláinte, go mbraitheann 85% de dhaoine fásta go bhfuil a sláinte An-mhaith nó Go Maith. Tá sé sin i gcomparáid le 89% i mBaile Átha Cliath, 87% i nDeisceart na hÉireann agus 84% i Lár na Tíre. Tá staitisticí ann chomh maith ar riochtaí leighis arna ndiagnóisiú ag dochtúir lena n-áirítear, mar shampla, asma, broincíteas ainsealach, diaibéiteas agus fadhbanna meabhairshláinte, chomh maith le cinn eile. I ngach cás, tá leitheadúlacht na riochtaí sin mar an gcéanna le limistéir eile den tír. Go ginearálta, dá bhrí sin, tugtar le fios sna staitisticí stádas sláinte a thagann go mór le daonra na hÉireann ina iomláine.

18.3.3 Suntasacht

Tá sé beartaithe ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe feabhas a chur ar an nascacht leis an líonra bóithre náisiúnta do phobail ar an taobh thiar d'Abhainn na Gaillimhe nach bhfuil indéanta faoi láthair ach trí úsáid a bhaint as ceann amháin de cheithre thrasnú droichid i lár na cathrach. Meallfaidh sé trácht ó lár na cathrach agus na fo-bhailte, rud a mbeidh feabhas ar iontaofacht agaí turais mar thoradh air agus a d'fhéadfadh athdháileadh an spáis bhóithre ar an iompar poiblí a éascú. Déanfaidh sé soláthar chomh maith do thimpeallacht fheabhsaithe i lár na cathrach do chách mar gheall ar laghdú ar an mbrú tráchta agus fónas turais níos fearr, rud a spreagfaidh siúl agus rothaíocht mar mhodhanna iompair níos praiticiúla. Faoi láthair, tá líon na nduinethuras ar bhusanna níos lú ná 10%. Leathnaítear agaí turais reatha le haghaidh feithiclí príobháideacha agus iompar poiblí go mór trí bhrú tráchta reatha go háirithe i gcomharsanacht Acomhal na mBoidicíneach agus Acomhal na gCiarabhánach, ach ag Timpeallán na mBrúnach ar feadh Bhóthar Shéamais Uí Chuirc chomh maith. Tá scaradh suntasach pobail ag tarlú faoi láthair feadh Bhóthar Shéamais Uí Chuirc, Bóthar Dáileacháin an Iarthair agus feadh gach cuid den N6 atá ann cheana, lena n-áirítear limistéir ina bhfuil saoráidí tábhachtacha pobail agus miondíola. Cé go bhfuil trasbhealaí le comharthaí ann, is féidir le hagai

feithimh a bheith fada mar gheall ar an méid tráchtá. Sa leath thoir den chathair ag Cnoc Mhaoil Drise, tá íosbhealach do choisithe, ach cuirtear cosc riachtanach ar thrasbhealaí de chineál ar bith feadh a lán den N6 atá ann i mBaile an Bhriotaigh le bacainn lárnach. Cé go bhfuil beagán saoráidí pobail sa limistéar sin, tá na heastáit tráchtála agus tionsclaíochta ó thuaidh ina n-áiteanna tábhachtacha fostaíochta a dtéitear isteach iontu le feithicil phríobháideach.

Tá ionadaíocht láidir bogearraí, cógaisíochta, feistí leighis agus gnólachtaí innealtóireachta i ngeilleagar na Gaillimhe. Tá an turasóireacht ina hearnáil eacnamaíoch thábhachtach chomh maith agus tairseach is ea an chathair isteach i gConamara agus Oileáin Árann. Chomh maith le tairbhe eacnamaíoch na hearnála turasóireachta, meallann radharc oidhreachta stairiúla, cultúrtha agus ealaíon na cathrach líon mór cuairteoirí agus cuireann sé timpeallacht bheoga ar fáil do na cónaitheoirí. Tá láithreáin cháiliúla éagsúla i gCathair na Gaillimhe í féin agus tionóltar a lán imeachtaí agus féilte i rith na bliana lena n-áirítear Féile Ealaíon na Gaillimhe, Féile Bia na Gaillimhe, Féile Idirnáisiúnta Litríochta Cúirt, an Fhéile Oisrí agus Rásaí na Gaillimhe. Lena chois sin, úsáidtear Campas Spóirt Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, Abhainn na Gaillimhe, Loch Coirib agus Cuan na Gaillimhe le haghaidh siúil, iascaireachta, agus gníomhaíochtaí éagsúla uisce le linn na bliana.

Tá rochtain iompair ardchaighdeáin isteach is amach ón gcathair riachtanach d'inhuanaitheacht fhás na cathrach, do chumas na hearnála turasóireachta chun forbairt réigiúnach a spreagadh agus do chumas na cathrach forbairt eacnamaíoch a ghríosú ar fud an chontae, lena n-áirítear limistéir fhorimeallacha níos eacnamaíche siar ón gcathair. Go dtí seo, bhí an chuid is mó den fhorbairt tionsclaíochta soir ón gcathair áit a bhfaightear na naisc is fearr trí bhóithre go Baile Átha Cliath, Luimneach, Corcaigh agus go hoirthear na tíre. Mar sin féin, tá roinnt eastát mór tionsclaíochta nó tráchtála a bhfuil a rochtain an-teoranta faoi láthair, i roinnt cásanna níl rochtain acu ach ar an N6 atá ann. Bíonn tionchar suntasach ag an méid tráchtá atá ag méadú sna limistéir sin ar agaí turais, go háirithe ag buaicuaireana, agus tá sé ina bhgairt ar an infheistíocht eacnamaíoch leanúnach.

Seachnaíonn bealach na forbartha bóthair atá beartaithe lonnaíochtaí cnuasta de ghnáth seachas limistéir amhail as an Daingean, Baile an Dúlaigh/Baile an Poill agus an Caisleán Gearr. Tá limistéir d'fhorbairt chónaithe chomhchruinnithe nó líneach ann chomh maith le forbairt scaipthe. Tá céannachtaí tagtha chun cinn, a bhaineann go minic le bailte fearainn stairiúla, crosairí áitiúla, scoileanna nó clubanna spóirt. Baintear úsáid mhaith go minic as na saoráidí spóirt sin, mar aon le Campas Spóirt Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, nó cláraíonn daoine a bhfuil cónaí orthu lasmuigh den limistéar staidéir leo. Tá áitribh gnólachtaí beaga teaghlaigh agus roinnt gníomhaíochta eachaíochta ann chomh maith.

18.3.4 Íogaireacht

Sa timpeallacht bhonnlíne atá ann faoi láthair tá na deiseanna teoranta do thrasbhealaí coisithe feadh an N6 atá ann ar shiúl ó shaoráidí trasnaithe tiomanta. Mar aon le hagaí feithimh fada áit a bhfuil na saoráidí sin ann, imríonn sé sin tionchar an-suntasach ar fho-thacair den daonra atá íogair nó leochaileach amhail daoine óga, daoine scothaosta agus daoine faoi mhíchumais. Taifeadtar leibhéal measartha arda de mhíchumas i sonraí an CSO (gach cineál) i Rathún (11.1%), sa

Daingean (12.2%) agus sa Chaisleán Nua (19.7%) i gcoibhneas leis an meán 9.7% do na toghranna eile sa limistéar staidéir. Is iad sin na comharsanachtaí ina bhfuil ionadaíocht measartha ard de dhaoine scothaosta agus paistí de mhíbhuntáiste sóisialta faoi mar atá léirithe in Innéacs Díothachta HP Pobal (féach **Cuid 18.3.5** chomh maith). Laghdaíonn méideanna tráchta throm, mar aon le tionchair scartha, torainn agus cháilíocht an aeir, cáilíocht áitiúil na beatha, bíonn impleachtaí féideartha i gceist leo don tsláinte agus cuireann siad cosc ar éascaíocht ghluaiseachta daoine chuig scoileanna, siopaí, ionaid leighis agus saoráidí pobail eile. D'fhéadfadh trasbhealaí bóthair bheith ciotach do dhaoine maol-luaineachta agus, ar shiúl ó saoráidí trasnaithe, d'fhéadfadh baol go dtarlódh timpiste ann do gach coisí. D'fhéadfadh sé bheith deacair do thiománaithe chomh maith bealaí chuig agus ó acomhail timpealláin a rochtain go sábháilte chomh maith. Lena chois sin, cé go bhfuil roinnt lánáí rothaíochta ar feadh an N6 atá ann, tagann deireadh leo sin go minic ag acomhail gan saoráidí ar aghaidh ar bith, lena n-áirítear do thrasnuithe. Cé go bhfuil an leibhéal rothaíochta i gCathair na Gaillimhe inchomparáide le cathracha réigiúnacha eile, tá na figiúirí sin íseal de réir comparáid idirnáisiúnta. Le saoráidí rothaíochta neamhleora, drochfhóntas turais agus guaiseacha sábháilteachta, díspreagtar turais rothaíochta ó fho-bhailte na cathrach.

Ceann scríbe náisiúnta tábhachtach turasóireachta is ea Cathair na Gaillimhe. Braitheann meallacht na cathrach do chuirteoirí go pointe áirithe ar na méideanna tráchta i lár na cathrach a bheith inlámhsithe agus ar rochtain feithiclí ar lár na cathrach agus nach mbeadh drochfhóntas turais, moill nó brú tráchta san iarthar. Bhí tionchar diúltach ag na tosca sin ar eispéireas na gcuirteoirí agus ar a dtoilteanas Gaillimh a mholadh mar cheann scríbe do dhaoine eile.

Rachaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe trí Ghaeltacht na Gaillimhe chomh maith faoi mar atá léirithe i bhFíor **18.1.001** agus **18.1.002**. Limistéar de shainiúlacht chultúrtha is ea Gaeltacht na Gaillimhe ar cuid thábhachtach í d'fhéiniúlacht an chontae agus ar ní is díol spéise í do chuirteoirí. D'fhéadfaí an fhéiniúlacht sin a neartú le spreagadh eacnamaíoch na hinrochtaineachta feabhsaithe a chuirfidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ar fáil.

Chomh maith leis sin, tá cuid den tírdhreach san iarthar agus codanna lárnaigh de limistéar staidéir ina suim nó luach taitneamhachta. Gné íogair den tírdhreach is é conair Abhainn na Gaillimhe a úsáidtear le haghaidh siúil, rámháíochta agus slatiascaireachta agus a nascann an chathair lena cúlchríoch i gcoitinne. Tá formhór den limistéar seo áitithe ag talamh arna bhainistiú ag OÉG. Bíonn an pobal i gcoitinne in ann dul isteach ar an talamh sin agus baineann clubanna spóirt de chuid na hollscoile agus clubanna spóirt eile nach iad leas as an talamh sin chuige sin agus ar mhaithe le taitneamhacht. Thug an ollscoil ar aird ról na talún sin chun campas aontaithe a sholáthar agus an tábhacht atá leo ó thaobh saoráidí spóirt agus taitneamhachta chun mic léinn agus foireann d'ardchaighdeán a mhealladh. Bhí tionchar ag an scaradh fisiciúil i bpáirt mar thoradh ar Dhroichead na Cúig Céad ar an N6 mar atá ar choincheap an champais aontaithe cheana féin. Mar an gcéanna, tá bóithre agus bóithríní ciúine sa limistéar staidéir a úsáidtear le haghaidh siúil go háitiúil, lena n-áirítear cosán Aifrinn stairiúil. Úsáidtear mionbhóithre go háirithe siar ón limistéar staidéir le haghaidh siúil, bogshodair agus rothaíochta. Tá an

limistéar staidéir tógtha den chuid is mó d'fhorbairt thógtha ó thuaidh ón N6 atá ann, cé go bhfuil a lán d'fhorbairt chónaithe scaipthe ann.

D'admhaigh cónaitheoirí a ndeachthas i gcomhairle leo sa phobal áitiúil sa limistéar staidéir le linn an mheasúnaithe go minic na tionchair dhearfacha a d'fhéadfadh bheith ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe, ag sonrú go háirithe an acmhainneacht le haghaidh agaí turais níos gairide mar gheall ar laghdú ar an mbrú tráchta. Thagair daoine chomh maith don ionchas maidir le nascacht níos fearr idir codanna den chathair agus an tairbhe a bheidh aige sin ón taobh sóisialta de agus d'fhostaíocht. Cuireadh ábhair inní in iúl ag an am céanna maidir leis na tionchair bhraite ar an gcomhshaol agus ar an bpobal, agus tagann a lán díobh sin leis na cinn a fuarthas le linn an chomhairliúcháin phoiblí níos luaithe. Is féidir tionchar a bheith ag ábhair buartha den tsórt sin ar shláinte agus ar leas an duine aonair sula dtosaíonn na hoibreacha Nuair ab fhéidir, fuarthas i ngleic leis na buarthaí sin le linn an phróisis deartha nó leis an maolú beartaithe agus pléitear an glantionchar sa chuid ábhartha den chaibidil seo nó caibidlí eile.

18.3.4.1 Grúpaí leochaileacha a aithint

Cé gur cheart breathnú ar gach duine mar ghabhdóir íogair, is iad na daoine leochaileacha ná daoine is íogaire. D'fhéadfadh na grúpaí leochaileacha sin bheith níos soghonta i leith na dtionchar a bhaineann leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe.

Is grúpa leochaileach iad leanaí agus déagóirí mar gheall, go pointe áirithe, ar an ngá a bheith ábalta gluaiseacht thart go saor chuig agus ón scoil agus gníomhaíochtaí caitheamh aimsire. Níl an taithí nó an breithiúnas acu a bhíonn ag daoine fásta agus iad ag bogadh thart ar thrácht i spásanna poiblí. Léirítear¹³ i staidéir go bhféadfadh siad éirí níos íogaire ná daoine fásta i leith truailliú aeir agus toisca comhshaoil eile.

Is grúpa an-athraitheach iad daoine scothaosta maidir lena riachtanais agus lena scóip chun bogadh thart ar an bpobal. Go ginearálta, tá daoine scothaosta níos moille ina ngluaiseachtaí agus d'fhéadfadh níos mó riochtaí sláinte tarlú. Tá daoine níos íogaire go ginearálta i leith truailliú aeir agus éifeachtaí féideartha ar an gcóras riospráide agus ar an gcóras cardashoithíoch agus tá níos mó cosúlachta ann go gcuirfeadh siad buarthaí in iúl maidir le tionchair fhéideartha cáilíochta aeir nó torainn de dheasca na forbartha bóthair atá beartaithe. Tá a lán cúiseanna leis an íogaireacht sin, lena n-áirítear láithreachtaí fhéideartha reachta leighis eile amhail galar riospráide nó galar cardashoithíoch. D'fhéadfadh athruithe beaga ar an gcomhshaol éifeacht dhíobhálach bheith acu nach dtarlódh do dhaoine óga níos athléimní. Tá grúpaí leochaileacha ann chomh maith, mar shampla, daoine faoi mhíchumais nó daoine a bhfuil tinneas meabhairshláinte ag dul dóibh. Tá sé tábhachtach a shonrú go nglactar leis, sa mheasúnacht seo, go bhfuil daoine an-leochaileach i ngach limistéar, lena n-áirítear daoine scothaosta, nó daoine an-óg, daoine a bhfuil míchumas ag dul dóibh agus daoine faoi mhíchumas, chomh maith le daoine atá tinn inniu nó a bhféadfadh bheith tinn nuair a bheidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe á tógáil nó a hoibriú. Faoi mar atá sonraithe thuas, áfach, tá

¹³ <http://www.who.int/ceh/risks/en/>

roinnt limistéar áirithe ina bhfuil leibhéal níos airde d'fho-thacair íogaire den phobal ná mar atá i limistéir eile.

Bíonn grúpaí leochaileacha daoine ar fud na timpeallachta glactha don fhorbairt bóthair atá beartaithe agus áirítear leo, i measc nithe eile, naíolann, scoileanna, teach altranais agus limistéir ina bhfuil líon ard de ghrúpaí teaghlaigh níos sine.

18.3.5 Próifíl Phobail

Léirítear i bhfianaise go mbaineann laigí éagsúla le pobail éagsúla i leith tionchair shláinte, bíodh siad dearfach nó diúltach, mar thoradh ar an struchtúr sóisialta agus déimeagrafach, iompraíocht agus ar an gcás eacnamaíoch coibhneasta.

Cé go bhfuil sonraí sláinte sonracha maidir le daoine aonair i ngaireacht na forbartha bóthair atá beartaithe faoi rún agus deacair a dhearbhu, baineadh úsáid as próifíl phobail chun an bhonnlíne a dhearbhu agus leithdháiltí éagothroime ar bith sna tosca atá ann a aithint, mar shampla, díothacht nó ualach drochshláinte, le gur féidir measúnú a dhéanamh ar athruithe ar nochtadh pobail do chonairí sláinte áirithe agus méid a dtionchair ar an daonra nó ar an bpobal.

D'fhoilsigh grúpa ina raibh Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Lenus agus Taisclann Sláinte na hÉireann próifílí sláinte do limistéir uile na nÚdarás Áitiúil in Éirinn agus tá próifíl sláinte ar fáil do Chathair na Gaillimhe agus do Chontae na Gaillimhe araon. Baineann na próifílí is déanaí a foilsíodh le 2015 agus baineadh úsáid astu chun próifíl sláinte pobail don fhorbairt bóthair atá beartaithe a bhunú.

Sainaitníodh sa Phróifíl Sláinte an méid seo a leanas maidir le Cathair na Gaillimhe:

- *“tá an cóimheas spleáchais is lú aici in Éirinn de 34.9% (i.e. líon na ndaoine faoi 0-14 bliana d’aois agus 65 bliana d’aois agus níos sine, mar chéatadán de líon na ndaoine idir 15 agus 64 bliain d’aois). Is ionann an ráta náisiúnta agus 49.3%*
- *tá an dara daonra is éagsúla ó thaobh eitneachta de inti agus is ionann 23.8% de agus daoine nach den chine geal iad. Tá an cion is airde den Lucht Siúil ar bhonn náisiúnta inti chomh maith de 2.3% (0.7% go náisiúnta)*
- *is í an tríú limistéar údaráis áitiúil is rachmasaí*
- *tá an dara leibhéal gnóthachtála oideachais de 45.0% (ráta náisiúnta 30.6%) aici. Is é 9.3% (ráta náisiúnta 15.2%) an cion díobh siúd ina bhfuil bunoidreachas amháin*
- *tá an teagmhas is airde de mheileanóma urchóideach i bhfir inti, agus tá ailse phróstataigh agus cholaireicteach i bhfir ábhairín os cionn an mheáin inti (sonraí Chathair agus Chontae na Gaillimhe)*
- *tá sí meánach nó faoin meán maidir leis na ceithre phríomhchúis le mortlaíocht, mortlaíocht uile-chúise agus féinmharú (sonraí Chathair agus Chontae na Gaillimhe)*
- *i gcomhthéacs mhiondealú aoise an daonra léiríonn sé go bhfuil céatadán measartha ard den daonra ina ndaoine fásta óga ó 20-35 bliain d’aois i gCathair*

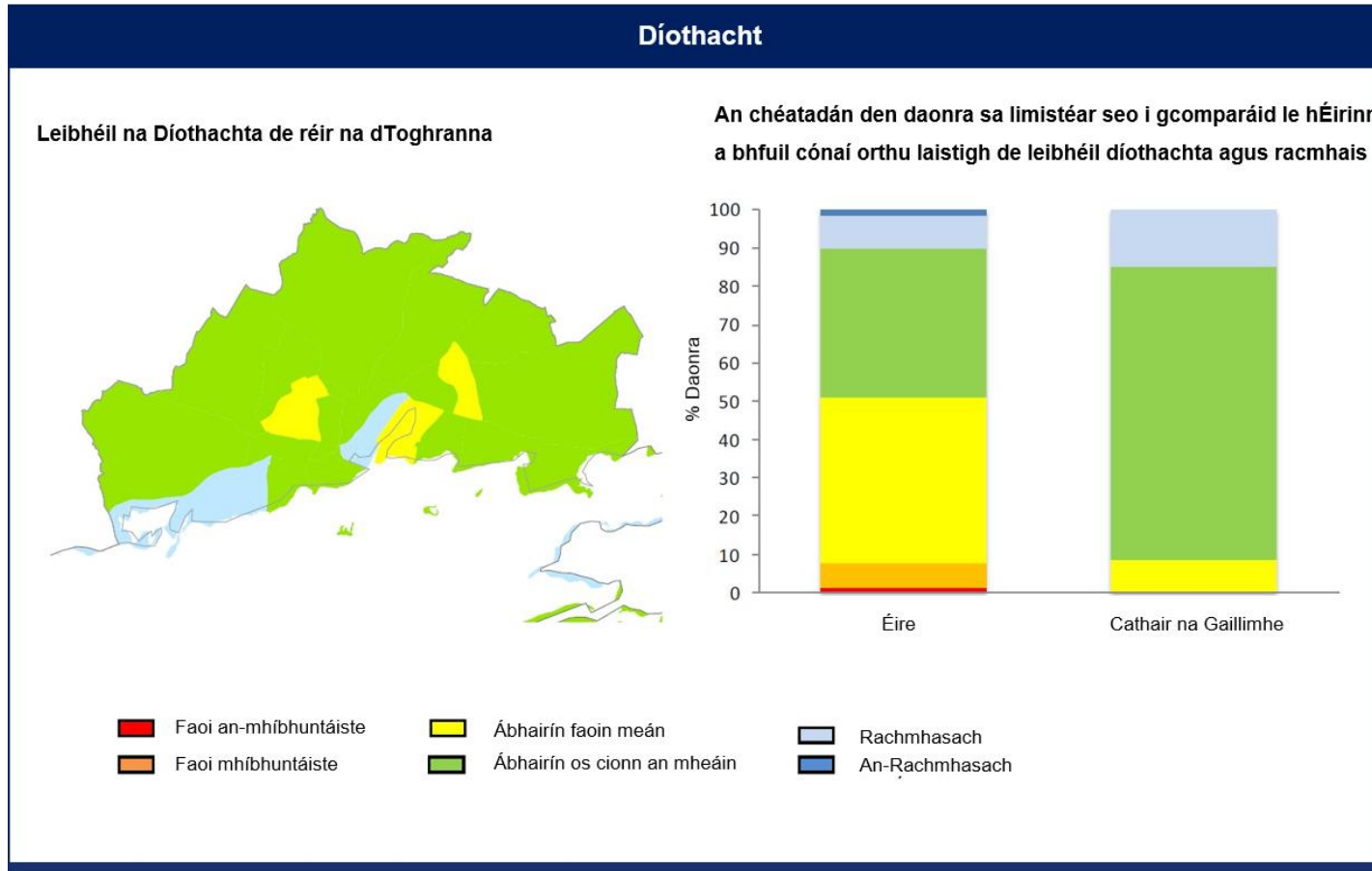
na Gaillimhe agus tá céatadán measartha beag díobh sna haoisghrúpaí an-óg nó scothaosta ná an daonra náisiúnta. Mar sin féin, níl an déimeagrafaíocht sin neamhchoitianta do thimpeallacht uirbeach in Éirinn

Sainaitníodh sa Phróifíl Sláinte an méid seo a leanas maidir le Contae na Gaillimhe:

- *Is é an deichiú limistéar údaráis áitiúil is rachmasaí ar bhonn náisiúnta*
- *Tá daonra an Lucht Siúil de 1.4% os cionn an ráta náisiúnta de 0.7%*
- *Tá ráta aontuismitheora 9.3% (10.9% go náisiúnta) ann*
- *Tá ráta íseal breithe do mháithreacha faoi 20 bliain d'aois ag 7.0% (12.3% go náisiúnta) ann*
- *Tá an ráta is airde de mheileanóma urchóideach i bhfir ann go náisiúnta, ach tá sé faoin meán maidir le meileanóma urchóideach i mná, ailse chíche, ailse cholaireicteach i mná agus ailse na scamhóg i bhfir agus i mná (sonraí Chathair agus Chontae na Gaillimhe)*
- *Tá sé meánach nó faoin meán maidir leis na ceithre phríomhchúis le mortlaíocht agus mortlaíocht uile-chúise (sonraí Chathair agus Chontae na Gaillimhe)*
- *Tá sé faoin meán maidir le féinghortú d'aon toil i bhfir agus mná*

I gcomhthéacs na díothachta, cuimsítear i dtuarascáil na próifíle sláinte léarscáil ina léirítear leibhéil díothachta mar chéatadán den daonra i gcomparáid leis na leibhéil náisiúnta, féach Pláta **18.2** le haghaidh cóip den léarscáil sin. Ba chóir a shonrú go gcumhdaítear faoi na sonraí a léirítear ar an léarscáil na meánacha agus go gcumhdaítear faoi scála na léarscáile limistéar measartha mór agus ní thugann sé fíorléiriú ar cad atá ag tarlú ar scála áitiúil níos lú. Beidh limistéir níos lú i limistéir a aicmítear mar a bheith rachmasach faoi mhíbhuntáiste agus mar an gcéanna beidh daoine nó grúpaí ag a bhfuil buntáiste suntasach i limistéir a aicmítear mar a bheith faoi mhíbhuntáiste. Léiríonn sé sin go bhfuil limistéir measartha móra i gCathair na Gaillimhe ón taobh geografach de atá ábhairín os cionn an mheáin i gcomhthéacs rachmais nó a shainítear mar a bheith rachmasach. Mar sin féin, tá codanna de Chathair na Gaillimhe a scóralann go measartha ard ar Innéacs Díothachta Pobal lena n-áirítear an toghroinn ina bhfuil comharsanacht an Chaisleáin Nua agus limistéir gar do lár na cathrach.

Pláta 18.2: Léarscáil Díothachta do Chathair na Gaillimhe (Sliocht ó Phróifíl Sláinte 2015 Chathair na Gaillimhe)

Nóta: Tá codanna de Chathair na Gaillimhe a scórlann go measartha ard ar Innéacs Díothachta Pobal lena n-áirítear an toghroinn ina bhfuil comharsanacht an Chaisleáin Nua agus limistéir gar do lár na cathrach.

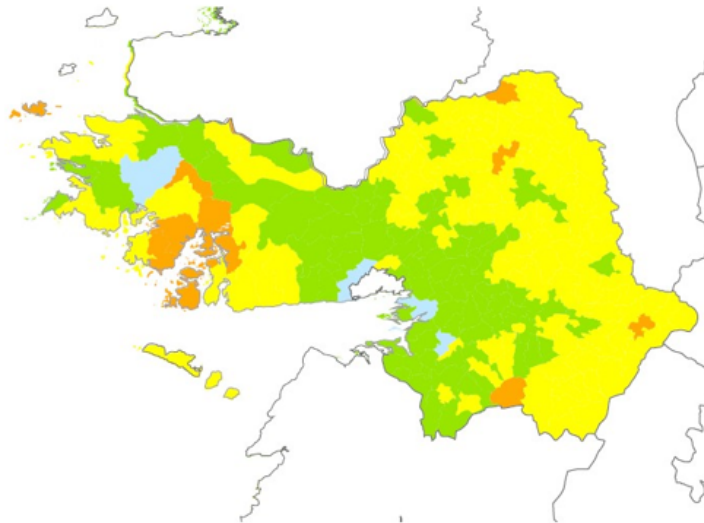
Nuair a fhéachann tú ar an léarscáil díothachta do Chontae na Gaillimhe (féach **Pláta 18.3** thíos), feicfidh tú limistéar a gcuirtear síos air mar limistéar rachmasach, díreach ó thuaidh agus siar ó Ghailimh. Arís mar a sonraítear thuas, cumhdaítear faoi na sonraí a léirítear ar an léarscáil na meánacha agus go gcumhdaítear faoi scála na léarscáile limistéar measartha mór agus ní thugann sé fíorléiriú ar cad atá ag tarlú ar scála áitiúil níos lú. Beidh limistéir níos lú i limistéir a aicmítear mar a bheith rachmasach faoi mhíbhuntáiste agus mar an gcéanna beidh daoine nó grúpaí ag a bhfuil buntáiste suntasach i limistéir a aicmítear mar a bheith faoi mhíbhuntáiste.

Tá cóip de na tuarascálacha Próifíle Sláinte do Chathair na Gaillimhe agus do Chontae na Gaillimhe cuimsithe in **Aguisín A.18.1** agus **A.18.2** faoi seach.

Pláta 18.3: Léarscáil Díothachta do Chontae na Gaillimhe (Sliocht ó Phróifíl Sláinte 2015 Chontae na Gaillimhe)

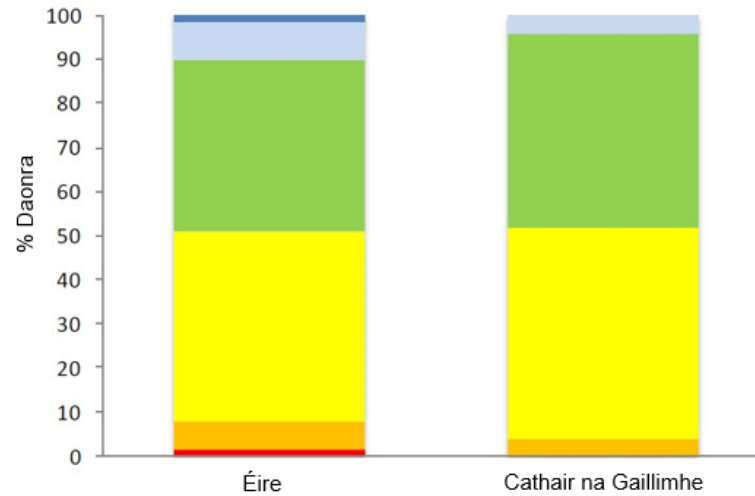
Díothacht

Leibhéil na Díothachta de réir na dToghranna

■ Faoi an-mhíbhuntáiste	■ Ábhairín faoin meán	■ Rachmhasach
■ Faoi mhíbhuntáiste	■ Ábhairín os cionn an mheáin	■ An-Rachmhasach

An chéatadán den daonra sa limistéar seo i gcomparáid le hÉirinn a bhfuil cónaí orthu laistigh de leibhéil díothachta agus racmhais

18.3.6 An Ghaeilge

18.3.6.1 Comhthéacs

Is í an Ghaeilge an teanga náisiúnta agus an chéad teanga oifigiúil i bPoblacht na hÉireann agus tá sí ar cheann de theangacha oifigiúla an Aontais Eorpaigh. Ainneoin stádas oifigiúil na teanga, d'fhógair Eagraíocht Oideachais, Eolaíochta agus Chultúir na Náisiún Aontaithe (UNESCO) i 2009 gur “teanga i mbaol go cinnteach” an Ghaeilge agus dúradh gur féidir go bhfuil deireadh i ndán di. Léirigh Daonáireamh na bliana 2016 go bhfuil Gaeilge ag 1.76 milliún duine ach ní labhraíonn ach 73,803 duine an Ghaeilge go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais, titim de 3,382 ó uimhir na bliana 2011.¹⁴ Dúirt 111,473 eile go labhraíonn siad Gaeilge go seachtainiúil, agus dúirt 586,535 nach labhraíonn siad í chomh minic sin. Dúirt níos mó ná duine as ceathrar (421,274) nár labhair siad Gaeilge riamh. As an 73,803 a labhraíonn Gaeilge go laethúil (taobh amuigh den chóras oideachais), bhí cónaí ar 20,586 (27.9%) i limistéir Ghaeltachta.

Ba í an Ghaeilge ba mhó a labhair muintir na hÉireann de réir stair thaifeadta na tíre seo. Faoin deichiú céad labhraíodh Meán-Ghaeilge ar fud na hÉireann, na hAlban agus ar Oileán Mhanann; baineadh úsáid as teanga choiteann liteartha Ghaelach in Éirinn agus san Albain go dtí an 15ú céad. Cé go raibh an chumhacht Ghaelach agus an cultúr Gaelach in ísle brí sa chéad tar éis ionradh na nAngla-Normannach, faoi dheireadh an tríú céad déag “bhí an mhuinín ar ais agus bhí teaghlaigh léannta na hÉireann i mbun oibre go fuinniúil thar thréimhse 300 bliain ag cumadh filíochta, ag scríobh tráchtairíochtaí dlí, ag déanamh aistriúcháin ar thráchtairíochtaí leighis ón Eoraip agus ar shaothair ghinealais agus stair na hÉireann.”¹⁵ Ach faoin seachtú céad déag, bhí an ceannas sin cailte ag an teanga agus ba Shasanaigh iad na húinéirí talún, na haicmí trádála agus gairmiúla a bhí i gceannas.¹⁶ De bharr brúnna eacnamaíochta agus cosc Rialtas na Breataine ar úsáid na Gaeilge go poiblí, faoin ochtú céad déag agus tús an naoú céad déag, bhí an Ghaeilge á labhairt den chuid is mó ag na daoine ba bhoichte sa tsochaí. Scríos an Gorta Mór (1845 - 1849), agus an suaitheadh socheacnamaíoch a tharla ina dhiaidh, an teanga. Ach, faoi dheireadh an naoú céad déag, bhí gluaiseacht láidir athbheochana ag teacht chun tosaigh. B’shin Conradh na Gaeilge. Nuair a bunaíodh Saorstát Éireann tugadh stádas oifigiúil don teanga agus

...níor éirigh ach go pointe áirithe le hiarrachtaí an rialtais an Ghaeilge a chur chun cinn, go mór mór trí inmharthanacht na Gaeltachta, na limistéir ina labhraítear an Ghaeilge, a chothú agus trí mhúineadh éigeantach na Gaeilge sna scoileanna.¹⁷

Tugtar “Gaeltacht” ar limistéar ina bhfuil an Ghaeilge á labhairt mar theanga an phobail. Leagadh amach Gaeltachtaí na hÉireann i 1926 ag coimisiún a ceapadh ag an Rialtas agus atarraingíodh na teorainneacha i 1956. Ar an iomlán tá 155 toghroinn cheantair ann, agus clúdaíonn siad cuid mhór de chontaetha Dhún na

¹⁴ CSO 2017, 65.

¹⁵ Duffy, 2000, 44.

¹⁶ Duffy, *Atlas of Irish History*, 2000, 94.

¹⁷ Duffy, *Atlas of Irish History*, 2000, 94.

nGall, Mhaigh Eo, na Gaillimhe agus Chiarraí, iadsan ar fad ar bhord farraige an iarthair, agus cuid de chontaethe Chorcaí, na Mí agus Phort Láirge.

Tá uimhreacha comhdhlúite ar fáil maidir le líon na gcainteoirí Gaeilge agus an méid Gaeilge a úsáidtear sa Ghaeltacht ó lár na 1920í mar chuir “Coimisiún na Gaeltachta” a ceapadh ag an rialtas, tuarascáil ar fáil i 1926 agus bhí eolas ar fáil ó dhaonáireamh na bliana céanna. Mhol an Coimisiún an Ghaeltacht a shonrú ar bhonn dhá leibhéal, An Fhíor-Ghaeltacht (is cainteoirí Gaeilge os cionn 80% den phobal) agus an Bhreac-Ghaeltacht (is cainteoirí Gaeilge idir 25% agus 80% den phobal).

In *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* (2007)¹⁸ a rinneadh thar ceann an Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta (an Roinn Ealaíon, Cultúir agus Gaeltachta anois) leasaíodh na sonruithe thuas i gcatagóirí, bunaithe ar an gcéatadán cainteoirí Gaeilge agus ar an bpróifíl shochtheangeolaíoch atá ag an dá chineál pobail:

- Catagóir A (is cainteoirí Gaeilge os cionn 67% den phobal)
- Catagóir B (idir 44% agus 66%)
- Catagóir C (níos lú ná 40%)

Tá staid na Gaeilge sa Ghaeltacht an-leochaileach mar gheall ar mheath leanúnach ó réimse leathan tosca lena n-áirítear na meáin chumarsáide, soláthar sheirbhísí Stáit trí Bhéarla, cultúr pobail agus stádas stairiúil agus comhaimseartha an Bhéarla i sochaí na hÉireann. Chomh maith leis sin, tharla lagú teanga toisc gur chuir daoine gan Ghaeilge nó ar bheagán Gaeilge ó cheantair eile fúthu sa Ghaeltacht. Cé go bhfuil fianaise ann go bhfuil tuiscint mhaith ar thábhacht na Gaeilge i saol an phobail sa Ghaeltacht, tá laghdú mór ar líon na dtuismitheoirí a bhfuil an Ghaeilge ina céad teanga teaghlaigh acu agus tá laghdú mór ar labhairt na Gaeilge i measc daoine óga. Maidir leis an gcóras oideachais, déanann na bunscoileanna obair mhór chun tacú leis an teanga agus chun an Ghaeilge a chothú mar theanga phobail, ach go minic bíonn an t-oideachas iarbhunscoile taobh amuigh den limistéar Gaeltachta agus/nó i mbaile mór áitiúil mar a bhfuil an Béarla forleathan. Ar go leor cúiseanna, tá deireadh beagnach tagtha leis an nGaeilge mar theanga phobail i roinnt limistéar Gaeltachta agus i gcásanna áirithe ní úsáidtear an Ghaeilge mar theanga phobail a thuilleadh.

Is í an phríomhaidhm sa *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010 - 2030*¹⁹, ná úsáid agus eolas ar an nGaeilge mar theanga phobail a mhéadú ar bhonn céimiúil. Is aidhm ar leith de chuid an Rialtais é a chinntiú go bhfuil an oiread saoránach agus is féidir dátheangach i mBéarla agus i nGaeilge. Tá sé ina dhlúthchuid de bheartas teanga an Rialtais go ndéanfaí cúram ar leith don teanga sa Ghaeltacht, go háirithe i bhfianaise an taighde a léiríonn go bhfuil géarchéim ann maidir le húsáid na Gaeilge mar theanga phobail agus mar theanga theaghlaigh sa Ghaeltacht.

¹⁸Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht - Príomhthorthaí agus Moltaí - 2007: Tuarascáil Taighde ullmhaithe don Roinn Gnóthaí Pobail, Gaeltachta agus Tuaithe (<http://www.pobail.ie/en/AnGhaeltacht/LinguisticStudyoftheGaeltacht/>)

¹⁹ <http://www.ahrrga.gov.ie/app/uploads/2015/07/20-Year-Strategy-English-version.pdf>

In Aibreán 2016 ba é daonra iomlán na nGaeltachtaí ná 96,090²⁰, titim de 0.6% ó 96,628 i 2011. As an uimhir sin léirigh 63,664 nó 66.3% go bhfuil ar a gcumas Gaeilge a labhairt, agus léirigh 20,586 (21.4% den iomlán) go labhraíonn siad Gaeilge go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais. Is ionann sin agus titim de 11.2% ar líon na ndaoine, 23,175 a labhair Gaeilge go laethúil i 2011. Tháinig laghdú faoi 0.7% ó 16,244 go 16,137 ar líon na ndaoine i gceantair Ghaeltachta a dúirt gur labhair siad Gaeilge níos lú ná go seachtainiúil.

Tá líon mór réamhscoileanna, eagraíochtaí oideachais, ealaíne, spóirt, siamsaíochta agus fostaíochta ag obair ar fud na Gaeltachta. Orthu seo áirítear comhlachtaí pobalbhunaithe a fhaigheann tacaíocht ó Údarás na Gaeltachta. Tá líon reasúnta mór fiontar teangabhunaithe ag feidhmiú trí Ghaeilge. Tá na heagraíochtaí tábhachtacha seo a leanas lonnaithe i nGaeltacht na Gaillimhe: Acadamh na hOllscolaíochta, TG4, RTÉ Raidió na Gaeltachta and An Coimisinéir Teanga.

18.3.6.2 Gaeltacht na Gaillimhe

Is í Gaeltacht na Gaillimhe an Ghaeltacht is mó daonra sa tír. Síneann sí ar feadh 100km ó Bhaile Chláir, ar an taobh thoir de Chathair na Gaillimhe go Cloch na Rois i gConamara Thiar. De réir Dhaonáireamh na bliana 2011, bhí 48,907 duine ina gcónaí i nGaeltacht na Gaillimhe. Díobh siúd ag aois a trí bliana nó níos sine (46,703), léirigh 66.3% (30,978) go bhfuil ar a gcumas leibhéal éigin Gaeilge a labhairt. Léirigh 13,790 gur labhair siad leibhéal éigin Gaeilge gach lá (is ionann sin agus 29.5% de dhaonra Ghaeltacht na Gaillimhe os cionn 3 bliana d'aois). Cónaíonn tuairim is 15,300 de dhaonra iomlán Ghaeltacht na Gaillimhe laistigh de bhruachbhailte na cathrach.²¹

I 1926, bhí na ceantair tuaithe, ina raibh an céatadán ab airde de chainteoirí Gaeilge, suite in iarthar na tíre. I 1956, rinneadh athbhreithniú ar theorainneacha oifigiúla na Gaeltachta. Cé go raibh titim de bheagnach an cúigiú cuid ar dhaonra iomlán na Gaeltachta sa tír, níor cailleadh ach 1% de Ghaeltacht na Gaillimhe; ach tháinig laghdú de 12% ar an bhFíor-Ghaeltacht. Bhí na limistéir Bhreac-Ghaeltachta, Cathair na Gaillimhe san áireamh, fós ag leibhéal na bliana 1926.

Maidir le labhairt na teanga sa tréimhse sin bhí patrúin úsáid na teanga an-chosúil le patrúin na bliana 1926. Ní raibh ach trí cheantar tuaithe - Gaillimh, Uachtar Ard agus An Clochán-ina raibh roinnt mhaith teaghlach a d'úsáid Gaeilge mar phríomhtheanga teaghlaigh laethúil. Tá fianaise ann i ngach ceantar go rabhthas ag dul i dtreo an Bhéarla. Dearadh an t-athbhreithniú ar theorainneacha na Gaeltachta sa chaoi is go mbeadh tionchar dearfach aige ar úsáid na Gaeilge sa Bhreac-Ghaeltacht agus san Fhíor-Ghaeltacht. Atarraingíodh Gaeltacht na Gaillimhe go hiomlán nach mór laistigh de theorainneacha na dtrí cheantar tuaithe is faide siar - Gaillimh, Uachtar Ard agus An Clochán, sna ceantair seo fágadh amach na pócaí beaga ina raibh Béarla á labhairt, agus na limistéir Bhreac-Ghaeltachta sna ceantair tuaithe soir ó Ghaillimh. De réir theorainneacha na bliana 1926, bhí daonra de 104,896 sa Ghaeltacht i 1956, ach nuair a atarraingíodh na teorainneacha bhí daonra de 28,878 inti.

²⁰ CSO 2017, 69.

²¹ Comhairle Cathrach na Gaillimhe (2016, 99)

Idir 1956 agus 1971, thit an daonra i nGaeltacht na Gaillimhe, ach tharla méadú géar sna 1970í; ach bhí patrúin dhifriúla idir ceantair tuaithe na Gaillimhe agus na ceantair eile. Sa tréimhse 1956-71, bhí an daonra seasta sa cheantar seo ach sa tréimhse 1971-81 tháinig méadú de 45% ar an daonra. A mhalairt a tharla sa Chlochán agus in Uachtar Ard mar a raibh titim suntasach daonra anonn go dtí 1971; ina dhiaidh sin níor tharla ach méadú beag go dtí 1981. Baineann go leor de na hathruithe seo go dlúth le fás Chathair na Gaillimhe, ba sna ceantair ba ghaire don chathair a tharla an méadú ba mhó daonra - méadú tuairim is 43%. Dé réir mar a tháinig méadú ar an daonra, tháinig laghdú ar líon na gcainteoirí Gaeilge. Tháinig méadú de 24% ar an daonra sa limistéar cósta idir Cathair na Gaillimhe agus Indreabhán, ach maidir leis an teanga bhíothas ag dul i dtreo an Bhéarla, go háirithe sna háiteanna gar don chathair. I mBearna mar shampla, ní raibh ach 60% den daonra rangaithe mar chainteoirí Gaeilge, ach bhí an céatadán chomh hard le 92% níos faide siar sa chontae. Coinníodh líon an-ard cainteoirí Gaeilge (+90%) ar oileáin na Gaillimhe.

Mar gheall ar threochtaí déimeagrafacha agus teangeolaíoch a i nGaeltachtaí na tíre rinneadh athbhreithniú mór ar bheartas an rialtais go déanach sna 1950í agus 1960í. Mar thoradh ar an athbhreithniú éiríodh as an mbeartas a bhí ag brath ar thalmhaíocht mar bhonn slán eacnamaíoch, agus bunaíodh roinn Rialtais a bhí tiomanta don Ghaeltacht. Chomh déanach le 1966, bhí 72% de lucht saothair Ghaeltacht na Gaillimhe fostaithe i dtalmhaíocht. Thar thréimhse 15 bhliana ina dhiaidh sin, tháinig laghdú ar an gcéatadán seo go 41%. Nuair a bunaíodh Údarás na Gaeltachta i 1980 leagadh béim ar fhorbairt thionsclaíoch sna limistéir Ghaeltachta. Ó na 1970í ar aghaidh, d'fhás Cathair na Gaillimhe mar ionad oideachais tríú leibhéal agus mar ionad fostaíochta. I nDaonáireamh na bliana 2016, bhí an sciar ab airde den daonra a labhair Gaeilge go laethúil (3%) lonnaithe i gCathair na Gaillimhe agus sna bruachbhailte.²²

18.3.6.3 An Comhthéacs Pleanála

San Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 leagadh síos an prionsabal go mbeadh cuspoirí i leith oidhreacht theangeolaíoch na Gaeltachta sna Pleananna Forbartha Contae ag na hÚdaráis Áitiúla; ní mór na pointí seo a leanas a chur san áireamh:

Oidhreacht theangeolaíoch agus chultúrtha na Gaeltachta a chosaint lena n-áirítear cothú na Gaeilge mar theanga phobail, áit a bhfuil Gaeltacht i limistéar an phlean forbartha²³

Ina dhiaidh sin foilsíodh Rialacháin Pleanála agus Forbartha (2001) ón Roinn Comhshaoil, Oidhreachta agus Rialtais Áitiúil agus faoi Alt 33 is gá Measúnacht Tionchair Teanga a ullmhú sa chás ina bhfuil iarratas pleanála á dhéanamh i limistéar Gaeltachta.

Cuireadh riachtanais shuntasacha bhreise i bhfeidhm do chomhlachtaí poiblí faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 le cinntiú go bhfuil fáil ar sheirbhísí poiblí ar chaighdeán níos airde, lena n-áirítear an próiseas pleanála trí Ghaeilge.

²² <http://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cp10esil/p10esil/gag/>

²³ An tAcht um Pleanáil agus Forbairt 2000, Cuid 10.2

Achtaíodh Acht na Gaeltachta 2012 agus dhá phríomhchuspóir aige: (a) sainiú nua ar an nGaeltacht a chur ar fáil agus (b) agus leasuithe a dhéanamh ar struchtúr agus ar fheidhmeanna Údarás na Gaeltachta. De réir an Achta tá sé i gceist an Ghaeltacht a bheith bunaithe ar chritéir theangeolaíocha amach anseo murab ionann is ar limistéir gheografacha mar a bhí go dtí seo. Beidh pleanáil teanga ag leibhéal an phobail lárnach don sainiú nua Gaeltachta.

Tá spriocanna agus cuspóirí maidir leis an nGaeltacht agus leis an nGaeilge ag Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus ag Comhairle Chontae na Gaillimhe. Is é plean na Comhairle Chontae *Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta 2008-2018* (a leasaíodh i 2013) an plean is ábhartha do Ghaeltacht na Gaillimhe. Ach cuimseoidh Comhathruithe beartaithe Uimh. 2a agus 2b ar Phlean Forbartha an Chontae a bhfuil glactha leo, Plean Ceantair Áitiúil Bhearna arna leasú agus Plean Ceantair Áitiúil na Gaeltachta (LAP) i bPlean Forbartha an Chontae²⁴. Is é an comhathrú beartaithe mar aon le Plean Forbartha an Chontae a bheidh mar bhonn eolais amach anseo chun bainistiú a dhéanamh ar fhorbairt Bhearna agus ar na limistéir Ghaeltachta. Sa Phlean LAP Gaeltachta leagtar amach an comhthéacs pleanála, an straitéis, forléargas ar na Ceantair agus pleananna lonnaithe don Cheathrú Rua agus don Spidéal. Tá Plean Ceantair Áitiúil dá gcuid féin ag lonnaithe eile sa Ghaeltacht, mar shampla tá plean in situ ag Maigh Cuilinn anonn go dtí 2019.

18.3.6.4 An Phróifíl Teanga

Trasnaíonn an fhorbairt bóthair atá beartaithe na Toghranna Ceantair seo (ED):

- Bearna (cuid de) (Contae na Gaillimhe) (Cód Ceantair CSO ED 27044)
- Bearna (Contae na Gaillimhe) (Cód Ceantair CSO ED 26003)
- Rathún (Cód Ceantair CSO ED 26015)
- An Daingean (Cathair na Gaillimhe) Cód Ceantair CSO ED 26006
- Ceantar tuaithe na Gaillimhe (cuid de) (Cód Ceantair CSO ED 27052)
- Mionlach (Cód Ceantair CSO ED 26010)
- An Caisleán Gearr (Cód Ceantair CSO ED 26004)
- Baile an Teampaill (cuid de faoin tuath) (Cód Ceantair CSO ED 27042)
- Baile an Bhriotaigh (Cód Ceantair CSO ED 26002)
- An Baile Bán (Cód Ceantair CSO ED 26001)

Níl Rathún, An Daingean, Ceantar Tuaithe na Gaillimhe (cuid de faoin tuath) ná An Baile Bán laistigh den limistéar Gaeltachta, ach tá an chuid thiar de Bhaile an Teampaill sa Ghaeltacht. Téann an fhorbairt bóthair atá beartaithe trí limistéar de Ghaeltacht na Gaillimhe atá ar theorainn Chathair na Gaillimhe agus a thimpeallaíonn an chathair. Ó na 1980í tharla méadú tapa ar an daonra agus

24

<http://www.galway.ie/en/services/planning/developmentplansandpolicy/galwaycountydevelopmentplan2015-2021/>

fairsingiú uirbeach sa cheantar seo. Ní de bhunú Gaeltachta formhór an daonra anseo agus leanann an meath ar Ghaeilge mar theanga ‘theaghlaigh’.

I d**Tábla 18.13** thíos léirítear an céatadán den daonra a labhraíonn Gaeilge (trí bliana d’aois nó níos sine) sna Toghanna Ceantair trína dtéann an fhorbairt bóthair atá beartaithe agus an céatadán a labhair Gaeilge gach lá i 2011 agus 2016. Sa staidéar seo, ciallaíonn úsáid laethúil an líon daoine (a) a labhraíonn Gaeilge go laethúil laistigh agus lasmuigh den chóras oideachais agus (b) iad siúd a labhraíonn Gaeilge go laethúil taobh amuigh den chóras oideachais amháin.

Tábla 18.13: Úsáid na teanga laistigh de na Toghanna Ceantair trína ngabhfaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe (bunaithe ar Staitisticí Daonra ón POS, do Cheantair Bheaga 2011 agus 2016)

Toghroinn Cheantair	Daonra Iomlán trí bliana nó níos sine		% Cainteoirí Gaeilge		% a labhraíonn Gaeilge go laethúil	
	2011	2016	2011	2016	2011	2016
26003 Bearna (Cathair na Gaillimhe)	13,564	14,461	52.1%	50.0%	5.6%	4.8%
27044 Bearna (cuid de) (Contae na Gaillimhe)	3,462	3,586	66.4%	65.8%	7.9%	6.4%
27052 Limistéar tuaithe na Gaillimhe (cuid de)	123	146	65.0%	49.3%	8.9%	6.8%
26015 Rathún	2,854	2,946	42.5%	42.8%	4.0%	2.8%
26006 An Daingean (Cathair na Gaillimhe)	3,572	4,021	50.53%	47.3%	3.2%	2.4%
26010 Mionlach	4,823	4,960	44.8%	43.3%	3.5%	2.9%
26004 An Caisleán Gearr	3,912	3,894	37.0%	35.8%	2.6%	2.6%
27042 Baile An Teampaill (an chuid tuaithe)	1,402	1,424	50.7%	50.1%	2.1%	2.9%
26002 Baile an Bhriotaigh	865	915	39.2%	36.9%	3.2%	2.7%
26001 An Baile Bán	11,482	12,271	33.8%	31.6%	1.8%	1.8%

Léiríonn na huimhreacha go n-athraíonn úsáid laethúil na Gaeilge (lasmuigh den chóras oideachais) i gcomharsanacht na forbartha bóthair atá beartaithe ó chéatadán níos lú ná 2% go céatadán níos lú ná 8% (cé go raibh an céatadán ab airde sa Toghroinn Cheantair leis an daonra is lú (ceantar tuaithe na Gaillimhe ED 27052). Cé go bhféadfaí a rá go bhfuil Gaeilge ina teanga phobail laistigh de limistéar an staidéir don fhorbairt bóthair atá beartaithe, níl sí suntasach ná ceannasach.

18.4 Tréithe na Forbartha Bóthair atá beartaithe

Tugtar miontuairisc ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus ar na gníomhaíochtaí tógála i **gCaibidil 5, Tuairisc ar an bhForbairt Bóthair atá Beartaithe** agus i **gCaibidil 7, Gníomhaíochtaí Tógála**. Sa chuid seo léirítear na tréithe agus na gníomhaíochtaí a bhaineann leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus atá ábhartha do dhaoine, don daonra agus do shláinte an duine.

18.4.1 An Chéim Thógála

Is dócha go ndéanfar tógáil soir - siar agus déanfar an tógáil in dhá chéim chomhreacha nó i gconradh singil iomlán:

- Céim 1 - Cúil Each an N6 go hAcomhal Leitrí an N59 - 9.9km (lena n-áirítear Bóthar Ceangail ó Thuaidh agus ó Dheas an N59)
- Céim 2 - Acomhal Leitrí go dtí Bóthar an Chósta an R336, laistiar de Bhearna - 7.5km

Meastar go dtógfaidh an phríomhthréimhse tógála tuairim is 36 mhí. Tarlóidh gníomhaíochtaí éagsúla tógála go comhuaineach ag suíomhanna áirithe feadh na forbartha bóthair atá beartaithe, ach déanfar iad ar bhonn céimnithe ag aon suíomh ar leith.

San obair thógála ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe áirítear gníomhaíochtaí amhail tochair, tógáil claífort agus struchtúr, tollánú, carnadh, briseadh carraigeacha agus bogadh ábhar laistigh den limistéar fáilithe oibre. De bharr na ngníomhaíochtaí seo beidh torann, deannach agus gluaiseacht innealra a mbeidh tionchar aige ar dhaoine, ar an daonra agus ar shláinte an duine. Athróidh fad ama na n-oibreacha seo. Déanfar an obair thógála ag úsáid modhanna a nglactar leo go hidirnáisiúnta, mar shampla uaireanta oibre agus bacainní fuaim-mhaolaithe agus ar bhealach a dhéanfaidh íoslaghdú ar aon chur as do mhuintir na háite agus d'úsáideoirí bóthair. Féach **Caibidil 7, Gníomhaíochtaí Tógála** le haghaidh sonraí breise ar ghníomhaíochtaí tógála. Féach **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** le haghaidh sonraí ar thionchair fhéideartha ar an aer agus tionchair torainn le linn tógála.

Dearadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe sa chaoi is go bhféadfaí an oiread agus ab fhéidir den réadmhaoin chónaitheach a sheachaint, ach mar gheall ar an timpeallacht thógtha agus forbairt líneach na cathrach, tithe taobh leis an gcuid is mó de na bóithre as an gcathair, tá sé dosheachanta go leagfar réadmhaoin chónaitheach nó go ndéanfar réadmhaoin a cheannach i limistéir áirithe. Ag suíomhanna áirithe, ceannófar cion mhór den réadmhaoin iomlán atá i gclachan, mar gheall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Beidh drochthionchar díreach aige sin ar na teaghlaigh féin, ach d'fhéadfaí drochthionchar a bheith ar na cónaitheoirí eile freisin ag brath ar an nasc pobail a tógadh ag gach suíomh agus ar inbhuanaitheacht na n-áiseanna pobail amhail scoileanna.

Ag tosú le Bhearna, beidh go leor den obair thógála ag tarlú i suíomh tuaithe. Ach toisc go bhfuil líon ard tithe aonair sa cheantar seo déanfar cuid díobh a leagan. Beidh cónaitheoirí eile gar do na hoibreacha tógála agus na tionchair a bhaineann leo. Ó thuaidh ó Bhearna tá tardhroichead beartaithe idir Bóthar Fhoraí Maola

(Acomhal Fhóraí Maola) agus Bóthar Throscaí (Acomhal Throscaí) chun rochtain leanúnach thuaidh-theas feadh an dá bhóthar a chur ar fáil. Mar gheall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe gearrfar Bóthar Ann Gibbons an L-13215 ag Ch. 2+500 agus ina ionad beidh rochtain ó thuaidh ar Bhóthar Bhearna - Maigh Cuilinn an L1321 a bhuailfidh leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe ag Timpeallán Bhearna Thoir. Beidh gá le hathailíniú sealadach ar Bhóthar Aille le haghaidh tógáil droichid agus bainistiú tráchta ag suíomhanna eile, áit a dtrasnaíonn bóithre áitiúla na hoibreacha tógála.

Tá acomhal soilsithe (Acomhal Bhóthar na Ceapaí) beartaithe idir an fhorbairt bóthair atá beartaithe agus Bóthar na Ceapaí. Éascóidh an t-acomhal seo rochtain ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe do phobal na Buaille Bige ó thuaidh agus do Bhóthar Dáileacháin an Iarthair ó dheas agus ar go leor turas beidh an bóthar atá beartaithe mar rogha ar Bhóthar an R336 trí Bhearna. Tá naíolann suite ó thuaidh den fhorbairt bóthair atá beartaithe ag Bóthar na Ceapaí.

Tugann acomhal soilsithe eile ag Bóthar Bhaile an Mhóinín (Acomhal Bhóthar Bhaile an Mhóinín) rochtain ar Bhóthar Rathúin agus ar an gcúlchríoch timpeall air, Baile na mBúrcach san áireamh chomh maith le rochtain le haghaidh turas go pobail na Buaille Bige agus an Chaoráin siar ó thuaidh agus go pobal Mhionchluana ó dheas. Beidh gá le dúnadh sealadach Bhóthar Rathúin istoíche chun tógáil an tardhroichid a éascú.

Tógfar Bóthar Ceangail ó Thuaidh agus ó Dheas an N59 i limistéar tuaithe den chuid is mó. Tógfar sé bhóthar ceangail áitiúla sa chuid ó dheas mar is gá, bealach isteach athailínithe go dtí Eastát Rosán Glas san áireamh. Ach is beag tionchair a bheidh ar an trácht áitiúil mar tá an chuid seo, den chuid is mó, ar leataobh ón trácht ar an ngréasán bóithre mar atá. Beidh rochtain ar Pháirc Mhiondíola Thairseach na Gaillimhe trí bhóthar ceangail nua le hacomhal soilsithe agus ní ó thimpeallán Ghort na Bró mar atá. Ag Acomhal Leitrí an N59 beidh gá le hoibreacha tógála ar mhórsála, lena n-áirítear tochair ar ghearrthacha bóthair. Beidh gá le dúnadh sealadach Bhóthar Leitrí istoíche chun tógáil an tardhroichid a éascú.

Trasnaíonn an fhorbairt bóthair atá beartaithe Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ag An Daingean i gcomharsanacht na n-eastát Ard an Locha agus Achadh an Churraigh ó thuaidh den acomhal leis an gCuarbhóthar. Beidh gá le dúnadh Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 istoíche chomh maith le bainistiú sealadach tráchta le haghaidh trácht ar mhalairt slí. Tógfar Droichead Abhainn na Gaillimhe ag Campas Spóirt OÉG, limistéar áineasa ar ardluach.

Le linn tógála is féidir go mbeidh gá le trácht ar mhalairt slí go sealadach ag Bóthar Chúil Each, ar an taobh thoir d'Abhainn na Gaillimhe. Beidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ardaithe ar struchtúr tarbhealaigh (Tarbhealach Mhionlaigh) thoir ó Bhóthar Chúil Each roimh dhul isteach i dTollán Leacaigh atá beartaithe agus uaidh sin ceanglaíonn sé le Bóthar Áth Cinn an N84 ag acomhal ilairde. Is féidir go mbeidh gá le dúnadh sealadach bhóithre mar atá istoíche ag suíomhanna amhail Bóithrín Chaisleán Mhionlaigh, An Bóthar Nua agus An Sean Bóthar, áit a bhfuil tardhroichid le tógáil.

Beidh gá le trácht ar mhalairt slí go sealadach ag Bóthar na Scoile chun tógáil an droichid a éascú. Beidh gá le móroibreacha tógála i gcomharsanacht Bhóthar Áth Cinn an N84 agus Bóthar Thuama an N83 agus is féidir go mbeidh gá le dúnadh

bóthair sealadach istoíche agus le trácht ar mhalairt slí. Tá acomhal ilairde beartaithe ag Bóthar Thuama an N83. Déanfaidh bóthar rochtana a cheanglaíonn le Bóthar Thuama an N83 ceangal le sé réadmhaoín chónaitheacha i bpobal seanbhunaithe Cheapach na Boirne. Beidh gá le hoibreacha mórtlochailte ar an gcnoc ar an taobh thoir de Bhóthar Thuama an N83 agus le haghaidh Tollán Ráschúrsa na Gaillimhe. Le rochtain a choinneáil tógfar Bóthar Ceangail na Páirce Móire agus Bóthar Ceangail Pháirc Ghnó Chathair na Gaillimhe Thuaidh roimh ré. Níos faide soir is féidir go mbeidh gá le dúnadh sealadach Bhóthar Mhuine Mheá an R339 agus Bhóthar Pháirc Ghnó Chnoc Mhaoil Drise istoíche. Tarlaíonn brú tráchta go rialta ag an acomhal mar atá le Bóthar Mhuine Mheá an R339 mar gheall ar an trácht comaitéireachta ag dul chuig na páirceanna oifige in aice láimhe agus beidh gá le bainistiú thrácht tógála chun na tionchair tógála a íoslaghdú.

18.4.2 An Chéim Oibríochta

Nuair a bheidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe infheidhme déanfar an spás bóithre mar atá laistigh den chathair a ath-leithroinnt ar iompar poiblí agus ar bhearta cliste gluaiseachta agus beidh trasbhealach breise thar Abhainn na Gaillimhe. Maolóidh sé seo an brú tráchta laistigh de Chathair na Gaillimhe agus dá bharr laghdófar an truailiú aeir agus an truailiú ó thorann. Éascóidh sé córas iompair poiblí níos éifeachtaí agus beidh rogha córacha iompair ar fáil, siúl agus rothaíocht san áireamh. Cuirfidh an t-aistriú tráchta feabhas ar agaí aistir agus ar thaitneamhacht aistir d'úsáideoirí bóithre agus ní bheidh pobail a chónaíonn feadh na mbóithre mar atá chomh scartha amach agus beidh níos lú torann tráchta ar stráicí de na bóithre seo. Beidh tionchar dearfach ar áiseanna i gcoitinne agus ar fholláine agus ar shláinte na ndaoine áitiúla mar gheall ar an aistriú tráchta, ó shráideanna gnóthacha uirbeacha, áit a mbíonn méid ard tráchta faoi láthair. Éascóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe bealach trasna Abhainn na Gaillimhe gan dul tríd an gcathair agus beidh feabhas ar an nascacht cathrach ar gach aon taobh d'Abhainn na Gaillimhe. Cuirfear ceangail riachtanacha ar fáil idir sráideanna na cathrach agus dá bharr déanfar dáileadh níos fearr ar an trácht.

18.5 Meastóireacht ar Thionchar na Forbartha Beartaithe

18.5.1 Réamhrá

Sa chuid seo den chaibidil déantar meastóireacht ar na tionchair fhéideartha sa chás- ‘Gan dada a Dhéanamh’ agus ina dhiaidh sin sa chás- ‘Rud Éigin a Dhéanamh’ sa chéim thógála agus ansin sa chéim oibríochta faoi na ceannteidil seo, dálaí tráchta, taitneamhacht, scaradh pobail, eacnamaíocht agus turasóireacht, an Ghaeilge agus sláinte an duine.

18.5.2 Tionchar- ‘Gan Dada a dhéanamh’

18.5.2.1 Dálaí Turais

Sa chás ‘Gan dada a Dhéanamh’ glactar leis nach bhfuil an fhorbairt bóthair atá beartaithe tógtha agus nach bhfuil plean bainistíochta tráchta in úsáid ag Comhairle Cathrach na Gaillimhe. Is dócha go leanfaidh na dálaí tráchta mar atá faoi láthair agus go rachaidh siad in olcas de bharr bhrú tráchta. Ar aon dul leis na dálaí tráchta, leanfaidh an méid tráchta ag méadú ar na bealaí rochtana chuig Cathair na Gaillimhe. Déanann breis is leath de lucht saothair na Gaillimhe an turas chun na hoibre ó na ceantair máguaird agus ní mór dóibh dul isteach sa chathair ar cheann de na príomhbhealaí gathacha, iad go minic ag ceangal leis an N6 plúchta mar atá, chun ionaid oibre sa taobh thoir nó thiar a shroicheadh. Leanfaidh na moilleanna rialta, go háirithe ag buaicuaireanta agus mar sin ní bheidh aon iontaofacht am aistir. Leanfaidh na cóngair sciuirde ar na bóithre áitiúla, bóithre nach bhfuil in ann don mhéid sin tráchta agus tá baol sábháilteachta ag baint leis sin. Bhainfeadh an plúchadh tráchta an bonn den phlean chun forbairt a dhéanamh amach anseo amhail LAP na nArdán. Beidh srian ar na deiseanna chun iompar poiblí a fheabhsú agus chun córacha iompair inbhuanaithe amhail siúl agus rothaíocht a chur chun cinn toisc go mbeidh freastal le déanamh ar shruth tráchta feithiclí.

18.5.2.2 Taitneamhacht

Beidh tionchar ag an líon ard feithiclí príobháideacha agus tráchtála laistigh den chathair ar thaitneamhacht an aistir agus beidh lagmhisneach ar dhaoine maidir le siúl agus rothaíocht agus beidh tionchar aige sin ar na tairbhí sláinte. Toisc gur gá freastal ar an sruth tráchta de bharr an fhás tráchta, beidh srian ar dheiseanna le spás breise a sholáthar do choisithe, d’iompar poiblí agus do rothair, agus beidh sé níos deacra don chathair sprioc atá leagtha amach le forbairt nua a lonnú laistigh den teorainn chathrach a chur i gcrích. Chomh maith leis sin leanfaidh an tionchar atá ag torann tráchta agus ag droch-cháilíocht an aeir ar thaitneamhacht ginearálta do dhaoine a chónaíonn taobh leis an N6 mar atá.

18.5.2.3 Scaradh Pobail

Cuireann an gá le freastal a dhéanamh ar an sruth tráchta srian le deiseanna chun bealaí trasnaithe a sholáthar. Cuirfidh sé seo agus an droch-thaitneamhacht aistir

leis an scaradh pobail a bhfuil taithí air ag daoine a chónaíonn taobh le mórghóithre amhail an N6 mar atá; d'fhéadfaí grúpaí leochaileacha amhail daoine aosta agus leanaí a bheith teoranta laistigh de phobail ar leith agus iad timpeallaithe ag bóithre gnóthacha. Léiríonn an anailís dhéimeagrafach roimhe seo go bhfuil leibhéal arda míchumais i gcomharsanachtaí timpeall ar an N6 mar atá.

18.5.2.4 Eacnamaíocht agus Turasóireacht

Cuirfidh an méid ard tráchta agus an plúchadh tráchta srian ar fhorbairt eacnamaíochta agus ar chumas Chathair na Gaillimhe agus an limistéar máguaird stádas mar Chathair Thairsí a bhaint amach. Ní bheifear in ann gnó agus infheistíocht nua a mhealladh isteach sa chathair mar gheall ar bhrú tráchta rialta agus ar dhrochiontaofacht am aistir. Cuirfidh an cás ‘Gan dada a Dhéanamh’ deireadh leis an deis chun an nascacht a fheabhsú le pobail atá imeallach ó thaobh eacnamaíochta, in iarthar Chontae na Gaillimhe. Cé gur mórionad turasóireachta Cathair na Gaillimhe, is féidir go gcuirfear srian ar fhéidearachtaí i dtaca le forbairt na turasóireachta mar gheall ar an méid ard tráchta agus ar bhrú tráchta. Is féidir go mbainfear de thaitneamh cuairteoirí de bharr moilleanna agus iad ag trasnú na cathrach agus brú tráchta ar shráideanna na cathrach. Má bhíonn méid ard tráchta agus brú tráchta i gcathair stráinséartha ní bheidh fonn ar thurasóirí i gcarranna dul isteach go lár na cathrach le cuairt a thabhairt ar áiteanna ina mbíonn suim ag turasóirí agus mar sin ní chuirfear leis an eacnamaíocht áitiúil.

18.5.2.5 An Ghaeilge

Sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’ ní thógtar an fhorbairt bóthair atá beartaithe agus ní dócha go dtiocfaidh aon athrú ar úsáid na Gaeilge i gCathair na Gaillimhe ná sna bruachbhailte. Ach beidh na lonnaithe agus an ghníomhaíocht thionsclaíoch sa Ghaeltacht, atá níos faide siar ón gcathair, fós imeallach agus faoi mhíbhuntáiste mar gheall ar thréimhsí fad taistil agus moilleanna iompair. Tá sé aitheanta ag gníomhaireachtaí amhail Údarás na Gaeltachta go bhfuil an easpa nascachta mar bhac suntasach ar fhorbairt eacnamaíochta inbhuanaithe na Gaeltachta sa bhfadtéarma.

18.5.2.6 Sláinte an Duine

Leanfaidh éileamh tráchta i gCathair na Gaillimhe agus sna ceantair máguaird, má dhéanfar nó mura ndéanfar an fhorbairt bóthair atá beartaithe (**Caibidil 6, Measúnú Tráchta agus Trasghearradh an Bhealaigh**). Tá méadú ar líon na ndaoine a chónaíonn i gCathair na Gaillimhe agus sna ceantair máguaird agus is cosúil ó na limistéir chríosaithe i bPleananna Forbartha na Cathrach go leanfar ar aghaidh mar sin. De réir Dhaonáireamh na bliana 2016 tá daonra Chathair na Gaillimhe méadaithe faoi 5.8% go 79,934 ón mbliain 2011.

Leanfaidh na drochthionchair (deannach, torann, núis srl.) ar dhaoine mar atá faoi láthair ón mbrú tráchta ar na bealaí mar atá agus is dócha go rachaidh sé in olcas de réir mar a thagann méadú ar an trácht.

Maidir le torann, tiocfaidh méadú ar leibhéal an torainn ag réadmhaoin suite taobh leis na bóithre náisiúnta agus réigiúnacha mar beidh éileamh tráchta ag méadú ar

an ngréasán bóithre mar atá. Ag ‘áiteanna ina bhfuil brú tráchta’ agus i limistéir atá aitheanta le haghaidh bhainistíocht torainn i bPlean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn do Chathair na Gaillimhe (2013-2018) beidh an leibhéal torainn os cionn na leibhéil tairsí torainn le haghaidh bhainistíocht torainn agus is dócha go dtiocfaidh méadú ar an torann mar gheall ar an méadú tráchta. Le breis sonraí a fháil ar thionchair torainn sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’ féach **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**.

Sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’ leanfaidh an brú tráchta laistigh de Chathair na Gaillimhe agus sna ceantair máguaird agus beidh feithiclí ag taisteal ar bhealaí brú tráchta i lár na cathrach, beidh an meánluas mall agus an seans ann go dtarlóidh níos mó astaíochtaí cáithníníeacha. Le blianta anuas tugadh aird ar leith ar astaíochtaí cáithníníeacha agus tá fianaise ann go mbíonn tionchar acu ar an tsláinte.

Sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’ bheadh drochthionchair fhéideartha ar chaidreamh agus cuimsiú sóisialta mar leanfaidh na leibhéil arda scartha ar na bóithre mar atá; mar gheall ar seo d’fhéadfaí daonraí a choinneáil laistigh de chomharsanachtaí áirithe agus chuirfí drochmhisneach ar ghrúpaí leochaileacha bogadh amach. Leanfaidh an baol timpistí, go háirithe an baol do choisithe agus rothaithe, toisc gur gá an ghluaiseacht tráchta a chinntiú rud a shrianann deiseanna le trasbhealaí nua a sholáthar agus a fhágann níos lú spáis le haghaidh cosán agus rotharbhealaí.

18.5.3 ‘Rud Éigin a Dhéanamh’ - Tionchair Fhéideartha Tógála - Socheacnamaíocht

18.5.3.1 Réamhrá

Mar a pléadh i **gCuid 18.4.1** tá obair thógála shuntasach thar thréimhse 36 mhí i gceist leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe ach ag suíomhanna ar leith ní thógfaidh an obair ach tréimhse ó chúpla lá go cúpla mí. Den chuid is mó beidh an obair thógála ar siúl i suíomh tuaithe, ach ag suíomhanna ar leith tá clachain tithe, pobail ar leith nó réadmhaoin aonair ard-dlúis. Tá tionchair fhéideartha i dtaca le réadmhaoin chónaitheach a leagan, dúnadh sealadach bóithre nó trácht ar mhalairt slí, trácht tógála agus taitneamhacht ghinearálta. Féach **Caibidil 7, Gníomhaíochtaí Tógála** le haghaidh sonraí breise ar ghníomhaíochtaí tógála.

18.5.3.2 Dálaí Turais

Beidh gá le hathailínithe sealadacha, dúnadh sealadach istoíche agus socrúithe stop-gluais, áit a mbuaileann an obair thógála le mionbhóithre. I gcás na socrúithe seo beidh go leor den tionchar do-bhraithe nó beidh drochthionchar beag. Maidir leis an socrú sealadach do thrácht ar mhalairt slí ar Bhóthar Aille ní bheidh tionchar suntasach ar rochtain ná ar úsáid an bhóthair. Beidh tionchar beag ag an dúnadh sealadach istoíche ag Bóthar Rathúin agus Bóthar Leitrí.

Beidh an obair thógála ar Bhóthar Ceangail ó dheas an N59 ar siúl i suíomh tuaithe den chuid is mó agus ní bheidh ach tionchar beag ar an trácht áitiúil. Ar an bpríomhbhealach den fhorbairt bóthair atá beartaithe ní bheidh ach dúnadh sealadach istoíche ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus cuirfear trácht ar mhalairt slí ansin.

Maidir leis an socrú sealadach do thrácht ar mhalairt slí ar Bhóthar Chúil Each (Bóthar Nua) ní bheidh tionchar suntasach ar rochtain ná ar úsáid an bhóthair. Mar an gcéanna leis an socrú do thrácht ar mhalairt slí ar Bhóthar na Scoile, An Caisleán Gearr, ní bheidh tionchar suntasach ar rochtain ar Scoil Náisiúnta an Chaisleáin Ghearr (lena n-áirítear an réamhscoil Beoga), ar an teach altranais ná ar readmhaoin chónaitheach mar tá sé ar leataobh ón mbóthar mar atá laistigh den fhorbairt bóthair atá beartaithe.

Beidh gá le móroibreacha tógála i gcomharsanacht Bhóthar Áth Cinn an N84 agus Bóthar Thuama an N83. Is féidir go mbeidh gá le dúnadh sealadach bóthair istoíche agus le trácht ar mhalairt slí ar Bhóthar Áth Chinn an N84, ar Bhóthar Thuama an N83, ar Bhóthar Pháirc Ghnó Chnoc Mhaoil Drise agus ar Bhóthar Mhuine Mheá an R339 agus beidh drochthionchar beag go measartha ar agaí aistir d'úsáideoirí na mbóithre ag an am.

Féach **Tábla 18.14** agus **Tábla 18.15** d'achomre ar na tionchair shocheacnamaíocha, ar na bearta maolaithe agus ar na tionchair iarmharacha i leith dálaí turais le linn tógála.

18.5.3.3 Taitneamhacht

Taitneamhacht ghinearálta

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

I roinnt cásanna beidh an obair thógála ar siúl gar do chónaitheoirí agus dá bharr beidh impleachtaí d'astaíochtaí torainn agus aeir agus beidh tionchair fhísiúla. Sa chéim thógála déanfar monatóireacht ag na suíomhanna is íogaire le cinntiú nach sárófar na leibhéil do thorann tógála. Roghnófar na suíomhanna monatóireachta bunaithe ar na foirgnimh íogaire is gaire don limistéar oibre mar a leagadh amach i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh**. Le sonraí a fháil ar thionchair ar leith féach **Caibidil 17, Torann agus Creathadh, Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**, agus **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc**.

Mar shampla, ag Na Foráí Maola agus Bóthar Throscaí tá os cionn 30 réadmhaoin suite gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe agus d'fhéadfaí tionchair a bheith ansin i dtaca le torann agus cáilíocht an aeir mar gheall ar na hoibreacha tógála. Beidh sé amhlaidh ag an aomhal soilsithe atá beartaithe ag Bóthar na Ceapaí, áit a bhfuil naíolann. Ag An Baile Ard agus ag Leitreach beidh gá le tochailt ábhair, lena n-áirítear pléascadh is dócha. Tá clachan réadmhaoinne i bpobal An Chloch Scoilte, gar don chéad cheann de na suíomhanna ina ndéanfar pléascadh. Le sonraí breise ar na tionchair i leith torann tógála agus na tionchair ar an aer féach **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** agus **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**. Féach **Caibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht** le haghaidh sonraí ar na suíomhanna ina ndéanfar pléascadh. Féach **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc** le haghaidh sonraí ar na tionchair fhísiúla le linn tógála ag suíomhanna feadh fhad na forbartha bóthair atá beartaithe.

Nuair a bheidh Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 á thógáil is dócha go mbeidh tionchair fhísiúla gar do Bharr na Crannaí, lena n-áirítear Séipéal Naomh Séamas, Páirc na Sceach agus is dócha go gcuirfidh sé as do chuirteoirí chuig an reilig (féach freisin **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc** agus **Caibidil 17, Torann**

agus Creathadh). Ó dheas, beidh na hoibreacha ar scála measartha, sna limistéir chónaitheacha gar do na bóithre rochtana ó Bhóthar Ceangail ó dheas an N59. Ní bheifí ag súil ach le tionchair bheaga go measartha ar thaitneamhacht ghinearálta roimh mhaolú, mar shampla áit a dtógfar an bóthar ceangail feadh imeall Eastát Rosáin Ghlais in Rathún, lena n-áirítear oibreacha athailínithe ag an mbealach isteach chuig an eastát, agus beidh drochthionchar beag freisin mar gheall ar an athailíniú ar Bhóthar Ghort na Bró, mar a bhfuil rochtain ar eastát Ghort na Bró. Ach ag Acomhal Leitrí an N59 beidh gá le hoibreacha tógála ar mhórszála, lena n-áirítear tochair mhór ar ghearrthacha bóthair. Cé gur ceantar tuaithe atá i gceist beidh drochthionchar ag na hoibreacha tochair ar na pobail bheaga in aice láimhe ag An Chloch Scoilte agus Cnoc na Brón agus ar chuid den réadmhaoin in Ard an Locha agus Achadh an Churraigh. Féach freisin **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**. Mar an gcéanna beidh gá le tochair ar ghearradh le linn tógáil Bhóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 roimh an nasc le Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59. Tá Scoil Náisiúnta Naomh Séamas, Páirc na Sceach gar do na hoibreacha tógála don fhorbairt bóthair atá beartaithe, ach níl an scoil ná na páirceanna imeartha laistigh de theorainn na forbartha atá beartaithe. Trasnaíonn príomhbhealach na forbartha bóthair atá beartaithe Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ag Ard an Locha. Le haghaidh sonraí ar leith maidir le tionchair fhéideartha ar an aer, tionchair torainn agus tionchair fhísiúla ag suíomhanna ar leith féach ar na caibidilí ábhartha thuas.

Soir ó Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59, de réir dhearadh na forbartha bóthair atá beartaithe, beidh tarbhealach trasna Champas Spóirt OÉG murab ionann is claifort agus ar an gcaoi sin tabharfaidh sé tréscóilteacht faoin bhforbairt bóthair agus laghdófar na tionchair fhéideartha ar an gcampas. Beidh drochthionchar suntasach ag tógáil an tarbhealaigh seo ar thaitneamhacht áitiúil, lena n-áirítear úsáid na bpáirceanna imeartha roimh an gcéim maolaithe. Cludaíonn an campas mór limistéar mór agus tá páirceanna imeartha ann do haca, cluichí gaelacha agus rugbaí chomh maith le pailliún spóirt agus raon reatha. Beidh tionchar díreach ar chuid den phailliún spóirt agus ar dhá cheann de na páirceanna imeartha, a bhfuil tuilsoilse ar cheann amháin agus pleanáil ag ceann eilele haghaidh aistriú chuig páirc 3G faoi thuilsolas.

Le linn na céime tógála, beidh cuid lárnach an Champais Spóirt mar láthair tógála ar feadh tréimhse thart ar 18 mí. Coimeádfar rochtain ar feadh an tsuímh, ach go mbeidh srian ar rochtain mar gheall ar chúrsaí sábháilteachta. Déanfar trácht tógála agus oibreacha do Dhroichead Abhainn na Gaillimhe a bhainisiú chun an laghad cur isteach agus is féidir a chinntiú le gníomhaíochtaí spóirt agus lucht féachana. Ní bheidh na páirceanna imeartha spóirt reatha atá gar d'Abhainn na Gaillimhe ar fáil ach a mbeidh na páirceanna athsholáthair á dtógáil thar thréimhse mheasta de naoi mí. Ach mar a léiríodh i **gCaibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**, cuirfear páirceanna eile ar fáil in ionad na bpáirceanna a mbeidh tionchar díreach ag an bhforbairt bóthair orthu. Ar na háiseanna a chuirfear ar fáil beidh páirc CLG 3G faoi thuilsolas agus limistéar traenála 3G faoi thuilsholas. Cuirfear isteach an bonneagar le haghaidh draenála chomh maith le líontán le liathróidí a bhlocáil agus déanfar athruithe ar an bpailliún spóirt. Nuair a bheidh na háiseanna seo tógtha beidh siad ar fáil le húsáid laistigh de thuairim is mí.

Beidh an tarbhealach ag dul chomh fada le droichead a bheadh ag dul thar Abhainn na Gaillimhe. Le linn tógála beidh rochtain theoranta ar bhruach Abhainn na Gaillimhe, a úsáidtear mar thaitneamhacht áitiúil, agus ar an abhainn féin in amanna. Beidh tionchar ag na hoibreacha ardaithe ar úsáid taitneamhachta (féach freisin **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc**, agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**), agus mar gheall ar scála na n-oibreacha tógála ar an droichead is dócha go gcuirfidh muintir na háite suim sa tógáil.

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

Beidh drochthionchar beag ar thaitneamhacht ar an taobh thoir d'Abhainn na Gaillimhe mar gheall ar shuíomh chompún tógála atá beartaithe taobh le Bóithrín Chaisleán Mhionlaigh. Beidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ardaithe ar struchtúr tarbhealaigh (Tarbhealach Mhionlaigh) taobh thall de Bhóthar Chúil Each. Dá bharr beidh torann tógála agus tionchair fhísiúla (féach **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc**, agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**). Uaireanta déantar siúlóidí lúibe ar An Seanbhóthar gan dromchla, idir Cúil Each agus Mionlach. Beidh trácht tógála ar an mbóthar seo le rochtain a fháil ar na hoibreacha agus beidh tionchar aige seo ar úsáid taitneamhachta. Beidh gá le huasghrádú ar an mbóithrín sa chaoi is go mbeidh sé oiriúnach don trácht tógála agus do nascbhóthar iarthógtha a cheanglaíonn le bóthar éigeandála amach, le haghaidh tráchta ag dul soir agus isteach sa tollán atá beartaithe. Toisc nach bhfuil aon trácht ar an mbóithrín faoi láthair cé is moite de thrácht rochtana feirme, beidh drochthionchar measartha i gceist leis an trácht tógála, do na daoine a úsáideann an Bóithrín mar thaitneamhacht.

Tá Tollán Leacaigh ar shiúl ó úsáid chónaitheach nó thaitneamhachta. Ceannófar roinnt mhór de líon iomlán na réadmhaoine cónaithí ag Bóthar Áth Cinn an N84 i gcomharsanacht Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84. Beidh tionchair ag an torann ar réadmhaoín atá fágtha gar don suíomh. Tarlóidh an rud céanna ag An gCaisleán Gearr i gcomharsanacht Bhóithrín Uí Eidhin agus Bóthar na Scoile. Cé nach bhfuil aon tionchar díreach ar Scoil an Chaisleáin Ghearr, tá ionad uathachais sa scoil, pobal a bheadh torann-íogair agus tá measúnú ar an torann tógála i **gCuid 18.5.5** thíos. Le sonraí ar leith a fháil maidir le tionchair ar aer, ar shócmhainní ábhair agus tionchar torainn agus físiúil ag suíomhanna áirithe, féach **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc**, **Caibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**, **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**.

Beidh tionchar ar thaitneamhacht ghinearálta i dtaca le sé theaghlach ag Ceapach na Boirne, suite gar do Bhóthar Thuama an N83. Tarlaíonn an tionchar seo mar gheall ar thógáil bhóthar nua rochtana i gcomharsanacht Acomhal Bhóthar Thuama an N83 agus mar gheall ar an obair thógála ar an genoc ar aghaidh na réadmhaoine seo ar an taobh thoir de Bhóthar Thuama an N83 (féach **Caibidil 12, Tírdhreach agus Amharc**).

Aontófar clár oibre le Ráschúrsa na Gaillimhe don obair thógála ar an tollán gearrtha agus cumhdaithe 230m atá beartaithe. De réir an chlár cuirfear stop leis na hoibreacha tógála i rith sceideal rásaíochta an tsamhraidh/an fhómhair le briseadh sna rásaí a sheachaint do rannpháirtithe agus don lucht féachana. Féach ar na tionchair eacnamaíochta i **gCuid 18.5.3.5-Eacnamaíocht** thíos.

Réadmhaoin chónaitheach a leagan agus a cheannach

I ndearadh na forbartha bóthair atá beartaithe rinneadh gach iarracht ón tús le leagan réadmhaoine a sheachaint, aon áit is féidir. Ach, ar an drochuair tá leagan roinnt réadmhaoine dosheachanta ar mhaithe leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus le mórán tairbhí a bhaint as an bhforbairt nua. Beidh gá le 44 réadmhaoin chónaitheach a leagan agus a 10 réadmhaoin chónaitheach eile a cheannach.

Féach **Caibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta** le sonraí ar na tionchair fhéideartha sna cásanna seo.

Beidh an réadmhaoine seo a leagan agus a cheannach ina dhrochthionchar mór ar na cónaitheoirí agus ar an bpobal. Beidh tionchar soiléir an-suntasach ar na cónaitheoirí féin. Áit a mbíonn réadmhaoin fágtha in aice láimhe, is dócha go mbeidh drochthionchar go pointe áirithe, ar naisc phobail agus ar thaitneamhacht do na cónaitheoirí atá fós ann.

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

Ag na Foráil Maola leagfar cúig réadmhaoin chónaitheach agus ceannófar dhá réadmhaoin eile. Chomh maith leis sin ceannófar gabhálas amháin a bhfuil cead iomlán pleanála aige le réadmhaoin chónaitheach a thógáil. Níl teorainn an phobail dea-shainithe agus tógadh an chuid is mó den réadmhaoin seo le déanaí. Mar sin féin tá níos mó ná fiche réadmhaoin chónaitheach ag an suíomh seo agus cul-de-sac ar leataobh ón mbóthar áitiúil san áireamh. De bharr seo is dócha go mbeidh drochthionchar suntasach ag leagan cúig réadmhaoin ar an bpobal beag seo. Ceannófar dhá réadmhaoin eile i bpobal An Bhaile Aird áit a bhfuil forbairt chónaitheach feadh dhá mhionbhóthar ó thuaidh.

Leagfar réadmhaoin chónaitheach amháin ag Baile na mBúrcach, ceann ar leataobh ón L-1323 ag Leitreach agus leagfar dhá cheann agus ceannófar ceann eile ag Leitreach. Ag teacht i dtreo Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59, ceannófar réadmhaoin amháin agus leagfar réadmhaoin eile ag Páirc na Sceach in aice le Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59. Leagfar dhá réadmhaoin in aice leis An Daingean agus ceannófar réadmhaoin eile ag Ard an Locha, leagfar eastát ina bhfuil ceithre theach agus dhá shuíomh do thithe, agus cúig réadmhaoin agus ceannófar ceann amháin i gCorrán Achadh an Churraigh, eastát le 14 réadmhaoin chónaitheach. Féach ar **Chaibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**. Is pobail bheaga iad muintir na n-eastát seo atá scartha ó fhorbairt chónaitheach eile feadh Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59. Toisc méid an phobail, beidh tionchar air. Toisc go mbeidh tionchar ar chion mhór áitreabh beidh drochthionchar an-suntasach ar thaitneamhacht do na cónaitheoirí a bheidh fágtha san áit.

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

Leagfar dhá réadmhaoin ag Mionlach ar an taobh thoir d'Abhainn na Gaillimhe. Chun Acomhal beartaithe Bhóthar Áth Cinn an N84 a thógáil beidh gá le 14 réadmhaoin chónaitheach as 22 ar fad, a leagan ag an suíomh seo. Toisc go mbeidh méid ard den réadmhaoin sheanbhunaithe sa cheantar seo á leagan, beidh tionchar aige ar mhuintir na dtithe in aice láimhe. Le blianta beaga anuas tharla athruithe áitíochta agus toisc an méid tráchta ar an mbóthar ní spreagtar idirghníomhaíocht sa chomharsanacht ach mar sin féin beidh drochthionchar suntasach ar an bpobal

atá fágtha sa réadmhaoin eile. Is féidir go dtiocfaidh roinnt daoine ar ais chun cónaí sa cheantar díreach ó thuaidh den fhorbairt bóthair atá beartaithe, mar a bhfuil pócaí talún criosaithe le haghaidh forbairt tithíochta, cé nach bhfuil an chuid is mó den talamh ó thuaidh den fhorbairt bóthair, criosaithe faoi láthair le haghaidh forbairt tithíochta.

Ar an taobh thoir, ag An gCaisleán Gearr tá sé beartaithe seilbh a fháil ar naoi réadmhaoin chónaitheach nó iad a leagan, feadh Bhóithrín Uí Eidhin (dhá cheann le leagan) agus ar Bhóthar na Scoile (ceithre cinn le leagan agus seilbh a fháil ar dhá cheann). Tá muintearas láidir sa cheantar seo agus tá an scoil lárnach sa phobal. Cé go leagfar níos lú tithe anseo ná mar a leagfar ar Bhóthar Áth Cinn an N84 beidh an drochthionchar céanna orthu siúd a mbeidh an tionchar díreach agus ar na daoine a bheidh fágtha.

Tá trí réadmhaoin chónaitheach le leagan ag Ceapach na Boirne ar an taobh thoir de Bhóthar Thuama an N83. Tá réadmhaoin amháin eile le leagan ag Baile an Bhriotaigh agus dhá réadmhaoin ag Cnoc Mhaoil Drise.

Féach **Tábla 18.13** agus **Tábla 18.14** le haghaidh achoimre ar na tionchair shocheacnamaíocha, ar na bearta maolaithe agus ar na tionchair iarmharacha maidir le scaradh le linn tógála.

18.5.3.4 Scaradh Pobail

Beidh an scaradh fisiciúil sealadach ach mar gheall ar an obair thógála taobh thiar den limistéar staidéir, mar shampla ag Na Foráí Maola agus An Cheapach beidh scaradh sóisialta i gceist idir réadmhaoin agus limistéir ó thuaidh agus ó dheas den fhorbairt bóthair atá beartaithe cé go bhfuil nascacht fhisiciúil fós ann. Beidh an scaradh sóisialta le tabhairt faoi deara níos mó ag muintir na háite a bhfuil teaghlach nó cairde acu lonnaithe ar an taobh thall den fhorbairt bóthair atá beartaithe. Ach de bhrí go mbeidh níos lú obair thógála sa cheantar seo ná ag suíomhanna ar an taobh thoir d'Abhainn na Gaillimhe beidh an tionchar beag. Beidh Bóthar Ann Gibbons an L13215 scartha go buan de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe agus déantar tuilleadh plé ar seo faoi na tionchair oibríochta i **gCuid 18.5.4**.

Mar atá pléite i **gCuid 18.5.3.3**, cé go mbeidh srianta i bhfeidhm mar gheall ar chúrsaí sábháilteachta, coimeádfar bealach isteach leanúnach chuig an tsiúlóid ar thaobh na habhann (nó atreorú sealadach den tsiúlóid sin) agus ar an líon beag páirceanna reatha ag taobh an bhealaigh trasna atá beartaithe trasna Abhainn na Gaillimhe ag Campas Spóirt OÉG. Is scaradh síceolaíoch seachas aon scaradh fisiciúil an scaradh is suntasaí a bheidh mar thoradh air sin.

Beidh scaradh níos suntasaí de bharr tógála ag An gCaisleán Gearr, áit a mbeidh tionchar measartha suntasach cé go gcoinneofar an nascacht.

Beartaítear go mbeidh an trácht tógála ag taisteal ó Bhóthar Dáileacháin an Iarthair ó thuaidh ar Bhóthar na Ceapaí le rochtain a fháil ar an suíomh tógála. Tá an chuid is mó den réadmhaoin chónaitheach thoir ó Bhóthar na Ceapaí agus tá trasbhealaí curtha ar fáil ag Lárionad Spóirt Pháirc na Ceapaí. Beartaítear go mbeidh an trácht tógála ag taisteal ó thuaidh ar Bhóthar Chúil Each (Bóthar Nua) leis an suíomh tógála a rochtain. Beidh drochthionchar beag scartha ag an trácht tógála ar Bhóthar

Áth Cinn an N84, ach tá trasrianta nua coisithe sa dearadh don fhorbairt bóthair ar Bhóthar Áth Cinn an N84.

18.5.3.5 Eacnamaíocht

Cruthófar éileamh ar ionchur agus ar sheirbhísí de bharr na n-oibreacha tógála. Léiríonn sonraí ón POS iolraitheoir olltáirgeachta de 1.5. Cuimsíonn an luach seo gach cineál tógála, tógáil tithe san áireamh, mar sin d'fhéadfadh an uimhir seo a bheith beagán níos ísle toisc go mbeidh dian-úsáid innealra agus go mbeidh ábhar le hiompórtáil isteach. Ar an láimh eile, toisc cuid mhaith den ionchur tógála a bheith téagartha, d'fhéadfaí a bheith cinnte go gcoinneofaí go leor den ioncam laistigh den Stát. Ceannófar go leor den ionchur in Éirinn rud a dhéanfaidh tairbhe don eacnamaíocht náisiúnta ach ceannófar roinnt rudaí, go háirithe seirbhísí ó ghnólachtaí áitiúla, rud a chuirfidh le leas na ngnóthlachaí agus cabhróidh sé le fostaíocht áitiúil.

Le linn na céime tógála athróidh líon na n-oibrithe ar an suíomh. Táthar ag súil go mbeidh 250-270 oibrí fostaithe go díreach ar an suíomh agus ardófar sin go 300 nuair a bheidh an obair thógála ina buaic. Beidh tionchar dearfach eacnamaíoch ag an leibhéal seo fostaíochta ar an eacnamaíocht áitiúil i dtéarmaí bia agus lóistín, cé gur dócha go mbeidh cónaí ar roinnt oibrithe i nGaillimh cheana féin. Tugann an t-íolraitheoir fostaíochta le fios go gcruthófar post amháin lánaimseartha do gach beirt atá fostaithe go lánaimseartha ar an togra.

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

Tá tuairisc déanta thuas ar na tionchair a bheidh ar Champas Spóirt OÉG i **gCuid 18.5.3.3 - Taitneamhacht**. De bhrí go mbeidh tionchar ar pháirceanna spóirt agus ar an bpailliún spóirt is féidir a bheith ag súil le tionchar beag eacnamaíoch mar gheall ar chailteanas ioncaim ó úsáid clubanna nach clubanna ollscoile iad.

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

Táthar ag súil le tionchar suntasach ar ghnólacht amháin atá lonnaithe ar Bhóthar Áth Cinn an N84, gnólacht a bhuidéalaíonn uisce agus a dháileann torthaí agus glasraí. Tá an tionchar de bharr tógáil talún ó thrádstóras amháin agus an tionchar ar sholáthar amháibhar an ghnólachta.

Trasnóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe Cairéal Leacaigh atá neamhghníomhach faoi láthair. Cé go bhfuil an cairéal neamhghníomhach faoi láthair tá stoc carraige ar bhinse uachtarach an chairéil. Féach ar **Chaibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht** le haghaidh sonraí ar thionchair fhéideartha ar stoc carraige amach anseo.

Ag Bóthar Thuama an N83, déanfar ailíniú ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe idir seo agus an taobh thoir de Thollán Ráschúrsa na Gaillimhe agus caithfear gnólacht sholáthraí earraí tógála a cheannach agus tógfar talún ó ghnólachtaí tráchtála eile. D'fhéadfaí tionchar a bheith ar ghnólachtaí, lena n-áirítear gnólacht díolachán carranna agus ionad sórtála An Post mar beidh gá le bainistiú tráchta le linn tógála. Beidh na hoibreacha a bhaineann le tógáil Acomhal Bhóthar Thuama an N83 fairsing agus is dócha go mbeidh tionchar sealadach ar infheictheacht an ghnólachta díolachán carranna do chustaiméirí ach is féidir é seo a mhaolú. Is féidir

go mbeidh tionchair chomhshaoil ar ghnólachtaí gar don ráschúrsa i bPáirc Ghnó na Páirce Móire mar tá roinnt gnólachtaí ansin a bheadh leochaileach maidir le creathadh agus cáilíocht an aeir. Féach **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**.

Beidh gá le talamh a cheannach agus leagan stáblaí chun Tollán Ráschúrsa na Gaillimhe atá beartaithe a thógáil. Beartaítear stáblaí sealadacha a chur in ionad na stáblaí mar atá, fad a bheidh an obair thógála ar siúl agus go gcuirfear na stáblaí buana ar fáil. Ní mór na stáblaí sealadacha agus buana a bheith ar a laghad ar chomhchaidreamh leis na stáblaí mar atá. Beidh tionchar freisin ar thobair a úsáidtear chun an rásraon a uisciú. Socrófar obair ar an tollán le haghaidh tréimhsí lasmuigh den fhéilire rásaíochta sa chaoi is go seachnófar tionchar eacnamaíoch agus taitneamhachta ar fheidhmiú an ráschúrsa. Féach **Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid, Caibidil 17, Torann agus Creathadh** agus **Caibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta** le sonraí breise a fháil ar na tionchair seo agus an chaoi a ndéanfar iad a mhaolú agus a íoslaghdú i dtreo is nach gcuirfidh siad isteach go mór ar ghníomhaíochtaí gnó.

Ag dul i dtreo Acomhal na Linseach mar atá ag Cnoc Mhaoil Drise, beidh tionchar ag an gcéim thógála ar ghnólacht díolachán carranna atá ar imeall Pháirc Ghnó Chnoc Mhaoil Drise. Sa chás seo tógfar talamh ó limistéar páirceála do chustaiméirí agus beidh gá athchumrú a dhéanamh ar sheirbhísí mar atá amhail an niteoir carranna, an caidéal breosla agus na humair bhreosla faoi thalamh, an stóras páirteanna agus na saoráidí dramhaíola. I bprionsabal is féidir é seo a dhéanamh ar an talamh iarmharach.

18.5.3.6 Turasóireacht

Ní bheidh tionchar suntasach ag an gcéim thógála ar thurasóireacht mar den chuid is mó tá na hoibreacha ar shiúl ó na limistéir ina mbíonn turasóirí ar cuairt. De bharr ailíniú na forbartha bóthair atá beartaithe beidh na hoibreacha tógála le feiceáil lasmuigh de lár na cathrach agus den chuid is mó ní bheadh siad le feiceáil ag trácht turasóireachta. Ní bheidh tionchar suntasach ag na ceangail leis an N6 mar atá ar an sruth tráchta ná ar tharraingt na cathrach do thurasóirí. Ní bheartaítear trácht ar mhalairt slí ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59, ar Bhóthar Áth Cinn an N84 ná ar Bhóthar Thuama an N83 ach amháin istoíche agus ar an gcaoi sin ní bheidh tionchar ar thrácht turasóireachta. Is í an phríomhcheist fhéideartha ná na hócáidí rásaíochta ag Ráschúrsa na Gaillimhe, ach mar a léiríodh thuas, beidh obair ar an tollán gearrtha agus cumhdaithe ar siúl ó am go ham thar thréimhse trí bliana chun aon chur isteach ar ócáidí rásaíochta a sheachaint. Is iad Abhainn na Gaillimhe agus Campas Spóirt OÉG na háiteanna eile ar a mbíonn tóir ag turasóirí. Beidh drochthionchar beag sealadach ag tógáil droichead Abhainn na Coiribe ar thaitneamhacht mar beidh tionchar ag na hoibreacha ar an suíomh nádúrtha.

Féach freisin **Tábla 18.14** agus **Tábla 18.15** le haghaidh achoimre ar na tionchair shocheacnamaíocha, ar na bearta maolaithe agus ar na tionchair iarmharacha i leith gníomhaíochta eacnamíche le linn tógála.

18.5.3.7 Seirbhísí Éiceachórais

Tugann seirbhísí éiceachórais go leor buntáistí éagsúla, buntáistí a fhaigheann daoine in aisce ón timpeallacht nádúrtha. Tá an cumas ag éiceachóras a oibríonn mar is cuí an timpeallacht nádúrtha a rialú agus tacú léi agus cuidiú le leas an duine faoi chatagóirí mar iad seo a leanas (le haird ar an Treoir ar Athrú Aeráide agus Bithéagsúlacht a Lánpháirtíú i Measúnú Tionchar Timpeallachta (2013)):

- seirbhísí a sholáthar m.sh. bia fiáin, barra, tóraíocht agus uisce úr
- seirbhísí a rialú m.sh. scagadh truailléain ag bogaidh, rialú aeráide trí charbóin a stóráil, timthriall uisce, truailliú agus cosaint ó chreimeadh
- seirbhísí cultúir m.sh. caitheamh aimsire, luachanna spioradálta agus aeistéictice, oideachas
- seirbhísí tacaíochta m.sh. foirmiú ithreach, fótaisintéis agus timthriall cothaithe

Leis an measúnú timpeallachta ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe breithníodh tionchair fhéideartha ar sheirbhísí éiceachórais trí mheasúnú ar thosca timpeallachta (bealaí) trína bhféadfadh tionchar a imirt ar sheirbhísí éiceachórais mar uisce, ithreacha, aer, torann agus taitneamhacht ginearálta agus bunaithe ar an measúnú atá mionsonraithe i **gCaibidil 8, Bithéagsúlacht** ó thaobh tionchair fhéideartha ar an mbithéagsúlacht agus go hindíreach ar na seirbhísí éiceachórais. Níl aon tionchair aitheanta sna measúnaithe sin a mbeadh tionchar iarmharach suntasach mar thoradh orthu ar na seirbhísí éiceachórais le linn don fhorbairt bóthair atá beartaithe a bheith á tógáil.

18.5.3.8 Achoimre

Mar achoimre, beidh drochthionchair bheaga ag an gcéim thógála ar dhálaí turais mar gheall ar thrácht ar mhalairt slí. Beidh gá le móroibreacha ar Bhóthar Áth Cinn an N84 agus ar Bhóthar Thuama an N83, ach beartaítear trácht ar mhalairt slí istoíche nuair a bheidh na leibhéil tráchta is ísle ann. Beidh tionchair ar cháilíocht an aeir agus tionchair fhísiúla agus torainn ar an réadmhaoín is gaire do na hoibreacha agus pléitear iad i **gCaibidil 12, Tírdhreach agus Amharc, Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** ach baineann an príomhthionchar leis an ngá le réadmhaoín a leagan agus talamh a cheannach ag suíomhanna ar leith laistigh de limistéar an staidéir (féach **Caibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**). I dtrí chás, tá an réadmhaoín atá le leagan ina chomhréir ard de líon iomlán na réadmhaoine ag an suíomh ar leith. Cé go dtabharfar cúiteamh airgeadais mar chuid den socrú maidir leis an ordú ceannaigh éigeantaigh is ar na cónaitheoirí, go príomha a bheidh an drochthionchar, ach táthar ag súil le tionchair shuntasacha ar an bpobal freisin, tionchair ar aitheantas agus ar idirghníomhaíochtaí an phobail, mar a pléadh sa chaibidil seo. Beidh tionchair shuntasacha tógála ar Champas Spóirt OÉG ach beidh bearta maolaithe le dul i ngleic leo sa chéim thógála agus beidh tuilleadh beart maolaithe sa chéim oibríochta ar mhaithe le sláinte an champais (féach **Cuid 18.6** thíos le haghaidh na mbeart maolaithe atá beartaithe).

18.5.4 ‘Rud Éigin a Dhéanamh’ - Tionchair Fhéideartha Oibríochta - Socheacnamaíocht

18.5.4.1 Forléargas

Nuair a bheidh an fhorbairt bóthair infheidhme beidh trácht ag teacht ann ó lár na cathrach agus feabhsóidh sin agaí aistir agus taitneamhacht aistir ar na bóithre mar atá. Éascóidh an t-aistriú tráchta an ath-leithroinnt spáis d’iompar poiblí agus soláthar áiseanna siúil agus rothaíochta. Ar an gcaoi sin beidh tionchair dhearfacha ar thaitneamhacht ghinearálta agus turais agus ar shláinte an phobail áitiúil. Mar gheall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe beidh feithiclí in ann Abhainn na Gaillimhe a thrasnú gan dul trí lár na cathrach agus beidh naisc riachtanacha leis na príomhbhealaí cathrach ann chun dáileadh níos fearr a dhéanamh ar thrácht. De bharr an trasbhealaigh nua thar Abhainn na Gaillimhe beidh nascacht leis an gcathair ar an taobh thoir agus ar an taobh thiar den abhainn. Beidh tionchair dhearfacha ar eacnamaíocht Chathair na Gaillimhe de bhrí go mbeidh feabhas ar rochtain agus ar nascacht do thráchtáil, gluaiseacht earraí, turasóireacht agus taisteal chun na hoibre. Beidh tionchair dhearfacha ar limistéir in iarthar an chontae freisin le nascacht níos fearr leis an taobh thoir den tír agus féidearachtaí maidir le fás eacnamaíochta agus turasóireacht.

Sa chéim oibríochta beidh drochthionchair ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe, mar shampla beidh torann agus tionchair fhísiúla ar limistéir atá ciúin faoi láthair, agus iad ar imeall na tuaithe. Beidh cuid den scaradh sóisialta i gceist freisin idir daoine ina gcónaí ó thuaidh agus iad siúd atá ina gcónaí ó dheas den fhorbairt bóthair atá beartaithe, cé go mbaineann siad ar fad leis an bpobal céanna.

18.5.4.2 Dálaí Turais

De bharr na forbartha bóthair atá beartaithe beidh feabhas ar nascacht le Cathair na Gaillimhe agus na ceantair thart timpeall agus le limistéir in iarthar Chontae na Gaillimhe, lena n-áirítear rochtain ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 (le haghaidh Maigh Cuilinn, Uachtar Ard agus An Clochán) agus Bóthar an Chósta an R366 (le haghaidh Ros a’Mhíl agus Conamara). Beidh feabhas ar an nascacht idir an M6 soir ó Ghaillimh, an M17, Bóthar Thuama an N83, Bóthar Áth Cinn an N84 agus Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59. Beidh roinnt tráchta ag aistriú don fhorbairt bóthair atá beartaithe agus cabhróidh sin leis an leibhéal tráchta a mhaolú ar an N6 mar atá. Beidh deiseanna ann chun saoráidí nua le haghaidh coisithe agus rothaithe a chur ar fáil mar atá leagtha amach i Straitéis Iompair na Gaillimhe (SIG).

Féach **Tábla 18.14** agus **Tábla 18.15** le haghaidh achoimre ar na tionchair shocheacnamaíochta, ar na bearta maolaithe agus ar na tionchair iarmharacha i leith dálaí turais le linn feidhme.

Taobh Thiar d’Abhainn na Gaillimhe

Toisc go dtosaíonn an fhorbairt bóthair atá beartaithe siar ó Bhearna táthar ag súil go mbeidh tionchar suntasach dearfach aige trí go leor den trácht reatha a thógáil as sráidbhaile Bhearna agus as bruachbhailte thiar Chathair na Gaillimhe. Beidh sé seo suntasach ag buaicuireanta na maidine agus buaicuireanta an tráthnóna nuair is

feidir brú tráchta a bheith ó Acomhal na ‘mBeanna Beola’ i mBearna, an bealach ar fad isteach sa chathair nó mar gheall ar fheithiclí ag stopadh i lár an bhaile le haghaidh siopadóireachta. Táthar ag súil le tionchar dearfach suntasach agus níos lú tráchta sa sráidbhaile mar táthar ag tuar go leanfaidh an leibhéal laghdaithe tráchta ar an gcuid seo de bhóthar an R336 mar atá (féach **Caibidil 6, Measúnú Tráchta agus Trasghearradh an Bhealaigh**). In LAP Bhearna tá sé beartaithe go mbeidh bóthar faoisimh laistigh i lár an tsráidbhaile in am trátha agus mar sin táthar ag súil go mbeidh cuid den tionchar seo le feiceáil amach anseo, fiú sa chás ‘Íosmhéid a Dhéanamh’. Ionchorpraítear Plean Ceantair Áitiúil Bhearna i bPlean Forbartha an Chontae le Comhathrú Uimh. 2a do Phlean Forbartha Chontae na Gaillimhe (2015-202), comhathrú a bhfuil glactha leis. Mura mbeadh ach bóthar faoisimh ann bheadh an trácht á threorú trí limistéir faoi fhoirgnimh i mBearna ach leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe tá an trácht á bhogadh amach as lár an tsráidbhaile.

Éascóidh Acomhal Bhearna Thoir rochtain ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe do go leor teaghlach sa cheantar agus beidh rochtain ar shaoráidí pobail ó thuaidh ó Bhearna lena n-áirítear Club CLG Bhearna agus Galfchúrsa agus Club Tuaithe Bhearna. Tá tionchar dearfach measartha ag an nascacht fheabhsaithe ach cuirfear moilleanna beaga ar chuid de mhuintir na háite agus iad ag rochtain saoráidí pobail mar beidh an turas níos faide chun an fhorbairt bóthair a thrasnú; faoi láthair tá rochtain dhíreach via bóthar singil áitiúil. Trí Acomhal Bhearna Thoir beidh nasc le Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ach faoi láthair tá droch-chaighdeán ar an mbóthar seo ag an taobh ó thuaidh agus dá bhrí sin is dócha go n-úsáidfídh an chuid is mó de na daoine Acomhal Leitrí an N59.

Trí acomhal soilsithe (Acomhal Bhóthar na Ceapaí) beidh rochtain ón bhforbairt bóthair atá beartaithe ar phobail na Ceapaí, na Buaile Bige ó thuaidh agus ar Bhóthar Dáileacháin an Iarthair agus limistéar Chnoc na Cathrach ó dheas. Le blianta beaga anuas tharla go leor forbairt cónaithe aonair anseo agus beidh tionchar dearfach measartha ag an acomhal seo agus ag acomhail eile ar nascacht áitiúil agus ar thaitneamhacht turais; chomh maith leis sin laghdófar an brú ar na mionbhóithre nach bhfuil oiriúnach don trácht. Beidh feabhas ar thaitneamhacht turais agus beidh tionchar dearfach ar an laghdú tráchta i mBearna. Trí Acomhal Bhóthar na Ceapaí beidh rochtain ar naíolann atá lonnaithe ó thuaidh den fhorbairt bóthair atá beartaithe.

Ar an iomlán léiríonn na réamh-mheastacháin tráchta gur dócha go mbeidh aistriú measartha tráchta ó Bhóthar Dáileacháin an Iarthair go dtí an fhorbairt bóthair atá beartaithe. Bheadh tionchar dearfach measartha ag Acomhal Bhóthar Bhaile an Mhóinín trí nascacht a dhéanamh le Baile na mBúrcach agus le Bóthar Dáileacháin an Iarthair. Toisc go bhfuil an nasc ó thuaidh go Bóthar Rathúin via Bóthar Bhaile an Mhóinín caol, táthar ag súil go n-úsáidfídh an chuid is mó den trácht eile Bóthar Ceangail ó Dheas an N59 ó Acomhal Leitrí.

Acomhal ilairde a bheidh in Acomhal Leitrí an N59 atá beartaithe, ag ceangal na forbartha bóthair atá beartaithe le bóithre ceangail go dtí Bóthar Rathúin agus Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus cuirfidh sé feabhas mór ar nascacht idir bruachbhailte thiar na Gaillimhe agus ceannphointí réigiúnacha. Tabharfaidh Bóthar Ceangail ó dheas an N59 nascacht le Bóthar Leitrí agus mar sin le pobail scaipthe an Droma agus Thóin na Brocaí. Tá na bóithre áitiúla caol agus faoi bhun

an chaighdeán agus mar sin beidh tionchar dearfach ar nascacht agus ar thaitneamhacht turais, mar a bhí thuas ar nascachtaí le pobail áitiúla. Dáilfidh Bóthar Ceangail ó Dheas an N59 trácht ón bhforbairt bóthair atá beartaithe, laistigh den cheantar bruachbhailteach via na nascachtaí le go leor mionbhóithre mar atá, chun ceangal a dhéanamh le ceantair chónaithe, le páirceanna miondíola agus le saoráidí pobail. Tabharfaidh sé seo faoiseamh éigin ó bhrú tráchta i limistéar ina mbíonn brú tráchta go rialta.

Maolóidh an nascacht atá curtha ar fáil ag Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 an brú tráchta reatha a tharlaíonn toisc tiománaithe a bheith ag iarraidh rochtain ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ón gcathair, turasóirí agus trácht eile i dtreo An Chlocháin san áireamh. I gcomparáid leis an gcás ‘Gan Dada a Dhéanamh’, bheadh faoiseamh ón mbrú tráchta go háirithe ag Acomhal na mBrúnach mar tá cosc ar chasadh ar dheis ón acomhal roimhe sin idir an N6 mar atá agus Bóthar an Chaisleáin Nua Uachtarach. Bheadh tionchar dearfach suntasach ag an nascacht ar dhálaí turais. Bunaithe ar réamh-mheastacháin tráchta, dhéanfaidh sé laghdú beag ar líon na bhfeithiclí ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 isteach i gCathair na Gaillimhe, lena n-áirítear An Cuarbhóthar, Bóthar Uí Eidhin agus Bóthar an Chaisleáin Nua Uachtarach, áit a bhfuil saoráidí oideachais agus pobail lonnaithe.

I ndearadh na forbartha bóthair atá beartaithe tá nascacht do choisithe agus rothaithe curtha san áireamh. Tá trasbhealaí do choisithe beartaithe ag acomhail ag Bearna Thoir, An Cheapach agus Baile an Mhóinín. Tá cosán coisithe beartaithe taobh le Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 agus cuirfear seicheamh trasrian coisithe san áireamh ag an acomhal soilsithe atá beartaithe idir Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 agus Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59. Beidh soilsiú poiblí ar Bhóthar Ceangail ó Thuaidh agus ó Dheas an N59 agus beidh oileáin shlána do choisithe ag acomhail. Beidh raon rothar taobh le Bóthar Ceangail ó Dheas an N59. Ach spreagfar rothaithe leis na bealaí gearra uirbeacha mar atá a úsáid agus den chuid is mó beidh siadsan níos oiriúnaí idir túsphointe agus ceannphointe an turais. Beidh laghdú déanta ar an trácht ar an gcuid is mó de na bóithre sin mar gheall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe.

Taobh Thoir d’Abhainn na Gaillimhe

De bharr Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 beidh feithiclí ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe in ann Baile an Dúlaigh, Baile an Phoill, Áth Cinn, Baile an Róba agus pobail eile amhail Conga ó thuaidh ó Chathair na Gaillimhe a rochtain. Mar atá i gcás Acomhal Leitrí an N59, beidh rochtain dhíreach ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe, gan gá dul isteach i gCathair na Gaillimhe. Tá tionchar dearfach suntasach ag an acomhal ar agaí aistir agus taitneamhacht chuig suíomhanna réigiúnacha. Tabharfaidh an nascacht fheabhsaithe rogha do dhaoine atá ina gcónaí i mBaile an Róba an fhorbairt bóthair atá beartaithe a úsáid chuig Baile Átha Cliath agus áiteanna san oirthear de rogha ar an N5 nó bóithre atá ar acmhainn níos ísle, an R661 agus N60 trí Chlár Chlainne Mhuiris.

Beidh tionchar dearfach trom ag an nascacht nua atá curtha ar fáil de bharr Acomhal Bhóthar Thuama an N83 agus Bóthar Ceangail na Páirce Móire chuig an Chathair Thuaidh, Baile an Bhriotaigh, an Chathair Thoir agus Páirceanna Gnó na Páirce Móire, ar dhálaí turais agus ar eacnamaíocht na cathrach toisc an líon gnólachtaí atá lonnaithe anseo (féach **Cuid 18.5.4.5** thíos). De bharr Bóthar Ceangail na Páirce

Móire agus Bóthar Ceangail Pháirc Ghnó Chathair na Gaillimhe Thuaidh beidh rochtain ar Eastát Tionsclaíochta na Páirce Móire ó thuaidh agus ar Bhaile an Bhriotaigh agus Páirceanna Gnó An Chathair Thoir agus Acomhal na Mairéasach ó dheas. Maolóidh an nascacht fheabhsaithe an brú tráchta ag buaicuireanta ag an acomhal idir Corrán Bhaile an Bhriotaigh, Bóthar Mhuine Mheá an R339 agus an N6 mar atá ag Acomhal na Linseach. Beidh sé amhlaidh ag Acomhal na Mairéasach ag ceangal le bóthar an N6 mar atá.

Tá raonta rothar ar bhóthar, beartaithe do Bhóthar Ceangail na Páirce Móire agus Bóthar Ceangail Pháirc Ghnó Chathair na Gaillimhe Thuaidh. Tá tailte ó dheas críosaithe le haghaidh forbartha nua agus déanfaidh an nascacht fheabhsaithe leas dóibh. Beidh nascacht de bharr Acomhal Chúil Each ach ní dhéanfar aon athrú ar chúrsaí bonnlíne mar atá, ach maolóidh an t-aistriú tráchta don fhorbairt bóthair atá beartaithe an brú tráchta a bhaineann leis an acomhal mar atá agus laghdófar na moilleanna ag Acomhal na Linseach mar atá.

18.5.4.3 Taitneamhacht

Taitneamhacht Turais

Leis an nascacht nua agus aistriú tráchta de bharr na forbartha bóthair nua atá beartaithe, mar a pléadh faoi dhálaí turais laghdófar agáí aistir ina lán cásanna agus maolófar an brú tráchta ar an N6 mar atá.

Féach **Tábla 18.14** agus **Tábla 18.15** le haghaidh achoimre ar na tionchair shocheacnamaíocha, ar na bearta maolaithe agus ar na tionchair iarmharacha i leith taitneamhachta le linn feidhme.

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

Beidh drochthionchar beag ag an méadú tráchta atá tuartha ar bhóthar an R336 idir lár shráidbhaile Bhearna agus Timpeallán Bhearna Thiar ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe, ach níl aon saoráidí pobail ar an gcuid seo den bhóthar.

De bharr aistriú tráchta chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe laghdófar an méid tráchta atá ar an ngréasán áitiúil bóithre ó thuaidh ó Bhearna, faoi láthair agus a cheanglaíonn le Bóthar Rathúin agus Bóthar Leitrí chun an brú tráchta ar bhóthar an R336 agus ar Bhóthar Dáileacháin an Iarthair a sheachaint.

De bharr aistriú tráchta chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe laghdófar an méid tráchta iarmharaigh ar bhóthar an R336 agus ar bhóthar Shéamais Uí Chuirce agus an brú tráchta ar na bóithre seo agus ag Acomhal na mBrúnach, agus is tionchar measartha dearfach é sin. Beidh an deis ann le raonta leanúnacha rothar agus tuilleadh trasbhealach do choisithe agus do rothaithe a chur ar fáil, mar a moladh i SIG agus is beag baol go gcuirfidh na saoráidí seo le brú tráchta (féach **Cuid 18.7.3 Tionchair Charnacha**).

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

De bharr na forbartha bóthair atá beartaithe laghdófar an trácht ar bhóthar an N6 mar atá isteach chuig Timpeallán na gCiarabhánach, agus laghdófar an brú tráchta ag an láthair seo cé go bhfuil méadú tráchta tuartha ar Bhóthar Áth Cinn an N84. Beidh tionchar measartha dearfach ar thaitneamhacht turais dá bharr. Beidh an deis

ann freisin raonta rothar agus áiseanna níos fearr le haghaidh coisithe a chur ar fáil, mar a moladh i SIG.

De bharr aistriú tráchta chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe laghdófar an méid tráchta atá ar an ngréasán áitiúil bóithre idir Bóthar Áth Cinn an N84 agus Bóthar Thuama an N83, feadh Bóthar na Scoile, An Caisleán Gearr, le brú tráchta a sheachaint ar an N6 mar atá.

De bhrí go mbeidh rochtain ar an gcathair mar gheall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe, tá sé tuartha go mbeidh méadú beag (3.7%) ar an méid tráchta ag an acomhal idir Bóthar Thuama an N83 agus an N6 mar atá, sa chás a léiríonn Fás Meánach faoin mBliain Dearaidh (2039). Dá bharr ní bheidh aon athrú ar thaitneamhacht turais do thiománaithe ar mian leo an t-acomhal mar atá a úsáid idir Bóthar na Scoile nó Bóthar an Chóiste go dtí an Caisleán Gearr agus Bóthar Thuama an N83; beidh laghdú ar líon na gcomaitéirí a úsáideann an mionbhóthar seo ag buaicuireanta, de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe agus de bhrí go mbeidh laghdú tráchta ar an N6 mar atá, thiar ó Acomhal Bhóthar Thuama an N83. Tá laghdú de 36% i AADT tuartha ar an N6 mar atá ag Baile an Bhriotaigh sa chás a léiríonn Fás Meánach i gcomparáid le cás 'Íosmhéid a Dhéanamh', chomh maith le laghdú tráchta ag Acomhal na Linseach agus Acomhal Chorrán Bhaile an Bhriotaigh ag Cnoc Mhaoil Drise, agus ag an acomhal idir an M6 mar atá agus an R446 ag Dabhach Uisce. Beidh tionchar dearfach measartha-suntasach ar thaitneamhacht turais ag na suíomhanna seo ar fad. Beidh deiseanna freisin le saoráidí sábháilteachta agus taitneamhacht turais a fheabhsú le haghaidh coisithe agus rothaithe.

Cuirfidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe feabhas ar thaitneamhacht turais do thiománaithe agus do phaisinéirí a úsáideann Droichead Abhainn na Gaillimhe mar gheall ar an amharc feadh na habhann agus ar fhothracha Chaisleán Mhionlaigh. Is tionchar dearfach beag é ach bainfidh líon mór daoine a úsáideann an fhorbairt bóthair atá beartaithe leas as, turasóirí ag dul siar go Conamara san áireamh.

Taitneamhacht Ghinearálta

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

Táthar ag súil go mbeidh an méid tráchta ar an gcuid den fhorbairt bóthair, ó thuaidh de Bhearna os cionn 11,000 AADT faoin mBliain Dearaidh (2039) sa chás a léiríonn Fás Meánach, ach athróidh sé go séasúrach mar gheall ar an trácht turasóireachta sa samhradh. Is dócha go mbeidh tionchair ar thaitneamhacht ghinearálta a bhaineann leis an gcomhshaol amhail cur isteach físiúil agus torann, áit a bhfuil réadmhaoín chónaitheach gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe, mar shampla ag Acomhal Bhóthar na Ceapaí mar a bhfuil réadmhaoín phríobháideach lonnaithe díreach ó thuaidh agus ó dheas. Pléitear na tionchair seo i **gCaibidil 12, Tírdhreach agus Amharc** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**. Beidh méadú mór ar an méid tráchta ar Bhóthar na Ceapaí ach is ag tosú ó bhonnlíne de leibhéal íseal atá sé. Beidh tionchar aige seo ar líon beag réadmhaoine ó dheas i dtreo limistéir chónaithe sa bhruachbhaile, áit a bhfuil an bóthar níos leithne mar is gá. Tá sé tuartha go mbeidh méadú mór ar an méid tráchta ar Bhóthar Bhaile an Mhóinín, ó thuaidh agus ó dheas den acomhal atá beartaithe.

Níl aon tionchar suntasach ag Bóthar Ceangail ó Thuaidh agus ó Dheas an N59 ó acomhal Leitrí an N59 atá beartaithe ar thaitneamhacht ag leibhéal an phobail. Ar an mbóthar ceangail ó dheas dáiltear an trácht ar roinnt mionbhóithre agus tá an bóthar féin deighilte den chuid is mó ó fhorbairt chónaitheach. Nascann an bóthar ceangail ó thuaidh le Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 díreach ó thuaidh de Shéipéal Pháirc na Sceach.

Tá Scoil Naomh Séamas i bPáirc na Sceach suite achar gearr ó dheas den fhorbairt bóthair atá beartaithe, ach tá an scoil lasmuigh de theorainn na forbartha atá beartaithe. Beidh drochthionchar beag iarmharach ar úsáid an chlóis imeartha mar gheall ar thorann tráchta, ach maolófar é le sciathadh. Beidh tionchar ar na tithe atá fágtha in eastáit Ard an Locha agus Achadh an Churraigh mar go bhfuil siad gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe (féach **Caibidil 17, Torann agus Creathadh**).

Tá drochthionchar ginearálta taitneamhachta ar an taobh thoir de Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59, áit a mbeidh an fhorbairt bóthair ardaithe os cionn Campas Spóirt OÉG ar tharbhealach roimh an trasbhealach thar Abhainn na Gaillimhe. Cé go dtabharfaidh an tarbhealach rochtain ar an taobh thuaidh agus theas den Champas Spóirt agus ar Abhainn na Gaillimhe sa chéim oibríochta, ag coinneáil nascachta agus tréscailteachta faoin bhforbairt bóthair atá beartaithe, beidh gá le Plean agus Straitéis nua maidir leis an gCampas Spóirt. Mar chuid den mheasúnú rinneadh anailís scothoiriúna a léirigh athchumrú féideartha ar an gCampas Spóirt; in ionad dhá pháirc atá ann, áirítear páirc spóirt 3G agus limistéar traenála 3G faoi thuilsoilse agus an bonneagar a ghabhann leo amhail líontán le liathróidí a bhlocáil (féach ar **Chaibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**). Ó thaobh taitneamhachta tá drochthionchar ar chuairteoirí a théann chuig Caisleán Mhionlaigh ar bhruach thoir na habhann. Sa chomhthéacs seo ní mór an tionchar dearfach ar thaitneamhacht turais do thiománaithe ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe, a aithint.

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

Beidh drochthionchar measartha taitneamhachta ó dheas ó Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 mar tá méadú faoi 38% tuartha ar an trácht go Timpeallán na gCiarabhánach. Tá Scoil Náisiúnta Naomh Proinsias agus Séipéal Bhaile an Phoill ar an mbóthar seo. Tá tuilleadh trasrianta do choisithe curtha ar fáil le déanaí ar Bhóthar Áth Cinn an N84.

Cé nach bhfuil aon tionchar díreach ar Scoil an Chaisleáin Ghearr, tá ionad uathachais sa scoil, pobal a bheadh torann-íogair (féach **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** agus **Cuid 18.5.5** thíos). Beidh tionchar dearfach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe mar laghdófar an méid tráchta ar Bhóthar na Scoile, An Caisleán Gearr, agus faoi láthair úsáideann comaitéirí an bóthar sin agus Bóthar an Chóiste mar chongar sciuirde maidin agus tráthnóna (féach **Cuid 18.5.4.4** thíos). Faoi láthair níl aon dromchla ar Bhóithrín Spellman agus tá drochbhail air ach is cuid de shiúlóid lúibe é, a úsáidtear gach lá chun an scoil a rochtain. Beidh Bóithrín Hynes in aice láimhe scartha amach, ach úsáidtear é go príomha le páirceanna feirme a rochtain. Cuirfeadh rochtain ar na tailte feirme sin ar fáil ó Bhóthar na Scoile, An Caisleán Gearr. Féach ar **Chaibidil 14, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**.

Sa dearadh don fhorbairt bóthair atá beartaithe tá pointe trasnaithe ag Bóthar Ceangail na Páirce Móire, soir ó Bhóthar Thuama an N83, pointe rochtana ar chosán stairiúil Aifrinn a nascann An Caisleán Gearr agus pobal beag na Páirce Móire agus reilig stairiúil le carraig Aifrinn in aice le Ráschúrsa na Gaillimhe (féach **Caibidil 13, Seandálaíocht, Oidhreacht Ailtireachta agus Chultúrtha**). Ní úsáidtear an cosán mórán ach coinníonn an pobal áitiúil go maith é. Beidh drochthionchar suntasach iarmharach ar úsáid taitneamhachta an chosáin le hais mar atá mar gheall ar an ngréasán fairsing nua bóithre.

Mar gheall ar an suíomh atá beartaithe do Thollán Ráschúrsa na Gaillimhe ní bheidh aon tionchar díreach taitneamhachta ar ócáidí rásaíochta ar an ráschúrsa le linn feidhme. Beidh rochtain nua bhuan ar Bhóthar Thuama an N83 via Bóthar Ceangail na Páirce Móire agus beidh rochtain i bhfad níos fearr ón N6 mar atá. Mar sin beidh na tionchair dearfach.

18.5.4.4 Scaradh Pobail

Beidh scaradh soiléir fisiciúil mar tá sé beartaithe dhá bhóthar a dhúnadh go buan feadh na forbartha bóthair atá beartaithe. Tá an chéad cheann ag an taobh thuaidh de Bhóthar Ann Gibbons sa chuid thiar den limistéar staidéir. Beidh tionchar scartha beag ar an gcuid is mó de na cónaitheoirí ach bheadh malairt slí ó dheas i gceist do na cónaitheoirí sa réadmhaoín is gaire don fhorbairt bóthair atá beartaithe agus teacht ar ais ó thuaidh ar an mbóthar ó Bhearna go Maigh Cuilinn. Beidh Bóithrín Hynes scartha freisin, ach faoi láthair tá rochtain uaidh ar pháirceanna amháin agus baintear úsáid taitneamhachta as.

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

De bharr na forbartha bóthair atá beartaithe tá sé tuartha go mbeidh laghdú faoi 73% ar an méid tráchta sa taobh thoir de Shráidbhaile Bhearna sa Bhliain Dearaidh (2039) sa chás a léiríonn fás meánach i gcomparáid leis an gcás 'Íosmhéid a Dhéanamh'. Beidh tionchar suntasach dearfach aige seo maidir le faoiseamh ó scaradh go háirithe ar shiúl ó shaoráidí trasnaithe i mbuaicuaireanta. Beidh an tionchar suntasach dearfach seo ar úsáid saoráidí pobail go háirithe. Beidh tionchar dearfach freisin ar Shéipéal Mhuire gan Smál agus ar Bhunscoil Bhearna ar bhóthar an R336 taobh thoir den sráidbhaile. Cé go bhfuil pleananna trialacha ann maidir leis an scoil a aistriú go suíomh eile am éigin amach anseo, faoi láthair scaoileann an chuid is mó de na tuismitheoirí a leanaí amach ar thaobh an bhóthair.

Beidh tionchar ar scaradh sóisialta ó thuaidh mar téann an fhorbairt bóthair atá beartaithe idir tithe cónaithe ag na Foraí Maola. Beidh tionchar den chineál céanna ar Bhóthar Throscaí áit a bhfuil clachan eile de réadmhaoín chónaitheach. Beidh scaradh fisiciúil go pointe áirithe maidir leis an tardhroichead beartaithe ag Ch. 1+375 a shroicheadh, beidh fad breise ó cheachtar den dá shuíomh i gceist, go háirithe do mhuintir na háite a shiúlann chuig cairde nó teaghlach in aice láimhe. Ach tugann an nascacht nua idir an dá lonnaíocht faoiseamh ó scaradh mar faoi láthair níl aon nasc fisiciúil idir an dá phobal. Beidh tionchar suntasach ann mar gheall ar scaradh Bhóthar Ann Gibbons. Beidh ar chónaitheoirí ag an taobh thuaidh den bhóthar suíomhanna sa taobh thuaidh a rochtain trí thuairim is 800 méadar a ghabháil ó dheas go dtí an t-acomhal le bóthar Bhearna-Mhaigh Cuilinn. Téann an chuid is mó den trácht ar an mbóthar seo ó dheas isteach i Sráidbhaile Bhearna, ach

téann roinnt cónaitheoirí ó thuaidh isteach sa chathair via Crosaire Paddy agus Bóthar Rathúin.

Chun an scaradh fisiciúil a mhaolú ag áiteanna eile sa limistéar seo, cuireadh pointí trasnaithe sa dearadh den fhorbairt bóthair atá beartaithe, aon áit a bhfuil acomhal. Beidh leibheál iarmharach de scaradh sóisialta ann do phobail atá scaipthe amach agus do thithíocht atá ó thuaidh den fhorbairt bóthair atá beartaithe mar airíonn a lán daoine ceangal le Sráidbhaile Bhearna.

Ag Bóthar na Ceapaí tá réadmhaoin ar gach taobh den acomhal beartaithe, ach beidh an scaradh fisiciúil teoranta mar tá saoráidí trasnaithe ann. Ach táthar ag súil go dtiocfaidh méadú ar an méid tráchta ó dheas den acomhal agus d'fhéadfaí tionchar a bheith aige sin ar rochtain pháirceanna spóirt, atá taobh thiar den Cheapach; mar sin bheadh drochthionchar beag go háirithe ar rothaithe, toisc saoráidí trasnaithe a bheith ann.

Beidh an ceangal ag Bóthar Ceangail ó Dheas an N59 le Bóthar Dáileacháin an Iarthair via Bóthar Millars ag Bóthar Ghort na Bró. Dá bhrí sin ní bheidh trácht breise ar an mbóthar seo, agus ní bheidh ach tionchar beag scartha ar Ghaelscoil Mhic Amhlaigh agus ar pháirceanna sacair Lána Millars; tá neart saoráidí trasnaithe do choisithe chuig an dá áit cheana féin. Tá réadmhaoin nua chónaitheach beartaithe don suíomh seo. Níl aon tionchar scartha ag Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 go dtí go gceanglaíonn sé le Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59, díreach ó thuaidh de Sheipéal Naomh Séamas i bPáirc na Seach. I gcarranna is mó a dhéantar rochtain ar an séipéal agus tuartar nach mbeidh ach méadú beag ar an méid tráchta; tá cosán ar an taobh thiar de Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus tá saoráidí trasnaithe beartaithe ag an acomhal idir Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 agus Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59.

Ní bheidh tionchar fisiciúil scartha ag airde na forbartha bóthair atá beartaithe os cionn páirceanna spóirt an Champais Spóirt ag OÉG ach beidh tionchar taitneamhachta ann. Tá sé tuartha go mbeidh laghdú beag ar an méid tráchta ar Bhóthar Uí Eidhin agus ar Bhóthar an Chaisleáin Nua sa Bhliain Dearaidh i gcomparáid leis an gcás 'Gan Dada a Dhéanamh' ach níltear ag súil le haon athrú ar an scaradh mar atá.

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

Maidir le scaradh sóisialta beidh tionchar éigin ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar phobal beag stairiúil Chúil Each agus Mhionlaigh ó thuaidh. Ar an taobh thoir ag Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 beidh scaradh fisiciúil agus scaradh sóisialta measartha mar gheall ar an acomhal. Tá an scaradh fisiciúil ar an N83 ard cheana féin mar gheall ar an méid tráchta, ach déanfar íoslaghdú ar aon scaradh nua trí thrasbhealaí soilsithe a chur isteach ag na sliosbhóithre go dtí an fhorbairt bóthair atá beartaithe. Táthar ag súil le scaradh nua ar Bhóthar Áth Cinn ó dheas mar tá sé tuartha go mbeidh méadú ar an méid tráchta isteach sa chathair.

Sa Chaisleán Gearr ní bheidh aon scaradh suntasach do leanaí ag freastal ar Scoil Náisiúnta an Chaisleáin Ghearr, do mhuintir na háite ná do chuairteoirí chuig an teach altranais nua. Nuair a bheidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ann, táthar ag súil le laghdú ar líon na gcomaitéirí a úsáideann Bóthar na Scoile, An Caisleán Gearr mar chongar sciuirde. Ar an taobh thoir ag Acomhal Bhóthar Thuama an N83

atá beartaithe tá scaradh sóisialta idir réadmhaoín phríobháideach ag Two-Mile-Ditch ar an mbóthar ó thuaidh den aomhal agus pobal an Chaisleáin Ghearr. Faoi láthair tá an taitneamhachta turais do choisithe go dona sa limistéar seo ach cuirfear feabhas beag air leis an gcosán atá beartaithe sa dearadh. Sa chéim oibríochta, maolófar aon scaradh den Lisín (ráth) ag An bPáirc Mhór taobh thoir de Ráschúrsa na Gaillimhe, a tharla le linn na céime tógála; déanfar seo leis an mbóthar nua rochtana agus an pháirceáil ó dheas den fhorbairt bóthair atá beartaithe.

Féach **Tábla 18.14** agus **Tábla 18.15** le haghaidh achoimre ar na tionchair shocheacnamaíocha, ar na bearta maolaithe agus ar na tionchair iarmharacha maidir le scaradh le linn feidhme.

18.5.4.5 Eacnamaíocht

Beidh tionchar dearfach trom ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar eacnamaíocht na Gaillimhe mar beidh feabhas mór ar rochtain agus ar nascacht le haghaidh tráchtála, ghluaiseacht earraí agus comaitéirí. Beidh tionchair dhearfacha ar phobail in iarthar an chontae freisin mar gheall ar nascacht níos fearr leis an taobh thoir de Chontae na Gaillimhe. Beidh an rochtain fheabhsaithe le haghaidh go leor gnólachtaí, ach beidh drochthionchair díreacha agus indíreacha ar ghnólachtaí eile mar gheall ar bhealach na forbartha bóthair atá beartaithe.

Taobh Thiar d'Abhainn na Gaillimhe

Táthar ag súil go gcaillfidh roinnt gnólachtaí, stáisiún beag peitрил san áireamh, i mBearna agus ar an R336 cuid den trádáil ócáideach mar gheall ar an aistriú tráchta ó bhóthar an R336 go dtí an fhorbairt bóthair atá beartaithe. Beidh na tionchair seo beag mar táthar ag súil go bhfanfaidh an trácht áitiúil ar an mbóthar mar atá.

De bharr Bóthar Ceangail ó Thuaidh agus ó Dheas an N59, beidh feabhas mór ar rochtain le haghaidh custaiméirí agus seachadadh earraí go Páirc Mhiondíola Thairseach na Gaillimhe agus go páirceanna gnó eile suite leataobh de Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus Bóthar an Chaisleáin Nua Uachtarach. Beidh laghdú ar an mbrú tráchta i gcomharsanacht Thimpeallán na mBrúnach agus ar Bhóthar Shéamais Uí Chuiric agus déanfaidh sé sin leas do ghnólachtaí miondíola agus do ghnólachtaí eile ag na suíomhanna seo. Is tionchar dearfach suntasach é an rochtain fheabhsaithe seo.

Taobh Thoir d'Abhainn na Gaillimhe

Níl Cairéal Leacaigh gníomhach a thuilleadh. Ach tá stoc carraige ar na binsí uachtaracha, agus ní bheifear in ann cuid de a úsáid de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe (féach freisin **Caibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht**). Ar an taobh thoir de Bhóthar Áth Cinn an N84, beidh rochtain fheabhsaithe nua ar mhaoin tráchtála amháin, ach beidh tionchar ag oibreacha tógála ar chuid d'fhoinní amháin an ghnólachta (féach **Cuid 18.5.3.5**). Rachfar i ngleic leis an tionchar seo mar chuid den sealbhú talún agus den chúiteamh airgeadais.

Ar Bhóthar Thuama an N83 beidh tionchair fhísiúla sealadacha le linn tógála, ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar ghnólacht díolachán carranna (féach **Cuid 5.3.5**) ach cuirfear rochtain fheabhsaithe, níos sábháilte ar fáil don ghnólacht ó Bhóthar Ceangail Pháirc Ghnó Chathair na Gaillimhe Thuaidh, sa chéim oibríochta. Tá an

gnólacht gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe agus is rud dearfach é sin i dtaca le rochtain agus aithne. Beidh rochtain fheabhsaithe ar ionad sórtála An Post atá lonnaithe anseo agus is tionchar dearfach suntasach é sin don ghnólacht seo.

Cuirfidh Bóthar Ceangail na Páirce Móire rochtain nua ar fáil idir an N6 agus an N83, úsáid Acomhal na Mairéasach san áireamh. Faoi láthair níl aon rochtain ar go leor páirceanna gnó sa cheantar seo ach amháin ón N6 mar atá agus mar sin bíonn brú mór tráchta gach lá, go háirithe le linn buaicuireanta. Mar sin beidh tionchar dearfach eacnamaíochta ag an mbóthar ceangail nua mar éascóidh sé nascacht agus rochtain le haghaidh seachadtaí do go leor gnólachtaí agus d'fhostaithe. Éascóidh an bóthar ceangail soláthar raonta siúil, rothaíochta agus bus mar atá leagtha amach i SIG le haghaidh Baile an Bhriotaigh, Eastát na Cathrach Thoir agus Eastát Tionsclaíochta na Páirce Móire; beidh tairbhí sláinte le baint as siúl nó rothaíocht chun na hoibre.

Úsáidfidh Bóthar Ceangail na Páirce Móire an bóthar rochtana cul-de-sac mar atá, a dhéanann freastal ar Hewlett Packard agus Boston Scientific. Le déanaí fuair Boston Scientific seilbh ar thailte taobh thoir de bhóthar IDA mar atá, a chuimsíonn seansuíomh APC, ar achar iomlán 12.6 heicteár. Sa deiridh le haghaidh ailíniú an bhóthair cheangail cuireadh san áireamh pleananna Boston Scientific chun an gnólacht mar atá a fhorbairt agus suíomh APC a úsáid. Don fhorbairt nua seo déanfar athfhorbairt ar na foirgnimh mar atá agus déanfar iad a chomhtháthú leis na háiseanna nua laistigh de shuíomh APC. Sa chéad chéim de na pleananna forbartha tógfar foirgneamh nua díreach in aice leis an bhfoirgneamh ó thuaidh mar atá agus beidh sé ceangailte leis. Ar an gcaoi seo is féidir táirgí a bhogadh agus is féidir le daoine gluaiseacht ar fud an tsuímh forbartha gan gá leis an timpeallacht steiriúil rialaithe a fhágáil. In áiteanna eile beidh ar fheithiclí agus ar oibríthe an bóthar ceangail a thrasnú chun codanna eile den talamh, atá le forbairt amach anseo, a rochtain. Cuirfidh tréthracht Bhóthar Ceangail na Páirce Móire isteach ar ghluaiseacht táirgí agus daoine ar champas Boston Scientific. Mar gheall ar scaradh táthar ag súil le drochthionchar ach ar an iomlán beidh tionchar dearfach ag Bóthar Ceangail na Páirce Móire atá beartaithe, mar beidh ceangal díreach iompair, ar a mbeidh seirbhís mhaith iompair phoiblí, idir Páirceanna Gnó na Páirce Móire agus Bhaile an Bhriotaigh, Bóthar Thuama an N83, an N6 mar atá agus an fhorbairt bóthair atá beartaithe.

Beidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ag dul thar Ráschúrsa na Gaillimhe i dtollán ar leith. Is dócha go gcaillfear roinnt bheag páirceála do charranna, ach cuirfear stáblaí agus áiseanna buana nua ar fáil in ionad na n-áiseanna a leagadh le linn tógála. Ní mór na stáblaí agus na háiseanna seo a bheith ar chomhchaighdeán nó ar chaighdeán níos airde ná na cinn atá ann faoi láthair. Ar lá na gcomórtas bíonn rochtain ar Bhóthar Thuama an N83, ach beidh feabhas mór ar an rochtain seo de bharr Bhóthar Ceangail na Páirce Móire. Nuair a bheidh na bearta ar fad curtha i gcrích, táthar ag súil le tionchar dearfach eacnamaíochta.

Trí rochtain a fheabhsú idir an N6 mar atá agus na páirceanna gnó sa cheantar seo, déanfaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe laghdú ar an mbrú tráchta ag Acomhal Chorrán Bhaile an Bhriotaigh agus ag Acomhal na Linseach agus beidh tionchar dearfach aige seo ar rochtain gnólachtaí ag an suíomh seo. Beidh tionchar ag an rochtain fheabhsaithe ar ghnólacht díolachán carranna ar imeall Phairc Ghnó Chnoc Mhaoil Drise, ach d'fhéadfaí spásanna páirceála do chustaiméirí a chailleadh agus

beidh tionchar ag píosa ardaithe den fhorbairt bóthair atá beartaithe ar an léargas ó Chorrán Bhaile an Bhriotaigh. Beidh laghdú ar an léargas ar an ngnólacht díolachána ar an taobh thoir, ach beidh sé infheicthe ón N6 mar atá agus an-infheicthe ón bhforbairt bóthair atá beartaithe. Beidh tionchar dearfach mar thoradh ar an laghdú ar bhrú tráchta ag Acomhal Chorrán Bhaile an Bhriotaigh.

18.5.4.6 Turasóireacht

Nuair a bheidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ag feidhmiú beidh nascacht fheabhsaithe idir cinn scríbe turasóireachta i gConamara agus in Iarthar Chontae na Gaillimhe, agus pointí sroichte ar an taobh thoir. Cabhróidh sé seo le líon na dturasóirí a chothú agus le deiseanna nua turasóireachta a fhorbairt agus cuirfidh sé leis an bhforbairt eacnamaíochta i réigiún imeallach eacnamaíochta. Taobh thiar d'Abhainn na Gaillimhe beidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ag dul trí limistéar álainn creagach, an tírdhreach is dual do Chonamara. Is é an tírdhreach seo tairseach an Iarthair. Feicfidh cuairteoirí an tírdhreach álainn seo tar éis dóibh radharc ardaithe na habhann a fhágáil. Faoi láthair tá an tírdhreach seo le feiceáil taobh thiar de Bhearna amháin. Ar an iomlán tá tionchar dearfach suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar thurasóireacht.

Tá tionchar dearfach suntasach ann freisin mar gheall ar an laghdú ar bhrú tráchta ar an N6 mar atá agus ar bhóithre eile ag dul isteach i gCathair na Gaillimhe, tá an tionchar seo mar thoradh ar aistriú roinnt tráchta go dtí an fhorbairt bóthair atá beartaithe. Toisc go mbeidh rochtain níos fearr ar an gcathair spreagfar cuairteoirí go Contae agus Iarthar na Gaillimhe le dul isteach go lár na cathrach, chun féachaint ar na rudaí éagsúla a mheallann turasóirí, mar ní bheidh aon fhadhb maidir le dálaí tráchta. Cuirfidh sé seo agus an ath-leithroinnt spáis do choisithe agus rothaithe, mar atá beartaithe i SIG go mór le heispéireas turasóirí i nGaillimh. Beidh an chéad eispéireas ar Ghaillimh dearfach mar gheall ar an droichead nua thar Abhainn na Gaillimhe, a chuirfidh le taitneamhachta an turais agus a spreagfaidh daoine le cuairt a thabhairt ar imeall seo na cathrach. Cabhróidh an rochtain fheabhsaithe ar Ráschúrsa na Gaillimhe, an rochtain ón taobh thuaidh san áireamh, le daoine a mhealladh chuig ócáidí ansin.

18.5.4.7 Seirbhísí Éiceachórais

Níl aon tionchair aitheanta a mbeadh tionchar iarmharach suntasach mar thoradh orthu ar na seirbhísí éiceachórais le linn oibriú na forbartha bóthair atá beartaithe.

18.5.4.8 Achoimre

Sa chéim oibríochta beidh tionchair dhearfacha agus i gcásanna áirithe tionchair dhearfacha shuntasacha ar agaí aistir, ar nascacht agus ar thaitneamhacht turais; beidh tionchar ar thurais de gach cineál agus beidh tairbhe do dhaoine atá ina gcónaí sa chathair nó sna bruachbhailte, do ghnólachtaí, do chuairteoirí agus do thrácht turasóireachta. Beidh tionchair dhearfacha ar leith ag an nascacht idir an N6 mar atá agus Bóthar Thuama an N83 ar dhaoine a chónaíonn faoin tuath sa taobh thiar den limistéar staidéir agus ar laghdú an bhrú tráchta feadh píosaí uirbeacha an N6 mar atá. Mar gheall ar an nascacht fheabhsaithe go dtí Iarthar Chontae na Gaillimhe spreagfar forbairt eacnamaíochta sa réigiún seo, rud a chabhróidh le sláine

Ghaeltacht na Gaillimhe agus leis an teanga. Déanfaidh an t-aistriú ar chuid den tréthracht leas do dhaoine a chónaíonn gar don N6 mar atá agus beidh deis ann chun iompar poiblí agus áiseanna do choisithe agus rothaithe a fheabhsú de réir Straitéis Iompair na Gaillimhe. Tá roinnt drochthionchar i dtaca le scaradh sóisialta (ach níl an oiread sin i dtaca le scaradh fisiciúil) agus taitneamhacht ghinearálta na ndaoine a bhfuil cónaí orthu faoin tuath gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe, áit ar mealladh iad b'fhéidir mar gheall ar shuaimhneas na tuaithe. Beidh tionchar an-suntasach ar Champas Spóirt OÉG mar gheall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Cuirfear páirc spóirt 3G agus páirc traenála 3G faoi thuilsoilse ar fáil, chomh maith leis an mbonneagar a bhaineann leo mar shampla líontán cuailí. Beidh na páirceanna nua in ionad páirceanna a cailleadh ach beidh gá le Plean agus Straitéis nua maidir leis an gCampas Spóirt (féach ar **Chaibidil 15, Sócmhainní Ábhar Neamhthalmhaíochta**). Ar an iomlán beidh tionchar dearfach soiléir ar chúrsaí socheacnamaíocha na ndaoine.

18.5.5 An Ghaeilge - Tionchair Fhéideartha maidir le Tógáil agus Feidhmíocht

Ní úsáidtear mórán Gaeilge go laethúil sa limistéar a bheidh faoi thionchar díreach na forbartha bóthair atá beartaithe, ach nuair a úsáidtear Gaeilge is i gcomhthéacs an oideachais a úsáidtear í. Tá méadú ar an daonra ach níl an fhorbairt chéanna déanta ar úsáid na Gaeilge. Ní bheidh aon tionchar suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar úsáid na Gaeilge amach anseo. Ach d'fhéadfadh an gréasán feabhsaithe bóithre imirce agus fás eacnamaíochta a éascú i nGaeltacht na Gaillimhe; tá leibhéal níos airde dífhostaíochta agus bochtaineachta sa taobh thiar de Chontae na Gaillimhe ná mar atá sna limistéir thart ar Chathair na Gaillimhe agus feabhsóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe rochtain ar dheiseanna fostaíochta taobh thoir den Chathair agus beidh oibrithe in ann taisteal chun na hoibre óna bpobail féin. Laghdóidh sé sin an gá le hathlonnú ar chúiseanna eacnamaíochta. Mar an gcéanna beidh limistéir Ghaeltachta taobh thiar de Chathair na Gaillimhe níos tarraingtí maidir le forbairt chónaitheach agus tráchtála mar gheall ar an ngréasán feabhsaithe bóithre. Sa chomhthéacs seo, beidh Comhairle Chontae na Gaillimhe, Comhairle Cathrach na Gaillimhe agus Údarás na Gaeltachta freagrach as úsáid na Gaeilge a chur chun cinn agus a spreagadh i measc cónaitheoirí nua.

Tá sé ina phrionsabal ag an bPlean Gaeltachta atá beartaithe (Comhairle Chontae na Gaillimhe 2017) go dtabharfaidh an tÚdarás Pleanála 'tacaíocht do leibhéal oiriúnach seirbhísí agus bonneagair chun tacú leis an bhfás mar atá agus mar a bheidh agus le forbairt inbhuanaithe sa chaoi is go gcosnófar an comhshaol, oidhreacht, nádúr agus taitneamhacht na sráidbhailte Gaeltachta'.

Sa phróiseas comhairliúcháin don mheasúnú seo, léirigh Údarás na Gaeltachta go bhfuiltear i bhfabhar forbairt a dhéanamh ar Chuarbhóthar N6 Chathair na Gaillimhe (CCNG) timpeall ar Chathair na Gaillimhe de bhrí go dtabharfaidh sé 'rochtain níos éifeachtúla ar an limistéar Gaeltachta agus ar Chonamara, taobh thiar den chathair'. Léirigh Údarás na Gaeltachta²⁵ go mbeadh 'tionchar an-tairbheach'

²⁵Comhfhreagras ó Thadhg Ó Conghaile, Stiúrthóir Forbartha Réigiúnach Pobail & Pleanála, Údarás na Gaeltachta, dátaithe 21 Nollaig 2017

ag an mbóthar nua maidir le tioncsail nua a mhealladh go dtí an Ghaeltacht agus Conamara, go spreagfaí gnóilachtaí mar atá le forbairt a dhéanamh agus go dtabharfaí tacaíocht do ghnóilachtaí mar atá i dtaca le rochtain níos éifeachtaí ar mhargaí agus ar phearsanra. Ar an iomlán meastar go mbeidh tionchar dearfach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar inmharthanacht eacnamaíoch agus shóisialta na Gaeltachta ar fad.

Mar bhuille scoir, beidh *Tionchar Dearfach Measartha* ar stádas na Gaeilge mar theanga pobail laistigh de limistéar Ghaeltacht na Gaillimhe.

18.5.6 Sláinte an Duine - Tionchair Fhéideartha maidir le Tógáil agus Feidhmíocht

Sa chuid seo pléitear na tionchair ar shláinte faoi thrí cheannteideal, a bhí sa mhodheolaíocht a pléadh i **gCuid 18.2.5.4 - Cosaint Sláinte**, **Cuid 18.2.5.5 - Feabhas ar Shláinte** agus **Cuid 18.2.5.6 - Seirbhísí a Fheabhsú**. Cuimsíonn Cosaint Sláinte na tionchair a bheidh ag an bhforbairt bóthair ar shláinte, tionchair mar gheall ar thorann, creathadh, astaíochtaí aeir, truailliú uisce, fabhtú ithreach agus ceisteanna síceolaíochta. Déantar plé breise thíos.

18.5.6.1 Cosaint Sláinte

Torann

Cé go bhfuil an fhorbairt bóthair atá beartaithe forleathan go leor beidh an tionchar féideartha torainn ar aon ghabhdóir le linn tógála, teoranta de bhrí go mbeidh an ghníomhaíocht ag aon suíomh, teoranta ó thaobh ama agus scála. Mar sin beidh an fhéidearthacht i dtaca le tionchair ar shláinte an duine, teoranta.

Déantar measúnú ar thionchair fhéideartha torainn de réir Threoirlínte ábhartha an NRA i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh**. Cuireadh na torthaí ar an monatóireacht ar thorann bonnlíne agus ar na tionchair fhéideartha, a bhfuil tuairisc iomlán orthu i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh**, i gcomparáid leis na treoirlínte ábhartha chun a fháil amach an mbeidh tionchar ar shláinte an duine.

Mar a pléadh i **gCuid 18.2.5.4** cuimsíonn na tionchair fhéideartha torainn ar shláinte iad seo thíos

- Lagú Éisteachta de bharr torainn
- Cur isteach ar Chumarsáid Cainte
- Cur isteach ar Obair Scoile
- Cur isteach ar Chodladh
- Hipirtheannas agus Galar Cardashoithíoch

Mar atá luaite i **gCuid 18.2.4.5** is mó seans go dtarlóidh na tionchair a léiríodh, ag leibhéil torainn níos airde. Ní léirítear go leor tionchar ach amháin nuair a bhíonn an torann mórthimpeall os cionn 70dB. Léiríonn na torthaí ar mheasúnú torainn, atá leagtha amach i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh** nach bhfaighidh aon ghabhdóir an méid sin torainn ar feadh tréimhse leanúnach. Mar sin ní bheidh na

tionchair torainn de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe, suntasach. Déantar plé breise ar seo thíos.

An Chéim Thógála

Léirigh an measúnú torainn, atá leagtha amach i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh** gur féidir go mbeidh tionchar sealadach, measartha go suntasach, ag céim thógála na forbartha bóthair atá beartaithe ar réadmhaoín chónaitheach agus ar réadmhaoín gnó, mar gheall ar astaíochtaí torainn a bhaineann le gníomhaíochtaí áirithe tógála. Má chloítear leis na teorainneacha torainn agus na huaireanta oibre agus má chuirtear na bearta cuí i dtaca le rialú torainn i bhfeidhm, cinntefar na tionchair fhéideartha torainn a choinneáil ag an méid is lú. Mar a léiríodh i **gCuid 7.6.2 de Chaibidil 17, Torann agus Creathadh** leagfar amach na critéir ar thorann tógála sna cáipéisí chonartha ar an obair thógála. Ní mór cloí leis na critéir seo atá ag teacht leis an Sceideal Tiomantas in CEMP in **Aguisín A.7.5**. Beidh ar an gConraitheoir i mbun tógála bearta maolaithe torainn a chur i bhfeidhm agus beidh air cloí le moltaí *BS 5228-1:2009+A1:2014 Code of Practice for Noise and Vibration Control on Construction and Open Sites - Noise and the European Communities (Noise Emission by Equipment for Use Outdoors) Regulations, 2001 and the NRA Good Practice Guidance for the Treatment of Noise during the Planning of National Road Schemes 2013*. Mar sin ní bheidh tionchair shuntasacha torainn le linn tógála agus ní thuarar drochthionchair ar shláinte le linn tógála.

An Chéim Oibríochta

Léiríonn an measúnú torainn don chéim oibríochta den fhorbairt bóthair atá beartaithe, i gcás gan critéir mhaolaithe, gur sháraigh na leibhéil fhéideartha torainn ag roinnt gabhdóirí na critéir shonraithe ar mhaolú torainn, agus mar sin sonraíodh bearta riachtanacha maolaithe. Nuair a chuirtear bearta maolaithe mar sin i bhfeidhm, léiríodh go gcomhlíontar na critéir a glacadh, ag an gcuid is mó de na suíomhanna. I gcásanna nach gcomhlíontar na spriocanna deartha, tá an leibhéal torainn atá tuartha don chéim oibríochta laistigh den 3dB atá leagtha síos sa dearadh, nó níos lú ná an leibhéal torainn atá tuartha sa chás ‘Íosmhéid a Dhéanamh’.

Beidh laghdú ar na leibhéil torainn le tabhairt faoi deara ag lucht réadmhaoine taobh leis na bóithre mar atá, ag brath ar an bhfad ón mbóthar, ar athruithe ar an méid tráchta agus ar laghdú luais.

Tá sé tábhachtach leibhéil torainn bonnlíne a phlé agus measúnú á dhéanamh ar na tionchair ar shláinte an duine. Maidir le haireachtáil an duine ar dhéine fuaime, de ghnáth ní thugtar faoi deara athruithe atá níos lú ná 3dB. Mura méadaíonn na leibhéil torainn faoi 3dB ar a laghad ní bheidh aon drochthionchar le cois mar a bhí roimh an athrú. I dtaca leis seo is oiriúnach tairseach 3dB a úsáid chun aon athrú ar leibhéil torainn a aithint, athrú a bhraitear go cruinn ag daoine.

Mar a luadh cheana tá treoirínte an WHO maidir le torann oíche leagtha síos i gcomhair pobal murab ionann agus tithe aonair agus ní mór a chur san áireamh nach tairseacha iad na leibhéil. Mar sin féin, beidh inní i gcónaí ar dhaoine aonair faoi thionchair fhéideartha orthu agus mar sin is fiú na leibhéil seo a úsáid agus athruithe ar leibhéil torainn á meas.

Seo a leanas tábhacht na dtionchar ar shláinte an duine de réir na gcritéar i **dTábla 18.7** thuas:

- Má tá an $L_{Oíche}$ atá díreach taobh amuigh de theach cónaithe, faoi 55dB tá an tionchar ar shláinte an duine do-bhraite
- Má tá an $L_{Oíche}$ mar atá díreach taobh amuigh de theach cónaithe, faoi 55dB agus má ardaíonn sé níos mó ná 3dB ach má tá sé fós faoi 60dB tá drochthionchar beag ar shláinte an duine
- Má tá an $L_{Oíche}$ mar atá díreach taobh amuigh de theach cónaithe, faoi 55dB agus má ardaíonn sé níos mó ná 3dB go leibhéal os cionn 60dB tá drochthionchar measartha ar shláinte an duine

Mar a luadh cheana baineann tairbhí leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe mar thrí thrácht a aistriú ó limistéir le daonra mór beidh laghdú ar an torann oíche sna pobail sin. Mar sin, beidh tionchar dearfach ar shláinte ar an iomlán. Ach is beag is fiú é sin do dhaoine a mbíonn taithí acu ar ardú torainn agus tá measúnú déanta ar na leibhéil torainn ar réadmhaoin aonair agus tá bearta maolaithe clúdaithe i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh**.

Tionchair Torainn Oibríochta atá Suíomhoiriúnaithe

Ch. 0+000 go 2+800 (R336 go Timpeallán Bhearna Thoir)

Sa cheantar seo tá an chuid is mó de na gabhdóirí faoi 55dB $L_{Oíche}$. Ag Timpeallán Bhearna Thiar ní thuartar ach méadú 1dB ná mar a bheadh sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’ ag leibhéal os cionn 55dB $L_{Oíche}$. Mar sin ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

Ch. 2+800 go 7+600 (Acomhal Bhearna Thoir go dtí Acomhal Leitrí an N59)

Sa cheantar seo tá na gabhdóirí ar fad faoi 55dB $L_{Oíche}$. Mar sin ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

Ch. 7+600 go 9+300 (Acomhal Leitrí an N59 go Droichead Abhainn na Gaillimhe)

Sa cheantar seo tá formhór na ngabhdóirí faoi 55dB $L_{Oíche}$. Ag Páirc na Sceach ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 áit a bhfuil na leibhéil os cionn 55dB $L_{Oíche}$, níl ach méadú 1dB tuartha ná mar a bheadh sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’. Tá sé tuartha go bhfuil leibhéal os cionn 55dB ag cuid de na gabhdóirí timpeall Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ach is beag athrú atá ann ón gcás ‘Gan Dada a Dhéanamh’ mar níl aon mheadú os cionn 2dB. Mar sin ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

Ní thuartar aon drochthionchar suntasach ar Scoil Naomh Séamas ag Páirc na Sceach.

Ch. 9+300 go 12+100 (Droichead Abhainn na Gaillimhe go dtí Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84)

Sa cheantar seo tá formhór na ngabhdóirí faoi 55dB $L_{Oíche}$. I gcásanna os cionn an leibhéal seo ní léir ach athrú beag nó ní léir aon athrú ón gcás ‘Gan Dada a Dhéanamh’. Mar sin ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

Ch. 12+100 go 14+000 (Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 go dtí Acomhal Bhóthar Thuama an N83)

Sa cheantar seo tá formhór na ngabhdóirí faoi 55dB L_{Oíche}. Ag Acomhal Bhóthar Thuama an N83 áit a bhfuil na leibhéil atá tuartha os cionn 55dB L_{Oíche}, níl ach méadú 1 nó 2dB tuartha ná mar a bheadh sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’. Mar sin ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

Ní thuartar aon drochthionchar suntasach ar Scoil Náisiúnta an Chaisleáin Ghearr ná ar an réamhscoil Beoga. Tá tábhacht ar leith ag baint leis seo toisc go bhfuil áiseanna ag Scoil an Chaisleáin Ghearr do leanaí le Neamhord de chuid Speictream an Uathachais.

Ch. 14+000 go 17+500 (Acomhal Bhóthar Thuama an N83 go dtí Acomhal Chúil Each)

Sa cheantar seo tá formhór na ngabhdóirí faoi 55dB L_{Oíche}. Cé go dtuartar go mbeidh roinnt gabhdóirí os cionn 55dB L_{Oíche}, ní thuartar sna cásanna seo ach méadú suas go 3dB, ach gan aon mhéadú os cionn 3dB, ná mar a bhí sa chás ‘Gan Dada a Dhéanamh’.

Tá Clinic na Gaillimhe os cionn 55dB L_{Oíche} ach mar atá luaite níl ach athrú 3dB i gceist. Tá seo níos lú ná an tairseach 3dB atá luaite thuas, mar sin tá an tionchar ar Chlinic na Gaillimhe do-bhraite. Mar sin ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

De réir na gcritéar i dtaca le tábhacht na dtionchar ar shláinte an duine leagtha amach i **dTábla 18.6** tá tionchar beag i dtaca le torann agus ní thuartar aon drochthionchar ar shláinte an duine.

Creathadh

I **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh** rinneadh measúnú ar na tionchair fhéideartha maidir le creathadh sa tréimhse tógála agus oibríochta de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe. Ar an iomlán tuartar go mbeidh an tionchar ó chreathadh an-íseal agus de réir sin níl sé suntasach. Cé go mbeidh méid áirithe creathaidh, amhail pléascadh nó druileáil, go háitiúil i dtréimhsí den tógáil, beidh na tréimhsí seo gearr agus áitiúil agus tarlóidh an creathadh sna huaireanta tógála. Toisc go mbeidh na tréimhsí gearr ní bheidh aon drochthionchar ar shláinte.

Tá an tionchar féideartha maidir le creathadh sa chéim oibríochta leagtha amach i **gCaibidil 17, Torann agus Creathadh** agus tuartar go mbeidh sé neamhshuntasach. Mar sin ní bheidh drochthionchar ar shláinte.

De réir na gcritéar i dtaca le tábhacht na dtionchar ar shláinte an duine, leagtha amach i **dTábla 18.6** thuas, meastar go bhfuil an tionchar féideartha ó chreathadh do-bhraite.

Cáilíocht an Aeir

Mar a pléadh roimhe seo i **gCuid 18.2.4.5**, mura sáraítear na critéir um cháilíocht an aeir, is féidir glacadh leis nach mbeidh aon drochthionchar ar shláinte an duine mar gheall ar astaíochtaí aeir. Déantar plé breise ar seo thíos.

Mar atá sonraithe i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**, aithníodh roinnt gabhdóirí leochaileacha i limistéar staidéir na forbartha bóthair atá beartaithe agus aithnítear an deannach is dócha a mbeidh ar thoradh ar obair sa chéim thógála, deannach atá níos troime le cáithníní níos mó de ghnáth. Toisc go bhfuil siad níos troime titeann siad go talamh go tapa agus bíonn leibhéal an-teoranta acu taobh amuigh den láthair tógála. Tá fadhbanna féideartha maidir le sláinte cheirde, agus mar sin beidh gá le trealamh cosanta riospráide i gcéimeanna áirithe den obair. Ach mar a léiríodh i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**, sa chás go bhfágann deannach chomh mór sin an láthair, deannach atá chomh mór le 10 miocrón, níl sé inánálaithe agus ní bheidh tionchair shuntasacha aige ar shláinte an duine.

Cé go bhfuil an fhorbairt bóthair atá beartaithe forleathan go leor beidh an tionchar féideartha aeir ar aon ghabhdóir teoranta, de bhrí go mbeidh an ghníomhaíocht ag aon suíomh, teoranta ó thaobh ama agus scála. Mar sin beidh an fhéidearthacht i dtaca le tionchair ar shláinte an duine, teoranta.

Déantar measúnú ar thionchair fhéideartha aeir de réir Threoirlínte ábhartha TII i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**. Cuireadh na torthaí ón monatóireacht ar chaighdeán bonnlíne an aeir agus ar na tionchair fhéideartha, a bhfuil tuairisc iomlán orthu i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid** i gcomparáid leis na caighdeáin iontaofa aeir sa chéim thógála agus sa chéim oibríochta chun a fháil amach an dócha go mbeidh tionchar ar shláinte.

Tuairtear go mbeidh tionchar diomaibhseach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar chaighdeán aeir, mar a léiríodh i **gCaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**²⁶, sa limistéar staidéir sa chéim thógála agus mar sin beidh tionchar do-bhraite ar shláinte an duine. Cé go mbeidh drochthionchar beag ar cháilíocht an aeir i roinnt limistéar sa limistéar staidéir sa chéim oibríochta, beidh leibhéal cháilíocht an aeir fós laistigh de chaighdeáin cháilíochta an aeir agus mar sin beidh tionchar do-bhraite ar shláinte an duine. Tugtar breis sonraí thíos ar thionchair shuíomhoiriúnaithe.

Tionchair Aeir Suíomhoiriúnaithe le linn Oibríochta

Ch. 0+000 go 5+650 (Acomhal Bhóthar Bhaile an Mhóinín an R336)

Tuairtear go mbeidh an tionchar ar cháilíocht an aeir diomaibhseach ag²⁶ sa chéim oibríochta agus mar sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte.

Ch. 5+650 go 7+600 (Acomhal Bhaile an Mhóinín go dtí Acomhal Leitrí an N59)

Aithnítear go mbeidh drochthionchar beag sa cheantar seo ag Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 i dtéarmaí NO₂ sa chéim oibríochta ach níl ann ach méadú coibhneasta agus tá na leibhéil ar fad laistigh de chaighdeáin cháilíochta an aeir. Meastar na tionchair eile ar fad ar aer a bheith diomaibhseach agus mar sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte.

Ch. 7+600 go 9+300 (Acomhal Leitrí an N59 go Droichead Abhainn na Gaillimhe)

²⁶ Aon áit a mbíonn méid thionchar na n-athruithe ag PM10 tá sé do-bhraite, agus mar sin deirtear go bhfuil an tionchar diomaibhseach.

Tuairtear go mbeidh an tionchar ar cháilíocht an aeir diomaibhseach ag²⁶ sa chéim oibríochta agus mar sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte.

Ch. 9+300 go 12+100 (Droichead Abhainn na Gaillimhe go dtí Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84)

Aithnítear go mbeidh drochthionchar beag sa cheantar seo ag roinnt gabhdóirí i dtéarmaí NO₂ sa chéim oibríochta ach níl ann ach méadú coibhneasta agus tá na leibhéil ar fad laistigh de chaighdeáin cháilíochta an aeir. Meastar na tionchair eile ar fad ar aer a bheith diomaibhseach ag²⁶ agus mar sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte.

Ch. 12+100 go 14+000 (Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 go dtí Acomhal Bhóthar Thuama an N83)

Aithnítear go mbeidh drochthionchar beag sa cheantar seo ag roinnt gabhdóirí i dtéarmaí NO₂ sa chéim oibríochta ach níl ann ach méadú coibhneasta agus tá na leibhéil ar fad laistigh de chaighdeáin cháilíochta an aeir. Meastar na tionchair eile ar fad ar aer a bheith diomaibhseach ag²⁶ agus mar sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte.

Ch. 14+000 go 17+500 (Acomhal Bhóthar Thuama an N83 go dtí Acomhal Chúil Each)

Tuairtear go mbeidh an tionchar ar cháilíocht an aeir diomaibhseach ag²⁶ sa cheantar seo sa chéim oibríochta agus mar sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte.

Uisce

Mar a aithnítear i **gCaibidil 10, Hidrigeolaíocht** agus i **gCaibidil 11, Hidreolaíocht** ní shamhlaítear go mbeidh aon tionchar diúltach ó uisce dromchla, nó ó screamhuisce. Chuige sin ní bheidh aon tionchar ar shláinte an duine.

Baineadh de tháta sa mheasúnú hidrigeolaíochta mar gheall ar an maolú atá beartaithe go mbeidh tionchar beag iarmharach ón bhforbairt bóthair atá beartaithe ó thaobh cáilíocht an screamhuisce mar acmhainn. Chomh fada is a bhaineann sé leis an méid screamhuisce atá ar fáil laistigh den uiscíoch (toradh na hacmhainne) beidh tionchar do-airithe ann ar scála réigiúnach. Luadh ann go mbeidh tionchar aige ar roinnt toibreacha aonair ó thaobh sreabhadh nó cáilíocht an uisce, mar sin féin ní bheidh aon tionchar ar cháilíocht uisce inólta toisc go mbainfear úsáid as soláthairtí malartacha más gá. Coinneofar súil ar chaighdeáin cháilíocht an uisce ag gach tráth chun sláinte an phobail a chinntiú.

Ina theannta sin, is í Abhainn na Gaillimhe an phríomhfhoinsé uisce do chathair na Gaillimhe. Tá astarraingt an uisce lonnaithe 1.7km i dtreo bhéal na habhann ó Dhroichead Abhainn na Gaillimhe atá beartaithe agus dá bhrí sin tá sé i mbaol truailithe ón bhforbairt bóthair atá beartaithe, go háirithe nuair a bheidh an bóthar á thógáil. Cuirfear maolú suntasach i bhfeidhm agus cuirfear smacht ar ghníomhaíochtaí a bhaineann le gníomhaíochtaí tógála a d'fhéadfadh truailiú a chruthú agus laghdóidh siad sin go léir an baol tionchair.

Cuirtear baol truailithe i láthair freisin don soláthar seo sa chéim oibríochta ó dhoirteadh de thaisme agus ó ghnáth-sceitheadh bóthair. Tá bearta rialaithe truailithe curtha sa dearadh chun an riosca a laghdú.

Ag glacadh leis go gcloífidh na soláthairtí uisce iarmharaigh go léir le caighdeáin cháilíochta uisce meastar go bhfuil na tionchair fhéideartha ar shláinte an duine Do-airithe.

Anuas air sin, nuair a fhéachtar ar an rud i gcoitinne, léiríodh sa mheasúnú ar an riosca tuilte nach dtiocfaidh aon tionchar suntasach tuilte chun cinn ón bhforbairt bóthair atá beartaithe agus dá bhrí sin nach mbeidh aon tionchar aige ar shláinte an duine.

Cáilíocht an uisce

Mar a sonraíodh i **gCaibidil 10, Hidrigeolaíocht** agus i **gCaibidil 11, Hidreolaíocht**, bhíothas an-chúramach chun a chinntiú nach mbeidh aon tionchar tromchúiseach ag an bhforbairt ar cháilíocht an uisce. Cuirtear bearta maolaithe i bhfeidhm nuair is gá lena chinntiú go leanfar de sholáthar leanúnach uisce óil atá ar ardchaighdeán agus sábháilte. Faigheann formhór mór na dtithe cónaithe sa cheantar a gcuid uisce ón bpríomhlíonra agus beifear fós i mbun monatóireachta air sin ar an ngnáthbhealach.

Ní thuartar aon tionchar tromchúiseach ar cháilíocht uisce agus dá bhrí sin ní bheidh aon tionchar aige ar an tsláinte.

Tuilte

Cuireadh an riosca tuilte san áireamh ag gach céim de dhearadh chéim thógála agus oibríochta na forbartha bóthair atá beartaithe. Baineann sé sin go háirithe ar ndóigh leis an gceantar atá díreach in aice le hAbhainn na Gaillimhe. Cinnteofar leis an dearadh a bhainfidh le tógáil Dhroichead Abhainn na Gaillimhe agus na hoibreacha coimhdeacha nach mbeidh aon bhaol méadaithe tuilte ann agus go deimhin tá bearta um chosaint ar thuilte curtha san áireamh agus dá bhrí sin ní bheidh aon tionchar aige ar an tsláinte.

Ithreacha

Éilliú Ithreach

Mar a shonraítear i **gCaibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht** ní heol aon limistéir tailte éillithe a bheith á dtrasnú ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Cé nach meastar go mbeidh éilliú ithreach de bharr aon chuid de na hoibreacha tógála nó oibríochta beidh sé de dhualgas ar an gconraitheoir monatóireacht a dhéanamh ar an tógáil ag gach céim. I gcás ina dtugtar aon fhoinsé éillithe faoi deara, i dtochailt nó ar aon bhealach eile, chaithfí aghaidh a thabhairt air sin ag an am i gcomhairle le comhlachtaí reachtúla mar an Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil. Cinnteoidh sé sin fiú má thugtar foinsé éillithe faoi deara agus gach seans nach dtabharfar, go mbeidh bearta maolaithe iomchuí i bhfeidhm lena chinntiú nach mbeidh aon tionchar tromchúiseach aige ar shláinte an duine.

Radón

Is limistéar mór radóin é an chuid sin de Ghaillimh ina rachaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe tríd. Mar a dúradh roimhe seo i **gCuid 18.2.5.7**, ní bhíonn an baol ann do shláinte an duine ach amháin nuair a théann an radón i méid i bhfoirgnimh ina bhfuil cónaí ar dhaoine. Déanfar tochailtí agus gníomhaíochtaí tollánaithe i rith na tógála. D'fhéadfadh roinnt radóin sceitheadh mar gheall air sin. Mar sin féin, scaipfidh sé sin beagnach láithreach agus ní bheidh aon dochar ann. Gabhfaidh an radón a sceithfidh as carraig san áit is lú friotaíochta. Tá radón ag sceitheadh i gcónaí ach ní bhíonn aon tionchar aige ar an tsláinte nuair a scaoiltear amach san aer é.

Beidh sé de thionchar ag na gníomhaíochtaí tochailte agus tollánaithe, sin má bhíonn aon tionchar in aon chor acu, agus seans nach mbeidh, ach cuirfidh siad an radón ar mhalairt slí ar shiúl ó thithe cónaithe seachas ina dtreo toisc go bhféadfaidh an radón bealach níos éasca a aimsiú chuig an dromchla tríd na tochailtí seachas an bealach a bhfuil sé ag dul faoi láthair. Ní bheidh daoine a d'fhéadfadh a bheith i mbaol toisc go gcónaí agus go n-oibríonn siad i limistéar ina bhfuil leibhéal ard radóin, i mbaol níos mó mar gheall ar an tógáil beartaithe nó go deimhin mar gheall ar oibriú na forbartha bóthair atá beartaithe.

Meastar go bhfuil tionchar féideartha chéimeanna tógála agus oibríochta na forbartha bóthair atá beartaithe ar shláinte an duine i dtaca le radón do-airithe.

Síceolaíoch

Faoi mar atá leagtha síos i **gCaibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**, ceapadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe chun an oiread réadmhaoine agus is féidir a sheachaint ach mar gheall ar an timpeallacht thógtha agus ar fhorbairt líneach na cathrach agus tithe ar gach bóthar atá ag gobadh amach as an gcathair, ar an drochuair caithfear roinnt réadmhaoine a fháil agus a scartáil mar gheall ar thógáil an bhóthair agus ní rud é sin is féidir a sheachaint. Breithníodh roinnt roghanna malartacha mar atá sonraithe i **gCaibidil 4, Roghanna Eile a Breithníodh**, ach baineadh de thátal as an mbreithniú sin ar na roghanna eile go léiríonn an fhorbairt bóthair atá beartaithe an réiteach iompair is fearr agus gur seachnaíodh leis an líon is mó de shrianta do-aistrithe atá ar eolas agus gurb é sin an rogha a mbeidh an tionchar comhshaoil is lú aige ag cur gach tionchar comhshaoil eile a d'fhéadfadh tarlú san áireamh. Tá inní i ndáiríre ar na daoine atá ina gcónaí sna tithe sin go mbeidh tionchar tromchúiseach aige seo ar fad ar a saol. Tá blianta fada caite ag cuid acu sa cheantar nó go deimhin a saol ar fad ag cuid eile acu. Sa chás go gceadóidh an Bord Pleanála an Scéim Bóithre Cosanta agus an Scéim Mótarbhealaí agus go gceadófar sin faoi Alt 51 d'Acht na mBóithre 1993 (arna leasú) agus faoi réir maoiniú a bheith ar fáil, seirbheálfar Fógra Gnóthaíochta²⁷ ar dtús báire ar úinéirí, ar léasaithe agus ar áititheoirí na dtithe cónaithe agus na maoinne tráchtála a bheidh le ceannach, laistigh de sé mhí ó thiofadh an scéim i bhfeidhm, sin mura mbeidh iarratas déanta ar Athbheithniú Breithiúnach, agus sa chás sin déanfar an Fógra Gnóthaíochta a sheirbheáil de réir fhorálacha Alt 217 (6A) den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 mar atá curtha

²⁷ Iarrann an fógra seo ar úinéirí talún a n-éileamh ar chúiteamh do thalamh atáthar a thógáil faoin Scéim Bóithre Cosanta nó an Scéim Mótarbhealaí a chur isteach. Seo é an chéad chéim chun réadmhaoine agus talamh a cheannach.

isteach ag an Acht um Orduithe Ceannaigh Éigeantaigh (Teorainneacha Ama a Fhadú) 2010. Is é/í an t-eadránaí maoin a chomhaontóidh nó a chinnteoidh cúiteamh chomh luath agus is féidir ach a ndéanfar an Fógra Gnóhaíochta a sheirbheáil. Ach a mbeidh an cúiteamh comhaontaithe nó cinntithe agus teideal sásúil tugtha, féadfar íocaíocht i bpáirt a dhéanamh agus féadfaidh an t-éilitheoir fanacht ar feadh tréimhse chomhaontaithe sa mhaoin a bheidh le ceannach. Leis sin cuirfear deireadh leis an éiginnteacht a bheidh ar an éilitheoir agus éascóidh sé socrúithe a bheidh á ndéanamh, chomh luath agus is féidir, chun maoin eile a chinntiú dó féin.

Cuirfear isteach freisin ar an bpobal mar gheall ar thionchar sealadach na bainistíochta tráchta agus mar gheall ar rudaí eile a chuirfidh isteach orthu i rith na tógála. Ina choinne sin d'fhéadfadh sé nach mbeadh úsáideoirí an bhóthair chomh corraithe sa chéim oibríochta nuair atá agaí taistil laghdaithe ann.

Cé nach féidir neamhaird a dhéanamh de dhuine a bheadh corraithe, ní féidir a rá gur tionchar sláinte ann féin é a bheidh corraithe. Níl aon fhianaise ann go mbíonn tionchar suntasach ar shláinte an duine díreach de bharr leibhéil fhánacha corraitheachta. Sna himthosca sin meastar go bhfuil na tionchair dhiúltacha Beag. Ina theannta sin, cé go bhféadfadh tionchair dhearfacha a bheidh ann do dhuine nach mbeadh chomh corraithe de bharr a bheidh sáinnithe i dtrácht is beag fianaise atá ann go mbíonn tionchair dhearfacha aige ar shláinte an duine agus meastar go bhfuil an tionchar dearfach Beag freisin.

Is fiú a rá go bhfaighidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe réidh le go leor den bhrú tráchta as lár na cathrach agus an baol go mbeidh achrann idir trácht feithiclí agus coisithe agus rothaithe, rud a laghdódh dá bharr líon na n-imbhuailtí agus na mbásanna a d'fhéadfadh tarlú. Ní hamháin go mbeadh tionchar dearfach suntasach ag seachaint básanna agus díobhálacha tromchúiseacha ar bhonn aonair, ach bheadh tionchar tromchúiseach ollmhór ag díobháil nó ag bás den sórt sin ar theaghlach, cairde agus ag comhghleacaithe an duine sin a fhágann gur féidir leis tionchar níos leithne a bheidh aige ar shláinte shíceolaíoch an phobail.

D'fhéadfadh tionchair shíceolaíocha thromchúiseacha a bheidh ag an gcás Gan Dada a Dhéanamh. Fágfaidh agaí taistil níos faide agus éiginnteacht an t-am ar fad go mbeidh daoine corraithe ar a laghad ar bith agus níos measa ná sin fágfaidh siad tionchar ar shláinte shíceolaíoch an duine má théann an cás go cnámh na huillinne.

Mar a shonraítear i **gCuid 18.5.3** agus **18.5.4** cruthóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe roinnt deighilt fhisiceach agus shóisialta. I gcás ina dtarlaíonn deighilt d'fhéadfadh tionchar síceolaíoch a bheidh aige sin. Éiríonn duine uaigneach má mhothaíonn sé scoite amach mar shampla. Agus ina choinne sin d'fhéadfadh tionchar dearfach síceolaíoch a bheidh ann i gcás ina gcruthaíonn nascacht fheabhsaithe éascaíocht gluaiseachta níos fearr timpeall na cathrach. D'fhéadfadh sé sin naisc níos dlúithe a éascú le cairde nó gaolta rud a bhféadfaí cur isteach orthu dá gceapfaí go raibh turais fada nó deacair.

Tríd is tríd, mar sin, beidh an measúnú ar an tionchar síceolaíoch ar dhaonra pobail dearfach ar an iomlán. Mar sin féin, caithfear a rá ach nach mothóidh daoine áirithe, go háirithe iad sin a gcaithfear a gcuid tithe a fháil go héigeantach, an tairbhe pobail.

18.5.6.2 Feabhas ar an tsláinte

Mar a shonraítear i **gCuid 18.5.3** agus **18.5.4**, d'fhéadfadh buntáistí socheacnamaíocha suntasacha a bheith ag gabháil leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Éascóidh sé iompar earraí agus daoine ar bhealach caoithiúil, iontaofa agus éifeachtúil. Gheofar amach an buntáiste eacnamaíoch iomlán nuair a thabharfar an fhorbairt bóthair atá beartaithe chun críche. Déanfar inrochtaineacht ar ghnóthaí agus ar áiseanna pobail i gCathair na Gaillimhe agus a purláin agus na Páirceanna Gnó sa Pháirc Mhór a éascú níos fearr leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus an laghdú dá réir sin ar bhrú tráchta. Cruthóidh sé buntáistí freisin do shaoráidí gnó agus poiblí i lár Chathair na Gaillimhe trí thorann agus truailliú aeir a laghdú. Agus as sin ar fad beidh deis níos mó ann do Réigiún an Iarthair rathúnas eacnamaíoch a bhaint amach, agus Cathair na Gaillimhe mar chathair faoi bhláth ina chroílár, agus í ábalta a cion a dhéanamh chun borradh a chur faoi gheilleagar na hÉireann arís eile.

Cé go bhféadfaí na buntáistí a bhrath níos mó i gCathair agus i gContae na Gaillimhe, d'fhéadfaí é a bhrath go háirithe in Iarthar na Gaillimhe. Mar a tugadh faoi deara níos túisce sa chaibidil, sainaitnítear sa léarscáil díothachta atá sonraithe i bPróifíl Sláinte Fheidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte do Chontae na Gaillimhe go leor de na limistéir is díothaithe i gContae na Gaillimhe mar chinn atá siar ón gcathair i gConamara. Is dóigh gurb iad sin na ceantair is mó a bhainfidh leas socheacnamaíoch as an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Mar atá leagtha síos i **gCuid 18.2.5.5** nuair a chuirtear feabhas ar chúinsí socheacnamaíocha cuidíonn sé sin chun sláinte agus folláine na bpobal atá díothaithe ar bhonn socheacnamaíoch a fheabhsú. Ciallaíonn sé sin dá bhrí sin go gcuideoidh buntáistí socheacnamaíocha na forbartha bóthair atá beartaithe le buntáistí sláinte freisin.

Éascóidh trasrian breise d'Abhainn na Gaillimhe a chuirfear ar fáil laghdú ar bhrú tráchta ar bhóithre lár na cathrach, agus beifear in ann spás bóthair a thabhairt amach i líonra na cathrach do mhodhanna iompair gan inneall, rud a éascóidh dá bhrí sin cur i bhfeidhm éifeachtach gach ceann de na gnéithe i Straitéis Iompair na Gaillimhe, eadhon feabhas ar iompar poiblí, bearta rothaíochta agus siúlóide agus tugtar deis chun feabhas a chur ar an tsláinte.

Mar a shonraítear i **gCaibidil 3, An Gá atá leis an bhForbairt Bóthair atá Beartaithe**, beifear in ann spás bóthair reatha a athdháileadh laistigh den chathair ar iompar poiblí agus ar bhearta soghluaisteachta cliste agus dá bhrí sin éascófar cur i bhfeidhm iomlán Straitéis Iompair na Gaillimhe. Éascófar córas iompair phoiblí níos tíosaí leis agus beidh soláthar ann le haghaidh rogha ilmhódach taistil lena n-áirítear siúl agus rothaíocht. Taispeántar in anailís ar an tsamhail thráchta gur tháinig méadú 21% ar rothaíocht le cur i bhfeidhm SIG agus laghdú beag ar shiúl mar gheall gur aistrigh daoine ó bheith ag siúl go dtí rothaíocht nó iompar poiblí, mar sin féin, beidh buntáiste foriomlán i dtéarmaí na ndeiseanna a bheidh ann aclaíocht a dhéanamh agus na buntáistí sláinte a ghabhann leis sin. Cuideoidh na deiseanna méadaithe chun aclaíocht a dhéanamh, de bharr timpeallacht a mbeadh sé níos éasca a bheith ag siúl agus ag rothaíocht ann, go mbeidh an caidreamh sóisialta i measc comharsan níos fearr mar go bhfuiltearsrianta faoi láthair mar gheall ar an iomarca tráchta agus tugann na rudaí sin go léir deiseanna suntasacha chun feabhas a chur ar an tsláinte.

Nuair a mhéadaítear deiseanna i gcomhair aclaíochta bítear in ann buntáistí a chruthú do shláinte an duine. Is modh aitheanta é aclaíocht chun riosca a laghdú i dtéarmaí murtaill, diaibéiteas, brú fola, galar cardashoithíoch agus oistéapóróis agus riochtaí eile nach iad. Bíonn buntáistí móra síceolaíocha ann freisin agus taispeántar i staidéar i ndiaidh staidéir go bhfuil folláine féintuairiscithe i bhfad níos airde ina measc siúd a dhéanann aclaíocht.

Ceann de na cuspóirí tionscadail mar atá leagtha síos i **gCaibidil 3, An Gá atá leis an bhForbairt Bóthair atá Beartaithe** is ea sábháilteacht. Tá an fhorbairt bóthair atá beartaithe deartha chuig na leibhéil sábháilteachta is fearr. Is maith is eol do chách go bhfuil leibhéil timpistí níos lú ar bhóithre atá deartha chuig caighdeán shábháilte. Tá sé de bhuntáiste breise freisin ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe an trácht a bhogadh ar shiúl ó thrácht coisithe rud a laghdaíonn an baol go ngortófar nó go marófar coisithe. Tugann sé isteach deiseanna i gcomhair taisteal níos sábháilte do rothaithe trí bhearta rothaíochta atá áirithe in SIG a thabhairt isteach.

D'fheabhsódh an fhorbairt bóthair atá beartaithe tuilleadh rochtana ar chúram sláinte trí nascacht iompair phoiblí agus phríobháideacht fheabhsaithe, agus d'fhéadfadh sé freagairt éigeandála níos tapúla agus níos sábháilte a éascú trí acmhainn agus athléimneacht fheabhsaithe bóthair. Otharcharranna a bheith in ann cás éigeandála a shroicheadh i nóiméid in ionad moill a bheith orthu i dtrácht throm, agus ar ndóigh beidh buntáistí aige sin don tsláinte agus d'fhéadfadh sé beatha duine a shábháil. Atreisiúnn an staidéar le Lyon et Al, dá dtagraítear san athbhreithniú litríochta i **gCuid 18.2.5.7**, an pointe seo trí thaispeáint go bhfuil ráta marthanais feabhsaithe le líon na ndaoine a fhaigheann taom croí lasmuigh den ospidéal agus agaí freagartha níos tapúla ó na seirbhísí éigeandála. Tá an feabhas sin chomh tábhachtach céanna i dtaca leis an gceannteideal thíos faoi sheirbhísí a fheabhsú.

18.5.6.3 Rochtain Fheabhsaithe ar Sheirbhísí

I gcás tiománaithe feithiclí feabhsófar an cumas a bheidh ann seirbhísí a rochtain leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Nuair a chuirfear trácht ar mhalairt slí ar shiúl ó shráideanna gnóthacha lár na cathrach beidh daoine in ann siopaí, bialanna, pictiúrlanna agus seirbhísí eile a rochtain níos éasca agus ní bheidh an oiread moille orthu.

Ar an gcaoi chéanna, i gcás daoine a chaithfidh dul trasna lár na cathrach chun seirbhísí a rochtain, déanfar rudaí níos éasca dóibhsean freisin de bharr na forbartha bóthair atá beartaithe. Beidh sé sin amhlaidh go háirithe dóibh sin atá ina gcónaí siar ó Abhainn na Gaillimhe. Beidh nascacht níos éifeachtúla agus níos iontaofa freisin ar an líonra bóithre náisiúnta. Tá sé sin tábhachtach go háirithe i gcomhthéacs na hÉireann toisc go bhfuil go leor seirbhísí sláinte lonnaithe i mBaile Átha Cliath mar shampla, Ospidéal Náisiúnta nua na Leanaí.

Tá an fhéidearthacht ann freisin go bhfeabhsóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe rochtain ar sheirbhísí d'úsáideoirí iompair gan inneall chun dul chomh fada le príomhsheirbhísí. Mar a luadh roimhe seo nuair a chuirfear an trácht ar mhalairt slí ar shiúl ó lár na cathrach déanfar éascaíocht d'iompar poiblí ó thaobh busanna agus tacsaithe de. Nuair a thiocfaidh laghdú ar thrácht éascófar freisin rochtain rothaíochta agus do choisithe ar sheirbhísí go háirithe timpeall ar shráideanna na cathrach a bhfuil go leor úsáide á baint astu.

Is léir dá bhrí sin i dtaca le rochtain ar sheirbhísí go mbeidh an tionchar a bheidh ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe thar a bheith dearfach. É sin ráite, bheadh ar dhaoine áirithe, cé nach mbeadh i gceist ach beagán, a bhfuil cónaí orthu nó ag rochtain limistéar díreach in aice leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe, ar chúiseanna deighilte nó dúnadh bóthair dul ar mhalairt slí ar bhealach éigin óna gcuid bealaí reatha. A luaithe is a fhaigheann siad rochtain ar na naisc iompair, áfach, bainfidh siadsan freisin tairbhe as rochtain fheabhsaithe ar sheirbhísí.

18.5.6.4 Achoimre

Mar achoimre, cumhdaíonn cosaint sláinte tionchair shláinte na forbartha beartaithe ag éirí as torann, creathadh, astaíochtaí aeir, éilliú uisce agus ithreach agus saincheisteanna síceolaíocha. Rinneadh measúnú ar thorthaí na monatóireachta ar thorann agus na dtionchar féideartha atá leagtha síos i gCaibidil 17, Torann agus Creathadh agus ní mheastar go mbeidh aon tionchar diúltach do shláinte an duine mar thoradh ar astaíochtaí torainn. Tá an tionchar measta ó chreathadh an-íseal agus ní dóigh go bhfuil sé suntasach. Dá bhrí sin, meastar go bhfuil an tionchar féideartha de bharr chreathaidh Do-airithe.

Meastar go mbeidh tionchar fánach²⁹ ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar cháilíocht an aeir ar fud an limistéir staidéir i rith na gcéimeanna tógála agus dá bhrí sin meastar go mbeidh tionchar do-airithe aici ar shláinte an duine. Cé go mbeidh tionchar beag diúltach i roinnt ceantar den limistéar staidéir ar cháilíocht an aeir i rith na céime oibríochta beidh na leibhéil cáilíochta aeir go léir go maith laistigh de na caighdeáin cháilíochta aeir agus mar sin beidh tionchar do-airithe acu ar shláinte an duine.

Ag glacadh leis go gcloífidh na soláthairtí uisce iarmharaigh go léir le caighdeáin cháilíochta uisce meastar go bhfuil na tionchair fhéideartha ar shláinte an duine Do-airithe. Ní thuartar aon tionchar tromchúiseach ar cháilíocht uisce agus dá bhrí sin ní bheidh aon tionchar aige ar an tsláinte. Anuas air sin, nuair a fhéachtar ar an rud i gcoitinne, léiríodh sa mheasúnú ar an riosca tuilte nach dtiocfaidh aon tionchar suntasach tuilte chun cinn ón bhforbairt bóthair atá beartaithe agus dá bhrí sin nach mbeidh aon tionchar aige ar shláinte an duine. Níl aon tionchair réamh-mheasta ar shláinte an duine mar gheall ar éilliú ithreach nó radón.

Tá inní mhór ar dhaoine atá ina gcónaí i dtithe atá le ceannach nó le scartáil chun an fhorbairt bóthair atá beartaithe a thógáil go mbeidh tionchar tromchúiseach aige seo ar fad ar a saol. Tá blianta fada caite ag cuid acu sa cheantar nó go deimhin a saol ar fad ag cuid eile acu.

Gheobhaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe réidh le go leor den bhrú tráchta as lár na cathrach agus an baol go mbeidh coimhlint idir trácht feithiclí agus coisithe agus rothaithe, rud a laghdódh dá bharr líon na n-imbhuailtí agus na mbásanna a d'fhéadfadh tarlú. Cruthóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe roinnt deighilt fhisiceach agus shóisialta. I gcás ina dtarlaíonn deighilt d'fhéadfadh tionchar síceolaíoch a bheith aige sin. Éiríonn duine uaigneach má mhothaíonn sé scoite amach mar shampla. Agus ina choinne sin d'fhéadfadh tionchar dearfach

²⁹ I gcás ina bhfuil méadaíocht thionchar na n-athruithe i dtiúchan PM₁₀ do-airithe, ansin déanfar cur síos ar an tionchar mar cheann fánach.

síceolaíoch a bheith ann i gcás ina gcruthaíonn nascacht fheabhsaithe éascaíocht gluaiseachta níos fearr timpeall na cathrach. D'fhéadfadh sé sin naisc níos dlúithe a éascú le cairde nó gaolta rud a bhféadfaí cur isteach orthu dá gceapfaí go raibh turais fada nó deacair.

Tríd is tríd, mar sin, beidh an measúnú ar an tionchar síceolaíoch ar dhaonra pobail dearfach ar an iomlán. Mar sin féin, caithfear a rá ach nach mothóidh daoine áirithe, go háirithe iad sin a gcaithfear a gcuid tithe a fháil go héigeantach, an tairbhe pobail.

Beidh tionchair fhéideartha na forbartha bóthair atá beartaithe sa chéim oibríochta dearfach den chuid is mó agus deiseanna suntasacha ann d'fheabhsuithe sláinte. Áirítear leo sin, ach níl siad teoranta dóibh, do rochtain fheabhsaithe ar sheirbhísí lena n-áirítear seirbhísí éigeandála, an fhéidearthacht le haghaidh forbairt shocheacnamaíoch leis na feabhsuithe sláinte gaolmhara. Éascóidh trasrian breise d'Abhainn na Gaillimhe a chuirfear ar fáil laghdú ar bhrú tráchta ar bhóithre lár na cathrach, agus beifear in ann spás bóthair a thabhairt amach i líonra na cathrach do mhodhanna iompair gan inneall, rud a éascóidh dá bhrí sin cur i bhfeidhm éifeachtach gach ceann de na gnéithe i Straitéis Iompair na Gaillimhe, eadhon feabhas ar iompar poiblí, bearta rothaíochta agus siúlóide agus tugtar deis chun feabhas a chur ar an tsláinte leis na deiseanna méadaithe i gcomhair aclaíochta. D'fheabhsódh an fhorbairt bóthair atá beartaithe tuilleadh rochtana ar chúram sláinte trí nascacht iompair phoiblí agus phríobháideach fheabhsaithe, agus d'fhéadfadh sé freagairt éigeandála níos tapúla agus níos sábháilte a éascú trí acmhainn agus athléimneacht fheabhsaithe bóthair.

18.6 Bearta maolaithe

18.6.1 Socheacnamaíocht

Tá na bearta maolaithe sonracha atá beartaithe le haghaidh na dtionchar socheacnamaíoch féideartha liostaithe i **dTáblaí 18.13** agus **18.14**, agus tá go leor acu áirithe i ndearadh na forbartha bóthair atá beartaithe. Ina measc sin tá soláthar saoráidí trasnaithe ag Bóthar Foráí Maola, Bóthar Throscaigh, Bearna go dtí Bóthar L1321 Mhaigh Chuilinn, acomhail Bhóthar na Ceapaí agus Bhóthar Bhaile an Mhóinín chun trasrianta coisithe agus/nó rothaithe na forbartha bóthair atá beartaithe a éascú. Moltar saoráidí trasnaithe do choisithe freisin ag ceann aistir ag Acomhal Bhóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 ag Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 (Acomhal Pháirc na Sceach) agus ag na ceangail sliosbhóthair le hAcomhal Bhóthar Áth Cinn an N84. Tá lána rothar beartaithe chun rochtain ar pháirceanna Lána na Muilleoirí agus Gort na Bró agus ag Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 a éascú.

Tá na bearta maolaithe sonracha seo a leanas beartaithe chun taitneamhacht turas, taitneamhacht a fheabhsú agus deighilt a íoslaghdú:

- Saoráidí trasrian coisithe a sholáthar ag acomhail agus bóithre beaga ag freastal ar phobail áitiúla faoin tuath
- Sciathadh amhairc sealadach a sholáthar ó oibreacha tógála ag Reilig Shéipéal San Séamus i bPáirc na Sceach agus Scoil Naomh Séamus, Páirc na Sceach

- Saoráid trasrian coisithe a sholáthar ag Acomhal Pháirc na Sceach le Bóthar Ceangail ó Thuaidh an N59 i rith tógála agus oibríochta
- Aon deighilt faidréiseach a sheachaint agus achar úsáide a íoslaghódú trí thrácht tógála den tSeanbhóthar
- Soláthar a dhéanamh do rochtain mhalartach feadh bhruach Abhainn na Gaillimhe, mar aon le réamhchomhairle a thabhairt do dhaoine a bheidh ag siúl, má bhíonn feidhm le srianta rochtana i ngeall ar thógáil an droichid coisithe
- Oibreacha tógála a chéimniú chun na tionchair ar imeachtaí rásaíochta a íoslaghódú ag Ráschúrsa na Gaillimhe
- Comharthaí treo a sholáthar i gcomhair rochtana ar áiteanna díolachán carranna agus d'Ionad Sórtála An Post ar Bhóthar Thuama an N83 i rith na tógála
- Saoráidí trasrian coisithe a sholáthar ag Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 i rith tógála agus oibríochta
- Cosán a sholáthar laistigh de theorainn na forbartha bóthair atá beartaithe feadh Bhóthar na Scoile, An Caisleán Gearr
- Comharthaí treo a sholáthar le haghaidh Páirc Gnó Chnoc Maoil Drise, lena n-áirítear ionad díolachán carranna atá lonnaithe anseo i rith na céime tógála
- Bearta a ghlacadh lena chinntiú nach n-úsáidtear cul-de-sac nó talamh in aice láimhe le haghaidh páirceáil neamhdhleathach sa chéim oibríochta

Lasmuigh de theorainn na forbartha atá beartaithe a bhaineann leis an bhforbairt bóthair féin atá beartaithe, moltar go nglacfadh na húdaráis iomchuí bearta chun an nascacht áitiúil a sholáthraítear a fheabhsú agus dá bharr sin a luach agus chomh inghlactha is atá sé don phobal áitiúil. Cé nach bhfuil sé riachtanach mar chuid den fhorbairt bóthair atá beartaithe cuirfidh sé buntáistí breise ar fáil don phobal. D'fhéadfaí píosaí caola a leathnú, faoi bhun an chaighdeáin de bhóithre tuaithe reatha sa chuid thiar den limistéar staidéir a áireamh leis na bearta sin. Leathnú cosán poiblí agus cosán rothaíochta atá áirithe sa dearadh lena chinntiú nach mbíonn siad seo scoite amach, ach go dtugann siad nascacht le saoráidí pobail agus le saoráidí eile do choisithe agus do rothaithe.

Éascóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe cur i bhfeidhm na mbeart siúlóide, rothaíochta agus iompar poiblí atá leagtha síos sa SIG. Leis an aistriú tráchta ón N6 reatha trí Chathair na Gaillimhe chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe beidh deis cosáin fheabhsaithe a chur ar fáil do choisithe agus do rothaithe, lena n-áirítear leanúnachas ag acomhail mhóra agus aistriú córa iompair chuig roghanna malartacha ar an gcarr príobháideach. Tá taitneamhacht turas siúlóide agus rothaíochta feabhsaithe ag brath ar na saoráidí oiriúnacha seo a bheith curtha ar fáil. Nuair a bheidh siad curtha i bhfeidhm, cuirfidh saoráidí den sórt sin feabhas suntasach ar thaitneamhacht turas do choisithe agus rothaithe mar aon le deighilt laghdaithe.

Mar a pléadh i **gCaibidil 15, Sócmhainní Ábhartha Neamhthalmhaíochta**, trasnaíonn an fhorbairt bóthair atá beartaithe Campas Spóirt OÉG ar tarbhealach. Cothófar rochtain theoranta ar fud an limistéir thógála ag saoráidí champas spóirt OÉG i rith na tógála.

Cuirfear saoráidí malartacha páirce ar fáil in ionad na bpáirceanna reatha a mbeidh tionchar díreach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe orthu. Áirítear leis na saoráidí páirc CLG 3G faoi shoilse agus limistéar traenála 3G faoi shoilse agus bonneagar láithreáin gaolmhar chun na páirceanna a dhraenáil agus troscán cosúil le fál/eangach chun an liathróid a stopadh. Trasnaíonn an fhorbairt bóthair atá beartaithe an puball spóirt reatha agus dá bharr sin bíonn tionchair dhíreacha acu ar an gceann thiar agus déanfar an mionathrú seo a leanas ar an bhfoirgneamh:

- déanfar an seomra gléasra reatha ar an taobh thiar, seomra feistis amháin, limistéar stórála amháin, limistéar meáchan amháin agus hallaí rochtana gaolmhara ar urlár na talún agus na leibhéil uachtaracha a scartáil
- athlonnófar an seomra gléasra thiar agus an trealamh gaolmhar atá ag gabháil leis
- tógfar agus déanfar athchumrú ar na ballaí inmheánacha agus seachtracha, ar an díon, agus an áit ina bhfuil na fuinneoga agus na doirse

Cuirfear stáblaí sealadacha ar fáil do Ráschúrsa na Gaillimhe nuair a bheidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe á tógáil go dtí go mbeidh Tollán Ráschúrsa na Gaillimhe críochnaithe agus nuair a bheidh na stáblaí buana tógtha.

18.6.2 An Ghaeilge

Is iad seo a leanas na bearta maolaithe atá molta chun an Ghaeilge a chosaint:

- Cuirfear gach fógra poiblí agus an nuacht is déanaí maidir le gach tionscadal poiblí ar fáil i nGaeilge agus i mBéarla
- Cé go bhfuiltear ag súil go mbeidh an chumarsáid ó lá go lá a bhainfidh le tógáil na forbartha bóthair atá beartaithe i mBéarla, beidh sé de chumas ag an bPríomhchonraitheoir cumarsáid agus comhfhreagras a dhéanamh trí mheán na Gaeilge agus acmhainní foirne dóthanach agus comhréireach a thabhairt chun déileáil le haon duine ar mian leis comhfhreagras agus cumarsáid a dhéanamh trí mheán na Gaeilge
- Luafar logainmneacha de réir an Ordaithe Logainmneacha iomchuí faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla 2003

18.6.3 Sláinte an Duine

Tá na bearta maolaithe atá beartaithe le haghaidh cáilíocht an aeir, torann, uisce agus ithreacha sonraithe i **gCaibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht, Caibidil 10, Hidrigeolaíocht, Caibidil 11, Hidreolaíocht, Caibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid agus Caibidil 17 Torann agus Creathadh** agus tá cuntas thíos ar na príomhbhearta maolaithe a bhaineann le sláinte an duine agus tá siad le fáil freisin sna caibidlí faoi seach atá liostaithe thuas. Déanfar rialú dóthanach ar chur i bhfeidhm na mbearta maolaithe seo, na n-astaíochtaí, lena n-áirítear aer agus torann lena chinntiú nach mbeidh aon tionchar tromchúiseach acu ar shláinte an duine.

18.6.3.1 Torann

I measc na bpríomh-bheart maolaithe torainn tá siad seo a leanas:

- Dromchla Bóthair Torannlaghdaitheach
- Bacainní Torainn a úsáid mar atá mionsonraithe i **dTábla 17.14**
- Bearta rialaithe le haghaidh oibreacha tógála. I measc na mbearta rialaithe torainn a bhreithneofar tá gléasra ciúin, imfháluithe agus sciathadh timpeall ar fhoinsí torainn, ag cur teorann le huaireanta oibre agus le monatóireacht ar thorann. Iarrfar ar an gconraitheoir réamh-mheastacháin torainn le linn tógála a dhéanamh sula dtosófar ar na hoibreacha agus na bearta rialaithe torainn is oiriúnaí a chur i bhfeidhm ag brath ar an leibhéal laghdú torainn a bheidh riachtanach ag aon láthair amháin. Beidh sé de dhualgas ar an gConraitheoir a bheidh i mbun na n-oibreacha tógála bearta sonracha um laghdú torainn a ghlacadh agus cloí leis na moltaí in *BS 5228-1:2009+AI:2014 Cód Cleachtais um Rialú Torainn agus Creathaidh ar Láithreáin Thógála agus Oscailte - Torann* agus Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Astaíocht Torainn ó Threalamh a Úsáidtear Lasmuigh), 2001
- Déanfar an obair thógála den chuid is mó i rith an lae ó Luan go hAoine. Beidh gá le ragobair a dhéanamh (lena n-áirítear an deireadh seachtaine) agus sealanna oibre istoíche ag céimeanna criticiúla den tionscadal. Thar an gcéim thógála a mheastar a thógfaidh 36 mí beidh suas le 10 seachtaine d'obair istoíche feadh chodanna difriúla den fhorbairt bóthair atá beartaithe go príomha chun oibreacha droichid a éascú ar bhóithre reatha
- I rith chéim na tógála déanfar monatóireacht ar thorann ag na suíomhanna leochaileacha is gaire lena chinntiú nach sárófar teorainneacha torainn ón tógáil a bhfuil cuntas orthu i **dTábla 17.1 de Chaibidil 17, Torann agus Creathadh**. Moltar go ndéanfaí iniúchtaí ar rialú torainn ag eatraimh rialta ar feadh an chláir tógála, mar chuid de bhainistiú torainn agus creathaidh thógáil na forbartha bóthair atá beartaithe a leagfar síos i gceanglais an chonartha tógála
- I dtéarmaí rialú dearadh pléisce, gheofar treoir shonrach ó na moltaí atá in *BS 5228-2:2009+AI:2014 Cód Cleachtais um Rialú Torainn agus Creathaidh ar Láithreáin Thógála agus Oscailte – Creathadh* maidir le hoibríochtaí pléisce i dteannta teicnící rialaithe pléisce arna n-úsáid ag an gconraitheoir. Déan tagairt do **Chaibidil 17, Torann agus Creathadh** chun tuilleadh sonraí a fháil
- I gcás go mbíonn duine míchompordach mar gheall ar na leibhéil chreathaidh, d'fhonn tionchair den sórt sin a íoslaghdú, cuirfear na bearta seo a leanas i bhfeidhm i rith na tréimhse tógála:
 - Bunófar clár cumarsáide soiléir chun áitritheoirí na bhfoirgneamh in aice láimhe a chur ar an eolas sula gcuirfear tús le haon oibreacha a d'fhéadfadh cur isteach ar dhaoine agus a bhféadfadh leibhéil chreathaidh éirí as a d'fhéadfadh leibhéil inbhraite a shárú. Beidh cineál agus fad na n-oibreacha leagtha síos go soiléir i ngach ciorclán cumarsáide
 - Bainfear úsáid as modhanna oibreacha nach bhfuil chomh dian agus/nó míreanna gléasra eile, nuair is féidir
 - Cuirfear scoiteacht chreathaidh iomchuí i bhfeidhm ar an ngléasra, nuair is féidir

- Suiteálfar trinsí gearrtha chun cosán tarchurtha an chreathaidh a scoitheadh nuair is gá
- I gcás carnadh tionchair nó oibreacha scartála mar shampla, breithneofar laghdú san fhuinneamh ionchuir de réir gach buille nuair is gá
- Déanfar monatóireacht ag foirgnimh leochaileacha aitheanta, áit a bhféadfadh na hoibreacha beartaithe a bheith ag na luachanna do theorainn creathaidh nó iad a shárú fiú
- Tairgfear suirbhéanna ar riocht réadmhaoine do gach foirgneamh i bhfoisceacht 50m de theorainn na forbartha atá beartaithe agus dóibh siúd atá i bhfoisceacht 150m de na hoibreacha pléisce atá beartaithe feadh na forbartha bóthair atá beartaithe. Déanfar suirbhéanna ar riocht foirgneamh freisin ag foirgnimh agus struchtúir a meastar iad a bheith oiriúnach i gcoibhneas lena ngaireacht do na hoibreacha.

18.6.3.2 Aer

Áirítear na nithe seo a leanas le cur i bhfeidhm ‘maolú caighdeánach d’aer’ mar a luaitear sna Treoirlínte TII:

- Gníomhaíochtaí créfoirt nochta agus bóithre tarlaithe láithreáin a spraeáil i rith aimsir thirim
- Níochán rothaí a sholáthar ag pointí sceite
- Rialú luasanna feithiclí agus srianta luais. Tá sé beartaithe go ndéanfaí trácht súimh a shrianadh go 20km/u. Cuideoidh sé sin chun ath-fhuaidreán deannaigh a íoslaghdú
- Bóithre dromchla crua a scuabadh

Ina theannta sin, cuirfear na bearta seo a leanas i bhfeidhm:

- Cuirfidh an Conraitheoir straitéis cumarsáide poiblí i bhfeidhm ina dtabharfar cuntas ar na nósanna imeachta chun baill den phobal a chur ar an eolas faoi ghníomhaíochtaí a d’fhéadfadh a bheith suaiteach, tá tuilleadh sonraí in **Aguisín A.7.5 Plean Bainistíochta Comhshaoil Tógála**. Áirítear leis an aguisín seo freisin sonraí maidir le clár gearán a chuirfear i bhfeidhm i rith chéim na tógála
- Beidh astaíochtaí sceite ó fheithiclí a bheidh ag obair laistigh den láithreán, lena n-áirítear truicail, tochtóirí, gineadóirí díosail nó trealamh gléasra eile, á rialú ag an gconraitheoir trí sheirbhísiú rialta ar innealra
- I rith aimsir thirim nó nuair a bheidh sé gaofar tráth a mbeidh deannach níos fairsinge, déanfar limistéir thógála agus feithiclí a bheidh ag seachadadh ábhar a d’fhéadfadh deannach a chruthú a spraeáil le huisce, de réir mar is cuí
- Cuirfear limistéir ina láimhseálfar agus ina ndéanfar stoc-charnadh ar ábhair ar shiúl ó phríomhbhealaí isteach an láithreáin. Beidh na limistéir sin deartha freisin chun a nochtadh ar ghaoth a íoslaghdú – coinneofar gach stoc-charn ag an airde phraiticiúil is lú le fánaí réidhe
- Ní dhéanfar aon stoc-charnadh fadtéarmach ar an láthair agus íoslaghdófar an t-am stórála

- Déanfar airde titime ábhar ó ghléasra go gléasra nó ó ghléasra go stoc-charn a íoslaghú
- Úsáidfear sochtadh uisce i rith scartáil foirgneamh
- Lonnófar gléasra baisceála brúite agus coincréite chomh fada ó ghabhdóirí leochaileacha agus is féidir go praiticiúil. Cumhdófar gach bosca stórála agus pointe aistrithe. Feistefar sadhlanna le cúlscagairí aer-scairde
- Cuirfear sciathadh deannaigh ag suíomhanna ina bhféadfadh tionchar a bheith ar cháilíocht an aeir i rith chéim na tógála, i.e. ag suíomhanna ina bhfuil gabhdóirí leochaileacha lonnaithe i bhfoisceacht 100m de na hoibreacha
- Is rud tábhachtach freisin é feasacht fostaithe ionas go bhféadfar deannach a rialú ar aon láthair. Cinntíonn oiliúint foirne agus bainistiú stuama oibríochtaí go gcuirfear gach modh sochta deannaigh i bhfeidhm agus go ndéanfar cigireacht leanúnach orthu
- Déanfar monatóireacht ar theistíocht deannaigh ag roinnt suíomhanna gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe. Déanfar an mhonatóireacht ar a laghad ar bith ag an dá ghabhdóir leochaileacha is gaire ag suíomhanna áit ina bhfuil oibreacha ar scála ‘ollmhór’ beartaithe fad is a bheidh oibreacha ag tarlú in aice láimhe, tagair do **Chuid 16.5.3.1 de Chaibidil 16, Cáilíocht an Aeir agus an Aeráid**

18.6.3.3 Uisce agus Ithir

I measc na bpríomh-bheart uisce agus ithreach chun truailliú, tuilte agus éilliú ithreach a chosc tá na nithe seo a leanas:

- Ionchorpraíodh bearta i ndearadh na forbartha bóthar atá beartaithe a thabharfaidh cosaint do cháilíocht uisce agus ithreacha agus a chuirfidh cosc ar aon tuilte suntasacha, rud lena seachnófar aon tionchair shláinte fhéideartha
- I rith na tógála cuirfidh an conraitheoir Plean Bainistíochta Comhshaoil Tógála i bhfeidhm mar atá leagtha síos in **Aguisín A.7.5**

18.6.3.4 Scartálacha agus Fáil Réadmhaoine - Tionchair Síceolaíochta

Sa chás go gceadóidh an Bord Pleanála an Scéim Bóithre Cosanta agus an Scéim Mótarbhealaí agus go gceadófar sin faoi Alt 51 d’Acht na mBóithre 1993 (arna leasú) agus faoi réir maoiniú a bheith ar fáil, seirbheálfar Fógra Gnóthaíochta³¹ ar dtús báire ar úinéirí, ar léasaithe agus ar áititheoirí na dtithe cónaithe agus na maoine tráchtála a bheidh le ceannach, laistigh de sé mhí ó thiochfaidh an scéim i bhfeidhm, sin mura mbeidh iarratas déanta ar Athbhreithniú Breithiúnach, agus sa chás sin déanfar an Fógra Gnóthaíochta a sheirbheáil de réir fhorálacha Alt 217 (6A) den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 mar atá curtha isteach ag an Acht um Orduithe Ceannaigh Éigeantaigh (Teorainneacha Ama a Fhadú) 2010. Is é/í an t-eadránaí maoine a chomhaontóidh nó a chinnteoidh cúiteamh chomh luath agus is féidir ach

³¹ Iarrann an fógra seo ar úinéirí talún a n-éileamh ar chúiteamh do thalamh atáthar a thógáil faoin Scéim Bóithre Cosanta nó an Scéim Mótarbhealaí a chur isteach. Seo é an chéad chéim chun réadmhaoine agus talamh a cheannach.

a ndéanfar an Fógra Gnóhaíochta a sheirbheáil. Ach a mbeidh an cúiteamh comhaontaithe nó cinntithe agus teideal sásúil tugtha, féadfar íocaíocht i bpáirt a dhéanamh agus féadfaidh an t-éilitheoir fanacht ar feadh tréimhse chomhaontaithe sa mhaoín a bheidh le ceannach. Leis sin cuirfear deireadh leis an éiginnteacht a bheidh ar an éilitheoir agus éascóidh sé socruithe a bheidh á ndéanamh, chomh luath agus is féidir, chun maoin eile a chinntiú dó féin.

18.7 Tionchair Iarmharacha

18.7.1 Socheacnamaíocht

18.7.1.1 Saintréithe turais

A luaithe is a bheidh sé i mbun oibre, beidh tionchar iarmharach dearfach suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe sa mhéid is a bhainfidh sé le nascacht níos fearr ar fud na cathrach agus níos faide ó bhaile, lena n-áirítear chuig bóithre náisiúnta trí na hacmhail atá áirithe mar chuid den fhorbairt bóthair atá beartaithe. Uasmhéadófar leis sin an t-aistriú ar ghluaiseachtaí traschathrach chuig an mbonneagar nua bóthair, rud a thabharfaidh tuilleadh spáis i lár na cathrach mar atá sé agus do bhruachbhailte taobh istigh ón brú tráchta de bharr tráchta a bhíonn ag iarraidh droichead i lár na cathrach a rochtain le dhul trasna Abhainn na Gaillimhe. Tá na tionchair iarmharacha a bhaineann le gach tionchar aitheanta agus an cineál tionchair liostaithe sa cholún deiridh de **Thábla 18.14** agus **Tábla 18.15**.

18.7.1.2 Taitneamhacht

Beidh tionchar iarmharach dearfach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar thaitneamhacht turais ar fhorbairt de bhóithre na cathrach trí aistriú tréthrachta agus trácht eile a spreagadh, rud a laghdóidh an brú tráchta go háirithe ag acmhail mhóra. Aistrefar cuid den trácht chuig bóithre artaireacha ag ceangal le hacmhail ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe, ach ar an iomlán tabharfaidh an laghdú ar thrácht ar na mór-bhóithre artaireacha cúnaimh dearfach iarmharach don turas agus do thaitneamhacht ghinearálta sa chathair. Beidh buntáistí ar leith ann do choisithe agus do rothaithe toisc go bhféadfaidh an t-aistriú tráchta go dtiocfaidh feabhas ar shaoráidí ábhartha in éineacht le deiseanna i gcomhair tuilleadh iompar poiblí mar atá beartaithe i Straitéis Iompair na Gaillimhe.

Fágann patrún forbairt chónaithe i limistéar an staidéir go mbeidh tionchar díreach ag tógáil na forbartha bóthair atá beartaithe ar chuid mhór de réadmhaoín chónaithe i roinnt áiteanna. Ar ndóigh ní bheidh aon dul as ach an tionchar diúltach suntasach a bheidh aige ar fhorbairt na dteaghlach a gcuirfidh ceannach éigeantach isteach orthu. Toisc go bhfuil an cion de réadmhaoín atá le ceannach nó le scartáil ag trí láthair ard i gcoibhneas le líon iomlán na réadmhaoine sa cheantar sin, d'fhéadfadh tionchar iarmharach diúltach suntasach tarlú ag leibhéal pobail do na teaghlaigh sin a bheidh fágtha.

Beidh tionchar taitneamhachta iarmharach suntasach ar chuirteoirí chuig Caisleán Mhionlaigh ar bhruach thoir na habhann mar gheall ar Dhroichead Abhainn na Gaillimhe. Beidh na tionchair iarmharacha ar Champas Spóirt OÉG fós an-

suntasach in éagmais Máistirphlean nua Spóirt don Ollscoil. Beidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe ardaithe thar an gCampas Spóirt, ag baint amach an dá pháirc de mhéid páirc iomlán CLG féarbhunaithe gainimh atá suite sa lár. Ag teacht leis sin déanfar athrú ó bhonn ar chomhthéacs reatha shocrú agus chúirtealaíste na n-áiseanna feistis reatha. Dá mbeadh leibhéal cuí de mháistirphleanáil agus d'fheidhmiú na nithe seo a leanas laghdófaí an tionchar iarmharach go dtí cearn measartha:

1. Teastóidh Plean nua Spóirt ón gCampas agus straitéis chun na páirceanna a bheidh bainte amach a lonnú áit éigin eile agus Ardán Spóirt coimhdeach. Ní mór dó sin a bheith ag teacht le fíis straitéiseach foriomlán na hOllscoile i dtaca le spóirt
2. Caithfear saoráidí den chineál céanna nó saoráidí feabhsaithe a chur in áit na bpáirceanna spóirt reatha a bhainfear agus beifear in ann úsáid níos déine a bhaint as lorg an champais laghdaithe a bheidh fágtha
3. Caithfear fónais, bóithre agus bealaí isteach agus amach timpeall an Champais a phleanáil as an nua le comhtháthú an athuair leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe
4. Caithfear na páirceanna spóirt a bheidh fágtha a mhúnlú as an nua chun freastal ar an úsáid níos déine a bhainfear as an lorg Campais reatha
5. Caithfear suíomh tírdhreacha an Champais reatha a fhorbairt mar scáth d'éifeachtaí amhairc Dhroichead Abhainn na Gaillimhe atá beartaithe ó na páirceanna máguaird
6. Caithfear saoráidí tacaíochta coimhdeacha cosúil leis an gcarrchlós agus saoráidí feistis a athmhúnlú

Ní féidir measúnú a dhéanamh ar an tionchar iarmharach ar Champas Spóirt OÉG tar éis an chuitimh toisc go bhfuil an cúiteamh atá le comhaontú mar chuid de fháil na talún lasmuigh de raon feidhme an phróisis MTT.

18.7.1.3 Deighilt sa Phobal

Nuair a aistreofar tréthracht agus trácht eile ó limistéir níos lárnaí den chathair beidh spás ann le haghaidh saoráidí trasnaithe feabhsaithe agus nua do choisithe agus do rothaithe ag teacht le Straitéis Iompair na Gaillimhe. Tá saoráidí trasnaithe áirithe freisin d'acomhail idir bóithre náisiúnta, tánaisteacha agus áitiúla agus an fhorbairt bóthair atá beartaithe. De bharr na saoráidí sin laghdófar aon tionchar iarmharach a bheidh ag eascairt as deighilt i ngeall ar an bhforbairt bóthair féin.

18.7.1.4 Geilleagrach

Cuideoidh an nascacht fheabhsaithe chun forbairt gheilleagrach a spreagadh agus beidh sé de chumas earnáil na turasóireachta a fhorbairt in Iarthar Chontae na Gaillimhe. Beidh tionchar iarmharach dearfach suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe dá bharr sin. Fágfaidh an fháil a bheidh ar naisc idir an fhorbairt bóthair atá beartaithe agus páirceanna gnó reatha in iarthar, agus go háirithe in oirthear, na cathrach go mbeidh tionchar eacnamaíoch an-suntasach, agus i roinnt cásanna, an-trom aige i ngeall ar rochtain fheabhsaithe ar na gnóthaí sin. Mar sin

féin, beidh tionchar díreach ag bealach na forbartha bóthair atá beartaithe ar roinnt gnóthaí agus gheofar cúpla ceann acu sin nó déanfar a gcuid oibríochtaí reatha a mhodhnú. Gabhfar i ngleic leis na tionchair dhiúltacha sin mar chuid den phróiseas fála talún agus den chúiteamh airgeadais.

18.7.2 An Ghaeilge

Táthar ag súil go mbeidh tionchar iarmharach Dearfach Measartha ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar stádas na Gaeilge mar theanga phobail laistigh de limistéar Ghaeltacht na Gaillimhe.

18.7.3 Sláinte an Duine

18.7.3.1 Cosaint Sláinte

Ó pheirspictíocht pobail trí chéile, d'fhéadfadh buntáistí a bheith ag baint leis ó thaobh cosaint sláinte an duine. Tagann na buntáistí sin chun cinn ó laghduithe foriomlána ar leibhéil torainn i limistéir faoi fhoirgnimh agus ar fheabhsúcháin fhéideartha i gcáilíocht an aeir sna limistéir sin. Ach faraor, beidh tionchair dhiúltacha aige ar dhaoine mar gheall ar chomh gar is atá siad don fhorbairt bóthair atá beartaithe. Fágfaidh cur i bhfeidhm na mbeart maolaithe tionchar measartha dearfach iarmharach.

Ar an gcaoi chéanna, ó thaobh sláinte shíceolaíoch de tríd is tríd ó pheirspictíocht an phobail de meastar go mbeidh tionchar dearfach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Arís, tá daoine ann a bhféadfadh tionchar tromchúiseach a bheith ag an bhforbairt orthu agus an dream is mó acu sin ná iad sin a bhfaighfear a gcuid tithe ar bhonn éigeantach. Beidh an tionchar iarmharach dearfach.

18.7.3.2 Feabhsúcháin Sláinte

D'fhéadfadh feabhsúcháin sláinte a bhaineann leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe tarlú. Ina measc sin tá an cumas maidir le forbairt gheilleagrach mar aon le turasóireacht rud a bhfuil baint aige freisin le feabhas ar an tsláinte. D'fhéadfadh feabhas teacht ar shláinte sóisialta freisin le laghdú ar dhífhostaíocht agus go háirithe dífhostaíocht fhadtéarmach. Má tharlaíonn rud mar sin d'fhéadfadh buntáistí eile a bheith ag gabháil leis lena n-áirítear neamhionannas laghdaithe sa tsochaí. D'fhéadfadh deis níos mó a bheith ann freisin i gcomhair aclaíochta. D'fhéadfadh laghdú teacht ar thimpistí tráchta agus laghdú dá réir sin ar bhásmhaireacht agus ar ghalracht. D'fhéadfadh idirghníomhú sóisialta feabhsú de bharr é a bheith níos éasca dul isteach agus amach as an gcathair. Leis sin freisin beidh rochtain níos tapúla agus níos iontaofa ar sheirbhísí éigeandála cosúil le hotharcharranna. Beidh an tionchar iarmharach dearfach.

18.7.3.3 Rochtain Fheabhsaithe ar Sheirbhísí

D'fhéadfadh feabhas suntasach teacht ar an rochtain ar sheirbhísí. Baineann na buntáistí atá leis sin le háitritheoirí Chathair na Gaillimhe agus lasmuigh de. Nuair a bheidh rochtain níos éasca ar an líonra bóthair náisiúnta beidh fáil níos mó ar

sheirbhísí náisiúnta cosúil le ospidéal mhóra agus rudaí eile. D'fhéadfadh daoine atá ina gcónaí siar ón gcathair buntáiste a bhaint as sin, fiú daoine chomh fada siar le Conamara. Nuair a laghdófar an trácht i limistéir faoi fhoirgnimh i gCathair na Gaillimhe beidh rochtain níos éasca ar sheirbhísí miondíola, pictiúrlanna, bialanna agus ar sheirbhísí eile. D'fhéadfadh sé freisin daoine lasmuigh de Ghailimh a spreagadh, nach bhfuil sé de mhisneach acu faoi láthair dul isteach sa chathair mar gheall ar thrácht, cuairt a thabhairt ar an gcathair agus na seirbhísí a rochtain. Beidh an tionchar iarmharach an-dearfach.

18.7.4 Tionchair Charnacha

Sainítear tionchair charnacha mar theaghlaim de chuid mhaith tionchair bheaga lena gcruthaítear tionchar amháin, níos mó agus níos suntasaí (NRA, 2009 agus EPA 2017). Breithnítear le tionchair charnacha na brúnna reatha ar an timpeallacht nádúrtha mar aon le forbairtí atá ar siúl agus á bpleanáil.

I ndiaidh athbhreithniú ar na tionscadail thiomanta agus ar na comhaid phleanála le haghaidh Comhairle Chontae agus Cathrach na Gaillimhe, rinneadh measúnú ar thionchair charnacha na forbartha bóthair atá beartaithe ar dhaoine, ar an daonra agus ar shláinte an duine leis na nithe seo a leanas:

- Na cláir phleanála le haghaidh Comhairle Chontae agus Cathrach na Gaillimhe
- Tionscadal Bóthair M17 ó Ghailimh go Tuaim (i mbun oibre)
- Tionscadal Bóthair N18 ó Órán Mór go dtí an Gort (i mbun oibre)
- Seachbhóthar N83 Thuama (i mbun oibre)
- Mótarbhealach M6 (i mbun oibre)
- Limistéar Seirbhíse Mótarbhealach an M6 (Acomhal Ráth Mhuirisín) (réamhphleanáil)
- Tionscadal Bóthair an N59 ó Mhám go hUachtar Ard (toilithe agus réamh-thógáil)
- Tionscadal Bóthair Sheachbhóthar Mhaigh Cuilinn N59 (toilithe agus réamh-thógáil)
- Síneadh ar Chalafort Chuan na Gaillimhe (céim phleanála)
- Straitéis Iompair na Gaillimhe (SIG), ina n-áirítear iad seo a leanas:
 - Imscrúdú ar láithreáin ionchasacha ar an taobh thoir den chathair i gcomhair áiseanna Páirceála agus Taistil
 - Glasbhealach Bhearna
 - Glasbhealach ó Ghailimh go hUachtar Ard (cuid den Ghlasbhealach ó Ghailimh go dtí An Clochán)
 - Glasbhealach ó Chathair na Gaillimhe go hÓrán Mór (cuid den Rotharbhealach ó Ghailimh go Baile Átha Cliath)
- Plean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2017 – 2023
- Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015 – 2021
- Plean Limistéir Áitiúil Bhearna 2007 – 2017

- Plean Limistéir Áitiúil na Gaeltachta, 2008 – 2018
- Plean Straitéiseach Údarás na Gaeltachta, 2014 – 2017
- Phlean Ceantair Áitiúil na nArdán 2018 – 2024

Níor sainaithníodh aon tionscadail nó pleananna seachas iad sin atá liostaithe sa chaibidil seo mar chinn a bhféadfadh tionchair charnacha a bheith acu.

18.7.4.1 Socheacnamaíocht

Cuirfidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe feabhas ar inrochtaineacht i gCathair na Gaillimhe agus chuig/ó Chathair na Gaillimhe agus ar nascacht idir limistéir lasmuigh den chathair lena n-áirítear Conamara, an tOirthear agus an tIarthuaisceart. Mar gheall air sin, d'fhéadfadh tionchair dhearfacha suntasacha a bheith ag an bhforbairt a rachaidh chun tairbhe forbairt réigiúnach agus gheilleagrach, lena n-áirítear turasoíreacht. Beidh tionchar socheacnamaíoch dearfach trí chéile ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe leis na tionscadail bóthair beartaithe atá liostaithe thuas agus Tionscadal Chuan na Gaillimhe atá beartaithe.

D'fhéadfadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe forbairt nua fhisiceach thráchtála nó thurasóireachta a spreagadh freisin. Bheadh na forbairtí sin faoi réir measúnú pleanála ag cur san áireamh na cuspóirí atá leagtha síos i bPleananna Forbartha Chathair agus Chontae na Gaillimhe chun forbairt a chomhdhlúthú agus chun soláthar a dhéanamh d'fhorbairt inbhuanaithe chothrom. Beidh siad faoi réir Measúnú Iomchuí chun aon tionchar tromchúiseach ar tírdhreacha leochaileacha agus ar ghnáthóga nádúrtha a sheachaint. Beidh feidhm ag na breithniúcháin sin freisin don limistéar tuaithe timpeall na cathrach, ag tabhairt ar aird go n-úsáidfear an fhorbairt bóthair atá beartaithe le haghaidh cuid de na haistir chomaitéireacha mar aon le turais réigiúnacha. Is tionchar dearfach suntasach é aistriú roinnt de na turais sin chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar shiúl ón N6 reatha, ach déanfar monatóireacht ar aon tionchair charnacha ar phatrúin lonnaíochta agus rachfar i ngleic leo sin i bpleananna forbartha agus i bpleananna limistéir áitiúla amach anseo.

Tabharfaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe deis chun Straitéis Iompair na Gaillimhe a chur i bhfeidhm go hiomlán agus chun soláthar a dhéanamh le haghaidh iompar poiblí feabhsaithe agus le haghaidh áiseanna do choisithe agus do rothaithe. Mar shampla, leis an trácht laghdaithe ar an N6 reatha beidh deis ann leanúnachas na lánáí rothaíochta a fheabhsú go mór, lena n-áirítear ag aomhail, agus níos mó trasrianta do choisithe a chur isteach, agus an tionchar ar shreabhadh tráchta a íoslaghdú. Chomh luath is a bheidh sé curtha i bhfeidhm, beidh tionchar an-suntasach aige sin ar shábháilteacht agus ar an sásamh a bhainfidh coisithe agus rothaithe as turais, agus ar an gcaighdeán comhshaoil tríd is tríd má chuidíonn sé sin le haistriú córa iompair ó fheithiclí. Mar achoimre, tá tionchair charnacha na dtionscadal agus na bpleananna atá liostaithe thuas i gcomhar leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe dearfach.

18.7.4.2 An Ghaeilge

Agus an fhorbairt bóthair atá beartaithe breithnithe ag teacht le pleananna nó tionscadail eile ábhartha a sainaitníodh thuas, meastar nach mbeidh aon tionchar carnach diúltach suntasach aige ar stádas na Gaeilge mar theanga pobail.

18.7.4.3 Sláinte an Duine

Ní mheastar go mbeidh aon tionchar carnach diúltach ar shláinte an duine. Ní bheidh aon tionchar carnach torainn nó caighdeán aeir ag na tréimhsí idir na tionscadail atá nótaíte thuas agus an fhorbairt bóthair atá beartaithe. D'fhéadfadh sé tarlú go rachadh agaí taistil laghdaithe agus níos lú moille gan choinne chun tairbhe sláinte síceolaíoch daoine. Ní féidir ach féachaint go dearfach ó pheirspictíocht sláinte an duine de ar aon tionscadail a fhágann go mbeidh bóithre níos sábháilte agus go laghdófar an dóchúlacht go dtarlóidh timpistí bóthair. Déantar measúnú breise thíos ar bhuntáistí carnacha sláinte na forbartha bóthair atá beartaithe le SIG.

Líon na dtairbhí carnach sláinte le Straitéis Iompair na Gaillimhe

Rinneadh measúnú ar thairbhí carnacha sláinte na forbartha bóthair atá beartaithe le SIG trí Shamhail Réigiúnach an Iarthair a úsáid chun roinnt de na tionchair sláinte, inrochtaineachta agus cuimsiú sóisialta a thomhas ar bhonn cainníochtúil a luaithe is a bheadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe agus SIG curtha i bhfeidhm go hiomlán.³²

Anailís ar Ghníomhaíocht Choirp

Tugtar le fios sa mheasúnú go méadófar de thart ar 21% rothaí líon iomlán na ndaoine a bheidh ag rothaíocht, thar thréimhse 24 uair an chloig, i gCathair na Gaillimhe, mar gheall ar chur i bhfeidhm Straitéis Iompair na Gaillimhe agus na feabhsúcháin ghaolmhara ar an mbonneagar rothaíochta. Mar thoradh ar an méadú seo ar líon na rothaithe ní bheidh an baol maidir le bás roimh am chomh mór dóibh siúd atá ag tosú amach ag rothaíocht agus nach mbíonn i mbun aclaíochta go rialta. I gcomparáid leis sin, tugann na torthaí ón measúnú le fios go bhfuiltear ag súil go dtiocfaidh laghdú imeallach ar thurais coisithe (turais ina n-úsáidtear siúl amháin chun dul ón mbunphointí go ceann scríbe) i gCathair na Gaillimhe (níos lú ná laghdú 1%) thar an tréimhse iomlán 24 uair an chloig. Tiocfaidh an laghdú ar ghníomhaíocht coisithe i gCathair na Gaillimhe mar thoradh ar dhaoine a bheidh ag athrú chuig rothaíocht nó a bheidh ag úsáid seirbhísí iompair phoiblí feabhsaithe a cuireadh i bhfeidhm mar chuid de Straitéis Iompair na Gaillimhe.

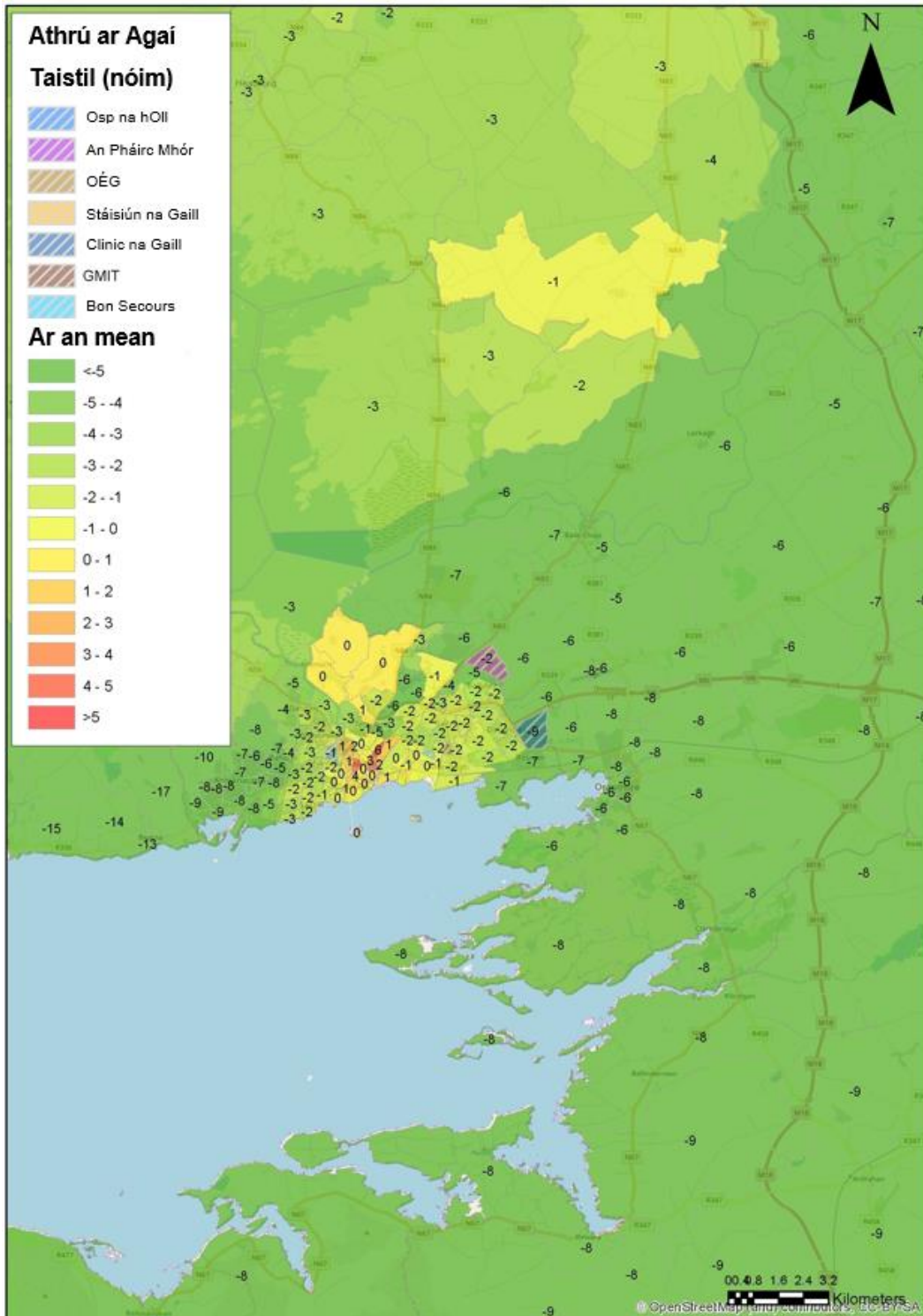
Anailís Inrochtaineachta

Cinneadh na hathruithe ar inrochtaineacht le haghaidh príomháiteanna crios ar chrios. Rinneadh é sin trí leas a bhaint as léiriú físiúil de na hathruithe in agaí turais idir na Cásanna ‘Gan Dada a Dhéanamh’ agus ‘Déan Rud Éigin’ le haghaidh rogha,

³² Ba cheart a thabhairt ar aird go léiríonn an anailís sin measúnú ar na gnéithe sin a bhaineann le Sláinte, Inrochtaineacht agus Cuimsiú sóisialta ar féidir iad a thomhas ag úsáid samhailthorthaí ón WRM. Dá bhrí sin, níl na torthaí sin ionadaíoch do na buntáistí/míbhuntáistí go léir a bheidh mar thoradh ar chur i bhfeidhm SIG faoi na catagóirí sin.

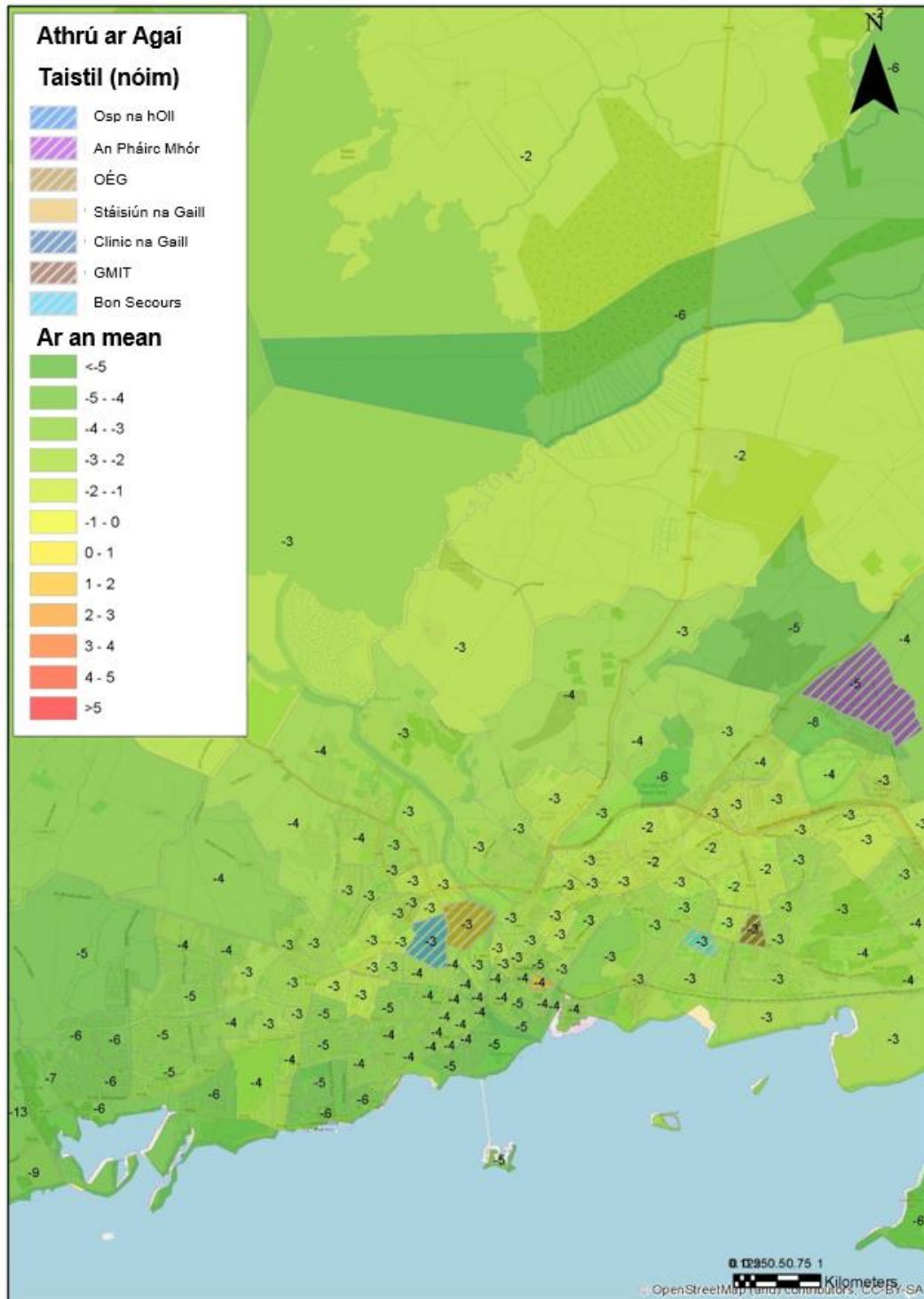
iompar poiblí agus an carr príobháideach. Léirítear i **bplátaí 18.4** go **18.6** thíos na hathruithe ar thréimhsí taistil (ar an meán) atá riachtanach chun dul isteach in OÉG, Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe & Mhaigh Eo, Ospidéal na hOllscoile, Gaillimh, Clinic na Gaillimhe, Bons Secours agus na heastáit tionsclaíocha ag Baile an Bhriotaigh agus an Pháirc Mhór nuair a bheidh Straitéis Iompair na Gaillimhe curtha i bhfeidhm le haghaidh carranna, rothaíochta agus iompar poiblí. Léirítear i **bplátaí 18.4** go mbíonn laghdú ar thréimhsí taistil i gcarranna i bhformhór criosanna, go ginearálta. Tá líon beag criosanna áfach, i lár na cathrach den chuid is mó, a bhfuiltear ag súil go méadófar tréimhsí taistil i gcarranna iontu chun príomhláithreáin a rochtain. Tá sé sin amhlaidh mar gheall ar bhearta tosaíochta um iompar poiblí, cosúil le srianta ar fheithiclí príobháideacha ar Dhroichead na mBradán, rud a fhágann go bhfuil sé níos deacra na ceantair sin a rochtain i gcarr.

Pláta 18.4: Athruithe ar Inrochtaineacht Carranna

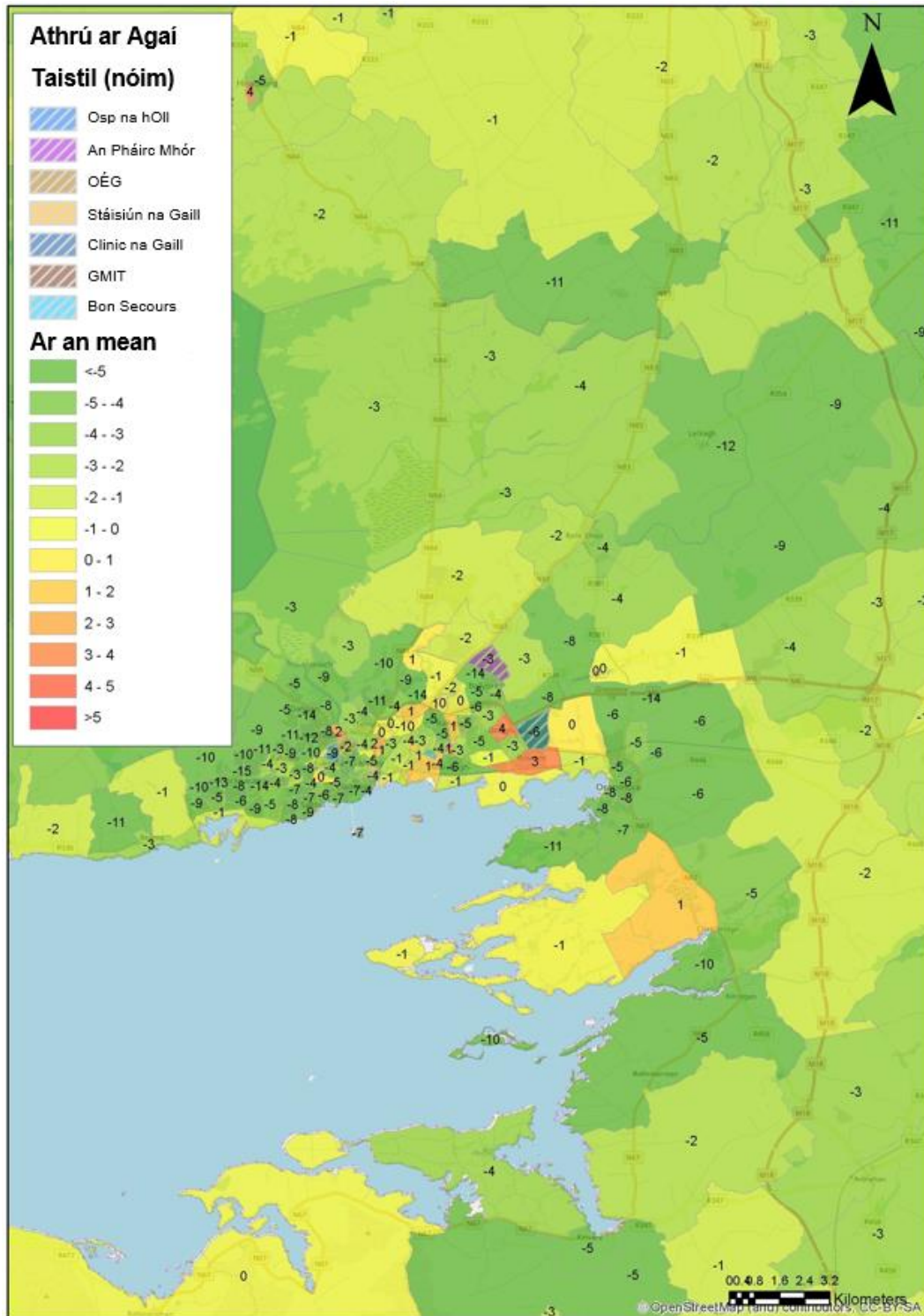
Léirítear i **Pláta 18.5** go bhfeabhsófar tréimhsí taistil rothaíochta.

Pláta 18.5: Athruithe ar Inrochtaineacht Rothaíochta

Léirítear i **Pláta 18.6** go dtagann laghdú ar thréimhsí taistil an iompair poiblí i bhformhór criosanna, go ginearálta. Tá líon beag criosanna áfach a bhfuiltear ag ceapadh go méadófar tréimhsí taistil in iompar poiblí iontu toisc nach mbeidh freastal chomh díreach orthu le hiompar poiblí a luaithe is a chuirtear na hathruithe ar bhealaí bus mar atá beartaithe mar chuid de Straitéis Iompair na Gaillimhe i bhfeidhm.

Pláta 18.6: Athruithe ar Inrochtaineacht an Iompair Phoiblí

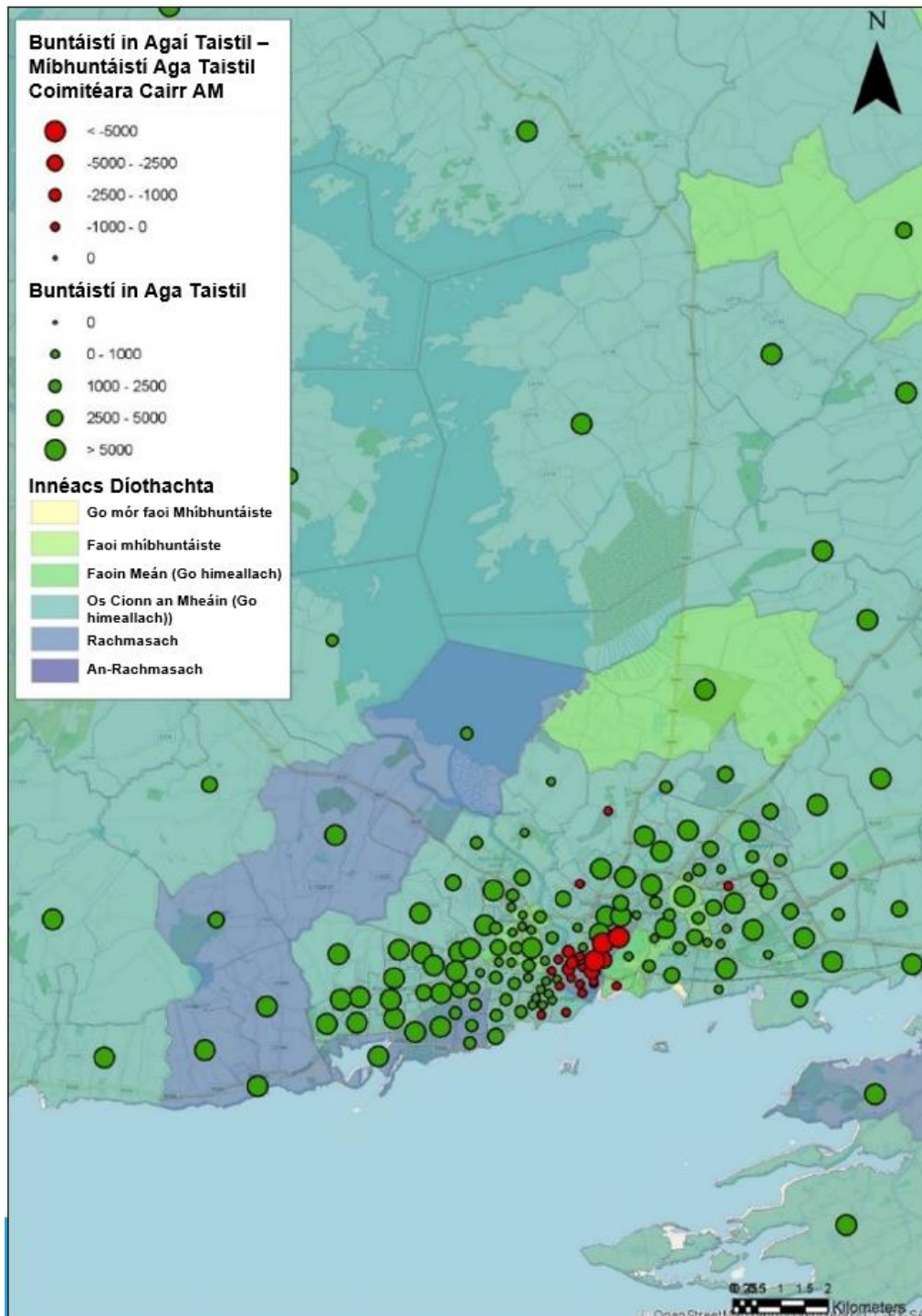

Anailís um Chuimsiú Sóisialta

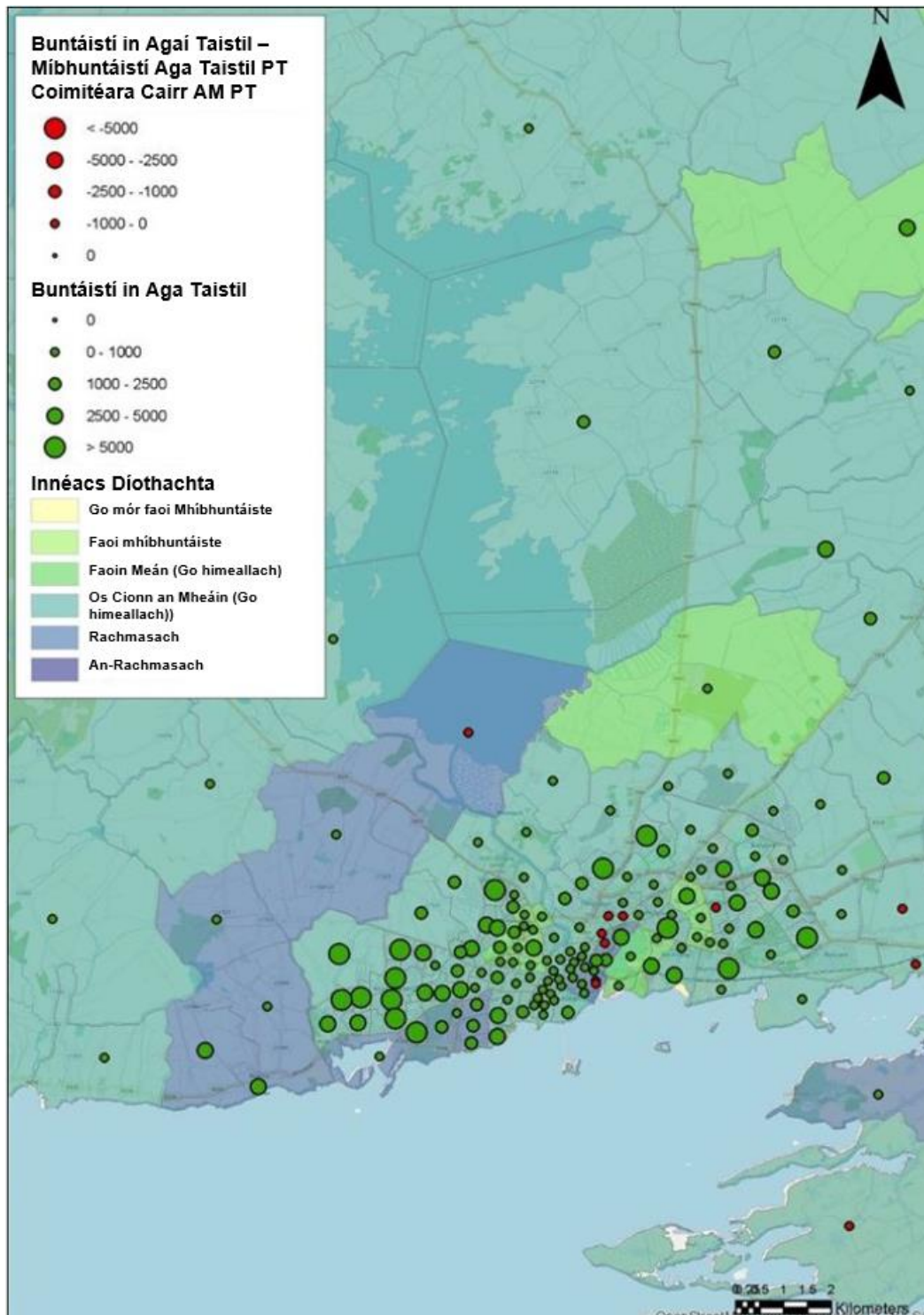
Úsáideadh aschuir ón tsamhail thrácha freisin chun tionchair Straitéis Iompair na Gaillimhe a mheas i dtéarmaí an Chuimsithe Shóisialta. Don mheasúnú seo, baineadh úsáid as na torthaí ón modúl eacnamaíoch (curtha le chéile ag úsáid na mbogearraí Tuba) chun a aithint cé na háiteanna a bhainfeadh leas as SIG nó a bheadh ag fulaingt dá barr. Is iad na buntáistí sa chás seo na bearta i dtéarmaí an

méid ama taistil a shábháiltear. Rinneadh comparáid ansin idir na buntáistí/míbhuntáistí sin i gcoinne an innéacs díothachta do na háiteanna céanna chun léiriú grafach a thabhairt ar an gcaoi a bhfuil buntáistí na forbartha bóthair atá beartaithe scaipthe i measc limistéar rachmasach agus nach bhfuil chomh rachmasach sin. Léirítear i **Plátaí 18.7** agus **18.8** thíos na buntáistí ó thurais i gcaranna agus turais iompair phoiblí a bhaintear amach le gach crios samhla i ndiaidh chur i bhfeidhm na mbeart SIG agus cuirtear iad sin i gcomparáid leis an innéacs díothachta don chrios sin.

Pláta 18.7: Cuimsiú Sóisialta - Carr

Pláta 18.8: Cuimsiú Sóisialta – Iompar Poiblí

Taispeántar sna léarscáileanna seo go bhfeicfear feabhas ar thréimhsí taistil le haghaidh na dturas go léir ó na criosanna sin i bhformhór na gcriosanna. Feicfear méadú ar thréimhsí taistil sa charr i roinnt criosanna i lár na cathrach, áfach, tar éis na mbeart SIG a chur i bhfeidhm. Beidh sé sin amhlaidh mar gheall ar bhearta tosaíochta iompar poiblí agus feabhsuithe ar an ríocht poiblí i lár na cathrach rud lena méadófar am taistil le haghaidh roinnt turas i gcarranna isteach chuig lár na cathrach agus timpeall air. Maidir le **Pláta 18.8**, feictear go mbíonn míbhuntáistí

imeallacha ag baint le líon beag criosanna mar gheall ar athruithe ar bhealaí bus nach dtugann an oiread rochtana díri do na criosanna sin ar an líonra iompair poiblí. Taispeántar sa chomparáid a dhéantar ar na buntáistí sin leis an innéacs díothachta, tríd is tríd, go roinntear buntáistí na forbartha bóthair atá beartaithe amach go cothrom idir limistéir faoi mhíbhuntáiste agus limistéir atá níos fearr as.

18.8 Achoimre

18.8.1 Socheacnamaíocht

Rinneadh measúnú socheacnamaíoch ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus díriodh ann ar ghnéithe cosúil le patrúin turas, taitneamhachta agus deighilt pobail, gnó, turasoireacht, fostaíocht, seirbhísí eiceachórais agus úsáid na Gaeilge. Bailíodh na sonraí i gcomhair an mheasúnaithe den chuid is mó trí athbhreithniú ar cháipéisí ábhartha agus trí fhaisnéis a bailíodh tríd an gcomhairliúchán poiblí forleathan. Bhí tacaíocht ag na sonraí sin ó chuirteanna láithreáin agus baile agus ar phlé áitiúil le cónaitheoirí, gnóthaí, scoileanna agus ionadaithe saoráidí pobail eile. Ina theannta sin, tugadh faoi Mheasúnú Tionchair Teanga don fhorbairt bóthair atá beartaithe.

Tá achoimre de na tionchair shocheacnamaíocha, bearta maolaithe agus tionchair iarmharacha tugtha i **dTábla 18.14** agus **18.15** thíos. Ar an iomlán, tabharfaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe seachbhóthar atá ag teastáil go géar ó Chathair na Gaillimhe le haghaidh trácht réigiúnach a bhíonn ag dul i dtreo ceann scríbe agus ag teacht ó iarthar na hÉireann, cosúil le Conamara, chuig an gcuid eile d'Éirinn. Dá bharr sin, cuirfidh sé laghdú an-suntasach ar agaí aistir. Feabhsóidh sé inrochtaineacht Chathair na Gaillimhe chuig a príomh-mhargáí trí é a dhéanamh níos éasca dul trasna Abhainn na Gaillimhe gan gá dul trí bhruachbhailte láir na cathrach agus ceangal leis an líonra bóthair náisiúnta. Méadófar leis sin nascacht na bpríomhsheirbhísí straitéiseacha laistigh de Ghailimh, cosúil le OÉG agus Ospidéal na hOllscoile, Gaillimh, chuig an líonra bóthair náisiúnta. Feabhsóidh sé inrochtaineacht na limistéar Gaeltachta freisin chuig an gcuid eile den chontae agus den tír, rud a éascóidh dá bharr sin laghdúithe i míbhuntáistí eacnamaíocha agus sóisialta na limistéar Gaeltachta. Laghdóidh sé freisin agaí taistil na tráchta a théann i dtreo codanna éagsúla den chathair ó chinn scríbe ina cúlchríoch tuaithe, lena n-áirítear limistéir cosúil leo sin ó thuaidh de Bhearna. Cuirfear deiseanna nua ar fáil leis sin d'áitritheoirí chun codanna níos faide ó bhaile de Chathair na Gaillimhe a rochtain, mar shampla i gcomhair fostaíochta.

Leis an aistriú sin ar an trácht sin ó áiteanna níos lárnaí feabhsófar taitneamhacht turas do gach úsáideoir an bhonneagair bóthair reatha. Go háirithe, osclóidh sé suas an spás bóthair chun saoráidí feabhsaithe níos leanúnaí a sholáthar do choisithe agus do rothaithe agus tabharfar deiseanna le haghaidh iompar poiblí nua ag teacht leis na cuspóirí i SIG. Cuideoidh an t-aistriú tráchta le taitneamhacht agus le folláine ghinearálta na bpobal a chónaíonn laistigh nó le taobh na mbóithre uirbigh gnóthacha. Laghdófar an deighilt sa phobal tríd an treocht i dtreo trácht bóthair mhéadaithe a chuíchóiriú nó a aisiompú agus tríd an deis a bhaineann le saoráidí nua trasnaithe a sholáthar.

Dearadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe chun an oiread réadmhaoine cónaithe agus is féidir a sheachaint ach mar gheall ar dháileadh na forbartha agus ar fhorbairt

líneach na cathrach ina bhfuil tithe ar fhorhmór na mbóithre atá ag gobadh amach as an gcathair, ar an drochuair caithfear roinnt mhaith réadmhaoine a scartáil nó a cheannach i roinnt limistéar agus ní rud é sin is féidir a sheachaint. Caithfear lear mór réadmhaoine a cheannach i roinnt áiteanna, mar chuid den fhorbairt bóthair atá beartaithe. Chomh maith leis an tionchar diúltach díreach ar na teaghlaigh iad féin agus ag leibhéal an phobail, cuirfidh sé tionchar diúltach athraitheach i láthair áitritheoirí eile a bhíonn ag brath ar neart idirghníomhaíocht an phobail atá athraithe ag gach suíomh agus ar inbhuanaitheacht saoráidí pobail cosúil le scoileanna. Caillfear roinnt taitneamhachta freisin do líon beag áitritheoirí atá ina gcónaí gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe, go háirithe soir ón limistéar staidéir agus san áit a bhfuil aomhail mhóra lonnaithe. I roinnt áiteanna, agus go háirithe sna Forá Maola agus gar don N59 ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn, ar Bhóthar Áth Cinn an N84 agus sa Chaisleán Gearr, beidh tionchar suntasach ar phobail áitiúla mar gheall ar an ngá lear mór de réadmhaoín reatha a fháil nó a scartáil i rith na tógála sna limistéir sin. Beidh tionchar ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar thart ar 6.750ha de thalamh criosaithe i gcomhair cónaithe ag Comhairle Chontae agus Cathrach na Gaillimhe.

Ag an gcuid thoir den fhorbairt bóthair atá beartaithe beidh tionchar aige ar ghnólachtaí éagsúla. Trasnóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe Cairéal Leacaigh nach bhfuil gníomhach faoi láthair. Cé nach bhfuil an cairéal gníomhach faoi láthair, déanfar steiriliú ar chodanna de na binsí uachtair mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Ar Bhóthar Áth Cinn ag an N84, samhlaítear go mbeidh tionchar an-suntasach i rith chéim na tógála ar chuideachta atá lonnaithe ann a dhéanann buidéalú ar uisce agus a dháileann torthaí agus glasraí. Eascraíonn an tionchar ó éifeacht na tógála talún ar thrádstóras amháin agus tionchar ar sholáthar amhábhair na cuideachta. Ar Bhóthar Thuama ar an N83 beidh tionchair ar réadmhaoín thráchtála, agus gheofar Stór soláthraithe tógála agus tógáil talún ó ghnóthaí eile. D'fhéadfadh tionchar a bheith ar áit díolacháin carranna agus ar Ionad Sórtála de chuid An Post mar gheall go mbeidh gá le bainistíocht tráchta i rith na tógála, ach beidh rochtain shábháilte aige i gcéim oibríochta an bhóthair. Ceannófar stór soláthraithe tógála freisin ag Baile an Bhriotaigh agus tógfar roinnt talún ó áit díolacháin carranna ag Cnoc Maoil Drise. Gabhfar i ngleic leis na tionchair sin go léir mar chuid den phróiseas fála talún agus den chúiteamh airgeadais, ach arís is ionann na gnólachtaí sin agus slí bheatha go leor daoine aonair agus mar sin d'fhéadfadh an tionchar a bheith ó mheasartha go dtí suntasach. Beidh tionchar ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar thart ar 8,100ha de thalamh criosaithe ar bhonn tráchtála nó tionsclaíoch ag Comhairle Cathrach na Gaillimhe.

Beidh tionchar iarmharach thar a bheith diúltach suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar Champas Spóirt OÉG ag an Daingean, cé go bhféadfar é sin a laghdú go dtí measartha le máistirphleanáil iomchuí mar atá cur síos déanta air i **gCuid 18.7.1.2**. Caillfear dhá pháirc, ceann a bhfuil cead pleanála aici lena tiontú go páirc 3G le tuilsoilsiú, agus cuid d'Ardán Spóirt. Soláthrófar páirc nua 3G agus páirc traenála le tuilsoilsiú mar mhalairt orthu sin. Beidh tionchar buan ag tarbhealach lasnairde ar an tSaoráid Spóirt a iompróidh an bóthar i dtreo trasrian Abhainn na Gaillimhe. Ní bheidh aon deighilt fhisiceach, ach beidh tionchar ag an trasnú ar thaitneamhacht úsáideoirí na saoráidí spóirt agus ar úsáid thaitneamhachta thaobh na habhann.

Ciallaíonn suíomh beartaithe Thollán Ráschúrsa na Gaillimhe nach mbeidh aon tionchar taitneamhachta díri ar ghnó an ráschúrsa nó ar imeachtaí rásaíochta i rith oibríochta. Beidh rochtain nua buan ar fáil do Bhóthar Thuama an N83 trí Bhóthar Ceangail na Páirce Móire agus beidh rochtain i bhfad níos fearr ón N6 reatha rud a fhágfaidh go mbeidh na glan-tionchair dearfach.

Ina theannta sin, beidh tionchar dearfach suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar gheilleagar na Gaillimhe trí bhrú tráchta a laghdú, rud atá ag cur srian ar fhás eacnamaíoch agus ar iomaíochas i láthair na huaire. Leis an nasc feabhsaithe a chuirfear ar fáil le cinn scríbe go hiarthar Chathair na Gaillimhe, beidh tionchar dearfach acu ar fhorbairt eacnamaíoch agus ar fhás leanúnach a chruthú ar líon na dturasóirí.

D'fhéadfadh aistriú roinnt tráchta ó bhóithre uirbeacha reatha cuidiú freisin chun tuilleadh cuairteoirí a mhealladh isteach sa chathair agus beidh tairbhe aige sin ansin do ghnóthaí a bhaineann leis an turasóireacht agus don gheilleagar. Ar an gcaoi chéanna, cuideoidh an nascacht fheabhsaithe le Conamara agus le láithreacha chuig an iarthar chun infheistíocht turasóireachta a mhealladh agus le forbairt gheilleagrach ghaolmhar.

Tugann seirbhísí éiceachórais go leor buntáistí éagsúla, buntáistí a fhaigheann daoine in aisce ón timpeallacht nádúrtha. Tá an cumas ag éiceachóras a oibríonn mar is cuí an timpeallacht nádúrtha a rialú agus tacú léi agus cuidiú le leas an duine. Breithníodh tionchair fhéideartha ar sheirbhísí éiceachórais trí mheasúnú ar thosca timpeallachta (conairí/bealaí) a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar sheirbhísí éiceachórais mar uisce, ithreacha, aer, torann agus taitneamhacht ginearálta agus bunaithe ar an measúnú bithéagsúlachta ó thaobh tionchair fhéideartha ar an mbithéagsúlacht agus go hindíreach ar na seirbhísí éiceachórais. Níl aon tionchair aitheanta sna measúnaithe sin a mbeadh tionchar iarmharach suntasach mar thoradh orthu ar na seirbhísí éiceachórais le linn don fhorbairt bóthair atá beartaithe a bheith á tógáil.

18.8.2 An Ghaeilge

Maidir leis an nGaeilge, is beag Gaeilge a labhraítear ó lá go lá i measc dhaonra an limistéir seo a mbeidh tionchar díreach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe orthu, agus i gcás go bhfuil sí á labhairt, tá an úsáid a bhaintear aisti dírithe ar chomhthéacs oideachais den chuid is mó. Cé go bhfuil an daonra ag dul i méid; níl úsáid na Gaeilge mar theanga pobail ag dul i méid ag an am céanna. Ní bheidh aon tionchar suntasach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar úsáid na Gaeilge sa toadhcháil. Mar sin féin, is fiú a rá go bhféadfadh líonra bóthair feabhsaithe breis imirce agus fás geilleagrach a éascú isteach i nGaeltacht na Gaillimhe i gcoitinne agus toisc go bhfuil leibhéil arda dífhostaíochta agus díothaithe in iarthar Chontae na Gaillimhe le hais mar atá sna limistéir timpeall ar Chathair na Gaillimhe, éascóidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe, trí rochtain ar dheiseanna fostaíochta a fheabhsú soir ón gcathair, cainteoirí Gaeilge chun bheith ag taisteal chun oibre óna bpobail féin agus ní bheidh an oiread gá athlonnú ar chúiseanna eacnamaíocha. Ar an gcaoi chéanna, mar a dúradh thuas, fágfaidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe go mbeidh na limistéir Ghaeltachta siar ó Chathair na Gaillimhe níos tarraingtí i gcomhair forbairt chónaithe agus tráchtála. Sa chomhthéacs sin, is faoi Chomhairle Chontae na

Gaillimhe, Chomhairle Cathrach na Gaillimhe agus Údarás na Gaeltachta i measc dreamanna eile a bheidh sé a chinntiú go gcuirtear úsáid na Gaeilge chun cinn agus go spreagtar é i measc áitritheoirí nua.

18.8.3 Sláinte an Duine

Rinneadh measúnú freisin ar na tionchair shláinte a d'fhéadfadh a bheith ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe. Díríonn an measúnú sláinte i gcomhthéacs an MTT aird an mheasúnaithe ar thionchair suntasacha féideartha, i.e. ar éifeachtaí a meastar a tharlóidh agus, dá dtarlóidís, go mbeifí ag súil go mbeidís suntasach (de réir cheanglais Threoir MTT).

Díríodh ar thrí phríomhréimse sa mheasúnú sláinte: *cosaint sláinte*, *feabhas ar an tsláinte agus seirbhísí a fheabhsú*. Tugadh faoi athbhreithniú ar an treoir reatha agus atá ag teacht chun cinn maidir le measúnú sláinte in MTT anuas ar athbhreithniú litríochta ar na tionchair shláinte ó fhorbairtí bóthair.

18.8.3.1 Cosaint Sláinte

Díríodh sna sonraí a bailíodh maidir le cosaint shláinte an duine ar thorthaí na measúnuithe teicniúla (cosúil le torann, aer, ithir agus uisce) a láimhseáiltear áit éigin eile i **gCaibidil 9, Ithreacha agus Geolaíocht, Caibidil 10, Hidrigeolaíocht, Caibidil 11, Hidreolaíocht, Caibidil 16, Cailíocht an Aeir agus an Aeráid** agus **Caibidil 17, Torann agus Creathadh** agus a maolú chun aon ghuais fhéideartha a bhain go díreach lena bhfuil beartaithe a leagan síos.

Sna measúnuithe teicniúla sin a thugtar in áit éigin eile sa Tuarascáil MTT baintear leas as caighdeán³³ (cosúil le caighdeán an aeir) d'fhonn a shainaithint cibé an dtiocfaidh tionchair shuntasacha chun cinn nó nach dtiocfaidh. Tá sé tábhachtach a rá nach bhfuil caighdeán shláinte ann chun grúpaí láidre laistigh den daonra a chosaint, ach iad beartaithe den chuid is mó chun daoine leochaileacha a chosaint. Tá na caighdeáin leagtha síos ag leibhéil nach mbeidh aon éifeachtaí suntasacha sláinte dá mbarr, ach ní eisítear gach tionchar trí chéile leo, i.e. d'fhéadfadh tionchair shláinte beaga nó measartha a bheith ann fiú faoi bhun na leibhéil ag a mbeadh feidhm le caighdeán sláinte-bhunaithe.

Meastar go mbeidh roinnt tionchar diúltach ag an torann ó thógáil; ach agus ní bheidh sé ann ach sa ghearrthéarma agus beidh sé teoranta de bharr cleachtas oibre agus uaireanta oibre srianta. Taispeántar sna torthaí ón samhaltú torainn a rinneadh le haghaidh na céime oibríochta go bhféadfadh tionchar torainn a bheith ar réadmhaoin chónaithe cóngarach don fhorbairt bóthair atá beartaithe, ach nuair a chuirfear dromchlú bóthair torannlaghdaitheach agus bacainní torainn i bhfeidhm, maolófar na tionchair fhéideartha sin. Taispeántar sa mheasúnú torainn freisin go mbainfidh líon mór daoine laistigh den chathair tairbhe as toisc go n-aistrefar an trácht atá ann faoi láthair ó na bealaí reatha. Bunaithe ar threoirlínte torainn istoíche de chuid WHO, beidh tionchair ann a rachaidh chun tairbhe don phobal a bhfuil cónaí orthu ar thaobh na mbóithre reatha, áit a laghdófar an trácht. I gcás na dtithe sin agus is beag acu atá ann, a sháródh an leibhéil 55dB ní bheadh i gceist ach

³³ Cumhdaítear sa téarma caighdeán sa chás seo treoirlínte le haghaidh sampla de threoirlínte torainn toisc nach bhfuil a leithéid de chaighdeán ar fáil i láthair na huaire.

corrloch an-bheag agus ní mheastar go bhfuil siad chomh mór is go mbeadh tionchair mhóra sláinte acu.

Cuireadh cáilíocht an aeir san áireamh i rith na gcéimeanna tógála agus oibríochta araon. Ag glacadh leis na bearta maolaithe atá beartaithe i dtaca le rialú deannaigh agus astaíochtaí eile san aer i rith chéim na tógála agus an tréimhse ama sách teoranta a bheidh i gceist níltear ag súil go mbeidh tionchar tromchúiseach ar shláinte an duine i rith chéim na tógála maidir le tionchar cáilíocht an aeir. Saináithnítear i samhaltú mionsonraithe bunaithe ar na cásanna tráchta is measa a d'fhéadfadh a bheith ann nach sárófar Caighdeán an Aeir rud a thabharfaidh cosaint dá réir sin do dhaoine leochaileacha cosúil leo siúd a bhfuil plúchadh ag dul dóibh, daoine aosta, gasúir an-óg nó na heasláin go ginearálta.

Ní mheastar go mbeidh aon tionchar tromchúiseach ag céim na tógála ná oibríochta ar ithreacha, cáilíocht an uisce ná ar an méid uisce ach an oiread.

Cé go bhfuiltear ag súil go mbeidh roinnt daoine corraithe i rith na tógála, is rud gearrthéarmach é sin agus ní cheaptar de ghnáth gur tionchar sláinte é sin. Tá buntáistí síceolaíocha féideartha i dtéarmaí agaí taistil níos giorra, moill gan choinne etc. mar aon leis an trácht a bhogadh ar shiúl ó limistéir ina bhfuil brú tráchta faoi láthair agus ina bhfuil daonra mór. Is buntáiste féideartha tábhachtach freisin é an t-ionchas go mbogfar cion den trácht chuig bóithre atá go bunúsach níos sábháilte agus an t-ionchas maidir le timpistí tráchta laghdaithe agus líon na marbhán i dtimpistí. Ar ndóigh ní dhéanfaidh sé aon difear don éifeacht thromchúiseach a bheidh ar dhaoine a gceannófar a dtithe uathu ar bhonn éigeantach. Mar a dúradh thuas, dearadh an fhorbairt bóthair atá beartaithe chun an oiread réadmhaoine agus is féidir a sheachaint, ach tá líon mór réadmhaoín fós a chaithfear a cheannach agus cé go bhfaighidh na húinéirí cúiteamh airgid³⁴ tá sé tábhachtach a aithint go bhféadfadh na daoine sin a bheith faoi bhrú agus strus mar gheall ar an bpróiseas ar fad.

18.8.3.2 Feabhas ar an tSláinte agus Rochtain Fheabhsaithe ar Sheirbhísí

Sna sonraí a úsáideadh chun measúnú a dhéanamh ar dheiseanna i gcomhair feabhsuithe sláinte agus rochtain ar sheirbhísí áiríodh bailiú faisnéise i rith na gcomhairliúchán poiblí forleathan lena n-áirítear cruinniú le hOspidéal na hOllscoile, Gaillimh agus sonraí a tógadh as an tsamhail tráchta chun inrochtaineacht ar sheirbhísí a shaináithint.

Tá an cumas ann buntáiste socheacnamaíoch a bhaint amach lena n-áirítear fás geilleagrach agus an turasoireacht a fhorbairt mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus is maith a aithnítear go mbeidh tionchar dearfach ag stádas socheacnamaíoch feabhsaithe ar thorthaí sláinte. Tá an cumas ann le haghaidh fostaíocht mhéadaithe agus dífhostaíocht laghdaithe go háirithe dífhostaíocht

³⁴ Beidh na bearta cúiteacha as cailteanas talún, foirgneamh agus díobhálacha eile ina gcuid den phróiseas fála talún agus comhaontófar é níos déanaí le Luachálaí. Ní cuid den phróiseas MTT é an cúiteamh agus dá bhrí sin ní bhreithnítear tuilleadh é.

fhadtéarmach. Má bhaintear é sin amach, beidh buntáistí ann freisin i dtéarmaí sláinte shóisialta lena n-áirítear éagothroime sóisialta laghdaithe.

I measc na ndeiseanna eile i gcomhair feabhsuithe sláinte a bhaineann leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe tá laghdú féideartha ar thimpistí bóthair, an cumas deiseanna a chruthú le haghaidh iompar poiblí feabhsaithe agus timpeallacht fheabhsaithe i gcomhair rothaíochta agus siúil laistigh de bhóithre lár na cathrach a raibh trácht throm orthu roimhe seo.

Mar thoradh ar na bearta rothaíochta i SIG, ar féidir iad a chur i bhfeidhm ina n-iomláine a luaithe is a bheidh an fhorbairt bóthair atá beartaithe i mbun oibre, beidh méadú suntasach ar líon na rothaithe i gCathair na Gaillimhe. Cuideoidh an méadú sin ar rothaíocht chun méadú foriomlán a bhaint amach sna buntáistí sláinte dóibh sin nach mbíonn ag rothaíocht i láthair na huair. Mar thoradh ar na feabhsuithe móra ar bhonneagar rothaíochta agus iompar poiblí i ngeall ar SIG tiocfaidh laghdú imeallach ar ghníomhaíocht coisithe (níos lú ná 1%) toisc go mbeifear ag siúl go n-aistreoidh roinnt coisithe atá ann cheana ó bheith ag siúl go dtí iompar poiblí agus rothaíocht.

Nuair a dhéantar roinnt de na buntáistí inrochtaineachta agus cuimsiú sóisialta a bhaineann leis an bhforbairt bóthair atá beartaithe a chainníochtú agus na bearta uile sa SIG léirítear go mbeidh feabhas ar inrochtaineacht agus ar chuimsiú sóisialta i mbeagnach gach cuid de Chathair na Gaillimhe. Tríd is tríd, beidh agaí taistil níos lú mar thoradh ar na bearta ar gach modh taistil agus feabhsófar inrochtaineacht chuig príomháiteanna laistigh den chathair agus níos tábhachtaí ná sin ní bheidh ceann ar bith de na limistéir is mó míbhuntáiste faoi mhíbhuntáiste dá bharr.

D'fhéadfadh rochtain níos éifeachtúla a bheith ar sheirbhísí éigeandála lena n-áirítear otharcharranna mar thoradh ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe. D'fhéadfadh deiseanna méadaithe a bheith ann freisin chun aclaíocht a dhéanamh agus na buntáistí sláinte a ghabhann leis sin.

Tá deiseanna suntasacha ann le haghaidh rochtain fheabhsaithe ar sheirbhísí. Ina measc sin beidh siad sin a bhfuil cónaí orthu i gCathair na Gaillimhe agus ina comharsanacht agus iad sin in iarthar na Gaillimhe. Ina gcás siúd a bhfuil cónaí orthu i gCathair na Gaillimhe agus ina purláin, éascóidh trácht laghdaithe feadh shráideanna na cathrach rochtain ar sheirbhísí lena n-áirítear ionaid shláinte. Ina gcás siúd a bhfuil cónaí orthu lasmuigh de Chathair na Gaillimhe d'fhéadfadh rochtain fheabhsaithe a bheith acu ar an líonra bóthair náisiúnta agus rochtain dá réir sin ar sheirbhísí eile lena n-áirítear ospidéal náisiúnta. Ina gcás siúd a chaithfidh dul trasna lár na cathrach chun seirbhísí a rochtain tairgeann an fhorbairt bóthair atá beartaithe buntáistí áirithe. Cé go mbainfeadh gach duine tairbhe as sin, bainfidh siad sin atá ina gcónaí siar ó Abhainn na Gaillimhe an tairbhe is mó as.

Ar an iomlán, dá bhrí sin tá tionchair na forbartha bóthair atá beartaithe ar shláinte an duine dearfach den chuid is mó. Ó pheirspictíocht an phobail de, is léir na buntáistí i dtéarmaí na cosanta sláinte, deiseanna i gcomhair feabhsuithe sláinte agus rochtain ar sheirbhísí. Tá líon teoranta daoine ann áfach, iad sin den chuid is mó a bhfuil cónaí orthu gar don fhorbairt bóthair atá beartaithe agus a bhféadfadh torthaí tromchúiseacha beaga a bheidh ann dóibh i dtéarmaí an torainn agus cáilíocht an aeir. Íoslaghódófar iad sin trí bhearta maolaithe a úsáid.

18.8.3.3 Achoimre

Mar achoimre, ó pheirspictíocht sláinte an duine de, ní bheidh aon tionchar tromchúiseach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe ar shláinte an duine agus beidh tionchar dearfach ag an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus ag cur i bhfeidhm iomlán Straitéis Iompair na Gaillimhe ar shláinte an duine.

Tábla 18.14: Achoimre ar Thionchair Thógála - Socheacnamaíoch

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Saintréithe turais	Mórbhóthair: Bóthar Mhaigh Chuilinn an N59, Bóthar Áth Cinn an N84, Bóthar Thuama an N83, Bóthar Mhuine Mheá an R339	n/b	Dúnadh sealadach istoíche agus na bóithre sin ar a mbíonn trácht shuntasach lena n-áirítear san oíche a chur ar mhalairtí slí	Beag go Diúltach measartha	Gearrthéarmach	Meánach	Bainistíocht tráchta chun moill a íoslaghdú	Diúltach go beag
Saintréithe turais	San áit a gcasann bóithre beaga le hoibreacha tógála	n/b	Malairtí slí beaga nó socruithe Stop / gluais	Do-airithe go diúltach beag	Gearrthéarmach	Meánach	Bainistíocht tráchta chun moill a íoslaghdú	Do-airithe
Saintréithe turais	Bóthar Rathúin agus Bóthar Leitrí	n/b	Dúnadh sealadach istoíche	Diúltach beag	Gearrthéarmach	Beagán	Dúnadh sealadach istoíche leathnaithe a sheachaint	Do-airithe agus diúltach go beag
Taitneamhacht ghinearálta	Eastát an Rosáin Ghlais	n/b	Bóthar ceangail a thógáil le taobh an eastáit agus nasc nua rochtana	Beag go measartha diúltach	Gearrthéarmach	Meánach	An cur isteach a tharlaíonn ó rochtain ar eastát a íoslaghdú. Fís-sciathadh sealadach	Diúltach beag
Taitneamhacht ghinearálta	Eastát Ghort na Bró	n/b	Ailíniú ar Bhóthar Ghort na Bró a thugann rochtain ar eastát	Diúltach beag	Gearrthéarmach	Meánach	An cur isteach a tharlaíonn ó rochtain ar eastát agus gaelscoil a íoslaghdú	Do-airithe go diúltach beag
Taitneamhacht ghinearálta	Séipéal Pháirc na Sceach	Saoráidí pobail áitiúla	Gluaiseachtaí trácht tógála a bhfuil tionchar acu ar úsáid an tséipéil agus an reilig in aice láimhe	Diúltach beag	Gearrthéarmach	Meánach	Bainistíocht tráchta agus fís-sciathadh sealadach ó oibreacha tógála	Do-airithe go diúltach beag
Taitneamhacht ghinearálta	Campas Spóirt OÉG	Úsáid spóirt agus taitneamhachta	Tionchair thorainn agus amhairc, cailleadh úsáide	Diúltach an-suntasach	Meántéarmach	Go leor	Déanfar bainistiú ar thrácht tógála agus	Diúltach suntasach

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
			na bpáirceanna imeartha agus mionathrú ar an ardán spóirt, toisc go mbeidh an chuid lárnach den champas spóirt ina láithreán tógála				oibreacha do Dhroichead Abhainn na Gaillimhe ionas nach gcuirfeair isteach ach go beag ar ghníomhaíochtaí spóirt agus ar lucht féachana. Soláthrófar páirc CLG 3G faoi shoilse, limistéar traenála 3G faoi shoilse agus bonneagar láithreáin gaolmhar mar na páirceanna a dhraenáil agus fál/eangach chun an liathróid a stopadh agus mionathrú ar an ardán spóirt	
Taitneamhacht ghinearálta	Trasrian Abhainn na Gaillimhe	Úsáid taitneamhachta	Tionchair thorainn agus amhairc	Meascán de dhiúltach dearfach agus suntasach le haghaidh gabhdóirí difriúla	Meántéarmach	Meánach	Fad aon srianta ar rochtain a íoslaghdu faoi na hoibreacha droichid agus bealaí malartacha a mholadh	Diúltach measartha – dearfach tríd is tríd.
Taitneamhacht ghinearálta	An Seanbhóthar	Úsáid taitneamhachta	Gluaiseacht feithicil thógála	Measartha diúltach	Gearrthéarmach	Beagán	Deighilt a sheachaint agus achar úsáide a íoslaghdu trí thrácht tógála	Beag go Diúltach measartha

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Taitneamhacht ghinearálta	Ceapach na Boirne (le taobh Bóthar Thuama an N83)	Limistéar cónaithe ina bhfuil sé theach le rochtain dhíreach ar Bhóthar Thuama an N83	Bóthar nua rochtana a thógáil isteach chuig an teach cónaithe agus an rochtain dhíreach ar Bhóthar Thuama an N83 a bhaint. Tionchair amhairc i ngeall ar thógáil Acomhal Bhóthar Thuama an N83 atá beartaithe	Diúltach suntasach	Meántéarmach	Beagán	Cur isteach ar rochtain a fósloghdú. Bacainní amhairc agus torainn. Déan tagairt freisin do Chaibidil 12, Tírdhreach agus Amharc agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh	Meartha diúltach (rochtain)
Taitneamhacht ghinearálta – scartáil agus fáil réadmhaoine (leibhéal príobháideach)	Bealach na forbartha bóthair atá beartaithe	Limistéar tuaithe le líon ard tithe aonuaire agus limistéir fo-uirbeacha	44 le scartáil agus 10 dteach cónaithe le fáil	Suntasach go Diúltach mór (úinéirí agus áititheoirí)	Buan	Go leor	Sa chás go gceadóidh an Bord Pleanála an Scéim Bóithre Cosanta agus an Scéim Mótarbhealaí agus go gceadófar sin faoi Alt 51 d'Acht na mBóithre 1993 (arna leasú) agus faoi réir maoiniú a bheith ar fáil, seirbheálfar Fógra Gnóthaíochta ³⁵ ar dtús báire ar úinéirí, ar léasaithe agus ar áititheoirí na dtithe cónaithe agus na maoine tráchtála a bheidh le ceannach,	Faoi réir cúitimh airgeadais mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh

³⁵ Iarrann an fógra seo ar úinéirí talún a n-éileamh ar chúiteamh do thalamh atáthar a thógáil faoin Scéim Bóithre Cosanta nó an Scéim Mótarbhealaí a chur isteach. Seo é an chéad chéim chun réadmhaoine agus talamh a cheannach.

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
							<p>laistigh de sé mhí ó thiocfaidh an scéim i bhfeidhm, sin mura mbeidh iarratas déanta ar Athbhreithniú Breithiúnach, agus sa chás sin déanfar an Fógra Gnóthaíochta a sheirbheáil de réir fhorálacha Alt 217 (6A) den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 mar atá curtha isteach ag an Acht um Orduithe Ceannaigh Éigeantaigh (Teorainneacha Ama a Fhadú) 2010. Is é/í an t-eadránaí maoiné a chomhaontóidh nó a chinnteoidh cúiteamh chomh luath agus is féidir ach a ndéanfar an Fógra Gnóthaíochta a sheirbheáil. Ach a mbeidh an cúiteamh comhaontaithe nó cinntithe agus teideal sásúil tugtha, féadfar íocaíocht i bpáirt a dhéanamh agus féadfaidh an t-</p>	

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
							éilitheoir fanacht ar feadh tréimhse chomhaontaithe sa mhaoín a bheidh le ceannach. Leis sin cuirfear deireadh leis an éiginnteacht a bheidh ar an éilitheoir agus éascóidh sé socruithe a bheidh á ndéanamh, chomh luath agus is féidir, chun maoin eile a chinntiú dó féin.	
Taitneamhacht ghinearálta - scartálacha (leibhéal pobail)	Na Foraí Maola / Troiscaigh	Pobal leathscapthe	7 réadmhaoín a fháil nó a scartáil (+1 láithreán a bhfuil pleanáil aige i gcomhair teach cónaithe) agus tionchar ar an bpobal áitiúil	Diúltach suntasach (pobal i gcoitinne)	Fadtéarmach	Meánach	Straitéis Cumarsáide Poiblí mar atá leagtha amach sa CEMP agus áireofar leis nósanna imeachta chun daoine sa phobal a chur ar an eolas a mbeidh tionchar díreach ag an gcéim thógála orthu maidir le sceidil aon ghníomhaíochtaí a chuirfeadh isteach go mór ar a réadmhaoine	Suntasach go Measartha diúltach
Taitneamhacht ghinearálta - scartálacha	Ard an Locha	Eastát beag cónaithe	3 réadmhaoín a fháil nó a scartáil (+2 láithreán a bhfuil pleanáil aige i	Diúltachan-suntasach	Fadtéarmach	Beagán	Dul i gcomhairle agus chun cainte le	Diúltach suntasach

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
(leibhéal pobail)			gcomhair teach cónaithe) agus tionchar ar an bpobal i gcoitinne	(pobal i gcoitinne)			cónaitheoirí sa phobal áitiúil	
Taitneamhacht ghinearálta – scartálacha (leibhéal pobail)	Achadh an Churraigh, Páirc na Sceach	Eastát beag cónaithe	6 réadmhaoín a fháil nó a scartáil ag léiriú cion ard den phobal i gcoitinne	Diúltach an-suntasach (pobal i gcoitinne)	Fadtéarmach	Meánach	Dul i gcomhairle agus chun cainte le cónaitheoirí sa phobal áitiúil	Diúltach suntasach
Taitneamhacht ghinearálta – scartálacha (leibhéal pobail)	Bóthar Áth Cinn an N84,	Forbairt chónaithe líneach, ar thaobh amháin den bhóthar go príomha	14 réadmhaoín a scartáil ag léiriú cion ard den phobal i gcoitinne	Diúltach an-suntasach (pobal i gcoitinne)	Fadtéarmach	Meánach	Dul i gcomhairle agus chun cainte le cónaitheoirí sa phobal áitiúil	Suntasach go diúltach
Taitneamhacht ghinearálta – scartálacha (leibhéal pobail)	An Caisleán Gearr	Limistéar cónaithe lena n-áirítear scoil agus saoráidí eile pobail	7 réadmhaoín a fháil nó a scartáil ag léiriú cion ard den phobal i gcoitinne	Diúltach an-suntasach (pobal i gcoitinne)	Fadtéarmach	Meánach	Dul i gcomhairle agus chun cainte le cónaitheoirí sa phobal áitiúil	Diúltach suntasach
Deighilt	Suíomhanna ó thuaidh agus ó dheas den fhorbairt bóthair atá beartaithe siar ón limistéar staidéir, Bóthar na Scoile, N59 Bóthar Mhaigh Cuilinn, N84 Bóthar Áth Cinn agus N83 Bóthar Thuama	Gan deighilt thuaidh-theas, ach líon ard tráchta ar roinnt bóithre	Deighilt fhisiceach agus shóisialta i rith chéim na tógála	Diúltach measartha go beag	Gearrthéarmach	Beagán-meánach	Lamháil d'fheithiclí, coisithe / trasnú rothaithe	Diúltach beag
Deighilt	Bóthar Áth Cinn an N84	Líon ard trácht reatha	Bóthar le húsáid ag trácht tógála	Diúltach beag	Gearrthéarmach	Ard	Gluaiseachtaí feithicle a íoslaghdú i	Do-airithe go diúltach beag

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
							rith uaireanta buaicthráchta	
Deighilt	Campas Spóirt OÉG	n/a	An droichead atá beartaithe thar Abhainn na Gaillimhe a thógáil	Diúltach Suntasach	Gearrthéarmach	Meánach	Coimeád go leanúnach, sa chás go mbeadh srian ar rochtain	Diúltach ar éigin (deighilt fhisiciúil)
Geilleagrach ginearálta	Campas Spóirt OÉG	Páirceanna spóirt agus saoráidí a fháil ar cíos agus úsáid ghaolmhar as cóiríocht.	Cailliúint ioncaim mar gheall nach mbeidh páirceanna ar fáil.	Diúltach beag	Gearrthéarmach	Meánach	-	Diúltach beag
Geilleagrach	Gnó ar Bhóthar Áth Cinn an N84	Gnó a dhéanann buidéalú ar uisce agus a dháileann torthaí agus glasraí	Tógáil talún ar thrádstóras amháin agus tionchar ar sholáthar amhábhair na cuideachta agus tionchar gnó féideartha	Diúltach an-suntasach	Fadtéarmach	1 ghnó	Faoi réir cúitimh airgeadais mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh	Faoi réir cúitimh airgeadais mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh
Geilleagrach	Gnó ar Bhóthar Thuama an N83	Soláthraithe cruae-earraí / tógálaithe	Fáil iomlán gnó	Diúltach an-suntasach	Buan	1 ghnó	Faoi réir cúitimh airgeadais mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh	Faoi réir cúitimh airgeadais mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh
Geilleagrach	Gnó ar Bhóthar Thuama an N83	Ionad díolachán carranna	Tionchair deannaigh agus thorainn i rith na tógála. Páirt-thógáil talún agus tionchar féideartha ar infheictheacht gnó i rith na tógála	Diúltach measartha	Gearrthéarmach	1 ghnó	Beart rialaithe torainn agus deannaigh i rith na tógála. Comharthaí chun inrochtaineacht a threorú	Beag-diúltach measartha

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Geilleagrach	Gnó ar Bhóthar Thuama an N83	Gnó poist	Páirt-thógáil talún. Bainistíocht iompair agus rochtain	Beag go diúltach measartha	Gearrthéarmach	1 ghnó	Comharthaí chun inrochtaineacht a threorú	Diúltach beag
Geilleagrach	Gnóthaí i bPáirc Gnó na Páirce Móire	Lárionad gnó	Tionchar féideartha ó thorann, deannach nó creathadh i rith na n-oibreacha ar an tollán	Beag go Diúltach suntasach	Gearrthéarmach	Meánach (thart ar 6 ghnó)	Beart rialaithe torainn agus deannaigh i rith na tógála. Tabharfar faoi oibreacha tolláin i gcomhlíonadh CEMP in Aguisín A.7.5	Do-airithe go Diúltach beag
Geilleagrach	Ráschúrsa na Gaillimhe	Féile Rásaíochta na Gaillimhe agus ionad turasóireachta	Páirt-thógáil talún, tollán gearrtha agus cumhdaithe, stáblaí a bhaint amach, cailteanas sealadach roinnt páirceála agus roinnt saoráidí eile.	Diúltach suntasach	Gearrthéarmach	Gnó amháin go príomha	Oibreacha a chéimniú chun imeachtaí rásaíochta a íoslaghdú. Stáblaí agus tobar a athsholáthar	Diúltach beag i rith na tógála.
Taitneamhacht ghinearálta (traenáilaithe agus lucht féachana)	Ráschúrsa na Gaillimhe	Mórshaoráid pobail agus turasóireachta	Tógáil tollán gearrtha agus cumhdaithe. Cailteanas sealadach páirceála	Diúltach suntasach féideartha	Meántéarmach	Go leor	Oibreacha tógála a chéimniú chun na tionchair ar imeachtaí rásaíochta a íoslaghdú	Beag diúltach i rith na tógála
Geilleagrach	Ionad díolachán carranna, Páirc Gnó Chnoc Maoil Drise	Gnó infheicthe ón N6 reatha agus Corrán Bhaile an Bhriotaigh	Tionchair deannaigh agus thorainn i rith na tógála. Páirt-thógáil talún óna dteastaíonn athchumrú ar sheirbhísí ar na tailte iarmharacha agus éifeacht fhéideartha ar infheictheacht gnó i rith na tógála	Diúltach an-suntasach	Roinnt gearrthéarmach, roinnt fadtéarmach	1 ghnó	Beart rialaithe torainn agus deannaigh i rith na tógála. Comharthaí chun inrochtaineacht a threorú	Diúltach suntasach

An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar na Tógála	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Geilleagrach	Turasóireacht	Tarraingt na cathrach mar cheann scríbe turasóireachta a gcuireann brú tráchta isteach go mór air	Obair thógála lonnaithe amach ó lár na cathrach agus trébhealaí reatha. Tionchar féideartha ar ghluaiseachtaí tráchta ar Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59, ar Bhóthar Áth Cinn an N84 agus ar Bhóthar Thuama an N83	Diúltach beag	Gearrthéarmach	Go leor gnóthaí ag brath ar thurasóireacht	Dúnadh bóthair nó malairtí slí a íoslaghdú	Do-airithe (i rith na tógála)

Tábla 18.15: Achoimre ar Thionchair Oibríochta - Socheacnamaíoch

SAINTRÉITHE TURAIS								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Tréimhse taistil agus nascacht	Réigiúnach	Nasc fada agus cúng idir M6 soir ó Ghailimh agus Bóthar Thuama an N83, Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus an R336 siar	Tréimhse taistil i bhfad níos giorra agus brú tráchta rialta a sheachaint	Dearfach mór	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	Dearfach mór
Tréimhse taistil	Áitiúil go príomha Chathair na Gaillimhe	Tréimhse aistir faidreiseach ar an N6 reatha trí Chathair na Gaillimhe agus brú tráchta rialta.	Teagmhas nó scála laghdaithe brú tráchta i ngeall ar aistriú go leor tráchta	An-suntasach dearfach	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	An-suntasach dearfach
Tréimhse taistil	Bearna agus bruachbhailte iarthar na Gaillimhe	Moill rialta i Sráidbhaile Bhearna go háirithe i rith buaicthréimhsí na maidine	Aistriú cion mór tráchta ó Shráidbhaile Bhearna agus teagmhas brú tráchta laghdaithe	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	Go leor	-	Dearfach suntasach

SAINTRÉITHE TURAIS								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
		agus buaicuaireanta lena n-áirítear séasúr saoire						
Nascacht	Pobail bheaga agus forbairt cónaithe ó thuaidh de Shráidbhaile Bhearna	Níl aon rochtain ar an gcathair agus ar an oirthear ach amháin trí bhóithre beaga ar a mbíonn trácht éadrom	Rochtain dhíreach ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe trí Thimpeallán Bhearna Thoir	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	-	Dearfach suntasach
Nascacht	Idir an fhorbairt bóthair atá beartaithe agus Bóithrín na Buaille Bige / Bóthar Dáileacháin an Iarthair	Rochtain ar an gcathair agus ar an oirthear trí bhóithre beaga ar a mbíonn trácht éadrom nó Bóthar Dáileacháin an Iarthair	Rochtain níos díri ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe trí Acomhal Bhóthar na Ceapaí	Dearfach measartha	Fadtéarmach	Go leor	-	Dearfach measartha
Nascacht	Baile an Mhóinín agus bruachbhailte san Iarthar	Spleáchas ar Bhóthar Dáileacháin an Iarthair i gcomhair rochtana	Rochtain dhíreach ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe trí Acomhal Bhaile an Mhóinín	Dearfach measartha	Fadtéarmach	Go leor	-	Dearfach measartha
Nascacht	Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59	Droch-rochtain idir Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ó thuaidh de Ghailimh agus Rathún nó an N6 gnóthach reatha ó dheas	Rochtain mhalartach trí bhóthar ceangail ó thuaidh agus ó dheas de N59 Acomhal Leitrí den fhorbairt bóthair atá beartaithe. Faoiseamh ó bhrú tráchta ag Acomhal na mBrúnach	An-suntasach dearfach	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	An-suntasach dearfach

SAINTRÉITHE TURAIS								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Nascacht	Bóthar Áth Cinn an N84	Rochtain idir Bóthar Áth Cinn an N84 agus Timpeallán na gCiarabhánach	Rochtain mhalartach ón N84 chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	Go leor	-	Dearfach suntasach
Nascacht	Bóthar Thuama an N83	Rochtain idir Bóthar Thuama an N83 agus Conamara nó páirceanna gnó áitiúla	Rochtain chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe ó Acomhal Bhóthar Thuama an N83	An-suntasach dearfach	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	An-suntasach dearfach
Nascacht	Bóthar Ceangail na Páirce Móire	Rochtain theoranta idir Páirc Gnó na Páirce Móire, Bóthar Thuama an N83 agus an N6 reatha	Rochtain ar an bPáirc Mhór, Eastáit Tionsclaíoch Oirthear na Cathrach agus Bhaile an Bhriotaigh	Dearfach mór	Fadtéarmach	Líon an-mhór		Dearfach mór
Tréimhse taistil	Corrán Bhaile an Bhriotaigh agus Acomhail Uí Loingsigh	Brú tráchta agus moill go minic ag na hacmhail sin agus le trácht reatha ar N6	Aistriú tráchta chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus Bóthar Ceangail na Páirce Móire le haghaidh moill agus brú tráchta laghdaithe	An-suntasach dearfach	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	An-suntasach dearfach
Taitneamhacht aistir	An R336 idir lár Shráidbhaile Bhearna agus Timpeallán Bhearna Thiar	Bíonn an R336 reatha gnóthach, go speisialta ag an deireadh seachtaine agus i rith an tséasúir saoire	Méadú ar thrácht ar an bpíosa seo, ach i rith laethanta na seachtaine go príomha	Diúltach beag	Fadtéarmach	Meánach	Níl ceann molta	Diúltach beag
Taitneamhacht aistir (a bhaineann le trácht)	Timpeallán na mBrúnach agus Bóthar Shéamuis Uí Chuirc	Brú tráchta rialta sna háiteanna seo go háirithe i rith buaicuireanta agus ag an deireadh seachtaine	Aistriú cion den trácht chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus baol laghdaithe brú tráchta	Dearfach measartha	Fadtéarmach	Líon an-mhór	Beartha GTS a chur i bhfeidhm chun taitneamhacht aistir a fheabhsú do choisithe agus rothaithe	Dearfach suntasach

SAINTRÉITHE TURAIS								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Fairsinge	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Taitneamhacht aistir (a bhaineann le trácht)	Timpeallán na gCiarabhánach	Bíonn brú tráchta rialta san áit seo agus ag Timpeallán na mBoidicíneach	Aistriú cion den trácht chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus baol laghdaithe brú tráchta	Beag-dearfach measartha	Meánach – fadtéarmach	Líon an-mhór	Deis chun taitneamhacht turais a fheabhsú do choisithe agus rothaithe	Dearfach suntasach
Taitneamhacht aistir (a bhaineann le trácht)	Bóthar Thuama an N83 / acomhal N6 reatha	Brú tráchta rialta san áit seo	Aistriú cion den trácht chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe, ach ag éascú tráchta freisin ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe chuig lár na cathrach trí Bhóthar Thuama an N83	Diúltach beag go Dearfach beag	Meánach – fadtéarmach	Líon an-mhór	Níl ceann molta	Diúltach beag go Dearfach beag
Taitneamhacht aistir (a bhaineann le trácht)	Acomhal Uí Loingsigh agus Acomhal Dhabhach Uisce	Brú tráchta rialta sna háiteanna sin	Aistriú cion den trácht chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe agus baol laghdaithe brú tráchta	Dearfach measartha-suntasach	Meánach – fadtéarmach	Líon an-mhór	Deis chun taitneamhacht turais a fheabhsú do choisithe agus rothaithe	Dearfach measartha
Taitneamhacht aistir (amhairc)	Droichead Abhainn na Gaillimhe	N/b	Amharc ardaithe do thiománaithe ó thuaidh agus ó dheas de Chonair Abhainn na Gaillimhe lena n-áirítear ar Chaisleán Mhionlaigh	Dearfach measartha	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	Measartha dearfach-

TAITNEAMHACHT – Taitneamhacht ghinearálta								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Bóthar na Ceapaí agus Bóthar Bhaile an Mhóinín	Ceantar tuaithe ciúin. Forbairt cónaithe scaipthe agus forbairt ar bhruachbhailte ó dheas	Tionchair ar thaitneamhacht ghinearálta i ngeall ar an líon tráchta méadaithe	Diúltach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	Sciathphlandú agus maolú torainn nuair is gá. Déan tagairt freisin do Caibidil 12, Tírdhreach agus Saincheisteann a Amhairc agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh	Diúltach measartha
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Nasc ó thuaidh ó Acomhal Leitrí	Forbairt cónaithe scaipthe	Tionchair ar thaitneamhacht ghinearálta i ngeall ar thorann nó bac amhairc	Diúltach suntasach	Fadtéarmach	Beagán	Sciathphlandú agus maolú torainn nuair is gá. Déan tagairt freisin do Caibidil 12, Tírdhreach agus Saincheisteann a Amhairc agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh	Diúltach measartha go suntasach

TAITNEAMHACHT – Taitneamhacht ghinearálta								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Páirc na Sceach agus Achadh an Churraigh	Forbairt cónaithe	Tionchair ar thaitneamhacht ghinearálta i ngeall ar thorann nó bac amhairc	Caibidlí ina bhfuil diúltach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	Sciathphlandú agus maolú torainn nuair is gá. Déan tagairt freisin do Chaibidil 12, Tírdhreach agus Amharc agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh	Measartha go Diúltach go suntasach
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Scoil Náisiúnta Naomh Séamus, Páirc na Sceach	Clóis scoile agus páirceanna imeartha	Tionchair ar thaitneamhacht ghinearálta i ngeall ar thorann nó bac amhairc	Diúltach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	Sciathphlandú agus maolú torainn nuair is gá. Déan tagairt freisin do Chaibidil 12, Tírdhreach agus Amharc agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh	Diúltach measartha
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Campas Spóirt OÉG	Páirceanna Spóirt	An fhorbairt bóthair atá beartaithe ar tarbhealach ag scoilteadh an champais spóirt in dhá leath agus as sin teastóidh athchumrú ó na páirceanna, an t-ardán spóirt a	Diúltach an-suntasach	Fadtéarmach	Go leor	Páirc CLG 3G faoi thuilshoilse a sholáthar, limistéar traenála 3G faoi thuilshoilse agus bonneagar	An-suntasach ach is féidir é a laghdú chuig meánach faoi réir máistirpphlea

TAITNEAMHACHT – Taitneamhacht ghinearálta								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
			mhionathrú agus gá le Plean agus Straitéis nua don Champas Spóirt				gaolmhar chun na páirceanna sin a dhraenáil, eangach chun an liathróid a stopadh agus modhnú an phailliúin spóirt.	náil chuí. Faoi réir cúitimh airgeadais freisin mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Abhainn na Gaillimhe agus bruacha na habhann	Siúlán Bhruach na hAbhann agus Caisleán Mhionlaigh	Tionchair thorainn agus amhairc ón droichead abhann atá beartaithe	Diúltach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	Fásra reatha a choimeád. Bacainní torainn. Déan tagairt freisin do Chaibidil 12, Tírdhreach agus Amharc agus Caibidil 17, Torann agus Creathadh	Diúltach suntasach
Taitneamhacht ghinearálta	Bóthar na Scoile, An Caisleán Gearr	Bóthar caol a úsáidtear mar chónagar sciurde comaitéireachta uaireanta agus le cosáin ar thaobh an bhóthair nach bhfuil in úsáid níos mó.	Aistriú trácht ‘cóngar sciurde’ ó Bhóthar na Scoile chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe	Dearfach beag	Fadtéarmach	Meánach	Tardhroichead ar Bhóthar na Scoile chun cosán a áireamh agus síneadh chuige ar a laghad chun ceangal isteach leis an mbóthar reatha	Dearfach measartha

TAITNEAMHACHT – Taitneamhacht ghinearálta								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Fad	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Taitneamhacht ghinearálta	Cosáin Aifrinne An Pháirc Mhór	Cosán ciúin i ndea-riocht ardaithe os cionn an limistéir máguaird	Cur isteach ar an gcosán, ach le nascacht nua agus saoráid trasnaithe neamhfhoirmiúil, ach cailtear luach taitneamhachta freisin	Diúltach go suntasach. (Dearfach ar nascacht)	Fadtéarmach	Beagán	Scáthphlandáil	Diúltach suntasach (Dearfach ar nascacht)
Taitneamhacht ghinearálta (comhshaoil)	Ráschúrsa na Gaillimhe	Rásaíocht chapall	An fhorbairt bóthair atá beartaithe a chur i dtollán le taobh an ráschúrsa. Rochtain fheabhsaithe agus brú tráchta laghdaithe	Dearfach beag	N/b	Líon an-mhór	N/b	Dearfach beag

DEIGHILT								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Gearr / Fadtéarmach / buan	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Faoiseamh ó dheighilt	Sráidbhaile Bhearna	Deighilt áirithe i lár an tsráidbhaile go háirithe ag buaicthréimhsí	Aistriú go leor tráchta chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	-	Dearfach suntasach
Deighilt nua agus faoiseamh ó dheighilt	Na Foraí Maola agus Troiscaigh	Ceantar tuaithe le forbairt cónaithe líneach scaipthe	Deighilt shóisialta agus fhisiceach. Bóthar Fhóraí Maola ar mhalairt slí go Acomhal Throscaigh. Ach tionchar dearfach an naisc nua le Troiscaigh freisin	Measartha diúltach. Dearfach measartha	Fadtéarmach	Beagán	An bóthar áitiúil ar mhalairt slí áirithe sa dearadh	Measartha diúltach. Dearfach measartha
Deighilt nua	L13215 Bóthar Anna Mhic Ghiobúin	Ceantar tuaithe le forbairt cónaithe líneach scaipthe	Bóthar gearrtha. Formhór na saoráidí pobail ó dheas, ach caithfear trácht a bheidh ag dul ó thuaidh a chur ar mhalairt slí anois ó dheas agus chuig	Diúltach suntasach d'úinéirí tí ar an gcuid ó thuaidh	Fadtéarmach	Beagán	-	Diúltach suntasach

DEIGHILT								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Gearr / Fadtéarmach / buan	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
			Bóthar Mhaigh Cuilinn/Bhearna	de Bhóthar Anna Mhic Ghiobúin				
Deighilt nua	Ó thuaidh de Shráidbhaile Bhearna	Ceantar tuaithe le forbairt cónaithe líneach scaipthe	Maolaíonn saoráidí trasnaithe an deighilt fhisiceach, ach cruthaítear deighilt shíceolaíoch idir limistéir ó thuaidh agus ó dheas	Diúltach measartha	Fadtéarmach	Go leor	Saoráidí trasnaithe do choisithe a áireamh ag acomhail	Diúltach beag
Deighilt nua	Bóthar na Ceapaí	Líon tráchta éadrom	Líon tráchta níos airde ag cur deighilt nua i láthair ag páirceanna spóirt ó dheas	Diúltach measartha	Fadtéarmach	Meánach	Saoráidí trasnaithe ann, ach an tionchar lasmuigh de limistéar na forbartha bóthair atá beartaithe	Diúltach measartha
Deighilt nua	Gort na Bró Lána na Muilleoirí	Trácht éadrom	Roinnt trácht bhreise	Diúltach beag	Fadtéarmach	Meánach	Níl ceann molta	Diúltach beag
Deighilt nua	Cúil Each agus Mionlach	Bóithre tuaithe caola	Deighilt nua shóisialta éigin i ngeall ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe	Diúltach beag	Fadtéarmach	Meánach	-	Diúltach beag
Deighilt nua	N84 Bóthar Áth Cinn go dtí N6 reatha	Líon tráchta measartha	Méadú ar thrácht ag dul isteach chuig Acomhal Bhóthar Áth Cinn an N84 agus láithreach fhisiceach an acomhail	Diúltach measartha	Fadtéarmach	Meánach	Saoráidí trasnaithe do choisithe a sholáthar ag saoráidí pobail.	Diúltach beag

GEILLEAGRACH								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Gerr / Fadtéarmach/ buan	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Trádáil ócáideach	An R336 agus Bearna	Roinnt trádáil ócáideach lena n-áirítear do stáisiúin dóiteáin ar an R336 Bóthar an Chósta / Bóthar Thuama	Laghdú ar thrácht ag dul faoi bhráid ach rochtain fheabhsaithe ar áitribh	Diúltach beag	Fadtéarmach	Beagán	Níl ceann molta	Diúltach beag
Rochtain	Páirc Ghnó an Gheata	Rochtain trí Bhóthar Shéamais Uí Chuirce faoi réir gnáth-bhrú tráchta	Rogha mhalartach ar rochtain níos díri ar an bhforbairt bóthair atá beartaithe	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	-	Dearfach suntasach
Rochtain	Bóthar Mhaigh Cuilinn an N59 agus Bóthar an Chaisleáin Nua Uachtair	Rochtain ar an bpáirc gnó trí Bhóthar Mhaigh Cuilinn an N59 ag brath ar bhrú tráchta agus rochtain indíreach ar an N6 reatha.	Rogha mhalartach ar rochtain chuig an bhforbairt bóthair atá beartaithe trí bhóthar ceangail	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	Meánach	-	Dearfach suntasach
Rochtain	Ionad díolachán carranna agus ionad poist ar Bhóthar Thuama an N83	Rochtain dhíreach ar Bhóthar Thuama an N83 atá gnóthach	Rochtain fheabhsaithe ar Bhóthar Thuama an N83 ó thús Nasc Pháirc Gnó Thuaisceart na Cathrach. Léargas maith ar ghnóthaí i gcónaí	Dearfach measartha	Fadtéarmach	Dhá ghnó	-	Dearfach measartha
Rochtain	Páirc Ghnó na Páirce Móire, Eastáit Tionsclaíochá Oirthear na Cathrach agus	Rochtain theoranta idir Páirc Ghnó na Páirce Móire, Bóthar Thuama an N83 agus an N6 reatha.	Rochtain i bhfad níos fearr ar Bhóthar an N83 agus an fhorbairt bóthair atá beartaithe	Dearfach mór	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	Dearfach mór

GEILLEAGRACH								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Gearr / Fadtéarmach/ buan	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
	Bhaile an Bhriotaigh							
Eacnamaíocht ghinearálta	Ráschúrsa na Gaillimhe	Rochtain tríd an N6 reatha agus rochtain d'imeachtaí lae chuig Bóthar Thuama an N83	Gá stáblaí agus saoráidí eile nua a thógáil. Tollán beartaithe ó thuaidh den ráschúrsa. Rochtain ghinearálta feabhsaithe, lena n-áirítear ar Bhóthar Thuama an N83	Dearfach measartha glan	Fadtéarmach	Gnó ollmhór amháin agus gnóthaí coimhdeacha, lena n-áirítear i rith imeachtaí	-	Dearfach measartha glan
Rochtain	Páirc Gnó Chnoc Maoil Drise	Rochtain ar an N6 reatha	Súil le brú tráchta laghdaithe ag Corrán Bhaile an Bhriotaigh agus ag Acomhal Uí Loingsigh. Rochtain nua ó thuaidh de Bhóthar Thuama an N83 trí Bhóthar Ceangail na Páirce Móire	Dearfach suntasach	Fadtéarmach	scothbhruite	-	Dearfach suntasach
Rochtain, tógáil talún	Ionad díolachán carranna, Páirc Gnó Chnoc Maoil Drise	Rochtain ar an N6 reatha	Teastaíonn athchumrú ar sheirbhísí ar na tailte iarmharacha le rochtain fheabhsaithe leis an mbrú tráchta laghdaithe ar an líonra bóthair reatha	Tionchar diúltach ón tógáil talún mar aon le tionchar dearfach éigin ó rochtain fheabhsaithe	Fadtéarmach	Gnó amháin	Comhartha í treo a sholáthar	Faoi réir cúitimh airgeadais mar chuid den phróiseas ceannaigh éigeantaigh

GEILLEAGRACH								
An Cineál Tionchair	Suíomh / Foghrúpa	An staid faoi láthair	Tionchar Oibríochta	Tábhacht	Gearr / Fadtéarmach/ buan	Scála	Maolú Beartaithe	Tionchar Iarmharach
Turasóireacht	Cathair na Gaillimhe agus áiteanna siar	Brú mór tráchta sa chathair agus droch-nascacht le Conamara	Brú tráchta laghdaithe agus nascacht fheabhsaithe	An-suntasach dearfach	Fadtéarmach	Líon an-mhór	-	An-suntasach dearfach

18.9 Tagairtí

- An Phríomh-Oifig Staidrimh. (2016) Daonáireamh 2016 - Réamhthuarascáil.
- An Phríomh-Oifig Staidrimh. (2012) Daonáireamh 2011.
- An Phríomh-Oifig Staidrimh. (2007) Daonáireamh 2006.
- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil. (2003) *Nótaí Faisnéise maidir leis an gCleachtas Reatha um Ráitis Tionchair Timpeallachta a Ullmhú.*
- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil. (2002) *Treoirlínte maidir leis an bhFaisnéis a bheidh i Ráitis Tionchair Timpeallachta.*
- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil. (2015) *Nótaí Faisnéise maidir le Ráitis Tionchair Timpeallachta a Ullmhú. Dréacht, Meán Fómhair 2015.*
- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil. (2015) *Treoirlínte Athbhreithnithe maidir leis an bhFaisnéis a bheidh i Ráitis Tionchair Timpeallachta Dréacht, Meán Fómhair 2015.*
- Comhairle Cathrach na Gaillimhe. (2011) *Plean Forbartha Cathrach na Gaillimhe 2011 - 2017.*
- Comhairle Cathrach na Gaillimhe. (2016) *Dréachtphlean Forbartha 2017 - 2023.*
- Comhairle Chontae na Gaillimhe. (2015) *Plean Forbartha an Chontae 2015 - 2021.*
- Comhairle Chontae na Gaillimhe. (2015) *Plean Forbartha an Chontae 2015 - 2021. Leagan Uimh. 1.*
- Comhairle Chontae na Gaillimhe. (2015) *Ráiteas Socheacnamaíoch Chontae na Gaillimhe.*
- Comhairle Chontae na Gaillimhe. (2017) Leagan Uimh. 2(b) Beartaithe Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2015 – 2021: Plean Gaeltachta (Lena n-áirítear na lonnaíochtaí: An Cheathrú Rua, An Spidéal agus Baile Chláir)”. Comhairle Chontae na Gaillimhe. (2008, athbhreithnithe 2013) *Plean Limistéir Áitiúil na Gaeltachta 2008 - 2018.*
- Comhairle Chontae na Gaillimhe. (2007) *Plean Limistéir Áitiúil Bhearna 2007 - 2017.*
- Comhairle Cathrach na Gaillimhe (2018) *Dréachtphlean Ceantair Áitiúil na nArdán 2018–2024*
- Comhairle Cathrach na Gaillimhe (2018) *Plean Ceantair Áitiúil na nArdán 2018–2024*
- An tÚdarás um Bóithre Náisiúnta. (2006) *Measúnacht Tionchair Timpeallachta ar Scéimeanna Bóthair Náisiúnta – Treoir Phraiticiúil.*
- Ad-Hoc Expert Group on Noise and Health, 2010. *Environmental Noise and Health in the UK*, Didcot: Health Protection Agency UK.

Babisch, W., 2002. *The noise/stress concept, risk assessment and research needs*. Noise Health, 30(8), lgh 1-29.

Babisch, W., 2008. *Road traffic noise and cardiovascular risk*. Noise Health, Imleabhar 10, lgh 27-33.

Babisch, W., 2014. *Updated exposure-response relationship between road traffic noise and coronary heart diseases: a meta-analysis*. Noise and Health, 16(68), lgh 1-9.

Basner, M. et al., 2014. *Auditory and non-auditory effects of noise on health*. Lancet, Imleabhar 383, lgh 1325-1332.

Berglund, B., Lindvall, T., Schwela, D. & Goh, K.-T., 2000. *Guidelines for Community Noise*, Geneva: WHO.

Burnett, R. et al., 2014. *An Integrated Risk Function for Estimating the Global Burden of Disease Attributable to Ambient Fine Particulate Matter Exposure*. Environmental Health Perspectives, 22(4), lgh 397-403.

Chen, H. et al., *Living near major roads and the incidence of dementia, Parkinsons Disease and multiple sclerosis: a population Based cohort study* Lancet Imleabhar 389 Uimh. 10070 lgh 718-736.

Cohen, A. et al., 2005. *The global burden of disease due to outdoor air pollution*. Journal of Toxicology and Environmental Health, Cuid A, Imleabhar 68, lgh 1-7.

COMEAP, 2009. *Long-Term Exposure to Air Pollution: Effect on Mortality*, London:

COMEAP, 2010. *The Mortality Effects of Long-Term Exposure to Particulate Air Pollution in the United Kingdom*, Londain: COMEAP, Health Protection Agency.

Defra and IGCB(N), 2014. *Environmental Noise: Valuing impacts on: sleep disturbance, annoyance, hypertension, productivity and quiet*, London.

Dora, C. & Phillips, M., 2000. *Transport, environment and health*, Copenhagen: An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte - Oifig Réigiúnach na hEorpa.

EPA. *Measúnú Tionchair Sláinte* <https://www.epa.gov/healthresearch/health-impact-assessments>

Expert Panel on Noise, 2010. Tuarascáil Theicniúil MTT uimh. 11/2010. *Good practice guide on noise exposure and potential health effects*, Copenhagen: An Ghníomhaireacht Chomhshaoil Eorpach.

Faustini, A., Rapp, R. & Forastiere, F., 2014. *Nitrogen dioxide and mortality: review and meta-analysis of long-term studies*. European Respiratory Journal, 44(3), lgh 744-753.

An Ghníomhaireacht Chomhshaoil Eorpach: *Noise in Europe 2014*.

Halonen, J. et al., 2015. *Road traffic noise is associated with increased cardiovascular morbidity and mortality and all-cause mortality in London*. European Heart Journal, Imleabhar 36, lgh 2653-2661.

HEI Panel on the Effects of Traffic-Related Air Pollution, 2010. *Traffic-Related Air Pollution: A Critical Review of the Literature on Emissions, Exposure, and Health Effects*.

HEI Special Report 17., Boston: Health Effects Institute.

HEI Review Panel on Ultrafine Particles, 2013. *Understanding the Health Effects of Ambient Ultrafine Particles*. HEI Perspectives 3., Boston: Health Effects Institute.

Hoek, G. et al., 2013. *Long-term air pollution exposure and cardio-respiratory mortality: a review*. Environmental Health, 12(43), lgh 12-13.

Houthuijs, D., van Beek, A., Swart, W. & van Kempen, E., 2014. *Health implication of road, railway and aircraft noise in the European Union*. Provisional results based on the 2nd round of noise mapping. RIVM Report 2014-0130., Bilthoven: National Institute for Public Health and the Environment.

Hume, K., Brink, M. & Basner, M., 2012. *Effects of environmental noise on sleep*. Noise and Health, 14(61), lgh 297-302.

HSE/Lenus Health Profile Galway City 2015 Web
<http://hdl.handle.net/10147/584043>

HSE/Lenus Health Profile Galway County 2015 Web
<http://hdl.handle.net/10147/584042>

IARC Working Group on the Evaluation of Carcinogenic Risks to Humans, 2013. Diesel and Gasoline Engine Exhausts and Some Nitroarenes. IARC Monographs, iml. 105, Lyons and Geneva: IARC and WHO.

Kavanagh, P., Doyle, C. & Metcalfe, O., 2005. *Health Impacts of Transport: a review, Dublin and Belfast: An Institiúid um Shláinte Phoiblí in Éirinn*.

Klatte, M., Bergström, K. & Lachmann, T., 2013. *Does noise affect learning? A short review on noise effects on cognitive performance in children*. Frontiers in psychology, 4(578).

Lee, B.-J., Kim, B. & Lee, K., 2014. *Air Pollution Exposure and Cardiovascular Disease*. Toxicological Research, 30(2), lgh 71-75.

Münzel, T., Gori, T., Babisch, W. & Basner, M., 2014. *Cardiovascular effects of environmental noise exposure*. European Heart Journal, Imleabhar 35, lgh 829-836.

Global association of air pollution and heart failure: *a systematic review and meta-analysis*. Lancet, Imleabhar 382, lgh 1039-48.

Sørensen, M. et al., 2014. *Combined effects of road traffic noise and ambient air pollution in relation to risk for stroke?* Environmental Research, Imleabhar 133, lgh 49-55.

Stansfeld, S. et al., 2005. *Aircraft and road traffic noise and children's cognition and health: a cross-national study*. Lancet, Imleabhar 365, lgh 1942-1949. (RANCH).

van Kempen, E. & Babisch, W., 2012. *The quantitative relationship between road traffic noise and hypertension: a meta-analysis*. Journal of Hypertension, 30(6), lgh 1075-1086.

van Lenthe, F. et al., 2005. *Neighbourhood unemployment and all-cause mortality: a comparison of six countries*. Journal of Epidemiology and Community Health, 59(3), lgh. 231-237.

Grúpa Oibre WHO, 2009. *Night Noise Guidelines for Europe, Copenhagen, Denmark*:

An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte - Oifig Réigiúnach na hEorpa.

An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte, 1946. *Réamhrá le Bunreacht na hEagraíochta Domhanda Sláinte* arna ghlacadh ag an gComhdháil Idirnáisiúnta Sláinte, Nua-Eabhrac, 19-22 Meitheamh, 1946, Nua-Eabhrac: Taifid Oifigiúla na hEagraíochta Domhanda Sláinte, uimh. 2, lgh. 100.

WHO, 2000. *Treoirínte um Cháilíocht an Aeir: An Dara hEagrán*, Cóbanhávan: An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte - Oifig Réigiúnach na hEorpa.

WHO, 2003. *Climate Change and Human Health - Risks and Responses*. Summary., Geneva: WHO.

WHO, 2006. *Treoirínte um Cháilíocht an Aeir: Nuashonrú Domhanda 2005*, Cóbanhávan: An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte - Oifig Réigiúnach na hEorpa.

WHO, 2007. *Health relevance of particulate matter from various sources*. Report on a WHO workshop, Bonn, Copenhagen: WHO An Eoraip.

WHO, 2010. *The Burden of Disease Environmental Noise Practical Guidance* Bonn Hellmuth.

WHO, 2011. *The Burden of Environmental Noise* Fritschi Et Al.

WHO, 2013. *Health risks of air pollution in Europe - Tionscadal HRAPIE*. Recommendations for concentration-response functions for cost-benefit analysis of particulate matter, ozone and nitrogen dioxide., Copenhagen: An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte - Oifig Réigiúnach na hEorpa.

WHO, 2013. *Review of evidence on health aspects of air pollution - REVIHAAP Project: Technical Report*, Copenhagen: An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte - Oifig Réigiúnach na hEorpa.

WHO Children's Environmental Health <http://www.who.int/ceh/risks/en/>

Duff, S. (eag.) (2000) *Atlas of Irish History*. 2ú heagrán. Gill & MacMillan, Dublin/Rialtas na hÉireann (2010) *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge 2010 – 2030*. An Oifig Stáiseanáireachta, Baile Átha Cliath.

Ó Giollagáin, C; & Charlton, M. (2015) *Nuashonrú ar an Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: 2006–2011*, Údarás na Gaeltachta.

Ó Giollagáin, Mac Donnacha, [et al.] (2007) *Staidéar Cuimsitheach Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht: Príomhthátaí agus Moltaí - Tuarascáil Taighde arna réiteach don Roinn Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta*. An Oifig Stáiseanóireachta, Baile Átha Cliath.

Foinsí idirlín (fuarthas rochtain orthu ar dhátaí éagsúla i mí na Nollag 2017 agus Eanáir 2018)

www.cso.ie

www.galway.ie

www.galwaycity.ie

www.pobail.ie